Napoleon POP
Valeriu IOAN-FRANC

ROMÂNIA ÎN GLOBALIZARE

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU"

CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

Napoleon POP & Valeriu IOAN-FRANC

ROMÂNIA ÎN GLOBALIZARE

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
POP, NAPOLEON
România în globalizare : argumentație, atitudine, acțiune şi responsabilitate / Napoleon Pop, Valeriu Ioan-Franc. - Bucureşti : Editura Centrului de Informare şi Documentare Economică, 2018
Conține bibliografie
Index
ISBN 978-973-159-223-7
I. Ioan-Franc, Valeriu
338

Lucrare publicată cu sprijin financiar din
Fondul Recurent al Donatorilor,
aflat la dispoziția Academiei Române

Editat de Centrul de Informare şi Documentare Economică
Redactor-şef: Valeriu Ioan-Franc
Redactor: Ortansa Ciutacu
Concepție grafică, machetare şi tehnoredactare: Luminița Login
Coperta: Nicolae LOGIN

Redacția şi administrația: Bucureşti,
Calea 13 Septembrie nr. 13, sectorul 5,
cod poştal 050711, telefon: 0040-21-318 24 38,
e-mail: cide90@gmail.com

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin editorului. Reproducerea, fie şi parțială şi pe orice suport, este interzisă fără acordul prealabil al editorului, fiind supusă prevederilor legii drepturilor de autor.

ISBN 978-973-159-223-7 Apărut 2018

Napoleon POP & Valeriu IOAN-FRANC

ROMÂNIA ÎN GLOBALIZARE

– argumentație, atitudine, acțiune şi responsabilitate –

ACADEMIA ROMÂNĂ

CENTRUL DE INFORMARE ŞI DOCUMENTARE ECONOMICĂ

CUPRINS

INTRODUCERE, 1.0. 9

INTRODUCERE, 2.0. 19

INTRODUCERE, 3.0. 33

CAPITOLUL 1 – O EVALUARE A STADIULUI ACTUAL AL GLOBALIZĂRII 49

1.1. Ce prezumăm în abordarea globalizării 49

1.2. Fundamentalismul de piață 59

1.2.1. Inegalitatea globală 68

1.2.2. Globalizarea şi populismul 70

1.2.3. Globalizarea şi naționalismul 75

1.2.4. Globalizarea şi comerțul internațional 81

1.3. Unele concluzii 93

CAPITOLUL 2 – GUVERNANȚA EUROPEANĂ POSTCRIZA FINANCIARĂ ŞI GLOBALIZAREA 103

2.1. Conexiunea binomică 103

2.2. Unele caracteristici ale abordărilor 109

2.3. Guvernanța globală 121

2.4. Guvernanța Uniunii Europene 127

2.4.1. O revenire solidă? 127

2.4.2. Intenții bune şi rezultate 130

2.4.3. Solidaritate şi coeziune? 133

2.4.4. Putem întrezări o nouă viziune a guvernanței UE? 135

2.4.5. O necesitate pentru România 138
2.4.6. Încotro se îndreaptă guvernanța europeană? 142
2.4.7. Spre o viziune a guvernării europene 143
2.5. Uniunea Europeană şi dinamica globalizării 146
2.5.1. Cadrul general 146
2.5.2. Perspectiva motorului franco-german 154
2.6. Limitele politicii monetare când guverenele devin iresponsabile 157
2.7. Simboluri în cumpănă ale Uniunii Europene 164
2.8. Din nou despre Brexit 168

CAPITOLUL 3 – ROMÂNIA ŞI GLOBALIZAREA – IMPACT ŞI PROVOCĂRI 181
3.1. Canalele de transmisie a efectelor globalizării asupra României 181
3.1.1. Context şi selectivitate în semnificația canalelor de transmisie 182
3.1.3. Canalele de transmisie a efectelor globalizării asupra României 186
3.1.2. Ierarhizarea structurală a canalelor de transmisie 189
3.1.2.1. Canalul strategic de securitate 190
3.1.2.2. Canalul de guvernanță economico-financiară 194
3.1.2.3. Canalul de cooperare bilaterală 201
3.1.2.4. Canalul de cooperare multilaterală 209
3.2. Marile provocări ale României 214
3.2.1. Glexit 218
3.2.2. Fațetele globalizării 222
3.2.3 Angajarea pentru o nouă viziune a Uniunii 231
3.2.4. A treia modernizare 237
3.2.5. Identificarea şi abordarea intereselor naționale .. 244

3.2.6. Din nou despre frontiera de est
a Uniunii Europene 250
3.2.7. Despre hegemonia germană 255
3.2.8. Motorul franco-german 259
3.2.9. Din nou despre Brexit, dar în impas 263
3.2.10. Dinamica şi orizontul creşterii
economiei globale 265
3.2.11. Zona Euro şi adoptarea monedei unice
de către România 267
3.2.12. Primăvara arabă 270
3.3. O schimbare de atitudine 272
3.3.1. Pro memoria 275
3.3.2. De ce este necesară o schimbare de atitudine 282
3.3.3. Despre realitățile înconjurătoare 288
3.3.4. Realitățile României 290
3.3.5. Statalitatea ca pilon al promovării intereselor
naționale 296
3.3.5.1. O confirmare printr-un proiect național .. 296
3.3.5.2. Necesitatea reconsiderărilor geopolitice .. 301
3.3.5.3. Mai multă ordine în toate planurile 303
3.3.5.4. Mai multă sau mai puțină Europă? 306
3.3.5.5. Uniunea şi moneda unică 308
3.3.5.6. Şansele unui proiect național 312
3.3.5.7. Necesitatea reformelor structurale 317
3.3.6. Reconstrucția 327
3.3.6.1. Sistemul societal românesc 327
3.3.6.2. Statul de drept 330
3.3.6.3. Economia de piață 338
3.3.6.4. Democrația şi suvernatitatea 349
3.3.6.4. Securitatea națională 358
3.3.6.4.1. Câteva considerente 358

3.3.6.4.2. Determinismul economic în planul securității 360
3.3.6.4.3. Enunțuri-cheie..... 362
3.3.6.4.4. Globalizarea şi securitate: a celaşi determinism?..... 365
3.3.6.4.5. Între teoria şi practica securității 367
3.3.6.4.6. Documente recente dedicate securității globale 371
3.4. România şi adoptarea euro 377
3.4.1. Mesajul politic..... 385
3.4.2. Abordarea publică: liant şi aliat al adoptării euro 393
3.4.3. Rapoartele Barre, Werner şi Delors: importanța lor pentru dezbaterea publică..... 402
3.4.4. Oportunitățile momentului..... 404
3.4.4.1. Despre criterialitatea încrucişată 405
3.4.4.2. Decizia la pachet 410
3.4.4.3. În loc de concluzii: opinii provocante sau preocupante?..... 418
3.4.5. Scenariul nr. 6..... 424
BIBLIOGRAFIE 431
LISTA ABREVIERI..... 455
INDEX 457

INTRODUCERE, 1.0.

„Destule sunt vocile care ne descriu ceea ce există.
Ne-ar trebui acum acei vizionari care să ne spună cum ar putea fi".

(Robert Orben)

Începutul mileniului trei sau, dacă sperie, atunci începutul secolului XXI, ne aşază cu faţa spre timpuri mult mai dinamice, dar şi mai confuze prin incertitudinile conflictuale dezvoltate prin antagonisme în creştere. Căderea emblematicului Zid al Berlinului, semnificaţie a trecutului unui continent divizat de interese politice şi ideologice şi, apoi revenirea la o Europă extinsă la valorile democraţiei, au dat speranţele unei păci durabile. Ea nu se mai baza pe pregătirea unui nou conflict, conform zicerii că *dacă vrem pace să ne pregătim de război*, ci pe un progres civilizaţional bine structurat printr-o voinţă politică puternică, de consolidat pentru unii şi de recuperat pentru alţii. Se pare că recuperarea, de către România, a progresului civilizaţional european scoate şi mai mult în evidenţă periculoasa întârziere care ne-a mai caracterizat în etapele modernizării noastre. Găsim Occidentul sau Vestul deja obosit, cu puţine resurse pentru a ne ajuta în mod real, dacă avem în vedere examenele la care suntem supuşi în afara curriculei europene, pe de o parte, şi lipsa grijii noastre de a tinde spre o egalitate de tratament politic, pe de altă parte.

Intrarea României, ca şi a altor foste țări captive sistemului totalitar până în 1989, în noi familii în – Uniunea Europeană, Organizația Mondială a Comerțului, OCDE sau NATO – era de presupus să omogenizeze şi să şlefuiască abordările geopolitice antagonice ale trecutului nu prea îndepărtat. Din păcate, o ignorare a diplomației preventive de ambele părți, amestecată cu o grabă plină de credulitate (explicabilă până la o anume limită) a creat noi antagonizări peste cele existente, catalogate „conflicte înghețate". Încheierea Războiului Rece nu a statuat formal nici cine este învingătorul şi nici noua ordine spre care trebuie să se tindă, măcar în numele unei istorii sângeroase, prea recente, care să nu se mai repete.

Reconfigurând un posibil continent mai închegat, evoluțiile de sistem şi tranziția din Europa au captivat şi alte zone din lume. Procesele de democratizare, părând a fi în extindere, au condus la apariția unui nou fenomen, cel al emergenței economice şi, în egală măsură, politice. Emergența a devenit o noțiune din ce în ce mai complexă, încercările de a o înțelege şi defini atrăgându-ne atenția că este mai mult – şi în bine şi în rău – decât ceea ce se credea inițial. Procesul de recuperare („catch-up") a masivelor întârzieri în nivelul de dezvoltare socioeconomică a unor vaste regiuni nu se întâmplă de la sine, şi nici neapărat din interiorul statelor angajate în emergență. Emergența s-a dovedit a fi o nouă fațetă a sinergiei dintre voința politică locală pentru dezvoltare, într-un context perceput ca democratic, şi interesele geo-economice şi geo-politice. Ea antrenează masive transferuri de capital, noi investiții şi externalizări, dar guvernează însă şi apariția a noi puteri economice şi, în mod necesar, noi dispute privind zonele de influență.

Democratizarea unei părți din ce mai mari a omenirii, însoțită de modificări structurale şi de putere economică, a

constituit, în opinia noastră, dimensiunea-cheie a globalizării interacțiunii actorilor implicați. *Globalizarea a devenit cea mai nouă formă de mondializare, cuprinzând simultan politicul, economicul, tehnologia, cultura, comunicațiile şi cunoaşterea.*

Eficacitatea abordării compozite a unei noi forme de omogenizări, după caz, şi a abordărilor şi mecanismelor caracteristice tuturor palierelor menționate, a fost condiționată de cele mai mari liberalizări cunoscute în materie de circulație a bunurilor, serviciilor, capitalului şi forței de muncă. Motivațiile *ex ante* şi *ex post* ale acestor liberalizări rămân multiple şi sensibile la modificările de stare internă şi externă (atenție!) a statelor-națiune. Fluidul cel mai complex, care a cuprins omenirea în noua ei etapă de globalizare, a fost şi rămâne reprezentat de fluxurile de capital. Tehnologia a dat valențe de nebănuit banului şi forței lui circulatorii, ca simbol de sinteză a celor mai dezvoltate şi inovative economii. În acelaşi timp însă, fluxurile de capital au captat, prin libera lor circulație în globalizare (liberalizarea contului de capital şi convertibilitatea), mularea pe bani a celor mai complicate şi perverse interese ale deținătorilor acestora. Era eficienței maxime a circulației capitalurilor a fost atinsă prin penetrarea unui teritoriu stat-națiune, de către o altă forță imperială sau corporatistă, prin simpla apăsare a unei taste de calculator. „Războiul financiar", în termeni de resurse şi de dinamică a deplasării, a întrecut orice altă formă de ducere a unui război în termeni convenționali, dar fără să-l elimine pe acesta din urmă. Ar fi şi imposibilă această eliminare, din cele mai obiective rațiuni, decurgând din sinergii verificate, cunoscute de secole. Este bine ştiut că prăbuşirea financiară a unora, efect al războiului, are contraponderea îmbogățirii financiare şi mai mari a celeilalte părți angajate în acelaşi conflict. Exemplul SUA după încheierea celui de al Doilea Război Mondial, când a devenit cel mai mare creditor al lumii, este edificator.

Democratizarea, prin expansiunea modelului economiei de piață, şi *emergența,* prin voința de recuperare a decalajelor economice, au alimentat, împreună până la un moment dat, percepția unei lumi mai puțin afectate de convulsiile ciclurilor economice şi politice. Imaginea unei lumi stabile a fost însă zdruncinată (inopinat pentru mulți dintre noi, economiştii) de declanşarea crizei financiare din august 2008. Asimilarea efectelor acesteia este încă resimțită, chiar dacă intensitatea sa a scăzut sau variază de la un continent la altul. Întrebările legate de cauza acesteia rămân încă fără un răspuns concludent, aşa cum nici criza financiară a secolului trecut (Marea Depresiune) nu are un răspuns convingător după 80 de ani de cercetări. De fapt, este vorba de incapacitatea de a ține cont de lecțiile istoriei.

Avem ceva constatări generale, în virtutea cărora se încearcă orientarea politicilor publice şi a proporției intervenției instrumentelor cunoscute pe diferite piețe, chiar în formule neortodoxe. În ceea ce priveşte stabilitatea economică şi financiară aşteptată pe termen lung, s-a înțeles că ea este pândită de riscuri multiple, mai mari, şi negestionate corect până acum. Caracterul inopinat al unor riscuri a dezvoltat ideea de macroprudențialitate şi mecanismele instituționale necesare acesteia. S-a trecut la a acorda o atenție sporită unei preveniri/prevenții a efectelor distorsionante ale politicilor publice, atât a celor puse în mişcare de factorul politic, cât şi a celor în sarcina entităților independente, cum sunt băncile centrale, instituțiile de stabilitate financiară şi consiliile fiscale.

Ineficiența dozajului instrumentelor tradiționale de politici economice şi monetare (sau noile orientări în ceea ce numim voința politică), tăria şi conduita acestora se încearcă a fi explicate mai mult prin **schimbarea de paradigmă**, efect major al globalizării. Pusă – odată cu trecerea prin convulsiile crizei financiare –

pe seama aspectelor întunecate, chiar perverse, globalizarea se „îmbogățeşte" rapid prin cuprinderea sensului ei adevărat. **Valorificarea oportunităților, fiecare aşa cum a crezut că este bine (de regulă corporațiile peste voința guvernelor) aduce mereu noi provocări, privite mai mult ca reziduuri ale globalizării, nu ca parte din esența ei.** Cum ne putem explica faptul că beneficiile globalizării, întrerupte de criza financiară (ca o mare atenționare!), au adus în prim plan necesitatea gestionării prioritare a riscurilor sistemice şi asimetrice? Cum ne putem explica o profundă aplecare spre tot felul de instituții care să gestioneze *ex ante* un posibil risc, cu credința că acest lucru ne salvează de repetarea unor episoade de criză? Oare întărirea instituțiilor noi de management al crizelor, în toate domeniile de activitate, fie ca parte a unui sistem decizional mai larg, fie acționând paralel cu acesta, lăsând restul la fel, ar putea fi soluția revenirii la un echilibru macroeconomic global şi a unui geopolitic pierdut?

S-a analizat cel mai mult, pe bază de statistici concludente, internațional comparabile, măsurarea efectelor economice ale crizei financiare: stagnarea şi redresarea creşterii, situația factorilor de productivitate, taxarea şi impozitarea, deficitele bugetare şi datoria publică şi privată, instabilitatea sistemelor bancare naționale şi cerințele noi de capital, şomajul (mai ales în rândul tinerilor), starea sistemelor de educație şi sănătate etc., uitându-se complet socialul şi reacția acestuia la lipsa de performanță guvernamentală în menținerea standardului de viață antecriză financiară. Numai scopul unic al menținerii puterii a trezit liderii politici la realitatea reacției socialului, a neliniştii sale profunde față de pierderea locurilor de muncă şi a veniturilor stabile (din cauza crizei, dar şi a migrației, devenită excesivă din alte motive decât cele ale liberei circulații a forței de muncă), de îndatorarea excesivă resimțită peste noapte, dar mai ales față de lipsa de perspectivă a noilor generații. Acestea au constatat că trăiesc mai

prost decât cele de dinainte şi că nu mai pot asigura mare lucru copiilor lor, în termeni de educație ori pregătire profesională, fiind deschise noi moduri de diferențiere socială. Competiția în sine şi nevoia de competitivitate a produselor în era tehnologiei i-a exclus încet-încet pe cei cu studii medii, orele de muncă oferite acestora şi, în aceeaşi măsură salariile, fiind reduse.

Democrația şi-a îndeplinit rolul în fața provocărilor la care a fost supus socialul de un anumit tip de establishment politic şi economic, uimit apoi la apariția mişcărilor sociale radicale şi extremiste, capturate de noi forțe politice utilizatoare ale unor mesaje care au proliferat naționalismul şi populismul. Până se vor vedea iluziile vândute prin această introvertire, se va mai scrie istorie, neplăcută tocmai celor care le-au provocat. Regretele vor fi târzii, iar oportunitatea lor va fi evidentă doar prin experimentul social, susținut nu prin eşantion, ci pe total societate. Iată de ce studierea globalizării este atât de necesară dincolo de economicul predominant. Cu implicarea, de această dată, a istoricilor, filosofilor, sociologilor, politologilor, psihologilor, medicilor, diplomaților, a elitelor din sfera educației.

Conținutul globalizării a început să fie înțeles mai bine prin **economia comportamentală**, prin rolul socialului care sprijină formarea unei guvernări pe căi democratice, excluzându-se aproape total socialul de la „roadele" acesteia. Guvernanța, în cel mai larg sens, are nevoie, pe lângă **obiect** (de regulă promisiuni neonorate ale politicului privind gestionarea resurselor limitate) şi de **subiect** – OMUL –, singurul creator de valoare adăugată, indiferent cât de înaintată ar putea fi tehnologia. Prin economia comportamentală s-a înțeles că paradigma societală nu vine din afara acțiunii umane, ci o reprezintă. Ea este o reflectare a unui model de interacțiune umană dictată de un set de valori compatibile cu modul în care acestea sunt percepute de oameni. Setul de

valori a fost dus în derivă de politicieni şi, ca urmare, globalizarea în sine – ca expresie a paradigmei cunoscute, care include piețele deschise la maximum – a devenit, din motor al unui progres societal extins planetar, contrariul acestuia. Ceea ce trăim este retragerea de la multinațional şi comunitar, percepută mai nou ca factor de distrugere a unui confort de viață (atins şi tot mai greu de a fi prezervat de către politicienii actuali), către individual şi individualism. Retragerea în carapacea națională deschisă, efect al beneficiilor globalizării, a readus în atenție problema şi rolul statului-națiune în globalizare. Încercarea de desființare a acestuia, cu repeziciune, prin lozinca solidarității creatoare a noi dezechilibre distribuite structural, a fost percepută ca un atac la securitatea individului. Acesta s-a adresat unui nou politic, însă cu consecințele unui mediu societal – politic şi economic – complet alterat față de valorile în care au crezut generațiile trecute prin focul carnagiilor unui conflict nu prea îndepărtat. Se pare că există un interes deosebit ca noile generații să fie izolate de chiar istoria lor recentă şi să fie inoculate numai cu realitatea momentului, cea a unei ordini permisive dincolo de lege.

În opinia analiştilor şi experților de orice fel, globalizarea, aşa cum a fost înțeleasă mai mult prin beneficii (capabile să asimileze noile provocări prin gestionarea lor cu vechile instrumente), a ajuns în prezent la un punct de cotitură. Brexitul, alegerea preşedintelui SUA, în persoana lui Donald Trump, ori a lui Emmanuel Macron în Franța, dar mai ales valul de efecte posibil capabile să ducă la destrămarea multilateralismului ori la disoluția Uniunii Europene (prin eşecul monedei unice, clamat de unii, şi opțiunile obsesive şi dure de salvare a acesteia), vorbesc mai mult despre un drum greşit al globalizării. Puterile globale trec, din păcate, printr-o etapă de noi antagonizări, din motive

tradiționale (multe nerezolvate) sau din necesitatea valorificării noilor oportunități, devenite riscuri pentru unele dintre ele. Toate acestea contopesc globalizarea cu extinderea percepției de incertitudine, fiindu-i obturată orice predictibilitate.

Globalizarea, prin efectele ei perverse, a atins de fapt condiția umană în cele mai sensibile aspecte ale sale, independent de descrierea cantitativă a inechităților şi dispersia planetară a acestora. Să nu uităm că rapida reacție a socialului atins grav în condiția sa, precum şi preluarea din voleu a problemelor sale de către politicieni gata să renunțe sau să distrugă ordinea actuală prin naționalismul excesiv, ne pot aminti lecții ale unui trecut recent, cel al unui secol XX extrem de violent. Promisiunile mai vechi şi repetate de a ne întoarce la cetățean prin reinventarea guvernanței nu s-au îndeplinit, iar ceea ce ne oferă globalizarea este o neagră temere, valabilă atât pentru cetățean cât şi pentru politicieni. Întrebarea fundamentală este: Omenirea încotro, cu o astfel de globalizare?

Imaginea momentului a fost descrisă cu ceva decenii în urmă de filosoful Omraam Mikhaël Aïvanhov: „Peste tot se vorbeşte numai despre schimbări. Se repetă că este nevoie de schimbări şi se produc într-adevăr. Care sunt aceste schimbări? În realitate, mereu aceleaşi lupte îndârjite pentru putere, bani, mărire, unii alungându-i pe alții pentru a le lua locul. Va exista o adevărată schimbare numai atunci când oamenii vor lucra să devină ei înşişi mai cinstiți, mai buni, mai stăpâni pe ei înşişi… nişte modele pentru alții. Dar, sunt mulți care caută altceva decât puterile sau mijloacele de a-şi potoli poftele şi plăcerile nemăsurate?"

Se pare că sunt deja mulți care sesizează (măcar) pericolul. Dar cei care avertizează asupra necesității unor modele comportamentale noi la nivel de decizie politico-societală rămân

necunoscuți pentru publicul larg, mai tânăr, ori sunt împinşi la periferia societății, pentru că fac parte din generația prea „conservatoare" din punct de vedere intelectual, păstrători ai valorilor morale perene ale unei societăți civilizate. Elitele sunt subțiate şi marginalizate, întrucât nu sunt pe placul generațiilor mai tinere, prea grăbite spre ceva necunoscut pentru ele, dar care pot deveni uşor captive exact autoritarismului, populismului şi nihilismului fanatic. Aşa-numitele schimbări se întâmplă, dar Brexitul şi alegerile din SUA, ambele produse în 2016, şi apoi mişcarea catalană din 2017, au arătat că pot avansa până când un anumit „conservatorism" al cetățeanului de rând începe să se manifeste cu vigoare şi chiar cu violență. Lumea se întoarce dintr-un drum greşit, dar nu neapărat pe calea cea bună, întrucât aspectele la care am făcut referire pot anunța o altă catastrofă, anihilând tot ce s-a clădit cu greutate după al Doilea Război Mondial.

Un simptom al realității care se rostogoleşte spre un haos este recunoaşterea (numai?) faptului că omenirea are nevoie, mai mult ca oricând, de o creştere economică mai bine focalizată, respectiv social-inclusivă, că economia trebuie să servească OMUL, în condițiile în care conduita guvernanței renunță, parcă, alât la prosperitatea pentru toți, în folosul unora, cât şi la o bună funcționare a instituțiilor democratice cu rol de a asigura pacea socială şi pacea în lume. Este opinia lui Kemal Derviş, fost coordonator al Programului ONU pentru Dezvoltare, economist şi politician de origine turcă (cu studii la Universitatea Princeton, London School of Economics and Political Science). Jean-Claude Juncker şi Christine Lagarde, în ultimele lor discursuri cu mare adresabilitate, susțin acelaşi lucru: numai o politică de creştere orientată spre o mai mare echitate, social-inclusivă într-o lume interdependentă, poate aduce umanității un nou val de progres,

valorificând noile tehnologii într-o atmosferă de cooperare globală. Cei care decid, prin formele de reprezentare democratică, ar trebui să fie preocupați de o combinație fără precedent între a ține la valori şi a promova o politică menită să producă progresul dorit. Preocupări reale au fost şi sunt, însă sub aşteptările celor mulți.

INTRODUCERE, 2.0.

Here in Belgium, you have a motto: «L'Union Fait la Force» – unity makes strength. In the United States, we have our own version: „E Pluribus Unum" – out of many, one.

(John Kerry)

Globalizarea a fost interpretată ca mediul transformărilor societale, ale cărui beneficii spre deschidere şi apropiere impun cooperarea şi coordonarea între şefii de state şi guverne în planul celor mai multe înțelegeri multilaterale, preocupări dedicate viitorului umanității: mai multă creştere economică difuzată echitabil, mai multă grijă față de resursele planetei şi, mai ales, față de mediul natural al acesteia, mult afectat de activitățile economice, în cel mai larg sens. Eficiența economică dusă la paroxism, în termenii economiei de piață, a secătuit resurse primare de orice fel, iar pe cele nou-create le-a disipat inechitabil: o concentrare de profituri în mâna acționarilor contra unor costuri de viață devenite tot mai greu de suportat pentru cei angajați. Criticii globalizării de azi evocă exact pierderea unității celor chemați pentru ca oportunitățile şi provocările globalizării să fie şansa celor mai mulți, în spiritul idealului pe care globalizarea era de aşteptat sau ar fi trebuit să îl servească: progres pentru condiția umană.

Cea mai temătoare lipsă de unitate din prezent o reprezintă posibila decuplare a SUA de Europa, prin ruperea unei

simbioze economice şi de securitate devenită legendă şi care a asigurat, timp de o 100 de ani, liniştea socială în Europa, după fiecare zvârcolire a zeului războiului. O evaluare onestă a fundamentului sinergiei amintite trebuie să ne ducă la fireasca concluzie că asigurarea securității europene a însemnat şi înseamnă implicit asigurarea securității Americii, cu o distribuire a sarcinilor comune. John Kerry, fostul secretar de stat al SUA, a fost poate ultimul înalt oficial american al Administrației Obama care a statuat pe continentul european, în vizita sa din Belgia şi în continuarea declarației preluată de noi ca moto, că „unitatea din interiorul Europei şi parteneriatul dintre SUA şi Europa rămân indispensabile, în mod absolut, pentru securitatea şi prosperitatea globală". Continuăm să credem cu obstinație că întotdeauna securitatea şi prosperitatea privesc omul, individul generic, şi orice guvernanță ar trebui să-l servească.

În sens filozofic, ne apropiem de semnificația spirituală a „monedei globale" în globalizarea spre care ar trebui să tindem în condițiile vitrege ale prezentului. Semnificația o regăsim în cele mai multe apeluri făcute de personalități ale momentului, care demonstrează rațiune şi responsabilitate pentru viitorul umanității. Acesta este şi sensul subtitlului lucrării noastre din anii din urmă (spre moneda globală[1]), consacrată exact constrângerilor determinate de globalizare, fără a le conferi atributele dure prezente într-o mare parte a literaturii de specialitate. Tocmai chestionarea modelului societal, susținut de democrație, statul de drept şi economia de piață denotă gravitatea unora din efectele globalizării, afectând deja comportamentul uman în toate ipostazele sale de agent economic, factor politic sau partener

[1] Napoleon Pop, Valeriu Ioan-Franc – „Spre o monedă globală" – 2012, *vol. I Preliminarii*; 2013, *vol. II Calea posibilă*; 2014, *vol. III - Realități şi constrângeri*, Editura Expert, Bucureşti.

social. Ceea ce dorim să evocăm este dacă „iubirea" față de oameni într-o ierarhie de guvernanță sau „iubirea" dintre oameni, în sensul solidarității şi compasiunii umane, mai pot funcționa sau dacă nu cumva soluția ar putea fi chiar reîntoarcerea noastră la legea morală.

Trecând prin lectura multor discursuri, comentarii sau opinii, sintetizăm că este deja fals să ne împiedicăm de efectele dureroase ale globalizării („o economie globală are nevoie de o monedă unică", spunea Paul Volker, dar în sensul ei economic cunoscut), fără să nu vedem că ea a divizat şi izolat oamenii (Papa Francisc vorbea despre globalizarea însingurării), privându-i de respectul şi demnitatea de care aveau nevoie, respectiv de iubirea în termeni biblici. În această stare de relaționare umană găsim **iubirii biblice** cea mai largă semnificație pământeană: grija față de aproapele, semenul tău. Globalizarea înțeleasă ca profitabilă pentru unii – şi aici nu este vorba numai de statele aflate în competiție, cât de grupuri restrânse de interese acaparatoare de putere în interiorul granițelor unii stat – a îndepărtat politicul decident de aspirațiile umane ale celor mulți pe care ar fi trebuit să-i servească, construind un establishment asertiv lor şi împotriva tuturor celorlalți.

Sentimentul unei împliniri doar parțiale în demersul nostru de a găsi, în eseul amintit, drumul spre moneda globală ne este întărit zilnic de ideea că suntem încă departe de profunzimea unui mesaj care ar trebui să dea de gândit multora dintre noi şi, mai ales, acelora care ajung să ia decizii. Profunzimea la care facem referire, şi de care este nevoie, este determinată de două aspecte majore. Primul aspect este relevat de evoluțiile începutului de secol XXI, de la care toate aşteptările inițiale – fundamentate pe acea „Mare Moderație" extinsă de la economic la politic –, au fost înfrânte de veritabile şocuri în mai toate dimensiunile societății omeneşti. Vorbim despre o criză geopolitică

majoră, ca urmare a prăbuşirii URSS, un corolar al terminării Războiului Rece prin simbolul căderii Zidului Berlinului, cu efecte care s-au dovedit globale. Ne-am confruntat cu o criză financiară însoțită de relevarea extinderii nebănuite a corupției la vârf, devenită cu tentă globală: preşedinți de țări, Comisia Europeană, miniştri, guvernatori de bănci centrale, mari finanțişti, matematicieni şi ingineri inovatori ai noilor produse financiare, şefi de mari bănci comerciale şi de investiții, şefi de mari companii, toți fiind nevoiți să-şi părăsească funcțiile, dar după ce au însămânțat germenii instabilității, prin afectarea încrederii între oameni; între ei, ca şi între oameni şi instituțiile create de aceştia pentru ca societatea umană să funcționeze mai bine.

Rezultatul? O recunoaştere a limitelor la care a ajuns DEMOCRAȚIA în globalizare, prin globalizarea însăşi. Matricea ei clară inițial, promițătoare, stimulativă, cu perspectiva unei stabilități a societății umane aflate într-o multiplicare logaritmică preocupantă, construită pe sloganul Revoluției franceze „Libertate, egalitate, fraternitate", a fost întinată de indivizi ajunşi la putere prin mecanismul democratic, dar înclinați spre tendințe autocratice, sub masca unui naționalism social. Pentru a-şi perpetua puterea, aceştia au profitat chiar de pilonii statului de drept, dându-le interpretarea personală a apărării intereselor naționale (Ungaria, Polonia). Acest fenomen reprezintă un pericol absolut îngrijorător prin forța rapidă de expansiune, Europa devenind victima lui. Mai grav este că el cuprinde nu doar noile democrații, ci şi pe cele considerate consolidate, evocate ca modele.

Reacția? Nu a venit să îndrepte lucrurile rele, dar, în numele lor şi apăsând pedala naționalismului, a dus la „disidențe" deja instituționalizate prin partide naționaliste şi xenofobe, cu locuri confortabile în parlamentele naționale şi în cel european, care se opun trendului globalizării în ceea ce el reprezintă bun: un

numitor comun pentru salvgardarea societății umane, pentru a fi stabilizată în fața noilor provocări şi oportunități oferite de cea de a patra revoluție industrială conştientizată la Forumul Economic de la Davos, ediția 2016. Este de aşteptat ca progresul tehnologic, creşterea populației, reconfigurarea puterilor economice, necesitatea unui nou echilibru de putere să ducă la configurarea unei noi ordini internaționale, bazată totuşi pe „câştigurile" de gestionare a puterii şi a valorilor umane statuate de la Pacea de la Westfalia încoace, Revoluția Franceză sau Declarația de la Helsinki.

Asistăm la un nou şoc, cel al imigrației şi refugiaților din motive economice şi politice, o deplasare de veritabile populații spre Europa, care întrece orice fenomen similar din istoria omenirii. Precipitarea acestui nou val migrator, peste puterile de gestionare ordonată ale societăților-destinație bine dezvoltate, nu a făcut decât să întărească, în ochii electoratului, platformele partidelor radicale şi xenofobe şi să le ceară să îi reprezinte. Atât în Europa cât şi în SUA, această deziluzie prinde contur, cu finalitatea distructivă cunoscută. Ea aduce atingere **democrației fără frontiere în globalizare**, ceea ce ar fi un eşec chiar al globalizării sub toate formele de integrare regională, internațională şi universală (UE, OMC, FMI, ONU).

Al doilea aspect la care vrem să facem referire cu privire la profunzimea mesajului (pe care l-am fi dorit întărit) este un fapt deja recunoscut, dar mai puțin înțeles şi chiar acceptat, dar care, în opinia noastră, este implacabil. Se încearcă, din motive politice, dar şi ştiințifice, circumscrierea şocurilor crizelor de natură economică şi financiară, pentru că aşa îndeamnă raționalitatea evoluției ciclice (cicluri scurte, cicluri lungi) deja teoretizate până la infailibilitate. Defrişarea continuă a efectelor dezlănțuite în lanț şi a şocurilor, cărora li se dă statut de cauze cu o încăpățânare demnă de o altă viziune, arată însă că secolul XXI începe cu o criză a

umanității, a propriului sistem politic şi economic (democrație, libertăți şi economie de piață), considerat cel mai eficient pe scara istorică. Din păcate, deficiențele recunoscute s-au acumulat din cauza lipsei de corectitudine a gestionării lor chiar de către cei mai buni pretinşi cunoscători, iar laxitatea de tratare a acestora din urmă a dus la proliferarea de sisteme clone, nereuşite în chiar cele mai noi democrații asimilate sau forțate.

Nu credem că pe continentul în care România îşi duce destinul, măcar de la 1848 încoace, fenomene ca **sciziuni şi secesiuni** (Catalonia, Scoția, Valonia, Italia de Nord, Brexit etc.), **derapaje de sistem** (Ungaria, Polonia, Rusia), **implantări şi anexări** în forță (Abhazia, Osetia, Transnistria, Crimeea), o **hegemonie germană** în creştere, **tendințe spre tradiția musulmană** după 100 de ani de laicizare (Turcia), **eşecul Primăverii Arabe** şi multe altele ar fi doar efectul ultimei crize din domeniul economicului, considerat supradominant pentru existența biologică a omenirii. Oare ar ajunge doar acest lucru dacă s-ar fi realizat echitabil? Toate aceste fenomene reflectă derularea prin fața noastră a unor frustrări mult mai adânci, ținute sub obroc din diferite considerente, unele chiar înțelese până la o limită de cei în cauză. Gestionarea politicului a întârziat însă nepermis de mult, inclusiv din cauza respingerii de facto a lecțiilor istoriei nu prea îndepărtate.

Este însă curios, dacă nu chiar ilar, faptul că acelaşi politic, pledând pentru drepturile omului, de regulă în curtea altora, nu a realizat că exercitarea libertăților dă avânt opiniilor publicului, care are dreptul să facă o alegere. Această alegere a început să fie făcută în funcție de **persuasiunea propagandei** noi, cu intenția de a anihila legea, deci ordinea, în numele libertăților şi **nemulțumirea față de establishmentul politicului** în exercițiu. Reacția de apărare a acestuia din urmă s-a concentrat în restrângerea libertăților clamate, fiind invocate probleme de securitate națională la

grade de insecuritate joase – amenințarea terorismului internațional, teroarea imigranților etc. –, care impun măsuri tot mai stricte de control al libertăților indivizilor (legi tip „Big Brother"), cu afectarea vieții private şi a drepturilor constituționale. Realitatea, produsă neîntâmplător, „bate" legile sau ordinea constituțională a statului de drept tradițional.

O nouă agitare a societății pare a fi şi ea la un început periculos, chiar în perspectiva „calmării" sale printr-un „război" calibrat la noi parametri (de concepere, abordări şi tehnologii etc.). Acest lucru nu exclude ca o posibilă conflagrație „tradițională" secolului XX să fi devenit actuală. Credem că tăvălugul globalizării, din cauza lipsei puterii de abstractizare şi de înțelegere mai profunde, în contextul unei entropii societale marcate de ceea ce ar trebui să fie (devină) naționalul, suveranitatea şi independența, raportul stat-piață, reglementarea comunitară versus inerția națională etc., nu a fost evaluat structural suficient. Blocarea vaselor comunicante între cele mai diverse paliere ale globalizării a adus la suprafață fractura brutală dintre eficiența presupusă a modelului globalizării şi necesitatea de protecție a fiecărei națiuni, în fața problemelor sociale create de globalizare în interiorul naționalului.

Problema nu este una retorică, ci de implicare, întrucât ceea ce reprezintă fiecare vas comunicant în modelul globalizării este, de fapt, reprezentarea unei acțiuni umane sub imperiul unei voințe politice tari. Globalizarea nu vine de nicăieri, ea a fost declanşată de oameni prin revoluția fără precedent în tehnologia comunicațiilor. Prin ea s-a reuşit cea mai largă răspândire a informațiilor, greu de cenzurat până la un punct şi la care au avut acces, cu un minim de resurse, populații largi, multă vreme şi excesiv ținute în izolare. Găsim, astfel, un prim scop al globalizării, cel al **uniunilor la nivel de indivizi,** care, pe bază de informații, pot împărtăşi idealuri comune. Monopolul statului-

națiune în ceea ce priveşte comunicarea dintre cetățenii planetei a fost desființat. De observat că însăşi globalizarea, în dimensiunile ei economice şi politice, a ajuns să-i determine pe aceiaşi cetățeni să ceară a fi protejați de statul-națiune.

Odată cu intrarea în NATO şi în UE, România trebuia să devină un observator mai incisiv al peisajului european, în care s-a integrat în primul rând cu angajamente, şi nu numai pentru bonificații. O Uniune care pretinde că este a cetățenilor Europei a uitat să educe în spiritul valorilor europene, globalizarea luând-o înainte. Aşa asistăm la diminuarea credinței că, pe calea integrării în paşi separați spre o Uniune Politică, se poate ajunge la pragul necesar realizării idealului solidarității şi coeziunii între indivizi, extinse dincolo de statul-națiune, considerat mereu potențial beligerant. În acelaşi timp, energia indivizilor, în loc să fie coordonată şi orientată spre soluții negociate, care să redefinească raportul național-comunitar în globalizare, a explodat în naționalism, radicalism, xenofobie, opțiuni individuale crezute dispărute.

Atât integrarea europeană cât şi globalizarea sunt în impas prin ceea ce se întâmplă la Bruxelles şi la Washington, din perspectiva alegerilor prezidențiale consumate în SUA şi cele care vor veni în Europa[2]. Nu putem face abstracție de **„integratorii" globali**, la care adăugăm acum Rusia şi China, dar agenda vizibilă a acestora nu oferă lumii, deocamdată, un viitor liniştit. Căutările de „reprezentativitate" a intereselor lor, posibil de proiectat cu resursele noi, disponibile prin globalizare, înseamnă ceva mult mai mult decât reglările politice interne şi geopolitice externe tradiționale, dar care pot da şi ele fiori. Să nu uităm nicio clipă că fiorii vin din interiorul societății, de la indivizii care o

[2] O parte – Germania, Franța, dar şi în China – deja consumate, cu rezultatele ştiute, față de momentul documentării şi argumentării studiului nostru.

formează, care au dreptul la manifestări, comportamente bune şi rele faţă de ceva încă greu de definit, iar mecanismul democratic are încă puterea de a discerne.

Oprindu-ne la filosofia „omul face şi desface", nu mai putem evita să vorbim despre România ca parte a modelului societal global, destinul ei fiind legat de acest model, indiferent dacă şi-l conduce singură sau în parteneriat cu alte ţări, în diferite forme de cooperare. Calitatea ei de membru deplin în NATO şi în UE îi conferă o voce care trebuie să se manifeste, poate mai mult decât oricând, în faţa provocărilor actuale. Acestea îi determină pe mulţi analişti să concluzioneze fie că NATO şi-a pierdut relevanţa în asigurarea securităţii colective, fie că Uniunea Europeană este sortită unei evoluţii care poate fi descrisă prin acronimul DDD (dezmembrare, dezintegrare, dispariţie). Credem că România, în interesul său naţional (nu naţionalist), atât timp cât încă îşi inspiră poziţia de negociere pe conceptul de stat-naţiune cu drepturi egale, trebuie să contribuie la recalibrarea viziunii Uniunii pe acelaşi drum început ca proiect de pace pe continent şi nu numai.

Pentru generaţia tânără, trebuie spus că proiectul Uniunii Europene a fost cea mai profundă lecţie învăţată de europeni după cele mai sângeroase conflagraţii mondiale ale secolului XX. Martorii au dispărut biologic, iar generaţiile tinere consideră că tot ce au sau dispun există dintotdeauna! Conflagraţiile la care facem referire au început, în Europa, din cauza liderilor ei, care au permis constituirea unor axe mortale şi au dat putere şi altor lideri ai vremii (vezi Japonia) de a-şi împărţi sferele de influenţă, cu mai mult sau mai puţin succes. Experienţa socialismului de tip bolşevic, a totalitarismului şi autocraţiei inspirate de acesta, a lăsat încă urme adânci pe un segment al lumii globale, iar dialectica dintre bază şi conştiinţă (Hegel, Marx) funcţionează peste tot şi în toate timpurile, firea omului fiind construită de această

manieră. Graba pentru o nouă dimensiune a tinerelor generații este evidentă, dar politicul nu a putut să o livreze nici în plan național, nici comunitar, chiar după ce a pus cărămizile instituționale ale noii etape.

În Europa, până nu demult scindată ideologic, reunificarea şi reaşezarea pe aceleaşi baze democratice (mai uşor *de jure*, mai greu *de facto*) continuă să fie un proces rămas în urmă față de cultura informațională a noilor generații, în special, şi a electoratului în ansamblul lui, în general. Toate carențele, transformabile în frustrări, se găsesc în modul de acțiune al decidenților de la Bruxelles, prea mulți numiți, şi prea puțini legitimați de alegeri. Trebuie să vedem că, dincolo de Uniune şi progresul realizat de ea în domeniile competențelor, specializărilor şi expertizelor în oferirea de bunuri, servicii şi utilități publice de orice fel, există o matrice fundamentală a valorilor morale imuabile. Doar timpurile şi conducătorii au încercat să le uite; avem exemple de revenire precum Renaşterea, fără a uita că ea a fost produsul unor minți luminate spre bucuria tuturor.

Ca să existe fizic şi să coexiste moral cu semenii, ființa umană, înainte de a fi producător, investitor, antreprenor, consumator, decident etc., **trebuie să fie responsabilă prin cunoaştere** (sensul real al alungării din rai a Evei şi a lui Adam[3]), indiferent de locul său în ierarhia societală. Coerența şi cuprinderea acțiunii umane în folosul tuturor semenilor pleacă exclusiv de la o matrice a valorilor morale, intrinsecă omului. Distorsiunile față de ea în trăirea vieții sunt un produs al accesului la educație, al mediului social modelat de alții în interesul lor. Uitând de această matrice, ne întrebăm, cu justă candoare, de ce creşterea economică aduce sărăcie, polarizare socială şi de venituri, când spunem că orice om, oriunde pe această planetă, are dreptul la

[3] Napoleon Pop, Valeriu Ioan-Franc – 2009, 2012, *Credință şi economie: un eseu despre cunoaştere, credință, virtuți şi performanță*, Editura Expert, Bucureşti.

viață şi la trăirea ei cu decență (Carta ONU). Principiul este trecut şi în Constituția României, dar s-a văzut vreo platformă electorală sau de guvernare în care să fie evocate politicile publice pentru a asigura acest deziderat ca anume şi certă permanență, mereu orientat spre mai bine? Rezultatul, după 25 de ani de democrație? 40% din populația României este la limita sărăciei şi excluziunii sociale. Din cele opt regiuni cel mai puțin dezvoltate din cadrul UE, cinci sunt în România. La mulți alți indicatori, cuantificând starea socială, România este pe penultimul loc din UE etc.

Să nu trecem peste aceste constatări cu o simplă contemplare în loc de o acțiune fermă, atât timp cât cadrul de stabilitate şi securitate socială internă şi al provocărilor externe rămâne desenat (deocamdată) cu o culoare confortabilă. Dar, chiar şi pentru acest lucru, simplul efort național nu mai este suficient, în acest stadiu al unei globalizări îndoielnice, noi fiind într-o competiție acerbă cu ceilalți, cu care suntem chiar în acelaşi club. O contribuție fermă la recalibrarea viziunii UE ne este necesară pentru a beneficia de propriile resurse şi a diminua efectul provocărilor extra-UE. Stabilitatea UE este stabilitatea noastră ca stat-națiune, iar întărirea stabilității noastre creşte stabilitatea UE. Aceasta este esența parteneriatului în cadrul integrării europene şi al viitoarelor beneficii pe care ni le poate livra o Uniune devenită, în mod real, un partener global puternic, la masa G-20.

Realitățile din România confirmă că țara nu poate fi decupată din tabloul general al globalizării, nici ca oază, nici ca un caz specific şi, cu atât mai mult, ca stat membru al UE. Aparținem însă unei Uniuni deja slăbite politic, din cauza lipsei unor lideri pe măsura proiectului european şi, mai ales, a dinamicii pe care însăşi Uniunea o impune. Realitățile noastre privesc şi multitudinea de comportamente la nivel european, dominate de confuzii, restricții şi excese birocratice, pentru care am devenit şi un fel de cobai. Se pare că teza „*unitate prin diversitate*" nu prea ne-a folosit

(vezi decizia de a nu fi primiți în spațiul Schengen), iar acum intenția de generalizare a ei ca un important **activ al Uniunii** a fost întreruptă de tendințele xenofobe, alimentate tocmai de incompatibilitatea față de diversitatea culturală, în special cea religioasă. Ciocnirea civilizațiilor (teză a lui Huntington) a devenit o realitate a timpului nostru, fiind chiar o lecție uitată a altor momente din istoria Europei, când era invadată războinic, şi nu prin dreptul la libera circulație a cetățenilor şi capitalurilor.

De asemenea, teza „gândeşte global şi acționează local!" pare să ne fi dus într-o fundătură atunci când o judecăm în sensul ei funcțional. Sensul ei productiv a eşuat prin opoziția național-alului/comunitarului/internaționalului, întărind percepția de rupere a coeziunii Uniunii, teoretic bazate pe un tratat de funcționare la care toate statele membre sunt semnatare. Această teză ar avea sens dacă principiile solidarității şi coeziunii clamate de Uniune ar fi puse în practică în spiritul şi litera lor, care, înainte de preeminența legislației comunitare, ar trebui să reflecte un anume nivel de educație civică şi apoi politică a cetățeanului european. Dacă ne considerăm cetățeni europeni, beneficiari ai celor patru libertăți, soluția locală îi priveşte pe toți cetățenii Uniunii. Ce să facem însă în plan local/național, când noi nu avem grijă de propriii noştri cetățeni?

Labirintul cercetărilor noastre cu privire la o posibilă monedă globală a trecut de la drumurile întortocheate ale economiei globale spre sferele filosofice, constatând că nu ne confruntăm, de fapt, cu o fenomenologie pur economică, ci cu o multitudine de comportamente, acțiuni şi decizii umane, unele dintre ele devenind stranii pentru cei trecuți de 60 de ani. Ca urmare, dacă o monedă autentic globală, în sens de mijloc de circulație, se poate fundamenta strict pe o matematică monetară susținută de un mix de politici economice, atunci sintagma cu referire la monedă, că ea este o *ficțiune în funcțiune* (Kirițescu), ne atrage

atenția că s-a uitat ceva cu privire la încrederea în ea. De unde provine această încredere şi cum se manifestă?

Am uitat că încrederea dintre oameni şi în ei înşişi este esența spiritului uman în căutarea performanței. Încrederea dintre oameni înseamnă a răspunde aceloraşi criterii de moralitate. A avea încredere în ei înşişi înseamnă ca oamenii să simtă că munca lor este corect remunerată, că taxele şi impozitele plătite în calitate de contribuabili sunt compatibile cu nivelul veniturilor şi că statul îşi face corect datoria de a oferi bunuri şi servicii publice menite să le permită un standard de viață, care, pe lângă un confort material racordat la civilizația momentului, să includă mai ales respectul față de cel de alături şi de demnitatea acestuia, ca părți esențiale ale contractului social dintre cetățeni şi stat.

INTRODUCERE, 3.0.

„Nothing comes out of nowhere. And very little is lasting. Therefore – focus on your strength and on the fact that every period demands its own answers, and that one has to be up for this, if any good is to come of it".

(Willy Brandt)

Niciunul dintre aspectele globalizării nu mai poate fi omis în ceea ce priveşte perspectivele României, impactul acestora fiind suficient de vizibil în toate dimensiunile societății noastre. Suntem conştienți că efectele globalizării, inerțial revărsate spre noi –"plantate" de alții (în opinia multor analişti!), asimilate prin politici naționale şi (chiar) comunitare atractive sau pe direcția intereselor competitorilor noştri, resimțite ca *faits acomplies* etc. – fac parte din funcționarea societății româneşti în întreaga ei structură socială, politică şi economică. Ele au creat mutații convenabile pentru puțini, dar inconveniente pentru cei mai mulți, iar reacțiile la toate acestea, atât timp cât considerăm că avem dreptul la alegeri democratice, sunt reflectate de rezultatul alegerilor din 11 decembrie 2016. Contestarea lor este expresia rupturii dintre un establishment care se doreşte să dăinuie şi cetățenii care nu simt beneficiile promise atât de guvernarea internă cât şi de guvernanța Uniunii. Nu este vorba despre a dezavua rezultatul acestor alegeri, ci, dimpotrivă, de a le privi ca atitudine la ceea ce este impactul globalizării asupra societății, direct sau via statutul României de stat membru al UE.

Ceea ce ne permitem să sintetizăm în această introducere este faptul că, în ciuda unor indicatori (macro)economici buni la sfârşitul anului 2016, în spatele acestei fotografii de indicatori statistici, România are o situație extrem de dificilă: o izolare politică semnificativă în contextul unor mişcări geopolitice aducătoare de turbulențe, o economie slab structurată, cu o capacitate reproductivă redusă; absența unei infrastructuri de dezvoltare, progres şi de conexiune morală şi fizică în spațiul național, care să garanteze realizarea aspirațiilor istorice.

Contextul global: Perspectivele pe termen mediu şi lung relevă posibila încheiere a globalizării liberale, ca urmare a mişcărilor populiste de nestăvilit împotriva acesteia. Alegerea lui Donald Trump în SUA pune capăt şi *Pax Americana*, respectiv ordinii internaționale a liberului schimb şi a securității împărtăşite în comun, un construct structurat instituțional, pe care SUA şi aliații occidentali l-au făurit după al doilea Război Mondial (FMI, GATT 49, OMC).

Terminarea Războiului Rece a indus o anumită speranță, care s-a dovedit prea mult pătrunsă de credulitate din partea Occidentului. Sfârşitul ordinii bipolare, ca stare de spirit, nu a fost consemnat într-un document care să restabilească formarea unei noi ordini internaționale, implicit a unei păci globale impusă de învingător, reprezentativă pentru democrația de tip occidental. S-a apreciat, probabil, că această ordine va veni de la sine prin globalizare, cu simpla răspândire a unor automatisme valabile într-o parte a lumii spre restul lumii.

Atât cât a mai funcționat ordinea liberală în perioada post-Război Rece, multilateralismul, comerțul liber şi liberalizarea circulației capitalului au determinat în mod necesar şi o restructurare a economiei mondiale, pe principiul *cine va gestiona mai bine în propriul folos* oportunitățile şi provocările. Ultimele trei decenii au declanşat un proces de reconfigurare a puterilor globale,

tradiționale şi emergente, iar expansiunea unora a mers, de această dată, după principiul că locul gol lăsat cu bună credință de unii trebuie imediat ocupat. Este cazul Rusiei, anexarea Crimeii fiind „vârful" tatonării de până acum a nivelului până la care se pot recuceri sferele vechi de influență, pe fundalul credulității UE şi a SUA într-un parteneriat natural cu Rusia, bazat pe valori împărtăşite în comun, nu pe unul încadrat într-o viziune formală, angajantă. De asemenea, prin tactica mai liniştită şi persuasivă configurată de refacerea Drumului Mătăsii, China a reuşit o expansiune comercială, financiară şi militară în Marea Chinei de Sud, cu tentacule serioase în Orientul Mijlociu, în Africa şi, acum, spre Europa, având un parteneriat strategic cu UE.

Aspectele de conjunctură economică, având în centru criza financiară începută în 2008 şi efectele sale multiple încă neabsorbite prin reforme structurale reale, nu au făcut decât să complice şi mai mult pseudo-pacea dezordinii mondiale prin care se trece acum. În opinia multor experți, se traversează o **TRANZIȚIE** către o nouă ordine internațională[1], care ar trebui definită din punctul de vedere al posibilelor noi echilibre şi al căilor prin care se poate ajunge la ele. Întrebarea-cheie este dacă această TRANZIȚIE este lăsată să se desfăşoare de la sine, sau trebuie să aibă la bază o cooperare între puterile globale şi condusă de un lider global acceptat, conform unei agende prestabilite şi convenite de actorii globali.

Din acest punct de vedere şi, mai ales, al aşteptărilor privind cooperarea Trump-Putin, situația României este din nou la „dispoziția" deciziilor de tip imperial, în formula măsurii în care ea va interesa din punctul de vedere al strategiilor periferice ale actorilor globali şi regionali. Situația României este precară

---

[1] Napoleon Pop, Amalia Fugaru, Valeriu Ioan-Franc – 2010, *Despre criză, cu discernământ şi fără mânie*, Editura Expert, Bucureşti.

regional, cu opțiuni geopolitice sensibile în fața schimbărilor de poziții ale unor foşti şi potențiali aliați (Turcia-Rusia, China-Rusia, Ungaria-Rusia, SUA în confruntare cu puterile euro-asiatice etc.).

Contextul european: Starea Uniunii Europene este tensionată atât din interior cât şi din exterior, în ambele cauze vina revenindu-i nucleului ei birocratic, care crede că poate asigura soluții politice. Dincolo de gestionarea crizei financiare, lipsa de viziune politică din propunerile Comisiei Europene către Consiliu a alimentat constant riscul destabilizării şi disoluției acesteia. Brexitul şi alegerile prezidențiale din SUA au expus UE şi mai mult incertitudinilor din Vest (implicarea SUA în securitatea colectivă a continentului, asigurată prin NATO) şi din Est (neliniştea Rusiei în a pune „la încercare" reziliența UE la noi tentative expansioniste ale acesteia).

Introvertirea statelor membre de la comunitar la național, resurgența naționalismului şi populismului, ca şi apelul la protecționism au pus în evidență atât precaritatea solidarității europene, cât şi creşterea (fără vină directă) hegemoniei Germaniei asupra UE. Apogeul situației Uniunii, caracterizat acum printr-o „oligarhie" a Europei germane, îl reprezintă deschiderea declarată a cancelarului german pentru asaltul refugiaților arabo-musulmani. Problema demografico-culturală a Europei a devenit deja acută, ea depăşind strict conotațiile economice şi atingând fondul relațiilor interetnice, într-o Europă considerată multiculturală. La slăbirea şi chiar pulverizarea UE (vezi „*Three Paths to European Disintegration*", Philippe Legrain, 2016) se adaugă radicalismul şi extremismul politic, de natură să influențeze orientarea de ansamblu a UE, cu îndepărtarea de la tratatele care au fondat-o.

Brexitul şi finalizarea acestuia (incertă ca închidere formală pe fondul posibilei cooperări bilaterale viitoare a Marii Britanii cu UE) includ pericolul latent de a i se urma exemplul în cadrul UE

(Franța, Polonia, Cehia) şi, posibil, în cadrul statelor-națiune membre, unde este vorba de secesiuni (Belgia, Spania, Italia şi „fostul membru" Marea Britanie). Problema de fond a UE este cine şi cum va putea contracarata şi depăşi forțele centrifuge care sparg solidaritatea şi coeziunea, ca principii fundamentale de funcționare ale UE.

Contextul european prezent nu poate omite reacțiile şi acțiunile unor state membre ale UE față de disconfortul inițial creat de noul locatar al Casei Albe, Donald Trump, şi declarațiile sale de a reseta relațiile cu Rusia. Ele pot fi considerate paralele sau intersectabile cu declarații ale premierului ungar, Victor Orban, preluate prin vocea lui Peter Szijjarto, ministrul ungar de externe. Remarcând un activism al Ungariei, care trebuie luat în seamă, Szijjarto ne sune că „Ungaria vrea să se apropie de Rusia şi, totodată, mizează pe o *ameliorare masivă* a legăturilor cu SUA, grație accederii la putere a lui Trump„. În timpul campaniei electorale din SUA, Orban a fost singurul lider european care şi-a manifestat public opțiunea pentru Trump. Curios lucru prin faptul că, pentru Trump, exportul de democrație nu mai este o prioritate, iar Ungaria scapă de disconfortul unei astfel de presiuni şi îşi legitimează derapajele față de Uniune.

Pentru Ungaria, evocarea din timp în timp a necesității denunțării Trianonului, țintind spre Transilvania, a primit o nouă încurajare, prin gestul preşedintelui Rusiei, Putin, de a „dărui" (câte sensuri are acest cuvânt!) harta Moldovei Mari preşedintelui de la Chişinău, Igor Dodon. Contextul trimite la caracterul politic al vizitei lui Putin la Budapesta, de la începutul anului 2017, dincolo de sublinierea ostentativă că a fost vorba despre o vizită economică, dar cu credința că, într-un viitor nu prea îndepărtat, Putin va aborda problemele sensibile (citeşte de influență sau teritoriale) nu doar între patru pereți la Budapesta. Geopolitica se face şi se întreține cu interese economice puternice, iar proiectele economice durabile întăresc colaborarea politică.

Din păcate, România este mult în urmă cu prezența ei în proiecte economice durabile în străinătate, deşi există resurse financiare româneşti externalizate prin transferuri de profituri, evaziune, poate chiar spălare de bani, dar neinvestite. Matricea Semestrului European consemnează că România, din punct de vedere macroeconomic, este în afara standardelor la indicatorul active nete în străinătate, ceea ce înseamnă că respectivele resurse, apreciate la peste 40 de miliarde de dolari, acumulate în ultimele două decenii, nu se regăsesc în capitalizări productive, care se contabilizează.

Contextul european şi, mai ales, cel regional arată că slaba preocupare pentru relațiile internaționale şi conexiunile pe care le creează la diferite paliere de decizie, chiar în condițiile prezenței la summiturile UE ori NATO, nu pun România la adăpost de pericolele care se conturează în plan regional. În numele lor solicităm sprijin NATO, fără să se înțeleagă că în raporturile internaționale inițiativa trebuie să ne aparțină, iar pentru aceasta România trebuie să „livreze", pentru credibilitate, din propriile resurse.

Veşti îngrijorătoare au venit, la vremea campaniilor, de la candidatul la preşedinția Franței Marine Le Pen, liderul Frontului Național francez, sub rezerva câştigării alegerilor, respectiv promisiunea fermă ca Franța să se desprindă total de standardele UE, evident prin promovarea unui referendum tip Frexit, cu ieşirea şi din Zona Euro. Desființarea multilateralismului, atitudine dură față de globalizare şi imigranți, preluarea controlului băncii centrale, cu revenirea la suveranitatea monetară, tipărirea de franci francezi pentru stimularea economiei (cu alte cuvinte monetizarea deficitului bugetar prin emisiune de bani), eventuala revenire la un coş de valute (ECU), în loc de euro etc. sunt, în opinia analiştilor, de natură să distrugă multe dintre fundamentele societății europene, Franța fiind un inspirator de ordine politică europeană. Se pare că, pentru România, s-ar putea ca

Franța să devină din reper un coşmar, dacă se pune problema a ceea ce mai rămâne de negociat bilateral când nu se mai împărtăşesc aceleaşi valori. Noroc că nu există niciun precedent de ieşire din Zona Euro, demersurile făcute cu Grecia în 2015 aducând în atenția celor decişi pentru expulzare că o procedură de exit din euro nu este definită, iar repercusiunile sunt imposibil a fi controlate (Mario Draghi). De altfel, în cadrul audierilor de la Parlamentul European (februarie 2017), Draghi întăreşte teza că „euro este irevocabil... aşa spune tratatul!"

Ieşirea din Zona Euro este vânturată şi în Italia, de partidul Mişcarea 5 Stele, favorizând şi un referendum de părăsire a UE. Problema a fost adusă în dezbatere prin scrisoarea lui Draghi adresată juriştilor Comisiei (Marco Valii şi Marco Zanni) în luna ianuarie 2017, răspunsul fiind siderant prin tehnicismul argumentării. Dacă pasivele şi activele unei bănci centrale a unui stat membru din Zona Euro în raport cu BCE vor fi stabilite în cele mai mici amănunte („If a country were to leave the Eurosystem, its national central bank's claims on or liabilities to the ECB would need to be settled in full"), atunci statul membru doritor să iasă din Zona Euro o poate face.

Opoziția europeană împotriva preşedintelui ales al SUA este inoportună, în raport cu relațiile cu conotație istorică pentru pacea continentului şi față de incertitudinile speculate în politica externă americană. A deranjat, probabil, faptul că ordinea globală are costuri ce trebuie susținute de toți în securitatea colectivă de până acum, iar în specializarea SUA pe forța militară şi a Europei pe forța economică este nevoie de o nouă abordare. UE a promis de mulți ani că se va dota cu forțe de reacție rapidă, echipate corespunzător. Mai nou, se vorbeşte despre o armată a UE (prozeliți sunt puțini, fiind preocupați de nivelul resurselor care ar trebui angajate), iar Germania se gândeşte să iasă din modestia unei armate pasive. Brusc, în acest context, în luna februarie 2017,

în cadrul unei conferințe de presă comune cu liderul guvernului regional din Bavaria, Horst Seehofer, cancelarul german Angela Merkel şi-a schimbat discursul, considerând că trebuie găsite puncte de convergență cu Trump, în special în privința rolului NATO.

Germania a recunoscut că, dacă opoziția față de politica de imigrație a SUA şi repercusiunile ei asupra restricțiilor de călătorie temporare sau *sine die* (Siria) impuse cetățenilor din mai multe țări musulmane rămâne valabilă (am spune deja o opoziție retorică în balanța intereselor de securitate), trebuie să-şi mărească bugetul apărării la cel puțin 2% din PIB, prin prisma sosirii momentului de a se „căuta afinități". Merkel a reamintit că, încă de pe vremea administrației Obama, s-a arătat dispusă să dea curs acestei solicitări de mărire a bugetului apărării, iar în discuția telefonică cu Trump părțile au convenit asupra rolului NATO de acum înainte, în noua semnificație promovată de Casa Albă.

O relaxare a poziției Germaniei are loc şi în ceea ce priveşte negocierile pe tema Brexit, ministrul german de finanțe, Wolfgang Schaeuble, amintind că serviciile şi beneficiile pe care Londra le aduce blocului comunitar, drept centru financiar internațional, sunt greu de reprodus într-o altă locație de pe continent: „Nu vrem să-i pedepsim pe britanici pentru decizia lor. Vrem să ținem Marea Britanie alături de noi... trebuie să găsim reguli rezonabile în relația cu Marea Britanie".

O recentă critică a politicii UE vine tot din partea lui Szijjarto, cu referire la ceea ce a pus pe foc Europa: migrația. Critica nu se îndreaptă spre cel care a provocat-o, cancelarul Germaniei, ci spre cel care nu a reuşit să o gestioneze, politicianul german Martin Schulz. Critica parvine după ce, într-un discurs susținut de Schultz pentru desemnarea sa drept candidat al Partidului Social-Democrat (SPD) la postul de cancelar al

Germaniei, el a făcut referiri critice la adresa lui Victor Orban. Acesta a fost catalogat ca fiind „cel mai zgomotos reprezentant al celor care distrug solidaritatea europeană, respingând orice solidaritate cu Germania în ceea ce priveşte politicile în materie de migrație". Martin Schulz a fost făcut responsabil pentru problemele cu care se confruntă în prezent UE, politica acestuia „ca om al trecutului", spune Szijjarto, iar în ceea ce priveşte migrația ilegală, a dat o altă dimensiune discordiei dintre statele membre.

Nu putem face abstracție, în contextul european, de răspândirea tezei „Guverne europene prietenoase cu Rusia". În legătură cu aceasta, importantă este interpretarea care i se dă în raport cu evenimente în derulare în Europa (o serie de alegeri), dincolo de ideea că, în mod normal, statele europene trebuie să aibă o relație normală cu Rusia, actor global important şi dinamic. Un avertisment asupra acestei teze vine din partea Council on Foreign Relations (Foreign Affairs Journal): „Susținerea rusească pentru partidele de extremă dreaptă nu are de-a face atât cu ideologia, cât cu dorința de a destabiliza guvernele europene, de a împiedica o extindere a UE şi de a facilita ajungerea la putere a unor guverne europene care să fie prietenoase cu Rusia".

Sunt cunoscute tentativele Moscovei de a găsi în Europa de Est țări gata să devină punte între Rusia şi UE, iar diplomația rusă, profitând fie de o atitudine pozitivă, fie de euroscepticismul devenit debordant, a reuşit un „acces" spre țări ale UE şi NATO, precum Ungaria, Slovacia, Republica Cehă, Bulgaria, Grecia, Cipru. Alte țări ale UE au venit în întâmpinarea Rusiei indirect, prin partidele de extremă dreapta ajunse în parlamentele naționale, devenind avocații slăbirii proiectului integrării, ceea ce este pe placul Rusiei.

Până acum puteam vorbi despre interesul Rusiei în acumularea de elemente şi de posibili susținători în vederea viitoarelor negocieri de revitalizare a Parteneriatului Estic, în care şi UE are

un interes, dar nu prin repetarea greşelilor care au dus la constituirea lui şi catalogarea ca amenințare de către Rusia. În legătură cu acest proiect, Cristian Unteanu avansează posibilitatea unei oferte, din partea UE, care dă frisoane (vezi articolul „Igor Dodon merge la Bruxelles: joc complicat, rezultate incerte", februarie 2017). Este vorba despre perspectiva de a crea o „neutralitate interesantă, cea a **statutului undeva între blocuri**, UE şi Uniunea Euroasiatică, țări partenere comercial şi fără evoluție imediată înspre alt nivel de alianțe."

În concluzie, se poate observa că, pentru România, o țară oarecum contemplativă, contextul european este zbuciumat, mult prea fluid, iar în atmosfera de incertitudine creată de Brexit sunt posibile lovituri neaşteptate din multe părți, exact la momentul când de la nivelul celor mai înalte declarații politice se insistă pentru unitatea Uniunii. În spatele lor nu se vede însă şi voința politică necesară, ci dispersia ei în proiecte, după zicala „scapă cine poate".

România: Calitatea de stat membru al UE şi al NATO are nevoie de mai mult activism în forumurile de decizie ale acestora, pentru evitarea izolării geopolitice, europene şi regionale. O analiză a cercurilor concentrice privind starea de izolare relevă dificultăți în relațiile bilaterale cu vecinii (şi ele state membre ale UE şi NATO), până la o permanentă blamare a României chiar de la centrul Uniunii. Putem admite că nu am reuşit să ne facem lecțiile cu brio, dar este greu de acceptat că un stat-națiune suveran şi cu drepturi egale este pus permanent la colț pentru aşa-numite derapaje de la statul de drept, în condițiile în care este observabilă „virarea" cvasipolitică a altor state membre de la principiile democratice, pe deplin fundamentate pe aliațele democratice sub umbrela UE şi NATO (Ungaria şi Polonia) şi o apropiere a altora față de Rusia (Ungaria, Turcia), criticând sancțiunile convenite în comun.

Situația actuală a României o plasează din nou la *dispoziția* unor decizii imperiale, în sensul că este urmărită de destinul de a fi calificată, în mod voit, de chiar partenerii ei – unii strategici –, ca o țară slabă, uneori neguvernabilă, cu o capacitate instituțională insuficientă, care poate fi utilizată ca monedă de schimb în eventuale *tranzacții geopolitice* regionale. Deşi România nu a copiat de pe la vecini un parcurs radical (încă!) în sensul acumulării de forțe politice autentice, care să susțină un naționalism excesiv sau xenofobia, forțe mult mai prezente şi active chiar în statele fondatoare ale Uniunii, nu se poate face abstracție de tratamentul continuu defavorizant la care este supusă direct sau indirect.

Cu toate eforturile interne, monitorizate de Uniune prin Mecanismul de Cooperare şi Verificare (MCV), exacerbarea corupției din România, născând percepția unei justiții selective, este de natură să înghețe chiar buna funcționare a societății în ansamblul ei. Mai mult, există opinii că România a înregistrat chiar un regres în ceea ce priveşte ireversibilitatea reformelor la care s-a angajat (declarație a purtătorului de cuvânt al Comisiei Europene, Margaritis Schinas), ceea ce face caducă promisiunea preşedintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, ca MCV să fie ridicat până la terminarea mandatului actualei Comisii. Schinas afirmă, ca un fel de încurajare, că „ceea ce contează nu este ireversibilitatea promisiunii, ci ireversibilitatea reformelor care să facă în aşa fel încât promisiunea să poată fi ținută".

Un alt atac, venit din partea premierului valon, Paul Magnette (fost director al Institutului de Studii Europene din cadrul Universității Libere de la Bruxelles), priveşte în egală măsură şi România, atunci când, în cadrul unui discurs ținut cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la semnarea Tratatului de la Maastricht (1992), îşi exprima speranța într-un scenariu care să clarifice viitorul Uniunii. Acest viitor al Uniunii, care este deja „în

curs de dezintegrare", din cauza unor țări care vor deveni neguvernabile, ar trebui să aibă în vedere, conform opiniei lui Magnette, **ca România, Polonia, Ungaria şi Bulgaria să urmeze exemplul Marii Britanii,** să iasă din Uniunea Europeană. Ceea ce miră specialiştii este faptul că declarațiile lui Magnette sunt diametral opuse discursului cu care ne-au obişnuit social-democrații europeni şi, implicit, Partidul Socialist francofon belgian.

Este recunoscut faptul că România este supusă şi unui atac hibrid, menit să-i slăbească societatea, alunecând politic în avantajul forțelor care se vor impune, ca decidenți asupra soartei acesteia în noua ordine globală şi, mai ales, regionale. Nu credem că România trebuie să aştepte ceea ce vor decide unele puteri globale (în zona noastră SUA şi Rusia, posibil să vină din urmă şi Germania). Nu aceasta este soluția, adică politica de cenuşăreasă a veşnicului „follower", lipsit de idei pentru că nu a putut să le promoveze – atâtea câte au fost – unor parteneri. Idei bune au fost avansate din când în când, dar niciodată cu resurse viabile, planificate şi asumate, indiferent de schimbările politice. A existat mereu percepția unei „supuşenii", observând că ea nu a convins din punctul de vedere al rezultatelor negociate pe baza ei, în finalizarea unei axe sau ancore solide şi pe termen lung.

Starea de izolare actuală a României – politică şi diplomatică – reflectă eşecul unor politici lansate declarativ şi lipsite de finalitate, într-o lume în care lucrurile se mişcă cu mare repeziciune. Nu avem niciun exemplu de valorificare a unei oportunități strategice pe termen mediu sau lung, oferite fie de statutul României de stat membru al UE, fie de globalizare. Dacă luăm ca exemplu parteneriatul strategic neformalizat cu SUA, acesta priveşte interesele SUA cu mult peste cele ale României în regiune, rolul nostru fiind de executant, cu consecințe, în primul rând, de expunere la noi riscuri, şi nu de consolidare a securității în fața acestora.

Din punctul de vedere al cooperării viitoare în Europa, trebuie să privim şi spre ceilalți parteneri. Franța şi Germania, considerate motorul integrării europene, sunt din ce în ce mai mult pe poziții contrare, reflectând, ca urmare a calității liderilor lor, discrepanța dintre puterea economică a Germaniei şi pierderea de către Franța a rolului ei politic în Europa. Liderii lor, confruntați cu recentele alegeri, au fost sustraşi de la preocuparea sprijinirii unei Uniuni tot mai încorsetate într-o situație dominată de disensiuni. Accentuarea sentimentului anti-UE este revolta împotriva oficialilor nealeşi ai UE, care îşi doresc şi mai multă putere şi, probabil, să impună şi mai multe constrângeri autorităților naționale de decizie. Cu multiplele crize cu care se confruntă UE şi cu resurgența naționalismului, există temerea reală, pentru România, că dezintegrarea UE, despre care vorbesc înalți oficiali din state membre, poate lua forme surprinzătoare. Ceea ce nu a fost gândit niciodată, şi anume că o țară membră a UE va părăsi această formă de integrare, a devenit prin Brexit fezabil şi chiar rezonabil.

România se poate confrunta cu forme insidioase de dezintegrare, în afară de cele extreme (părăsirea UE), dacă decidenții țărilor partenere vor continua să ignore cu vehemență regulile obligatorii ale UE, asumate prin tratate. Italia, de exemplu, folosind subterfugiul degringoladei produse de Brexit, şi-ar fi dorit să capitalizeze din fonduri publice băncile falimentare, ocolind regulile UE de „bail-in". Franța se sustrage de la regulile fiscale ale Zonei Euro fără nicio critică din partea Comisiei Europene. De asemenea, impunerea de către unele guverne a unor controale la fostele granițe din spațiul Schengen a trecut neobservată din punctul de vedere al aceleiaşi Comisii, după cum actele premierului iliberal al Ungariei, de îndepărtare de la cerințele UE privind normele democratice sau statul de drept, s-au „bucurat" de o totală acceptare tacită.

România îşi poate permite să o rupă cu disciplina comunitară, aflată, după cum se vede, într-o disoluție accentuată de guverne capturate de partide naționaliste poziționate anti-establishmentul UE, din motive de protecție a propriilor cetățeni? Consiliul European pentru Relațiile Externe arată că „partidele insurgente" joacă deja un rol decisiv în opt din cele 28 de state membre ale UE. **O Uniune cu mai multe viteze nu este de natură să ne unească sub steagul integrării, ci să creeze noi frontiere între statele membre.**

Mărul discordiei, migrația, a fost subiectul Consiliului European informal ținut în luna februarie (2017) la Malta. Rezoluția parcă nu ține cont de realitățile din socialul european de jos, în timp ce politicienii de sus propun soluții greu de acceptat în interiorul multor state membre cu electorat deja alunecat spre radicalism. Declarația din Malta a membrilor Consiliului European privind aspectele externe ale migrației, chiar dacă abordează numai ruta central-mediteraneeană, face referire la necesitatea de reziliență la crize viitoare. Pasul înapoi este reprezentat de securizarea granițelor de unde pleacă refugiații (Turcia, Libia), preocuparea UE fiind pentru „condițiile care trebuie să fie îndeplinite pentru returnări" şi consolidarea capacităților UE în materie de returnări cu respectarea dreptului internațional. În consecință, Comisia trebuie să prezinte un plan de acțiune actualizat privind „returnările şi de a oferi orientări pentru returnări mai operaționale din partea UE şi a statelor membre şi **pentru o readmisie eficace pe baza acquisului existent**".

Asistăm la o decizie tip maree, cu reflux şi flux, o amânare a unei realități cu profunde efecte pentru stabilitatea socială a UE, prin legalizarea ulterioară a ilegalității făcute de valurile de refugiați ajunşi în Europa pe diferite rute. Generalizând, cu privire la guvernanța UE de după criza financiară, România se

confruntă, chiar în clubul dorit de ea, cu un lanț de decizii la indecizii sau la decizii prost luate, fără analizarea unui impact realist. Această guvernanță a dus la acumularea crizelor multiple prin care trece Uniunea, iar România va trebui să decidă cum va naviga prin şi printre ele.

Dacă logica Uniunii este un proiect dedicat convergenței economice a statelor membre şi protecției cetățenilor ei, există voci care ne pot tăia credința că moneda unică poate contribui la prosperitatea unui spațiu economic, social şi, mai recent, chiar politic, reprezentat de Piața Unică. Problematica interesează din punctul de vedere al proiectului național de adoptare a euro, un pas tactic util din punctul de vedere al dinamizării convergenței printr-o creştere economică sustenabilă, în regulile fiscale stabilite de Pactul de dezvoltare şi creştere. Cu privire la acest subiect, revenim tot la opinia lui Paul Magnette (vezi interviul intitulat «L'Europe est en train de se désintégrer», L`Echo, februarie 2017), unul dintre euroscepticii socialişti duri în aprecieri, dar nu şi într-o perspectivă salvatoare pentru UE. A continua guvernanța europeană în stilul liberal-conservator poate fi cauza dezintegrării Uniunii, întrucât măsurile de asanare a crizei financiare (referire la programele dure de austeritate) au distrus țesutul social al clasei mijlocii europene, de altfel un obiectiv al integrării europene prin care să se asigure pacea continentului.

Întrebat cum vede euro – reuşită sau eşec – Magnette spune că moneda unică „a fost prost gândită", cu o logică exclusiv monetaristă şi cu credința că ea va susține economiile statelor membre. Din ceea ce se vede în prezent, euro nu a contribuit la convergență în UE, dacă observăm că Uniunea nu a putut produce o veritabilă politică economică susținută de un buget propriu, colectând resurse comunitare. Pierderea suveranității monetare a statelor din Zona Euro, fără existența unui pilon fiscal

unic, a făcut ca toate ajustările impuse unor economii individuale pentru a se echilibra (consolidări fiscale pentru deficite bugetare şi deficite de cont curent) să aducă atingere legislației sociale şi fiscale, contrar logicii proiectului european de a asigura convergența şi protecția. Magnette scoate în evidență un aspect de guvernanță al Uniunii, mult comentat, respectiv ajungerea la a o asimetrie fundamentală, fie în procesul decizional (euro creează doar constrângeri pentru toți, în timp ce pentru o uniune socială şi fiscală este nevoie de unanimitate), fie între comunitar şi național. Cu alte cuvinte, ceea ce se dereglementează la nivel național se re-reglementează la nivel comunitar.

Să fim atenți, aşadar, la avertizările venite din partea multor specialişti în legătură cu funcționarea euro, dar, prin prisma caracterului politic (în primul rând) al proiectului euro, rămânem la ideea că, pentru România, obiectivul euro se înscrie în necesitatea de voință politică de a ne comporta (guverna) ca şi când am fi în Zona Euro. Cu o astfel de gândire am fi fost mult mai departe, chiar şi din punctul de vedere al convergenței reale, absolut necesară pentru sustenabilitatea indicatorilor de convergență nominală care sunt deja îndepliniți.

Poate că, în aceste timpuri, României i se potriveşte cel mai bine o afirmație a lui George Friedman, şi el pătruns de dubiile viitorului: **„The older optimism is still there, but the certainty of manifest success is deeply tempered"**.

Septembrie-noiembrie 2017, Bucureşti

Capitolul 1
O EVALUARE A STADIULUI ACTUAL AL GLOBALIZĂRII

„Globalizarea este încă o mare promisiune, dar trebuie să ne preocupe efectele sale colaterale negative".

(David Lipton)

1.1. Ce prezumăm în abordarea globalizării

În interpretarea noastră pornim de la o definiție a globalizării consacrată încă din 2007 (Dehesa), chiar dacă ea nu dă imaginea clară a consecințelor sale sociale, devenite observabile cu întârziere: „Globalizarea este un proces dinamic de liberalizare, deschidere şi integrare internațională pe o serie largă de piețe, de la muncă la bunuri şi de la servicii la capital şi tehnologie". O definiție, de fapt, a promisiunilor bune ale globalizării, în termeni de mecanisme capabile să dea o nouă dinamică cooperării internaționale şi, mai ales, multiplicării actorilor activi, cu contribuții semnificative la economia globală.

Odată ce am ajuns să vedem şi fața întunecată a globalizării[1], mai avem însă de aşteptat pentru a putea desprinde, cu

[1] Despre care am scris şi relatat în mai multe rânduri, în cadrul unor importante reuniuni academice, precum seminarul european «Penser l'Europe» (FNSA – Academia Română, septembrie 2016) ori

precizie de cercetător avizat, inechitățile produse pe un spațiu cât planeta, în condițiile în care regulile liberalizărilor au fost asimilate aproape de toate statele active, contributive şi dinamice în procesul globalizării.

Definirea completă a procesului globalizării va necesita, poate, decenii, dar puțina istorie a acestuia, întinsă practic pe ultimii treizeci de ani, relevă cel puțin trei lucruri sau aspecte asupra cărora trebuie insistat.

Primul aspect: globalizarea nu este continuarea internaționalizării (ONU) sau a mondializării (OMC), întrucât cele două procese privesc statele-națiune care semnează tratate sau acorduri formale. Globalizarea *nu este formalizată prin niciun document*, deşi statele-națiune sunt efectiv implicate şi antrenate în acest proces. Există însă deja abordări care ne spun că globalizarea, în dimensiunea cunoaşterii umane şi a disipării informațiilor despre cunoaştere, a început odată cu omenirea însăşi.

Al doilea aspect: globalizarea, văzută ca *provocări şi oportunități*, şi-a arătat deja ambele fețe, şi cea „benefică", un fel de a spune, şi cea întunecată, criza financiară punându-le în oglindă. Cuprinderea trăsăturilor ei contrare sau fractura dintre aceste două categorii de efecte denotă faptul că globalizarea este un alt „teren", poate cel mai larg, de manifestare a unei competiții între statele-națiune, subordonată celor mai extinse libertăți de circulație (forță de muncă, capital, bunuri şi servicii) şi, mai ales, urmărilor acestora. Am pus un alt „teren" între ghilimele, întrucât este vorba de o volumetrie structurală, care dă conținut unei globalizări ce tinde spre absolut. Libertățile transcend cadrul formal care le condiționează în cadrul unui grup de state-națiune (UE) şi devin o expresie a extinderii matricei de valori definind

---

cea de a XI-a sesiune a Academiei Regale Spaniole de Ştiințe Economice şi Financiare (RACEF, Barcelona, noiembrie 2016).

paradigma societală a globalizării democrației şi economiei de piață fără frontiere. Globalizarea însă nu aduce nimic de la sine, ci doar prin şi cu implicarea statelor-națiune, unele (puține) exercitând rolul de tracțiune, iar altele (cele mai multe) intrând în „jocul" celor dintâi. În spatele statelor-națiune stau oameni şi voințe politice, într-o ierarhie de decizie şi comandă în proiectarea de interese mereu dincolo de propriile granițe.

Al treilea aspect: *efectele globalizării*. La acest stadiu de evoluție, s-au coagulat fenomene de natură a-i da un sens periculos, similar cu cel dintr-o altă perioadă istorică din secolul XX – naționalism şi populism – pe fondul unor vizibile schimbări de abordare politică a intereselor, atât în interiorul statelor-națiune, cât şi în dinamica configurației puterilor tradiționale şi emergente.

Criza financiară apare din ce în ce mai mult ca un punct de inflexiune într-un ciclu lung al confruntării sistemelor deschise şi închise, aducând, în prealabil, curba evoluției societale la un vârf ascuțit, tăios, pe fondul beneficiilor de antrenare a globalizării, respectiv de aducere într-un joc planetar informal a tuturor statelor. Se spune că această antrenare, aparent voluntară, a statelor-națiune, a avut ca reper exercițiul valorificării, în funcție de abilitățile naționale, a oportunităților şi provocărilor globalizării. O caracteristică a globalizării, bine scoasă în evidență (se pare de o nouă apologie a spațiului vital) a fost **emergența,** care a dovedit, până la un punct, că globalizarea, în formula societăților deschise, aduce beneficiul „arderii etapelor", pentru dezvoltarea mai rapidă a celor rămaşi în urmă, în cadrul procesului de recuperare (*catch-up*) a decalajelor între lumea dezvoltată şi cea subdezvoltată. *Emergența a evoluat între pragmatismul unora şi iluzia altora, rolurile fiind de multe ori schimbate*.

Trebuie înțeles că vectorii globalizării, aşa cum au fost grupați până în prezent – comunicarea, democratizarea şi eco-

nomia de piață –, nu ar fi putut fi potențați fără liberalizarea fluxului de capital, care, practic, s-a generalizat, în ideea că investițiile în orice parte a lumii au nevoie de resurse atrase, transferabile cu o mare viteză şi urmărind randamente înalte. Criteriul acestor transferuri, din punctul de vedere al direcționării geografice şi al utilității, s-a bazat pe oportunități şi competiție, practic pe profituri rapide şi înalte. Ceea ce s-a uitat a fost comportamentul de flux şi reflux al circulației capitalului (investiții directe şi/sau investiții speculative), sub influența mecanismelor economiei de piață şi a formelor de competiție pe care le generează. Chiar şi fluxul şi refluxul de capital în globalizare au urmat creşterea vitezei de inversare, în funcție de rapiditatea intereselor şi politicilor stimulative din spatele acestora.

Emergența a avut o forță inerțială mai puternică în cazul țărilor care au beneficiat de factori productivi naturali consistenți (materii prime, farță de muncă) şi/sau programe politice credibile pentru investitori. La capătul emergenței, pe fondul globalizării, găsim reconfigurarea lumii din punctul de vedere al puterilor globale. Este vorba despre un nou mix de puteri, tradiționale şi emergente, aflate acum într-o intersecție de interese total diferită de cea a situării lor în blocuri. Această nouă intersecție de interese ne conduce spre ideea unei alte ordini internaționale, bazată pe reguli care să permită subzistența părților în limite neantagonice, gestionabile politic în orice moment.

Perspectiva respectivei gestionări a condus, în opinia noastră, la rejudecarea actorilor capabili să o facă (state-națiune sau forme de guvernare supranaționale, regionale sau globale), în condițiile în care dezvoltarea globală este însoțită fie de creşterea, fie de dispersarea inegalităților, afectând socialul. Această afectare a fost accentuată de criza financiară şi resimțită prin efectele programelor de austeritate prost calibrate la realități. Din acest

punct de vedere, în opinia multora, Brexitul şi alegerile prezidențiale din SUA din 2016 vin să pună punct unei globalizări dezlănțuite în caracteristicile cunoscute. Interesant este că reacția la această globalizare apare în două țări dezvoltate – o putere globală, SUA, şi o putere regională, Marea Britanie –, ele însele considerând că beneficiile globalizării, repetăm, în caracteristicile cunoscute, au ajuns la limită şi, că de acum încolo, *efectele globalizării tensionează propriul social*, spre un deznodământ greu de controlat. O sinteză a reacțiilor explică o înverşunare față de atingerile aduse prerogativelor statului-națiune, în cazul Marii Britanii, sau establishmentului corporatist (neoliberal), în cazul SUA.

În prezent, situația globalizării este fluidă, marcată de un posibil "stop and go". Încă nu este decelat bine acel "stop", respectiv cauzele profunde care oricum nu datează de la momentul Brexit. În ceea ce priveşte lansarea unui nou "go", odată cu alegerea lui Donald Trump nu face decât să multiplice şi să amplifice incertitudinile produse deja de Brexit. Clarificările vor veni pe parcurs, atât în negocierea ieşirii marii Britanii, cât şi în formulările operaționale în politica internă şi externă a preşedintelui american şi vor surprinde în mare măsură.

Situația fluidă a globalizării ne determină să privim cu atenție unele analize asupra viitorului acesteia, făcute înainte de Brexit. Ne ataşăm celor care privesc globalizarea în toate planurile. Giuliano Morais şi Ricardo Almeida, referindu-se la dezbaterea între Olano de Carvalho (filozof, scriitor şi jurnalist brazilian) şi Aleksandr Dugin (geopolitician, filozof, sociolog şi politician rus), ne rețin atenția cu lucrarea „*Statele Unite şi noua ordine mondială*" (Editura Humanitas, 2016). Comentatorii şi autorii îşi sprijină concluziile citând, la rândul lor, lucrări ale filosofilor Martin Heidegger şi Karl Popper, ale politologului

Samuel Huntington, ale sociologilor Marcel Mauss, Gilbert Durand, Pitirim Sorokin, Claude Levi-Strauss, ale diplomaților şi geopoliticienilor Stephen R. Mann, Henry Kisinger, Zbigniew Brzeziński ş.a.

Pornind de la principiile enunțate de Popper şi Huntington, criticate la vremea lor, dar şi de la „deciziile" unor ideologi din Comisia Trilaterală, din Consiliul pentru relații externe sau din Grupul Bilderberg, globalizarea este decupată în patru planuri, anunțând şi principiile unei Noi Ordini, după cum urmează: *economic*, *geopolitic*, *etnic* şi *religios*. Privite în sinergia totală şi a evoluțiilor cam rapide, cele patru planuri ar putea să dezvăluie însăşi teama față de modul de desfăşurare a globalizării şi să explice cauzele Brexitului sau pe cele ale alegerii lui Trump. După formularea lui Morais, *„planul economic ar consta în impunerea totală şi obligatorie, asupra întregii lumi, a sistemului de piață capitalist; planul geopolitic ar fi reprezentat de predominanța absolută a țărilor din Occidentul istorico-geografic asupra Orientului; planul etnic ar consta în încurajarea* ***miscegenației*** *nediscriminante, în combaterea oricărei unități rasiale, naționale, etnice şi culturale localizate; şi, în sfârşit, în plan religios, Noua Ordine Mondială pregăteşte apariția unei figuri mistice, care va releva o nouă religie ce va unifica umanitatea*".

Observăm, în limitele maximale, că teoriile lui Popper (democrația – singurul mod de a progresa prin garantarea libertății individuale într-o societate deschisă) şi ale lui Huntington (conflictele religioase şi etnice) au devenit „practica" globalizării ştiute de noi până la declarația nefericită a Angelei Merkel privind absorbția „reglementată" a refugiaților într-un număr considerabil în spațiul Uniunii Europene (2015).

Fenomenul natural al migrației s-a accelerat sub influența unor factori agresivi (război civil, distrugeri de comunități,

foamete, sărăcie etc.), în fața cărora s-a impus o abordare politică neacordată însă la pregătirea administrativă pentru absorbția unui număr atât de mare de „refugiați" de toate categoriile. Migrația masivă a devenit o problemă umanitară şi de securitate, iar soluția ei administrativă, cu riscurile apariției a noi germeni de terorism în Europa, ar putea rezolva alte probleme, precum îmbătrânirea populației, diminuarea bazinului forței de muncă active. În aceeaşi abordare trebuie inclusă şi educația, însoțită de scăderea productivității muncii europene.

După Dugin, lumea contemporană (chiar după Brexit, în opinia noastră) nu poate fi considerată deja o Nouă Ordine Mondială definitivă, ci „*o tranziție de la ordinea mondială pe care o cunoaştem din secolul XX la o altă paradigmă, ale cărei caracteristici urmează să fie definite*".

Pare să ne fie clar că desfăşurarea globalizării tindea să pună în paranteze statul național, să destituie suveranitatea națională şi să permită conducerea lumii de către o elită globală. ***Tranziția*** la acest moment (după un Brexit bine definit ca opțiune, dar nefinalizat, şi spiritul "America First") ridică multe întrebări ale conținutului ei pe fond. Principial, ne întrebăm care va fi finalizarea tranziției globalizării, în contextul în care se revendică statul-național în totalitate, în condițiile în care două mari puteri clonează dorința pentru state puternice: SUA şi Rusia (*Make America Great* şi *Velikaia Rosia*). Globalizarea a ajuns, prin efectele sale, să-şi răzvrătească actorii, chiar importanți, adică statele-națiune. S-au clătinat unele cărămizi ale fundației globalizării, tendințele ei cunoscute fiind puse sub semnul îndoielii asupra unui bilanț pozitiv sau negativ pentru multe state-națiune.

Conținutul de fond al tranziției ridică însă şi problema cauzelor care au deviat globalizarea prin Brexit şi noua preşedințe a Statelor Unite ale Americii. La urma urmelor, care este semnificația statului național din punctul de vedere al revoltei

socialului? Chiar *populismul*, în înflăcărare, care a cuprins întreaga Europă, nu este suficient să explice rejectarea comportamentului mult prea centralizat al Bruxelles-ului în apărarea statului-națiune. Ca urmare, nu externalizările formale şi/sau forțate se constituie în cauze pe care le căutăm în apărarea statului-națiune, ci, mai degrabă, modelul economic în funcțiune, în statele-națiune, în extindere la nivel planetar prin globalizare. Este evident că vorbim despre modelul capitalist, mai exact despre eşecurile acestuia, temă de discuție pentru teoreticieni. De asemenea, există o limită a centralizării cu pierderi de suveranitate care devin constrângeri naționale, regulile prezentei ordini impunând, mereu şi mereu, ca povara eşecurilor să fie suportate de socialul care mişcă economiile, şi nu de deținătorii de capital.

Asupra acestui fapt, o analiză meritorie ne oferă Mariana Mazzucato, profesor de economie şi inovație la University of Sussex. În recenta sa lucrare, împreună cu Michael Jacobs, *„Rethinking Capitalism: Economics and Policy for Sustainable and Inclusive Growth*" (Ed. Wiley/Political Quarterly, 2016), consideră că modelul capitalist a cunoscut, în ultimele trei decenii, eşecuri variate, de la instabilitatea creşterii economice şi accentuarea inegalității, până la amenințările schimburilor climatice. Aceste eşecuri nu sunt legate strict de comportamentul socialului productiv, indiferent în ce ipostază este implicat în creşterea economică. Semnificative sunt mai ales **eşecurile din gândirea economică**, în care încăpățânări vechi se vor aplicate la o nouă scară, cea a globalizării. Gândirea tradițională ne trimite în refugiul economiei naționale, cu credința că politicile fac puternic fundamentul construcției globalizării. Dar, când este vorba despre gradul înalt de globalizare, de interdependențe, politicile nu mai sunt naționale, ci impuse din afară, iar la o intersectare a acestora (mult național şi puțin comunitar/universal sau invers, mult comunitar/universal şi puțin național) mecanismul produce atât probleme regionale, cât şi globale.

O creştere economică din ce în ce mai puțin eficientă pentru din ce în ce mai mulți cetățeni a devenit deja semnificativă pentru percepția electoratului şi exercițiul democrației. Acesta se adresează cu nemulțumire statului-națiune (trăim cu iluzia că electoratul național din aria europeană ştie câte ceva despre alegerea şi rolul, de exemplu, al parlamentarilor de la Strassbourg), respectiv politicienilor care îi conduc, şi nu globalizării sau Bruxelles-ului. Sentimentul pierderii puterii, cu trezirea la realitatea că, în această situație, soluțiile trebuie să fie ale statului, explică „retragerea" de la susținerea unei globalizări prin care „creşterea productivității a deviat de la creşterea cotei de venituri la care se aşteaptă toți cei care muncesc în toate țările avansate, iar acest trend s-a manifestat cu mult timp în urmă şi a fost resimțit predominant în SUA", spune Mazzucato.

Din păcate, probleme precum cele enumerate au fost prea mult timp ignorate, iar *revolta socialului a fost stimulată de doi factori.* Unul este reprezentat de „pericolele economice", create de „cei din afară, cum sunt imigranții şi partenerii comerciali". Celălalt, de *comportamentul aşa-numitelor elite,* atacul electoratului fiind îndreptat şi împotriva acestora, mai exact a unui tip de establishment dominat de corupție, responsabilă şi ea de inegalitățile în creştere.

Multe motivații par să fie acum „excitanți" exogeni statului-națiune, când, de fapt, cauzele trebuie căutate în interiorul statelor-națiune, şi nu în afara lor.

Iată câteva susțineri pe care le împărtăşim, ca pe un suport important în înțelegerea modificărilor în desfăşurarea globalizării şi care îşi pun amprenta şi pe tranziția spre o nouă ordine:

- *modelul capitalist* practicat este dominat, în procesele de decizie, de idei care au dus la eşecul rezultatelor investițiilor; atât sectorul public cât şi cel privat au orientat investițiile spre obiective care au neglijat creşterea productivității muncii şi recompensarea corectă a acesteia prin redistribuire;

- *managementul companiilor* a fost captiv unei idei distructive, derivată din drepturile absolute ale acționarilor, aproape exclusiv subsumat beneficiului acestora, şi nu al forței de muncă angajate, sursă a valorii adăugate;
- *afacerile* au devenit excesiv „*financializate*", căutând randamente financiare şi nu beneficii de pe urma unor investiții în inovarea a noi produse, care să asigure creşterea viitoare a afacerilor; financializarea a sporit lichiditatea în bani a acționarilor, fără să se asigure şi o creştere a salariilor/veniturilor pentru forța de muncă angajată;
- *comportamentul* descris *a afectat nu numai înțelegerea rolului sectorului privat, ci şi al sectorului public*. Curentul principal în teoria economică a fost, de câteva decenii încoace, diminuarea rolului guvernului în creşterea economică şi a bazei (structura) acestuia. S-a promovat părerea că nu este nevoie de un stat birocratic, ci de unul „antreprenorial", un stat-piață, ceea ce presupune, însă, şi realizarea unei reale sinergii între investițiile sectorului public şi ale celui privat, mai bine focalizate acum pe noile oportunități tehnologice, de care pot beneficia cât mai multe sectoare economice. Ceea ce ar însemna o creştere economică sustenabilă şi inclusivă, cu beneficii pentru întreaga forță de muncă angajată şi nu numai pentru acționari.

Din păcate, nici Brexitul şi nici alegerea preşedintelui SUA, ca momente în devierea/oprirea cursului globalizării aşa cum o cunoşteam, nu sunt percepute ca evenimente care să imprime o direcție bună, cel puțin deocamdată. Ca efect complex, Brexitul poate fi comparat cu dispariția Uniunii Sovietice, ceea ce ar fi un la doilea şoc major pentru omenire în ultimii 30 de ani. Punând în evidență tarele modelului economic capitalist, evenimentele prin care trecem le-au făcut să apară şi mai rele, întrucât, în unele cazuri, în încercarea de a stopa globalizarea, efectele induse vor determina o îngustare a pieților şi a oportunităților oferite de

acestea. Un tratat comercial bilateral Marea Britanie – UE nu va face decât să majoreze costurile tranzacțiilor, iar acoperirea lor va fi căutată în alte zone, cu toate tensiunile ce vor fi iscate.

Renunțarea declarată a SUA la tratatele NAFTA şi TTIP va face acelaşi lucru, poate cu compensarea faptului că piața SUA rămâne încă mare din punctul de vedere al numărului de consumatori şi al cererii solvabile. Totuşi, observând trecutul lui Trump ca om de afaceri, până la aflarea intențiilor reale ca preşedinte, modelul lui economic era exact cel pe care votanții lui îl rejectau: firme care intră cu uşurință pe piață, neplata furnizorilor şi a impozitelor, intrarea în insolvență după îndestularea acționarilor, şomajul, lansarea unei noi firme în alt loc cu reluarea ciclului deja descris. Acest circuit micro, multiplicat la sute de mii de firme, dacă nu chiar milioane, a avut impact asupra macroeconomiei şi, evident, asupra situației electoratului. Am asistat mereu la o fugă de responsabilitate a capitalului față de cei care îl multiplicau prin muncă.

1.2. Fundamentalismul de piață

„Macroeconomic management must ensure
that demand always growth
as strongly as the supply potential created by
technology and globalization".
(Anatole Kaletsky)

Oare ideea din acest motto mai este adevărată dacă oferta potențială va fi creată în aceeaşi manieră, ca până acum, respectiv prin creşterea discrepanței dintre remunerația capitalului şi a forței de muncă?

O dezbatere a economiştilor despre actualul model economic, predominant şi cel mai performant pe scara istoriei, a

cumulat mai mult întrebări fără răspunsuri, deşi este de notorietate că funcționarea lui este descrisă în tomuri şi tonuri de *Economics*. Nimeni nu ştie ce se întâmplă cu economia în zilele noastre, sforțările şi unele rezultate care par să reflecte repornirea modelului fiind prea friabile, deşi se spune că economia globală şi-ar fi recăpătat reziliența.

Dacă suntem într-un moment de **stagnare seculară,** care are nevoie de o nouă paradigmă, o altă întrebare se poate formula cu trimitere la ceva care a devenit plictisitor pentru guverne, adică la mereu întârziatele reforme structurale. Nimeni nu ştie semnificația reformelor structurale când modelul economic este gripat, ele fiind doar evocate ca discurs politic fără concretețe. Criza financiară a demonstrat, spre uimirea generală, că mai toate instrumentele de politică economică aplicate nu şi-au atins obiectivele. Dacă este vorba despre o schimbare de paradigmă, poate că ar trebui să se răspundă cu mai multă exactitate la întrebarea: Globalizarea vine sau pleacă? Acesta este şi sensul în care Anatole Kaletsky (economist şi jurnalist) îşi începe articolul dedicat crizei fundamentalismului de piață („The Crisis of Market Fundamentalism", *Project Syndicate*, 2017) cu fraza: „Cea mai mare surpriză politică a anului 2016 a fost că toată lumea a fost aşa de surprinsă". Or, acest lucru nu ar fi trebuit să surprindă, odată ce au fost voci, înainte de anul 2008, care anunțau un dezastru financiar. Consecința de fond, majoră, a crizei financiare, a fost pierderea încrederii în întregul sistem/eşafodaj economic, cu reflecții dintre cele mai periculoase. Kaletsky avertiza, într-o lucrare scrisă imediat după declanşarea crizei („Capitalism 4.0: The Birth of a New Economy in the Aftermath of Crisis", NY; *Perseus/Public Affairs,* 2010), că prăbuşirea încrederii în instituțiile politice va fi urmată de colapsul economiei.

O sută de ani de capitalism, având ca lider capitalismul de tip american, puşi sub lupa analizei, arată că definirea *Capitalismului 4.0.* ar putea fi cu totul altceva decât etapele cunoscute ale

clasicului „laissez-faire" (1776-1930), ale capitalismului social New Deal (Keynes, 1930-1970) sau al fundamentalismului de piață Reagan/Thatcher. Trebuia să ne aşteptăm la o mutație după explozia crizei financiare, care ne-a demonstrat că globalizarea este dominată de interese financiare, şi nu de soarta omului, iar acesta din urmă stă sub povara unei recesiuni economice *sui generis*. Allan Greenspan, analizând semnele rezilienței economiei globale, spunea, la începutul anului 2017, că ar fi o greşeală să se creadă că economia este pe un parcurs normal, atât timp cât există o problemă cu creşterea productivității muncii la nivel global, determinată de îmbătrânirea populației în țările care erau lider la acest indicator. Din păcate, niciun guvern nu are fonduri pentru a îndrepta această problemă, iar a continua cu deficite bugetare care nu o atacă frontal va fi o mare greşeală: „*dacă nu soluționăm problema productivității muncii, ne îndreptăm spre un dezastru*" şi, tocmai de aceea, spune Greenspan (într-o prezentare la *The Economic Club of New York*, 2017), ar fi bine să se discute despre excedente bugetare pentru ceea ce ne aşteaptă. Nu credem că putem omite cu uşurință expertiza unuia dintre cei mai longevivi preşedinți ai FED, SUA.

Dacă tot l-am menționat pe Greenspan (preluat de Adam Samson, de la conferința sa la The Economic Club of New York, tot la început de an 2017), trebuie să citățm şi faptul că este posibil să trăim „*un sens fals al redresării economice în lume*", în ciuda unor performanțe mai bune şi a unui viitor promițător, aşa că economiştii trebuie să fie avertizați în acest sens. Problema de fond este că actuala creştere economică se redresează pe fondul unei stagnări îndelungate, persistente încă de la sfârşitul anului 2008, ceea ce face posibil ca actuala redresare să nu derapeze în stagflație. Avertizarea are în vedere un „entuziasm" prea mare al investitorilor, care a ridicat cotațiile pe piețele mondiale de capital la un nou record, stimulate de aşteptările privind creşterea

economică şi revenirea inflației la rate mai mari, chiar peste ceea ce ar fi normal.

Greg Mankiw (economist cu diplomă la Harvard) pune în antiteză mitul austerității cu creşterea economică în globalizare, tezele sale fiind preluate de Noah Smith în articolul „The Myth of Austerity and Growth" (Bloomberg). Referirile se fac la creşterea economică mai ales în țările dezvoltate, despre care FMI atenționa, cu peste 5 ani în urmă, că folosirea „austerității expansioniste" a guvernelor prin creşterea îndatorării acestora în momente dificile poate dăuna creşterii economice. Împrumuturile luate de la FMI în ultimii cinci ani au fost condiționate de un mix de politici cu reforme în statele aflate deja în criză, de data aceasta cu **recomandarea expresă** ca guvernele împrumutate să-şi taie substanțial din cheltuielile publice. Este momentul apariției unor critici aprige la adresa FMI, cu evocarea principiilor keynesiene cu privire la politica fiscală. Keynes susținea că **restrângerea cheltuielilor guvernamentale în timp de criză este cel mai rău lucru**. Noi adăugăm că: acelaşi rău se produce şi în lipsa cheltuielilor sectorului privat şi a unei cereri agregate mult diminuate de scăderea comenzilor de producție şi de cheltuielile personale. Ceea ce teoria nu a lămurit încă este contradicția dintre cum ar putea austeritatea să aibă un efect magic de creştere economică, cu o altă idee în vogă, respectiv că deficite bugetare scăzute cresc încrederea investitorilor. Cercetările făcute de Carmen Reinhart şi Kenneth Rogoff, ultimul servind ca economist-şef al FMI între anii 2001 şi 2003, au fost discreditate după 2013 de Olivier Blanchard, un alt economist-şef al FMI în perioada 2008-2015, şi partizan al austerității. Împreună cu Daniel Leigh, în lucrarea sa din 2013, s-a apreciat că, în susținerile lui FMI a greşit substanțial în previzionarea efectelor austerității (iar consolidarea fiscală din multe țări dezvoltate a demonstrat asta!), prin creşterea datoriei publice şi aducerea ei la niveluri sustenabile. O altă lucrare a unor

economişti ai FMI (Abdul Abiad, Davide Furceri and Petia Topalova), din 2015, demonstra că o creştere a investițiilor guvernamentale stimulează implicarea sectorului privat, inclusiv prin propriile lor contribuții la investițiile necesare pentru realizarea contractelor guvernamentale. O teză negată cu numai trei ani înainte. În 2016, *Raportul FMI* punea deja problema măsurii în care filosofia sa economică prezintă slăbiciuni, prin întrebarea *dacă noile politici fiscale, mai relaxate, se vor dovedi tot atât de greşite ca acelea promovate cu ceva timp în urmă*. Concluzia este că globalizarea a adus confuzii în mainstreamul economic cunoscut mai recent, mai ales cel pro-austeritate. FMI şi-a recunoscut exagerările în condiționalitățile impuse (ca număr şi pe probleme sectoriale), Smith recomandând că, în această lume a confuziilor teoretice, ar fi bine ca fiecare țară să decidă pentru ea însăşi ce program economic sa-şi aplice în situația de criză.

După anul 2008, eşecurile determinate de liberalizarea comerțului internațional, dereglementarea şi accentul grav pus pe monetarism, au condus lumea spre o „nouă normalitate", cea a unei austerități perene, cu o periculoasă scădere a aşteptărilor în bine.

Trebuie găsită rapid o soluție la o altă contradicție a momentului, cea dintre **beneficiile sociale de ansamblu şi situația precară a individului**, în condițiile în care premisele teoretice ale unei altfel de redistribuiri dintre câştigători şi perdanți au fost create de însăşi calitatea guvernanței globalizării. Rămâne celebră fraza premierului britanic Margaret Thacher, care spunea că „*nimic nu este ca societatea, dar trebuie să vedem* (în structura sa) *şi bărbați şi femei care* (la rândul lor) *au familii*", în condițiile în care justificarea beneficiilor concurenței erau promovate fără a privi costurile pe care ea le implica la nivel de indivizi.

Dar mai există ceva în istoria recentă, o schimbare de paradigmă; declinul în rata creşterii economice în economiile

dezvoltate, începând cu anii '70: preşedintele SUA, Ronald Reagan, şi preşedintele FED, Alan Greenspan, au determinat intrarea într-un **ciclu al datoriilor**. SUA, din creditor net au devenit debitor net, iar țări precum China şi alte economii emergente au beneficiat de creşterea deficitului comercial al SUA. Donald Trump, preşedintele actual al SUA, a mărturisit, înainte de a avea întâlnirea cu liderul chinez Xi Jinping, că tocmai aceste „beneficii" ar putea face ca dialogul bilateral să fie foarte dificil: „*We can no longer have massive trade deficits and job losses. American companies must be prepared to look at other alternatives.*" Completând cu cele susținute de Trump în timpul campaniei, relațiile dintre puterea globală nr. 1 şi puterea globală nr. 2 pot rămâne tensionate sub aspectul acuzării Beijingului de practicarea unui comerț neloial, de dumping (care trebuie amendat cu taxe vamale ridicate la intrarea pe piața SUA), şi de manipularea cursului yuanului.

Inovația financiară a completat ciclul datoriilor prin efectul de levier, influențând economia globală pentru alte trei decenii. Criza financiară începută în 2008 trebuie înțeleasă ca pe un sfârşit abrupt al ingineriilor financiare, criticate şi de noi[2], folosite pentru a crea bani din nimic. Cu o creştere economică din ce în ce mai slabă, căutarea de randamente financiare mari a dus evident la bulele de prețuri speculative, cu efectul îmbogățirii şi mai mult a bogaților şi sărăcirea şi mai puternică a celor săraci. Stimularea cererii, începând cu 2010, a extenuat şi politicile economice şi instrumentele băncilor centrale, fără un efect bine definit asupra creşterii economice. Percepția față de o stagnare îndelungată a derapat în mult populism, cu consecințele Brexit, pentru Europa, şi alegerea preşedintelui Trump, pentru economia globală. Forțele

[2] A se vedea Napoleon Pop, Valeriu Ioan-Franc – „Spre o monedă globală" – 2012, *vol. I Preliminarii*; 2013, *vol. II Calea posibilă*; 2014, *vol. III - Realități şi constrângeri*, Editura Expert, Bucureşti.

demografice şi inovația în toate domeniile nu au permis pur şi simplu nicio eficiență a politicii monetare expansioniste prin relaxarea cantitativă. O populație îmbătrânită nu face decât să crească cheltuielile sociale, iar acestea nu pot fi alimentate cu venituri din cauza unei creşteri economice scăzute şi fragile.

Despre devenirea modelului economic american vorbeşte şi o altă somitate în materie, Joseph E. Stiglitz („What America's Economy Needs from Trump„, *Project Syndicate*), cam în următorii termeni: „…*an economic system that doesn't 'deliver' for large parts of the population is a failed economic system*". Cu privire la relația globalizare şi inechitate, observăm o cauză susținută de un economist care a reuşit să se „convertească" odată cu evidența realităților, spunând că, în ultimii 30 de ani, sistemul economic american a fost rescris de câteva ori ca să ajungă să servească o minoritate la vârf şi să afecteze o economie întreagă, dar mai ales pe cei 80% „de jos", exact clasa mijlocie. Reacția preşedintelui Trump trebuie privită, în context, ca opoziție față de ceea ce „este extrem în globalizare" şi împotriva politicilor care au creat noua traumă socială, asociată cu efectele extreme ale globalizării. Opoziție care va conta, totuşi, în istoria globalizării, a integrării Chinei şi Indiei în economia globală. Mai cu seamă însă în revoluția tehnologică în plină desfăşurare, cu efect în descreşterea locurilor de muncă în industriile de prelucrare. Din cauza acesteia din urmă, economia americană nu va crea noi locuri de muncă bine plătite în industrie, iar speranța că se vor readuce în țară industriile pierdute (care folosesc în prezent o tehnologie avansată) se va nărui prin consemnarea de tot mai puține noi locuri de muncă, remunerate superior.

Trump va trebui să rescrie modelul economic american, dar nu pentru a-l servi doar pe el, ci întreaga societate americană. De asemenea, scrierea noilor reguli nu trebuie limitată la corecția regulilor definite, începând cu Administrația Reagan şi cu care a început decimarea clasei mijlocii. Este indicat ca ele să fie complet

noi, pentru a da chiar globalizării un alt curs prin comportamentul marilor actori în materie de mix de politici economice. Acest lucru înseamnă revigorarea investițiilor pentru o creştere economică pe termen lung, în infrastructură şi în cercetare-dezvoltare. În prezent, țara cu tehnologia cea mai ridicată investeşte în cercetare, ca pondere în PIB, cu mult mai puțin decât acum o jumătate de secol. O abordare cuprinzătoare trebuie să facă apel şi la sistemul de distribuție, unul dintre cele mai puțin elaborate din lume, spune Stiglitz, având în vedere puterea scăzută a actorilor economici în negocierile colective de azi, sistemul de impozite regresiv şi, mai ales, puterea sectorului financiar, care nu mai serveşte societatea în ansamblu, ci un grup restrâns de interese.

Alexander Friedman (economist şi „White House fellow" în timpul Administrației Clinton), în articolul său „Can Global Capitalism Be Saved?"(*Project Syndicate*), avertizează că o „*revenire la normal*", prea mult susținută de unii şi alții, prin extrapolarea unei perioade de abordare aberantă a politicilor economice, ar putea să ne ducă într-o capcană extrem de periculoasă. Cine crede că globalizarea va continua la fel numai pentru că se revine la normalitatea anterioară, cu creşterea economică şi productivitatea muncii, greşeşte mult, factorii tradiționali ai creşterii economice acționând în mod diferit. Friedman spune, printre altele, că tehnologia şi demografia „ne lovesc în față" (headwind), nemaifiind percepute ca „un vânt bun, care să ne împingă din spate" (tailwind), iar ingineriile financiare „nu ne vor mai salva", nici măcar temporar, aşa cum s-a crezut. Friedman invită la a ne reaminti principiul „distrugerii creative", descris de Joseph Schumpeter ca fiind mâna invizibilă care face ca economia capitalistă să funcționeze. Delocalizările de industrii, pierderea de locuri de muncă în general şi, mai ales, a celor bine plătite, alunecarea spre locuri de muncă prost plătite, prin

rigiditatea formării profesionale față de paşii din inovație etc. se explică tocmai prin rolul jucat de tehnologie într-o lume liberalizată de constrângeri. Etapa tehnologiei pare că nu este corect înțeleasă, fiind la început de ciclu de inovație şi aducând beneficii pentru puțini, dar foarte multă nervozitate în sectoarele economice vulnerabile, nereformate la timp prin politici active, şi nu exclusiv prin forțele pieței. Robert Solow, laureat Nobel în economie, preciza încă din 1987 că „*vedem calculatoare peste tot, dar nicio statistică de creştere a productivității muncii*". Este vorba despre acelaşi efect de întârziere (lag) la care ne aşteptăm acum de la cea de a patra revoluție industrială conştientizată la Forumul Economic de la Davos, ediția 2016. Cu observația că fie populația, fie votanții nu mai au răbdare, odată ce sunt confruntați cu scăderea reală a standardului de viață şi cu o clară percepție că generațiile viitoare, copiii acestora, vor trăi mai rău.

Ideea că schimbarea accentului de la politica monetară neconvențională, care şi-a dovedit limitele, la managementul cererii de tip keynesian ar putea să fie o salvare, se loveşte de instabilitatea socială şi politica nepermisivă pentru strategii pe termen lung de însănătoşire economică. Răul a fost făcut prin desincronizarea între politicile întârziate şi socialul uitat. Stimularea economiei prin reduceri de taxe induce, însă, pericolul că expansiunea fiscală va fi contracarată de o politică monetară restrictivă. Este un scenariu deja anunțat chiar în economia SUA şi care se va repercuta şi în Europa. Ca urmare, normalitatea la care se speră nu este nouă, ci aduce aminte de cea veche, a anilor '30, cu consecințele cunoscute, chiar dacă avem puterea să credem că FED va face, în viitorul nu prea îndepărtat, ceea ce este corect. După manualele actuale însă.

Se spune că tocmai neoliberalismul este cauza multor rele din societățile occidentale (vezi dezvoltările istorice comparabile ale sociologului Zygmunt Bauman în articolul său „How

Neoliberalism Prepared The Way For Donald Trump„, *Project Syndicate, 2016),* reacțiile multor lideri (ca Orban, Kaczynski, Fico, Trump, Le Pen etc.) fiind o dovadă a adevărului exprimat de Umberto Eco în eseul „*Making an Enemy*". A avea un duşman este important nu numai pentru a-ți defini bine identitatea, ci şi pentru a găsi un nou reper la care să-ți raportezi valorile propriului sistem, astfel încât derapajele să fie o împlinire a propriei dreptăți. Iar dacă nu ai un duşman, spune Eco, este bine să-l inventezi. Fundamentalismul de piață a creat „duşmanii" de care unii lideri au nevoie tocmai pentru a avea motive de a trece la noul establishment iliberal, adică de a impune reguli fundamentate şi legitimate pe voința unui conducător pentru care puterea suverană devine regula deciziilor. Nu mai este decât un pas pentru ca aceşti lideri decidenți, în felul, lor să fie aclamați de populație, ceea ce ne aduce aminte, spune Bauman, de principiile adorate şi expuse publicului de Adolf Hitler (1935), „*Ein Volk, ein Reich, ein Führer*". Dar care ar pune în paranteze şi statul de drept, aşa cum este el definit în prezent, pentru a evita tentațiile spre o putere absolută. Aşa se ajunge la sfârşitul neoliberalismului practicat în ultimii 30-40 de ani şi la o mare incertitudine, fiind recunoscut faptul că este nevoie de o altă politică de distribuție, dar şi de altă formă de colectare a veniturilor la bugetele naționale, pentru a opri inegalitățile sociale ajunse în derivă.

1.2.1. Inegalitatea globală

Multe studii ale unor organizații internaționale (ONU, FMI, BM, OCDE) şi entități private (universități şi institute de cercetare de renume) tratează cu asiduitate fenomenul inegalității, mai ales în termeni economici, respectiv dispersia şi distribuția avuției create prin actualul model economic tot mai deschis prin globalizare. Inegalitatea a cuprins atât structura economiei globale,

cât şi pe cea a statelor suverane individuale. Concentrările, fie de avere, fie de sărăcie, sunt caracteristice atât la scară globală, cât şi în cadrul economiilor naționale, dihotomia în țări bogate şi sărace ajungând la o intersectare de grele încercări pentru social. Paradoxal, inegalitatea globală se manifestă pe fondul şi pe un trend istoric al creşterii avuției planetare, începând practic cu prima revoluție industrială. Țările care s-au „înscris" în respectiva revoluție au devenit din ce în ce mai bogate față de restul lumii, comparația în sine semnificând inclusiv *gap*ul dintre țările bogate şi între acestea şi celelalte țări. Inegalitatea, pornind de la ansamblul global, trebuie privită până la nivelul cetățeanului.

Măsura în care globalizarea de azi ar fi cauza creşterii inegalităților economice din cadrul țărilor şi dintre țări este discutabilă. Dar, privită ca o caracteristică reală, rezultat sau reziduu al modelelor economice practicate de diferite țări, determinarea inegalității ține mai puțin de resursele naturale, dar foarte mult de politicile implementate de o autoritate, fie democratică, fie dictatorială. Ca urmare, putem aprecia că sensul neaşteptat al creşterii economice, din toate timpurile, incumbă inegalitatea dintre țări şi în cadrul acestora, iar observarea ei ca pe un mare risc al prezentului chestionează, în mod obiectiv, limitele şi paradigma modelului de creştere.

Statisticile reuşesc să măsoare inegalitatea globală, inegalitatea dintre țări şi inegalitatea din cadrul țărilor. *Inegalitatea globală*, din punct de vedere istoric, a crescut până în anii 1970, după care s-a plafonat până aproape de anii 2000. Emergența a inițiat un proces de recuperare (*catch-up*) din partea altor țări față de țările mereu catalogate ca fiind dezvoltate (în special China şi India), iar o anumită convergență între țări, din punctul de vedere al PIB/locuitor, pare să fi dus la o uşoară scădere a inegalității globale, dar ea rămâne semnificativă. Efectul observabil în prezent este că, în timp ce inegalitatea dintre țări scade, inegalitățile

din interiorul țărilor sunt în creştere. Ceea ce îngrijorează este acest ultim aspect al inegalităților, la nivelul şi în interiorul țărilor, iar în condițiile acceptării (încă) a supremației statelor-națiune suverane în conflict cu globalizarea, instabilitatea politică şi socială la nivel de state devine un risc pentru securitatea globală.

Fără îndoială, aspectul inegalităților a fost precipitat, din punctul de vedere al percepției, de criza financiară şi de efectele ei la nivel global şi la nivel de state. În ceea ce numim compoziția inegalității globale, chiar pe fondul unei convergențe amintite deja, vedem însă persistența unor diferențe mari între media veniturilor pe țări.

În temeiul judecăților exprimate de Branko Milanovic (economist american, fost cercetător la Banca Mondială) în articolul „*Understanding Global Inegality*" (2016), persistența amintită este importantă din două considerente. Cei care se nasc în țări bogate, indiferent de tipul de muncă depusă în raport fie cu competențele lor, fie cu ceea ce le oferă piața muncii, se bucură de venituri mai mari decât în țări sărace sau emergente. Acest prim considerent ne duce cu gândul, spune Milanovic, la existența unei „**rente de cetățenie**" şi la o lipsă de oportunități globale egale. Al doilea considerent, decurgând din structura inegalității globale reflectată prin „renta de cetățenie", conduce implicit la fenomenul de migrație. Acest fenomen a existat mereu din punctul de vedere al oportunității. În prezent însă, anvergura lui a căpătat semnificație din cauze multiple, la cele economice adăugându-se cele politice şi de securitate a persoanei.

1.2.2. Globalizarea şi populismul

Martin Sandbu (economist şi editorialist la *The Financial Times*) încearcă o definiție a populismului din zilele noastre, determinat principial de politicile clamate de aceia care sunt

împotriva establishmentului („Free Lunch: What is populism?", *The Financial Time*). Populismul este ca un val care depăşeşte înțelegerea literară a acestuia, adică expresia modului în care se face politică, şi nu ca fond sau conținut al acesteia. Aspectele de demagogie adresată celor care vor eliminarea ordinii prezente din cadrul unui stat prevalează. La acestea se adaugă mesajele puternice de antiglobalizare, naționalism şi nativism, un activism statal de tip keynesian, exacerbând aversiunea față de regulile de bază ale deciziilor de politică economică. Se spune că piața va amenda astfel de derapaje, cu condiția să rămână liberă din punctul de vedere al inițiativei şi concurenței.

Pericolul cel mai mare al populismului timpului nostru, spune Sandbu, este „*creşterea nerăbdării față de abilitatea politicienilor de a soluționa problemele imediat şi uitarea efectelor pe termen lung ale unor decizii ad-hoc, cu eludarea principiilor de funcționare a instituțiilor statului*". Poate că multe dintre pretențiile populismului au o bază reală, adică necesitatea de a reduce vulnerabilitatea unei economii naționale la efectele globalizării, printre care sunt enumerate deja reacția la acordurile de comerț (cazul SUA), funcționarea euro în UE (Le Pen spune că euro este un cuțit înfipt în spatele cetățenilor francezi), dar mai ales la gestionarea finanțelor globale. Populismul actual aparține radicalismului de dreapta, fiind focalizat asupra clasei muncitoare, văzută însă şi prin prisma etnică. Populismul radical de stânga, antiglobalist, punea, la vremea lui, accent pe necesitățile clasei muncitoare fără distincție etnică, de naționalitate, şi era chiar favorabil imigrației. Exemplul Marii Britanii, prin argumentele Brexitului, este semnificativ dacă urmărim dezbaterile în contradictoriu dintre reprezentanții Partidului Laburist şi cei ai Partidului Independent.

Intervenția statului pare o necesitate, dar la vreme de criză există multe argumente care trezesc populismul ca reacție la neputința elitei politice de a susține măsuri economice expansioniste în

condiții de austeritate, impusă de dezechilibrele interne şi externe majore ale unei economii. Populismul duce la eşec, spun mulți analişti, întrucât conține propriile contradicții. Sandbu îi citează pe Ricardo Haussmann cu un text relevant pentru starea actuală a SUA, cu concluzia că, întotdeauna, sistemul bazat pe reguli şi instituții va învinge în timp, ceea ce orice om puternic – cu referire la Trump – ar încerca să facă printr-o mişcare populistă: "*The basis of America's greatness and ability to lead the world stems from universal values that underpin a set of rules that uphold the others' rights, not an America that tries to base its greatness* ***on a set of deals aimed at getting the better of others*** (s.n.)." Mişcarea populistă poate învinge temporar, dar timpul îi va demonstra eşecul, după ce **resurse valoroase vor fi disipate fără efecte pozitive, în timp, nici chiar pentru cei care le-au gestionat.**

Michael Spence, economist american, laureat Nobel pentru economie în anul 2001, vorbeşte despre ceea ce aduce populismul drept certitudini şi pe care nu le putem omite într-o analiză serioasă (vezi *Four Certainties About Populist Economics*). Globalizarea a produs o polarizare în creştere a societății, intrându-se practic într-o matrice persistentă a inegalității încă din anii 1980, cu o accelerare evidentă după anii 2000. Evident, răspunsul țărilor a fost diferit, prin politici economice presupus specifice (o redistribuire mai bună prin sistemul de taxe, mijloace de protecție socială combinate cu un sistem educațional mai alert la modificările cererii de piața forței de muncă etc.), dar reflectând tradiții culturale, mai ales în ceea ce priveşte puterea de negociere între sindicate, patronate şi guvern.

Ceea ce este caracteristic pentru Europa – puterea de negociere a forței de muncă – nu mai este valabil pentru SUA şi Marea Britanie, rolul sindicatelor ca factor de presiune socială diminuându-se semnificativ odată cu globalizarea. Tocmai în aceste două țări se pare că disparitățile în venituri, avere, noi

oportunități de muncă au devenit extreme, fără răspunsuri adecvate în politicile publice, în timp ce alte țări – Japonia şi unele dintre țările Europei – se confruntă cu o creştere economică anemică şi cu un şomaj ridicat în rândul tinerilor. Dificultățile sociale *au prins rădăcini în sistem*, fără să existe supape sau mecanisme automate de ajustări, spune Spence. Ca urmare, ceea ce numim în prezent o creştere economică neincluzivă permite doar o intervenție politică ce se poate dovedi dramatică din punctul de vedere al reformelor structurale necesare, devenite tot mai catastrofale ca percepție pentru social. În democrațiile funcționale, dramele politice se rezolvă prin alegeri, care pot (au ajuns, practic) să nege sistemul/establishmentul, ceea ce s-a confirmat prin Brexit şi prin alegerile prezidențiale din SUA.

Certitudinile la care face referire Spence (*nevoia de investiții, recuplarea inflației cu creşterea economică, recăpătarea reputației firmelor naționale pe teritoriul național, înscrierea în trendul tehnologiei*) au conotația că ele trebuie să se întâmple dacă ne dorim o liniştire a situației economiei globale pe termen lung, fiecare țară sau grup de țări conştientizând, prin politici adecvate, care le este drumul de urmat. Aşa se va putea confirma sau nu optimismul precar prin care se trece în prezent, dar care nu este sigur că poate pune (încă) o bază serioasă pentru o creştere economică robustă, capabilă să absoarbă şomajul structural şi din rândul tinerilor, şi evitarea unui protecționism anunțat, deşi recunoscut ca perdant.

Fără îndoială, exacerbarea populismului nu poate fi disociată de resurgența naționalismului, primul fiind o expresie pe cât de rafinată a opoziției față de ingerințele aduse de globalizare (şi integrarea), pe atât de motivată de senzația pierderii treptate a suveranității prin înțelegeri consimțite, ori ca efecte obiective acceptate în contul unor avantaje. Daniel Gros, director al Centrului de Studii Politice Europene – Bruxelles, cu experiență la Fondul Monetar Internațional (consilier economic pentru Comisia

Europeană), fost ministru de finanțe şi premier al Franței, subliniază că multe rapoarte dedicate globalizării s-au concentrat pe fenomenul populismului din ultimii ani, cu efecte asupra abandonării aranjamentelor comerciale „megaregionale" şi a declinului forței de tracțiune a comerțului internațional asupra creşterii şi dezvoltării economice. Populismul îşi are sorgintea, mai ales în opinia lui Gros, în efectele deschiderilor economiilor produse de globalizare. Nu este vorba despre simplul fapt că interesul muncitorilor locali a devenit total diferit de cel al capitaliştilor dispuşi pentru expansiune internațională, pentru a avea acces la mai multe piețe prin linii de asamblare proprii şi export de componente, ci despre o diferență de abordare a aceloraşi probleme de expansiune între America şi Europa. Pe de o parte avem lanțurile de valoare globală, practicate de firmele americane. Pe de alta, ansamblul de acționari majori în economii străine şi o concentrare pe exporturi de produse manufacturate finite în aria europeană. Evident, cele două abordări se confruntă pe aceeaşi piață. Este vorba însă despre capitalişti cu inițiative, care nu diminuează efectele negative asupra lucrătorilor din SUA şi din țările Uniunii: şomaj structural, reducerea veniturilor, scăderea şanselor de angajare funcție de vârstă, sex şi pregătire profesională.

Mai menționăm că problematica populismului, cuplată cu naționalismul economic, este tratată de multă lume prin prisma aceloraşi cauze. Doar nuanțele, văzute prin îngustimea rămăşițelor unor ideologii care converg în ultimul timp, creează mici diferențieri, care pot îmbogăți abordările largi la care trebuie ajuns. Ceea ce intrigă, de altfel, este că apelul la istorie, începând cu preliminariile crizei din 1929 şi până în prezent, relevă aceleaşi uitate lecții trecute, care revin acum în actualitate numai pentru că ne suprinde similitudinea între condițiile şi circumstanțele din timpurile apuse şi cele prezente. De aici, mesajul de a fi pregătiți

pentru o nouă criză financiară având ca motor globalizarea, în ciuda unei etape de „stop and go" a acesteia. Lecțiile războaielor de orice fel (financiare, valutare, al datoriilor etc.) ori conflagrații prin care s-a mai trecut, sunt de natură să pună umbre extinse asupra oricărei perspective aşezate pe soluții de pace.

1.2.3. Globalizarea şi naționalismul

În perioada fastă a globalizării, puțini s-au gândit la degenerarea acestui fenomen într-un naționalism de natură să se opună beneficiilor extinderii libertăților, fie că vorbim despre drepturile omului, fie despre libera circulație a forței de muncă, a bunurilor, serviciilor şi capitalului. Globalizarea a demonstrat cât de „alunecos" poate deveni conceptul de naționalism, mai ales când conținutul acestuia este dat de politicieni de anvergură (vezi rubrica „Leaders, The New Nationalism", *The Economist*, 19 nov. 2016). Donald Trump, este ultimul politician „recrutat" pentru un naționalism care produce fiori pe întreaga planetă, fiind legat de o putere globală, implicată în asigurarea securității planetare. Discursul său cu esența „**Make America Great Again**" se deosebeşte radical de cel al unui alt preşedinte al SUA, Ronald Reagan, care, în promisiunea unei schimbări radicale aşteptate de electorat, vorbea despre o „**Americă strălucitoare deschisă către lume**", şi nu închisă spre ea însăşi, cum susține Trump în prezent: „*America şi poporul ei să nu mai cedeze la muzica de sirenă a globalizării*".

Momentul alegerii lui Trump corespunde, din păcate, cu simultaneitatea unui şovinism nemaiîntâlnit de la al Doilea Război Mondial, curent în care sunt atrase Rusia, Turcia şi China, ca expresie a unei viziuni pesimiste de sumă zero a beneficiilor relațiilor externe globale dintre țări. Ne-am îndepărtat foarte mult de naționalismul civic conciliant, cu străpungere spre un viitor

liniştit, care face apel la valorile universale, precum libertatea şi egalitatea. Ne aflăm într-un context care, pentru fiecare țară, în mod specific, se face sinteza calității relațiilor dintre state, cetățenii acestora şi lumea exterioară („League of Nationalists", *The Economist*, 11 nov. 2016). Naționalismul civic a alunecat, odată cu creşterea minorităților în toate țările, spre credința în superioritatea raselor, de la solidaritate ajungându-se la lipsa de încredere în minorități, cauză a „multor rele", care se adaugă la o proastă guvernanță exercitată de politicieni.

Accentuarea manifestărilor xenofobe din interiorul statelor-națiune, care surprind mai ales în țările membre ale UE – o construcție menită să calmeze rivalitățile naționale –, trebuie privită cu multă atenție, în special pentru viitor, dacă realizăm ce poate face naționalismul negativ proiectat şi de puteri globale. Cheia problemei rămâne tot în grădina SUA, angajată, cel puțin după al Doilea Război Mondial, în construirea unei lumi mai sigure şi prospere, prin sprijinul şi inițiativa creării de instituții universale, care să vegheze la stabilitatea politică şi socială a lumii (ONU), la stabilitatea economică şi financiară a acesteia (GATT 49 şi FMI). Trump se dezice de aceste angajamente în momente în care naționalismul etnic înfloreşte în alte părți ale lumii, devenit probabil cel mai periculos risc la adresa omenirii. Să nu uităm că SUA au mai urmat o cale a izolării după Primul Război Mondial, iar consecințele sunt cunoscute, ele determinând crearea Uniunii Europene, comunitate capabilă să transceadă tensiunile naționale şi, mai ales, naționaliste pe un continent răvăşit de două războaie mondiale.

Perspectiva politicii externe a lui Trump este analizată de cei mai mulți prin prisma ordinii internaționale deja zdruncinate de globalizare. Intenția de a nu mai sprijini securitatea globală de o manieră colectivă, prin pretenția ca aceia care o doresc să plătească pentru ea, este un risc major pentru țările mici, care se

simt în prezent protejate tocmai de regulile actualei ordini în evoluția globalizării. Este interesant îndemnul ca „**izolaționiştii să se unească**", în sensul că introvertirea, ca urmare a naționalismului negativ resuscitat de globalizare, nu desface toate legăturile externe ale unui stat. Ele însă, atâtea câte vor mai fi, vor alimenta şi mai mult măsuri de represiune/retorsiune.

Corelația dintre globalizare şi naționalism a ajuns, în această etapă, într-un cerc vicios, care conduce omenirea spre un viitor întunecat şi primejdios, atâta vreme cât puterile globale nu vor renunța la naționalism ca politică de stat, periculoasă. Interesantă rămâne, în acest context, intervenția cancelarului german, Angela Merkel (cu prilejul unei reuniuni a formațiunii Uniunea Creştin-Democrată, 2016), cea care practic a incitat UE spre un naționalism negativ: „*Multiculturalismul generează societăți paralele, astfel că el rămâne o iluzie*" dacă refugiații care vin în Germania, în căutare de protecție politică şi economică, nu-şi vor asuma legile şi tradițiile locale, limba etc. Spusele din anul 2016 vin după o altă declarație, din anul 2010: *„Am fost tentați să spunem că adoptăm conceptul multiculturalismului şi că vom coexista fericiți. Dar acest concept a fost un eşec, a eşuat în totalitate".*

Sunt greu de judecat consecințele unor astfel de afirmații, probabil ca răspuns la criticile interne şi externe la politica refugiaților promovată de Merkel. Rămânem în nota optimistă că poate UE, Europa în ansamblu va trece acest test istoric al resurgenței naționalismului şi xenofobiei, rezultat al globalizării, dar şi al gestionării politicii drepturilor omului în sensul valorilor universale. Rezultatul alegerilor din Olanda ar putea fi un nou început rațional.

Cu certitudine, creşterea naționalismului şi populismului, până la momentul în care aceste tendințe se vor atenua, sunt pe cale să declanşeze schimbări fundamentale în dinamica comerțului internațional, pe piața muncii şi, nu în ultimul rând, în

creşterea economică. Poate chiar aceste schimbări vor da o altă alură globalizării, aplecată mai mult spre problemele sociale tensionate de globalizarea de până acum. Orientarea politicilor statelor va avea în vedere promovarea intereselor forței de muncă reprezentate de marea masă a cetățenilor, prin reguli de control mai strânse privind imigrația şi accesul pe piața internă a importurilor. Alegerile din Franța, Germania şi posibil din Italia se constituie astfel într-un test pentru mişcările populiste din țările dezvoltate.

Se spune că rezultatul alegerilor prezidențiale din Statele Unite, dar şi cele ale referendumului din Marea Britanie (Brexitul), ar trebui să trezească un interes deosebit pentru lecturarea volumelor lui Peter Dale Scott (unul din acestea fiind „Statul profund în America. Wall Street, cartelul petrolier şi atacul asupra democrației", 2014). Nu produce mirare vehemența cu care este acuzată superficialitatea şi ignoranța elitelor occidentale, care au descoperit, parcă peste noapte, mitul votantului rațional, la *încrucişarea realităților*, produse de "capitalismului de cumetrie" (crony capitalism), *dintre tehnocrații din structurile instituționalizate ale statului* (servicii secrete, bănci centrale, infrastructuri internaționale, precum FMI, Banca Mondială sau Comisia Europeană etc.), cu toții numiți şi nealeşi *şi decidenții din sectorul privat* (în special din instituțiile financiar-bancare, firme de avocatură şi din sectorul energetic, membrii ai alianței informale Wall Street – "big oil"). Acest lucru nu schimbă cu nimic existența „statului profund" (deep state), prin exercițiul căruia se poate înțelege geopolitica reală în globalizare (să ne imaginăm, cu titlu de exemplu, cum ar fi arătat raportul dintre cerere şi ofertă pe piața țițeiului, deja caracterizată de supraproducție, în absența sancțiunilor occidentale impuse Iranului sau a conflictelor din Irak şi Siria!).

Produce mirare, după Scott, apologia sistemului democratic occidental făcută de cei care au devenit brusc marii duşmani ai

democrației directe. Acest lucru arată că ei sunt fani ai democrației doar când le convin rezultatele votului, astfel ca preferințele lor private să exulte. Preferințe periculos de diferite de cele publice, care merg până la o rupere informală a contractului social dintre cetățeni şi stat practicat până acum. Jeffrey Frankel atrage atenția asupra faptului că mai toate măsurile de reechilibrare din economia şi finanțele globale sunt mai mult cantitative, şi foarte puțin calitative (*„but «more versus less» isn't so much the issue; the details are*").

Reținem totuşi o idee a profesorului Vivien Schmidt (la European Integration – Jean Monnet şi Facultatea de Relații Internaționale şi Ştiințe Sociale – Boston University), care interesează România ca Stat Membru al Uniunii Europene. Ce anume are de făcut Europa în fața populismului/naționalismului este să-şi regândească politicile, prin reconectarea lor la principiile de bază ale democrației sociale (un curent care are priză) şi, mai ales, la conceptul de „progresivism", care duce spre necesitatea de a **defini ce înseamnă social-democrația pentru secolul XXI**. Un răspuns simplu, dar pe care îl considerăm bine venit din punctul de vedere al pragmatismului şi al eliminării evocării complexității inhibante, atunci când, de fapt, nu se doreşte să se facă nimic (Costin Murgescu), ne trimite la *reînnoirea filosofiei justiției sociale* pentru *stăvilirea inegalităților*, aflate în evoluție logaritmică, a *democrației reprezentative* şi a unei noi prezentări a progresului, cu luarea în considerare a proceselor de europenizare şi globalizare. Schmidt mai adaugă: *„şi acest lucru nu înseamnă numai reconsiderarea redescentralizării unor politici, precum cele care privesc Zona Euro, ci şi globalizarea altora, cum ar fi politica de taxare a corporațiilor*". Credem că aluziile sunt clare, mai ales atunci când vorbim despre pilonul fiscal bazat pe taxe autentic-comunitare, un sfat venit atât din perspectiva UE, cât şi din cea americană.

Revenind la curentul care pledează pentru o democrație socială în Europa, Sebastian Royo (profesor doctor, la *Department*

of Government, Acting Provost for Student Success) în articolul „Is There A Future For Social Democracy In Europe", în *Social Europe*, aprilie 2017), spune că, în ciuda consecințelor dezastruoase ale gestionării ultimelor crize (începând cu cea financiară), stânga nu a dat dovadă de interes pentru politici de reînnoire, ca alternative la paradigma neoliberală. Politicile de austeritate au brutalizat crizele, în sensul accentuării inegalităților, al creşterii instabilității politice şi al pierderii încrederii în viitor, ceea ce a dus la înfrângerea partidelor de centru-stânga şi la creşterea populismului alimentat de dreapta radicală. Au fost şi factori structurali care au determinat declinul partidelor social-democrate sau de centru-stânga, precum şi dezunionizarea (!) clasei muncitoare, cu identitatea sa tradițională de clasă a angajaților, ori chiar a sistemelor de partid.

Erodarea s-a manifestat prin efecte ca stagnarea veniturilor reale ale clasei mijlocii, scăderea standardului de viață, lipsa de mobilitate socială, creşterea şomajului şi a lipsei de securitate a locului de muncă (ca urmare a evoluției tehnologiei şi liberalizării comerțului şi piețelor financiare). Revoltele culturale şi sociale accentuate de fenomenul migrației, începute cu mult înaintea crizei financiare, nu au primit nici o reacție din partea mişcărilor de centru-stânga şi nici politici de adresare, fie la putere, fie în opoziție, spune Royo. În mod evident, constituența respectivelor partide social-democrate sau de centru-stânga s-a redus în mod semnificativ sub efectele austerității fiscale şi ale aranjamentelor de comerț liber.

În opinia noastră, Royo consideră că trebuie să ne aşteptăm la **guverne progresiste,** cu sarcini deosebite pentru a readuce echilibrele sociale şi liniştea societală de factură social-democratică, în noile condiții ale globalizării. Sunt menționate o serie de abordări ale politicilor economice: mix corect de politici monetare şi fiscale, investiții ale sectorului public, scăderea impozitării

clasei mijlocii pentru a-i stimula consumul, reformarea sistemului de distribuție pentru reducerea inegalităților sociale, implementarea de politici industriale pentru diversificarea structurii economice locale cu capacitate de a crea locuri de muncă, investiții în infrastructura locală, politici de reeducare profesională a forței de muncă pentru a face față cerințelor noi de angajare etc. Poate că, în acest cadru, partidele menționate ar putea face noi coaliții, energizate de mesaje optimiste, în contrast cu cele pesimiste ale populismului care alimentează un naționalism izolant. Royo pledează pentru creşterea cooperării economice şi a solidarității în Europa, un lucru care nu se va produce imediat, dar care este urgent din punctul de vedere al antamării unui proces de această natură, mai ales când afirmăm că democrația liberală este deja în criză.

1.2.4. Globalizarea şi comerțul internațional

Pentru o perioadă consistentă de timp, globalizarea a susținut liberalizarea comerțului internațional, după cum înseşi regulile internaționale de desfăşurare a comerțului mondial au creat câmp liber pentru manifestarea globalizării. Sinergia pozitivă a ajuns însă la limita eficacității acesteia în momentul în care efectele globalizării, ca percepție şi realitate, au adus atingere locurilor de muncă, veniturilor, redistribuției inegale şi inechitabile a resurselor dedicate politicilor sociale, mai ales în țările dezvoltate, unde s-a manifestat şi cea mai mare criză financiară globală.

Fără îndoială, considerațiile de natură socială menționate au o relevanță cantitativă (indicatori statistici), provenind din mecanismele care guvernează modelul economic global: externalizări, liberalizări şi dereglementare în toate palierele de interacțiune a competențelor umane adică: investitori, acționari, creditori, consumatori etc. Pornind de la interacțiunile instituționale naționale

şi internaţionale, criza financiară şi efectele sale, dar mai ales gestionarea acestora (după multe opinii greşită, ca intensitate şi structură a instrumentelor folosite), s-a ajuns la „atacarea" modului de viaţă al indivizilor/cetăţenilor şi a opţiunii lor de vot, care a amendat însuşi mersul globalizării.

Comerţul internaţional în ansamblu şi zonele preferenţiale create în cadrul acestuia, în conformitate cu regulile OMC, au fost şi sunt unul dintre principalele canale de transmisie a efectelor respinse ale globalizării prin Brexit şi prin alegerea preşedintelui SUA. Competiţia creată sau deturnată de liberalizarea excesivă a comerţului internaţional, prin întretăierea acordului global OMC cu acordurile regionale negociate (piaţa unică a UE, NAFTA, ASEAN) sau în curs de negociere până la un moment dat (TTIP sau TPP), a creat o reacţie crescândă **de tip antiglobalizare**, de la simplul cetăţean până în palierul politic. Nu trebuie omis faptul că, de regulă, politicul valorifică nemulţumirile cetăţeanului, întărind opinii în formare (lipsă de încredere, scepticism, căutări febrile de alternative etc.), ceea ce animă confruntarea dintre globalizare şi comerţul internaţional (cu rădăcini mai vechi) şi acumulează aspecte care contrapun naţionalul cu globalizarea.

Este posibil ca alegerea lui Donald Trump să deschidă o nouă eră în confruntarea dintre bilateralism şi multilateralism în negocierile comerciale într-o economie globală, într-un moment în care asistăm la fracturări şi plurilateralism. O anumită izolare a SUA, intuită prin discursurile critice la adresa unor importante acorduri de comerţ şi investiţii în zona transatlantică şi Pacific, dă de înţeles că SUA vor prefera bilateralismul spre a-şi rezolva problemele economice interne pentru care electoratul SUA l-a votat pe Trump.

Principala reacţie politică europeană a venit de la cancelarul german Angela Merkel, care declara, în cadrul unei conferinţe de

presă (după terminarea unei reuniuni a Uniunii Creştin Democrate – CDU, ianuarie 2017), că „există mai multe avantaje ca SUA şi Europa să avanseze împreună, decât calea ca fiecare să-şi soluționeze problemele singur". Rămâne de văzut dacă amenințările cu măsurile protecționiste ale lui Trump împotriva importurilor de produse mexicane şi chinezeşti şi decizia companiei Ford de a nu mai construi o fabrică nouă în Mexic vor fi aplicate la nivelul intențiilor exprimate înainte de învestitură. Ministrul german de externe, Frank-Walter Steinmeier, a fost profund deranjat („perplex", în text) de faptul că Trump, în conferința de presă de dinaintea învestiturii lui, s-a declarat „victima" unor metode de tipul „dictaturii național-socialiste", o referire pe cale să deschidă o rană neplăcută de la încheierea celui de-al Doilea Război Mondial şi un subiect tabu pentru relațiile SUA-Germania. Acuzarea că ar avea legături secrete cu Moscova a fost catalogată de Trump ca fiind „genul de lucruri pe care le făcea Germania nazistă". Ceea ce exultă din partea Administrației Trump este percepția unei hegemonii germane în Europa, care a pus în dificultate, prin comerțul agresiv al Germaniei, mulți dintre partenerii ei din UE. Este vorba despre o atitudine total diferită de cea a SUA, care a introdus Planul Marshall după cel de al Doilea Război Mondial şi stilul în care Germania, refăcută prin planul menționat, a tratat dificultățile Greciei şi ale altor state membre ale UE în timp de pace.

Măsuri împotriva agresivității comerciale şi financiare a Germaniei au fost luate cu mult înainte de alegerea lui Trump (cazurile Wolksvagen şi Deutsche Bank, terminate în justiție cu amenzi de zeci de miliarde de euro). O cauză, obiect de critică vehementă a multor parteneri din cadrul şi din afara UE, a fost înregistrarea de către germani, ani de-a rândul, inclusiv în timpul crizei financiare şi economice, de excedente excesive – bugetare şi de cont curent – în timp ce alte țări se prăbuşeau sub povara

datoriilor externe. Poziția SUA în comerțul internațional pare justiuficată de comportamentul atât al unei părți a Europei, cât şi al Mexicului, Administrația Trump marşând pe semnalele transmise în campania prezidențială.

Evocarea pierderii de locuri de muncă în rândul clasei mijlocii americane, angajată de regulă în industrii tot mai mult delocalizate şi supuse unei concurențe neloiale, a permis atacarea cu uşurință a acordului transpacific (TTP), care, deşi finalizat după şapte ani de negocieri, cu afectarea a cca 40% din exporturile SUA, a rămas neratificat de Congresul american. Ordinul prezidențial ca SUA să iasă din acest acord a fost un obiectiv uşor de atins, pe fondul criticilor şi al măsurilor anunțate în mod repetat în ceea ce priveşte relațiile comerciale cu Mexic, în baza acordului NAFTA şi a referirilor de majorare până la 35% a taxelor vamale la importul produselor chinezeşti. A urmat atacarea OMC, în cadrul căreia 165 de țări au reuşit realizarea unei guvernanțe bine articulate a comerțului internațional, după efortul unor runde de negocieri dificile şi întinse pe decenii, culmea, sub leadership american.

Ajungem astfel la o concretă contestare a multilateralismului în ordonarea şi liberalizarea comerțului internațional cu bunuri şi servicii de către SUA, iar *Agenda de politică comercială pe anul 2017,* elaborată şi pusă în aplicare de United States Trade Reprezentative (USTR) a confirmat acest lucru prin obiectivul statuat: în anii următori, SUA vor acționa pentru ca expansiunea comerțului să se facă liber şi loial pentru toți cetățenii americani, măsurile implicate fiind focalizate în principal pe (1) negocieri bilaterale, şi mai puțin pe cele multilaterale, şi (2) pe eforturile pentru ca ceilalți parteneri să-şi deschidă piețele. Documentul USTR menționează şi faptul că SUA vor controlul absolut asupra suveranității politicii lor comerciale, context în care orice decizii ale OMC, care nu servesc interesele SUA, vor fi respinse. Cu

partenerii cu care SUA înregistrează deficite comerciale consistente vor fi aplicate măsuri antidumping dure (China fiind menționată explicit, cu dubiul recunoaşterii ei drept economie de piață).

În urma unor astfel de poziții oficializate, acordul TTIP nu mai are şanse de a fi finalizat, fiind şi aşa blocat pe teme preocupante pentru SUA: produsele agricole (în materia subvențiilor europene extrem de mari, care distorsionează competitivitatea), produsele culturale (în materia proprietății intelectuale mai slab protejate în Europa față de SUA) sau inițializarea mecanismelor de salvgardare. Atacarea acordurilor TTP şi TTIP de către SUA aduce mari neajunsuri perspectivelor negocierilor multilaterale din cadrul Rundei Doha, deja mult întârziate din punctul de vedere al obiectivelor asumate, cele două acorduri fiind privite ca adjuvante pentru dinamizarea negocierilor din cadrul rundei menționate. Prin punerea în dubiu a celor două *megaacorduri* de către SUA, sunt pierduți paşi importanți în completarea liberalizării comerțului internațional prin tarife (taxe vamale reduse deja la o medie de 3,5%, ca urmare a rundelor de liberalizări făcute în cadrul GATT), cu o **convergență a reglementărilor** corespunzătoare unui tratament egal al investitorilor străini, proprietății intelectuale, mediului şi circulației forței de muncă.

În contextul în care tracțiunea pe dezvoltarea economică a comerțului internațional de bunuri cunoaşte o slăbire, este atacat exact comerțul internațional cu servicii (cu o dinamică mai mare decât cel cu mărfuri), care în ultimii ani a avut contribuții importante la creşterea PIB al SUA şi al multor țări europene. Nu întâmplător, Lorena Ruano (Profesora-Investigadora, División de Estudios Internacionales, CIDE & Profesora asociada, El Colegio de México, Mexico City) apreciază, din poziția sa partizană, că SUA, prin administrația Trump, se reîntoarce la o agendă desuetă pentru conduita comerțului internațional, prin apelarea la taxe

vamale ridicate, cote cantitative restrictive şi măsuri antidumping, ca o întoarcere şi la neomercantilismul care priveşte deficitele comerciale ca pe un rău intrinsec, fără legătură cu efectul de dezvoltare. Ca urmare, se propagă ideea că negocierile bilaterale permit „extragerea celor mai bune concesii de la ceilalți parteneri, chiar dacă ele violează regulile" OMC (din articolul „World Trade and Trump", în *European Union Institute for Security Studies*, martie 2017).

Analiza făcută de Ruano are meritul de a depăşi confruntarea Mexic-SUA, prin extinderea ei la multe dintre acordurile bilaterale de tip UE-alte state, dar cu întrebarea despre cât de promotoare ale comerțului liber vor rămâne ele în vremuri destul de incerte? Cât priveşte UE, ea este cel mai mare ***trader al lumii***, iar teoretic, prin facilitarea accesului pe propria piață, Uniunea exercită o mare influență pe piața internațională. În condițiile în care revigorarea economică nu dovedeşte continuitate pe termen mediu şi se asistă la o resurgență a protecționismului pe calea populismului şi naționalismului economic, se poate pune la îndoială puterea Uniunii de a susține o agendă largă a liberalizării comerțului internațional. Finalizarea acordului UE-Canada (CETA), spune Ruano, este un exemplu la limită al unui posibil eşec al acestor timpuri, chiar dacă vorbim de nişte negociatori experimentați şi motivați.

Se poate asista la o schimbare de paradigmă în ceea ce priveşte actorul motor al comerțului internațional liber, remarca fiind făcută pentru China, aşa cum a prefigurat în discursul său, la Davos, preşedintelui Xi Jinping şi unde a apărut ca susținător al deschiderii economiei mondiale. Rolul Chinei în această direcție trebuie privit însă în timp, spune Ruano, fără a fi pasivi la nişte începuturi, chiar modeste şi puțin ambițioase, cum ar fi Parteneriatul economic regional cuprinzător (RCEP), bazat pe o

liberalizare voluntar consimțită între țările ASEAN şi alte trei state din Pacificul de Sud. Din această perspectivă, a susținerii liberalizării comerțului internațional, China, prin sistemul ei economic încă neconvingător din punctul de vedere al unui comportament de piață (SUA evocă manipularea cursului yuanului pentru a se asigura competitivitatea produselor de export), rămâne mult în urma SUA ca fost motor al liberalizării, mai ales în domeniul comerțului cu servicii.

În contextul incertitudinilor induse de administrația Trump, rămânem deocamdată cu declarații încurajatoare, în sensul că izolaționismul promovat de SUA (la care este posibil sa se adauge, după Brexit, Franța) nu poate fi asimilat de o lume întreagă. Benoit Coeure, înalt reprezentat al BCE, într-o expunere făcută la New York, ca partizan al globalizării şi necesității unei cooperări internaționale cât mai largi, menționa faptul că a pune în discuție acum beneficiile şi legitimitatea cooperării internaționale aduce atingere valorilor care au făcut posibilă guvernanța economică globală: *deschiderea, colaborarea şi toleranța au fost elemente-cheie ale creşterii economice globale, în timp ce recurența la protecționism şi dereglementare unilaterală poate aduce beneficii numai pe termen scurt, dar pe seama stabilității financiare.* Coeure face referire directă la dereglementarea financiară susținută de administrația Trump, care ar putea avea efecte dezastruoase pe plan global. Beneficiile imediate ale acesteia vor întârzia fermitatea creşterii economice, în timp ce membrii cei mai vulnerabili ai societății vor rămâne cei mai expuşi în continuare la efectele negative ale globalizării.

Christine Lagarde, directorul general al FMI, pe fondul temerilor privind angajamentul administrației Trump la cooperarea multilaterală (după ce a demarat agenda comercială intitulată „America First", menită să reducă deficitul comercial al SUA), susține că organizația financiară internațională rămâne angajată necesităților dificile ale celor 189 de membri ai săi, care cred în

comerțul liber, echitabil şi global. În consecință, statele membre ale FMI trebuie să examineze metode prin care să se asigure că toată lumea beneficiază de pe urma comerțului internațional.

Revenind la UE, provocările eventualei amplificări a protecționismului comercial la nivel global trebuie privite prin poziția Uniunii de cel mai mare exportator şi importator de bunuri şi servicii din lume (1/3 din PIB-ul UE este reprezentat de comerțul cu bunuri şi servicii). Studii de durată, în materie de fluxuri comerciale de bunuri şi servicii, elaborate în cadrul Institutului de Economie Mondială al Academiei Române – IEM (coordonator şi autor Agnes Ghibuțiu), privind dinamica, structura, factorii de influență etc. relevă, de mulți ani, o ascensiune pernicioasă a protecționismului, tocmai prin reorientarea stilului de negocieri în materie de liberalizare. În paralel, trebuie considerate şi noile puteri economice, ocupante de noi poziții, în fluxurile comerciale internaționale, urmarea fiind scăderea ponderii UE în schimburile globale cu bunuri şi servicii în ultimul deceniu. Deşi Uniunea rămâne în continuare o mare putere comercială.

Mediul internațional în schimbare determină, după criza financiară, observarea slăbirii fermității creşterii economice în plan global şi reducerea drastică a ritmului de expansiune a comerțului internațional. Acumularea a noi dificultăți în calea procesului de redresare a economiei mondiale a asigurat un teren fertil pentru propensiunea țărilor lumii de a recurge la politici comerciale protecționiste. După o recesiune prelungită şi dificilă, UE este confruntată acum cu provocarea stimulării creşterii economice, a investițiilor şi a ocupării forței de muncă, comerțul fiind unul dintre puținele instrumente disponibile pentru revigorarea economiei europene, fără riscul de a împovăra statele cu deficite bugetare excesive, spune Ghibuțiu. Conform analizelor efectuate la IEM, comerțul urmează să devină o sursă şi mai importantă a creşterii economice în UE, întrucât „aproximativ

90% din creşterea economică în plan global în următorii 10-15 ani va fi generată în afara spațiului UE, iar în aceste condiții redresarea economică a Uniunii va trebui consolidată prin legături comerciale mai strânse cu noile centre ale creşterii economice globale".

Provocarea UE trebuie privită şi prin conținutul unor rapoarte de monitorizare a evoluțiilor şi tendințelor în planul politicilor comerciale, dincolo de angajamentele declarative (G-20) de abținere la noi restricții. Realitatea este că, începând cu anul 2015, protecționismul comercial a cunoscut o amplificare atât la nivelul grupului G-20, cât şi la scară globală. Numărul noilor restricții ridicate în calea comerțului a atins cele mai înalte cote de la izbucnirea crizei financiare, în contextul în care se asistă la un regres (devenit politică de stat) în inițiativele de liberalizare a piețelor. Din păcate, chiar şi Uniunea, mai ales prin statele care fac parte individual din G-20 (Franța, Germania, Italia şi Marea Britanie), este părtaşă la evoluția protecționismului la nivelul grupului G-20, dar şi în plan global. Tot Ghibuțiu remarcă faptul că deschiderea piețelor externe se află în regres. În timp ce stocul de măsuri protecționiste, identificate de UE, a sporit începând din 2008, la 1.059, doar 20% dintre măsurile protecționiste acumulate au fost eliminate. Inițiativele de politică comercială protecționistă ale partenerilor comerciali ai UE depăşesc ca număr inițiativele lor de liberalizare într-un raport de 3:1. Jumătate din numărul total al noilor măsuri comerciale restrictive, puse în aplicare împotriva produselor UE, în anii 2014-2015, revine economiilor emergente, în special Chinei, Rusiei, Indoneziei şi Indiei.

În opinia reprezentanților UE, susținerea agendei comerciale multilaterale a OMC rămâne piatra de temelie a politicii comerciale comunitare. Eforturile sunt vizibile prin adoptarea pachetelor de liberalizare a comerțului cu prilejul conferințelor ministeriale ale OMC de la Bali (Indonezia) din 2013 şi de la

Nairobi (Kenya) din 2015. Cu privire la fenomenul de fracturare a multilateralismului, UE avansează, chiar în cadrul OMC, negocieri plurilaterale, considerate complementare inițiativelor multilaterale de liberalizare a comerțului. Cu privire la agenda bilaterală şi regională din lume a Uniunii, ca putere comercială de prim rang, este de remarcat că ea are acorduri comerciale preferențiale în vigoare cu 52 de țări şi poartă negocieri cu alte 80 de țări, în vederea încheierii de acorduri de liber schimb şi de acorduri de parteneriat economic. Acorduri în care se includ şi parteneri economici strategici, pe primul loc fiind China. Prin acordurile de liber schimb, ponderea comerțului generat de acestea a crescut de la mai puțin de un sfert din comerțul comunitar, acum un deceniu, la o treime în prezent. Proporția ar urma să sporească la două treimi după ce toate negocierile în curs de desfăşurare se vor fi încheiat.

Prin retragerea oficială a SUA din TPP s-a creat un vid economic în Asia-Pacific, care urmează să fie ocupat de China. Mişcarea, promovată prin strategia *America First*, este prezentată de analişti drept o subminare a *pivotului* SUA în regiune, ceea ce este contrar politicii de reechilibrare dinspre Orientul Mijlociu către Asia-Pacific, lansată de Hillary Clinton şi Barack Obama în 2011. După cum s-a prezentat deja, Parteneriatul Economic Regional Cuprinzător – RCEP (cu participarea țărilor ASEAN, Australia, Noua Zeelandă, China, India, Japonia, Coreea de Sud) vine să acopere acest vid economic, în speranța, credem noi, că piața americană nu va mai fi presată de exporturile Chinei. În acelaşi timp, se pare că aceasta mizează şi pe consolidarea relațiilor cu aliați tradiționali ai SUA, cum sunt Filipine şi Malaysia, susținători ai liberului schimb.

A dori un „comerț echitabil", în cazul SUA, bazat pe înțelegeri comerciale bilaterale, bariere tarifare şi firme americane

îndemnate să-şi mute afacerile acasă, să-şi repatrieze profiturile etc. (Daniel Dăianu, „*Protecționism redivivus în lumea dezvoltată*?"), este nu numai o schimbare a viziunii a atletului liberalizării de până acum, ci şi o clară invitație la modificări structurale importante în fluxurile comerciale internaționale, din punctul de vedere al intensității şi structurii acestora. La aceste modificări îşi vor aduce contribuția şi schimbările produse de modul în care puterile economice emergente vor acționa față de resurgența măsurilor protecționiste, la unele fiind chiar ele coautori. Problema de fond rămâne modul cum mai pot fi recompensați „perdanții" comerțului liber, martorii unui consens tot mai răspândit între elite politice şi de afaceri, care reflectă o realitate: *globalizarea a produs câştigători, dar şi perdanți*.

Dani Rodrik (profesor la International Political Economy, Harvard University), spune că răspunsul corect la această problemă nu este „*oprirea globalizării*", ci găsirea modalității ca perdanții să fie recompensați şi să se alăture curentului major de internaționalizare greu de stăvilit. La rândul lui, Nouriel Roubini sintetizează: „lupta antiglobalizare poate fi detensionată şi gestionată prin politici de compensare a lucrătorilor pentru pierderile suferite şi costurile plătite" (citat preluat din articolul lui Rodrik, „*Too late to Compensate Free Trade`s Losers"*), ducând problematica perdanților la nivel de indivizi, şi nu de state, care s-au introvertit prin votul şi/sau susținerea cetățenilor. Un coşmar greu de depăşit şi cu posibile noi surprize după Brexit sau emoțiile alegerilor prezidențiale din Austria, ori cele parlamentare din Olanda. Perdanții trebuie aduşi în rândurile câştigătorilor globalizării printr-o voință politică dedicată unor politici de redistribuție, cu mărirea corespunzătoare a economiilor. Ca urmare, argumentul redistribuirii, care are sens şi economic şi politic, duce la concluzia că, măcar de acum încolo – spune Rodrik –, acordurile comerciale, pentru beneficii certe aduse

binelui unor economii sunt acceptabile numai în măsura în care câştigătorii vor înțelege să împartă respectivele beneficii cu perdanții. Nu poate fi întrezărită o altfel de politică pentru a menține deschise, economiile şi comerțul, decât cu sprijinul unor constituente mai largi proglobalizare.

Rămâne întrebarea: **nu este prea târziu pentru o soluție de compensare prevăzută intrinsec în acordurile comerciale de liber schimb**? Se pare că răspunsul este afirmativ, soluția fiind viabilă acum două decenii în plin avânt al globalizării. Din păcate, beneficiile promise atunci tuturor, prin liberalizările consecutive, au fost deturnate în favoarea celor care au deținut puterea, creându-se şi întărindu-se percepția răului produs de globalizare în conştiința celor mai mulți cetățeni. **Rodrik spune că, în prezent, pentru a fi cu toți împreună este necesar să considerăm cu seriozitate schimbarea regulilor globalizării.**

D. Dăianu, în articolul menționat mai înainte, enumeră „sirenele" care cântă protecționismului: „Erodarea poziției SUA şi a altor state dezvoltate în distribuția puterii economice în lume; noi tehnologii care elimină locuri de muncă, dar şi politici economice/publice responsabile pentru încordarea socială, pentru dislocări sociale; criza financiară, care a fragmentat, divizat societatea şi induce replieri; criza care a indus statelor şi băncilor centrale să adopte măsuri «nonstandard», intervenționiste, în economie; practici corporatiste rele, evitarea plății impozitelor, care alimentează reacții contra globalizării; un sentiment răspândit că piețe externe (financiare) exercită putere excesivă în influențarea deciziilor naționale".

Problemele prezentate sunt delicate şi prin faptul că este în joc legitimitatea celor cu mandat de a administra treburi publice. Ca urmare, este de înțeles că prioritare pe agenda publică a țărilor dezvoltate sunt siguranța şi protecția cetățenilor şi a statului.

1.3. Unele concluzii

Cum nimic nu este întâmplător, putem afirma că globalizarea, în ciuda unor analize partizane beneficiilor acesteia pentru toți, a evoluat, evident, în direcția unor interese economice, comerciale şi financiare bine întreținute de anumiți factori. De la bun început este de remarcat faptul că sorgintea acestor interese – în sensul de a capta oportunitățile globalizării – nu poate fi strict localizată la un grup sau altul de state după gradul de dezvoltare sau putere economică, ci după două criterii care nouă ni se par dintre cele mai semnificative.

Primul criteriu este de **natura eficacității modelului economic**. Profitabilitatea sistemului economic deschis a determinat investitorii, deținătorii de capital, să continue externalizările de servicii şi delocalizările de industrii, urmărind optimizarea costurilor de producție, aprovizionare, distribuție etc. Un produs manufacturat, un serviciu industrial şi/sau financiar, toate au devenit un elaborat global, cu inputuri de tehnologie, know-how, pregătire a forței de muncă cu ținte precise: costurile forței de muncă să fie cât mai mici şi cu randament al capitalului cât mai mare; scheme detaliate oferite prețurilor de transfer, evitarea cotelor mari de impozitare.

Al doilea criteriu, cel **politic**, ține exclusiv, în opinia noastră, de modul cum a înțeles clasa politică să valorifice, până la Brexit şi alegerile prezidențiale din SUA, avantajele globalizării, strict în folosul ei, adică perpetuarea puterii prin consolidarea establishmentului liberal şi neoliberal. Întreținerea sistemului instituțional superbirocratic avea nevoie de resurse financiare tot mai mari, provenind, în mare măsură, din resurse ilicite (fraudă, evaziune, corupție). Disponibilizarea acestor surse se putea face doar prin împingerea globalizării spre avantaje cât mai mari ale investitorilor aflați în conivență cu clasa politică. Manifestarea

simultană a celor două moduri de operare, intersectată cu progresul tehnologic, intrat în faza şi cu caracteristicile celei de a patra revoluții industriale (vezi dezbaterile de la Forumul Economic, Davos, ediția 2015), ambele cuplate cu liberalizările masive aduse de globalizare, au produs efecte sociale mai puțin observate la timpul cuvenit.

Ultima criză financiară a semnalat, la nivelul anului 2017, mai degrabă ruptura majoră între randamentul capitalului financiar şi retribuția excesivă din acest sector (salarii şi bonificații de milioane de euro/dolar) şi remunerarea forței de muncă din sectoarele productive şi servicii industriale asigurătoare ale bazei existenței materiale a socialului. La urma urmelor, *prime-rate*-ul – cauză a crizei financiare –, trebuie văzut ca **o ultimă încercare de îndatorare** (tot în beneficiul sistemului financiar) a populației/angajaților cu sau fără garanții, pentru a se stoarce şi ultima picătură de randament financiar. Evident, evoluția produselor financiare – derivatele sofisticate –, care au „înfăşurat" active proaste cu unele bune, cu iluzia unor câştiguri financiare mari şi certe la o anumită scadență (grăbită fără acoperite de găunoşenia lor), a condus la înşelarea şi colapsul unor instituții financiare sistemice, punând în pericol însăşi funcționarea sistemului economic global. Sensul evoluției globalizării nu poate fi disociat de o stranie lăcomie omenească, factorii fundamentali fiind distorsionați de comportamente de turmă, cu crearea unui imens hazard moral şi a unei grave asimetrii informaționale.

Criza financiară i-a preocupat cu prioritate pe finanțişti. Pentru politicieni însă, a fost cutremurul şi testul major în luarea deciziilor posibile, uneori lipsite de un succes imediat, dar cu consecințe dintre cele mai imprevizibile. Melanjul „înfrățirii" acestora a adus modificări structurale economice şi sociale majore – la limita răului ireparabil – în sistemul globalizării, unele evoluții negative fiind la pragul ireversibilității: dezindustrializarea țărilor

dezvoltate cu pierderea de locuri de muncă; şomaj structural ridicat, peren în rândul tinerilor, cu imposibilitate de a intra pe piața muncii; reducerea relativă şi absolută a veniturilor gospodăriilor; falimentul individual prin îndatorarea excesivă; scăderea PIB-ului potențial, revenirea la o creştere economică joasă, dar fragilă şi posibil lipsită de continuitate fermă; micşorarea clasei mijlocii; un început de reindustrializare cu pretenții de pregătire profesionabilă neregăsibilă la cei eliminați de pe piața muncii; forță de muncă plătită mai prost în prezent, comparativ cu perioada precriză, cu şanse minime de a se reechilibra economic şi financiar etc. Toate conducând la o revoltă a socialului național împotriva clasei politice conducătoare şi a establishmentului creat de aceasta.

Introvertirea statelor ne apare acum mai clar ca fiind un fenomen forțat de social, politicul venind cu un răspuns tardiv, de regulă ca o favoare, de aşa-zisă protecție a socialului răvăşit de efectele negative ale globalizării. De la „reparațiile" încercate de politic pe plan național a început şi fracturarea sistemelor globale economice, financiare şi de comerț, ele fiind considerate „schimbări structurale", privite inițial ca efecte benefice/inovative ale globalizării. Inovative au fost doar în sensul prezentat mai sus, sub imperiul ultimelor randamente financiare care mai puteau fi stoarse din modelul economic deja având o problemă de remunerare a forței de muncă şi de redistribuție, dar dominat de servicii financiare obscure.

Scăderea cererii agregate a început cu scăderea abrubtă a cererii personale (îndatorare, şomaj, muncă part-time etc.), iar încetinirea creşterii economice a dus la îndatorarea publică (deficite bugetare din încasări fiscale mai reduse) şi privată (linii de credit nereturnate la scadențe, falimente). Situația reflectă politici publice, mai ales de austeritate, care nu au mai dat rezultatele prevăzute în ***manualele de economics***, retorica politică

încercând şi ea să caute cauze dincolo de național, în comunitar şi internațional, adică în fațetele de funcționare pe baze multilaterale a globalizării.

Se poate afirma că, prin prisma situației prezentului, imaginea inițială formată asupra globalizării ar trebui „întoarsă" dacă vrem să vedem o realitate deja preocupantă. Beneficiile inițiale „pentru toți" anunțau, de fapt, *decantarea perdanților globalizării*, cu reacții sesizabile prea târziu de către politic. De acest fel de tratament au profitat adversarii politici, prin recurgerea la sentimentele de naționalism şi de populism ale socialului, la rândul lui aflat în căutarea unei posibile uşurări a propriei situații. Efectele negative ale globalizării au facilitat recursul la naționalismul economic, posibilă politică iliberală de alinare pe termen scurt a socialului.

Emergența celor slab dezvoltați a fost facilitată de capitalul în exces al celor care nu mai erau mulțumiți de randamentul investițiilor din propriile lor economii. Presupusele investiții făcute de unele economii emergente, pe îndatorare, au fost temporar în beneficiul țărilor exportatoare de bunuri de investiții, raportul dintre capitalul economic şi cel financiar fiind subunitar. Rezistența mică la intrarea şi la ieşirea fluxurilor de capital, în mare parte speculative, cuplată cu evoluția cererii de materii prime şi energie raportată la o creştere economică mai redusă şi chiar anemică postcriză financiară (2009-2016), a determinat ceea ce numim o reaşezare a puterilor globale, inclusiv creşterea numărului acestora. Fenomenul trebuie privit şi dincolo de ambițiile de putere economică ale unor state. Resurgența unor interese mai vechi şi a altora noi în plan politic şi militar rămâne un câmp de cercetat. Exemplele se adună deja: confuzii; securitatea globală devine o nouă problemă de soluționat cu noile structuri de puteri globale; aranjamentele existente nu mai convin părților implicate. Securitatea globală nu mai poate fi gestionată în parametrii cunoscuți, iar negocierile pentru noi înțelegeri încă întârzie.

Se poate spune că globalizarea, prin problemele create şi cu soluții întârziate, într-o lume care se mişcă cu o viteză mult mai mare decât la momentul scrierii şi adoptării regulilor actualei ordini internaționale, pe cale de dispariție, a ajuns la un „*moment al cataclismului*", când orice este posibil. Conştientizarea acestui moment rezultă din multe discursuri ale unor înalți funcționari şi politicieni, fie ai statelor membre ale UE, fie ai structurilor de conducere a UE. Ea rămâne totuşi târzie, mai ales față de problematica socială şi societală pusă în mişcare de globalizare, luarea acestora în considerație „bucurându-se" de platitudinea politicienilor legați de instituțiile şi birocrația creată chiar de ei cu credința că va fi dăinuitoare. Trecerea la invocarea real-politicului este târzie şi periculoasă, pe cale să calce măcar pe unele valori ale matricei democrației pe care unii dintre noi încă o venerăm cu naivitate.

Dezechilibrele lente, ascunse, insidioase, au început să se manifeste cu brutalitate, tot ceea ce era toleranță în globalizare a devenit discordie, alimentată de declarații şi decizii puțin gândite din punctul de vedere al efectelor de radicalizare. Sau, poate, chiar acest lucru s-a dorit pentru a se putea trece spre un alt deznodământ. Criza refugiaților, împotrivirea generalizată la primirea imigranților, deşi decurge dintr-o liberalizare consimțită în materia circulației libere a forței de muncă, sunt simptome ale întoarcerii la o altă epocă, cea a urii rasiale, etnice şi religioase. Profitorii politici ai acestei reîntoarceri vin cu soluții care înfioară generațiile mai vechi, care au plătit tributul ultimei conflagrații mondiale: dezmembrarea UE, chestionarea relației transatlantice garante a securității europene, dar şi globale, reluarea unor tendințe expansioniste de natură imperială (vezi hegemonia germană în Europa, pretențiile Rusiei cu conotații teritoriale şi de sfere de influență, militarismul Chinei etc.). Mizele rămân fie teritorii neexploatate, fie teritorii râvnite, dar răvăşite de conflicte şi/sau

instabilitate politică: Africa, Orientul Mijlociu, Asia de Sud-est, Europa Orientală.

Evident, ne îndreptăm spre o nouă ordine mondială/globală, momentul de ***stop and go*** al globalizării fiind, poate, începutul acestei tranziții, a cărei eficiență este văzută numai în rescrierea regulilor de joc pentru ceea ce va urma. Întrebarea capitală care ne frământă este: cât de convulsivă va fi această „**tranziție"** într-un context caracterizat de incertitudini?

Răspunsul poate fi unul la îndemână – globalizarea nu poate fi oprită, dar nici continuată cu caracteristicile care i-au atras negarea. *Raportul dintre câştigătorii şi perdanții globalizării*, pe care îi regăsim, la nivel global, în statele-națiune sau în comunități mai mici, nu poate fi schimbat decât printr-un mecanism dinamic, şi nu unul oprit sau mergând într-o direcție opusă. Paşii înapoi sunt indezirabili, din foarte multe motive, care însumează ca efect creşterea raportului menționat. De regulă, inegalitatea şi inechitatea socială, preluate de politicul care îşi doreşte propria înălțare în creionarea destinului unei generații, după viziuni care s-au demonstrat a fi sub demnitatea umană (iar anul 2017 a dat multe emoții în acest sens), au dus mereu la explozii politico-diplomatice, încheiate cu conflicte sângeroase pe plan național şi internațional. Lecțiile secolului XX (a se vedea că multe opinii deja fac referire la istorie) nu ar trebui uitate, dar istoria este o materie aflată în estompare în curriculele educaționale, tocmai pentru a nu produce conflicte etnice, rasiale etc. Efectele sunt însă exact pe dos, incultura istorică devine una dintre cauzele proastei înțelegeri a realităților prezente, repetabile pe spirala dezvoltării. Condițiile istorice se repetă, la intervale de timp, la o scară mult mai mare, cea a globalizării de acum. Care nu ar trebui să dea glas mai puternic tehnologiei militare, ajunsă la cel mai înalt nivel.

Din păcate, rămânem doar cu întrebări, ceea ce înseamnă că efectele globalizării, bune şi mai puțin bune, necesită multe alte

cicluri de studii şi aprofundări. Gestionarea acestor efecte rămâne problema fundamentală pentru toți actorii lumii, care, credem, trebuie să-şi asume o responsabilitate globală – ca să utilizăm termenul „la temă". Tranziția spre o nouă ordine, cu continuarea globalizării cu noi reguli, înseamnă a o construi din nou de jos în sus, aşa cum au făcut-o revoluțiile societale din istorie, dar fără vărsare de sânge. Din acest punct de vedere, o analiză a efectelor globalizării pentru SUA este edificatoare.

Globalizarea a adus pentru SUA **cel mai mare şoc din istoria sa politică, economică şi culturală,** reprezentat de alegerile prezidențiale, spune Jeffrey Tucker, director al **Content for the Foundation for Economic Education**. Analiştii vorbesc despre faptul că o întreagă expertiză, acumulată istoric, s-a năruit, demonstrând cât de vulnerabil poate fi *statu quo*-ul. Alegerile prezidențiale au fost câştigate cu depăşirea oricărei înțelepciuni convenționale, logice, chiar raționale, ceea ce ne duce cu gândul la sfârşitul unei paradigme. Se pare că ea se încheie cu o confuzie totală şi a tuturor, indiferent unde se plasează aceştia ca opinie, la stânga, la dreapta sau la centru. Devine tot mai clar că sistemul instituțional existent dispare, se topeşte, nu mai funcționează, fiind extrem de costisitor, iar într-un context în care fiecare încercă să-şi optimizeze cheltuielile în fața numeroaselor oportunități şi opțiuni, deschise de globalizare, există o frustrare în creştere între ceea vrem să trăim şi regimul instituțional. Acest lucru trebuie privit, în primul rând, la nivelul individului.

Guvernele mai sunt puternice doar în aparență, întrucât au dovedit că nu se mai pot impune în fața realităților sau nu mai pot schimba realitatea după dorințele lor. Colapsul URSS, al sistemului socialist în ansamblu, protestele din Piața Tienanmen, căderea zidului Berlinului, toate acestea oferă percepția clară a unei analogii, şi anume că alegerile prezidențiale din SUA şi Brexit ar fi un alt 1989, problema „independenței" asumate de

multe state ale acelui moment urmând să fie decelată în prezent în raport cu chingile globalizării. Nici atunci, şi nici în anul 2016, nimeni nu s-a aşteptat la schimbări atât de bruşte, Tucker afirmând că am fi asistat la un „val necontrolabil, evenimentele evoluând mai inteligent decât am fi gândit noi". Ceea ce am văzut, din perspectiva alegerilor prezidențiale din SUA, pare să fie o lebădă neagră, şi nu una oarecare, ci una „*huge, fast, and ominous*", iar rezultatul votului nu a fost îmbrățişarea viziunii unui om, ci împotriva modelului predominant de management al lumii, devenit „*anachronistic, arrogant, entitled, smug, conceited ruling elite and ruling paradigm*".

Momentul globalizării ne duce cu gândul în multe direcții, unele mai sigure, altele mai periculoase pentru omenire. Întrebarea care rămâne este dacă repornirea globalizării mai poate fi făcută de sus în jos, când răspunsul a fost dat de jos în sus. Lecțiile revoluțiilor populiste din istoria omenirii ne-au arătat că nu este suficient să te răzbuni pe oricare *statu quo* şi să răstorni o elită conducătoare, fără să ştii direcția de urmat. Din perspectiva unei direcții de evoluție a omenirii, construită de jos în sus, ca element fundamental al unui alt fel de viitor, şi care s-a mai manifestat în timp, Tucker are un sfat. Este vorba despre a se reveni la ceea ce îşi doreşte omul, dar şi la modul cum el îşi priveşte semenii, o etică în centrul căreia se dezvoltă viața societală. Tradiția liberală are un răspuns care pleacă de la şocurile anului 2016: globalizarea trebuie să continue în condiții de pace, cu oportunități pentru toți şi cu o prosperitate împărtăşită de toți şi benefică pentru toți, iar acest lucru nu mai poate fi planificat de sus în jos, ci pornind de la alegerea, comportamentele, deciziile milioanelor de oameni, care cred că viitorul trebuie să le asigure o viață demnă, înainte de toate.

Tot din păcate, spune Nick Pearce (profesor la University of Bath, vezi articolul *Liberalism can survive but it has to renew its social*

traditions), ultimele decenii au fost golite de voința şi puterea interpretării transformărilor profunde prin care trecem cu îngrijorare. Cercetările pentru teorii mai robuste în ceea ce priveşte justiția socială sau filosofia politică liberală au fost abandonate din cauza susținerii unei lupte, poate zilnice, pentru a îmbunătăți condiția umană. Neajunsurile globalizării tocmai pe aceasta au atacat-o în final. Liberalismul şi-a pierdut rădăcinile propriei sorginți, ba chiar şi revolta împotriva a tot ceea ce este constrâns prin ordine, instituții şi norme rigide. Prin noul liberalism, politicul a construit o structură societală rigidă în instituții şi o birocrație contrară curentului principal (mainstream), aducând prejudicii individului pe care trebuia să-l apere: să-i ofere locuri de muncă, securitate şi identitate, spune Pearce.

Adaptarea la o nouă etapă de globalizare trebuie să aibă în vedere tocmai ceea ce au pierdut indivizii oricărei comunități în fața „colonialismului" deschis de doctrina de dreapta a premierului britanic Thatcher, a expansiunii piețelor, competiției, regimului de reglementare a vieții publice şi a relațiilor sociale. Reînnoirea liberalismului, după ce se vede modul de gestionare a acestuia de către politicienii zilei, va începe cu multă rezistență, gardienii drepturilor democratice şi constituționale având de purtat o luptă acerbă vizibilă în Polonia, Ungaria, România, Marea Britanie sau în Rusia. A reduce această luptă numai la proteste este insuficient, dacă nu se vor redescoperi şi accentele sociale ale liberalismului care a creat o anumită interdependență între individ şi comunitate, în ceea ce numim contractul social între cetățeni şi stat. Acesta din urmă a fost încălcat de politic, prin plasarea beneficiilor globalizării numai în propria curte, asumarea făcându-se cu o legitimitate tot mai redusă (neparticiparea la vot, euroscepticism, construcția instituțională europeană incertă etc.).

Capitolul 2
GUVERNANȚA EUROPEANĂ POSTCRIZA FINANCIARĂ ŞI GLOBALIZAREA

2.1. Conexiunea binomică

„Reality cannot be found except in one single source, because of the interconnection of all things with one another".

Gottfried Leibniz

Evoluția istorică a umanității a fost şi este privită mai mult prin consecințe în plan politic, economic, financiar, militar, geo-politic etc. , iar vremurile ne confirmă că, între a rezolva situații şi a le contempla, stocul deciziilor neluate la timp este în creştere în anumite faze a ciclului. Perspectiva momentului este adumbrită tocmai de acest fapt, iar „apărarea" noastră constă în incertitu-dine şi confuzii, în aşteptarea unui moment declanşator fără a-i cunoaşte exact semnificația şi sensul.

Configurarea consecințelor încrederii în sisteme care vizează doar intenția de a-şi găsi un echilibru pe termen mediu şi lung, a indus ideea funcționalității mediului societal mereu în cadrul unei ordini bazate pe reguli impuse, mai întotdeauna, de cei mai puternici. Consecințele sunt efectul interacțiunii umane în toate planurile, politic şi financiar. Ca urmare, efectele globalizării nu pot fi considerate ca venind dintr-un alt spațiu decât cel

societal. Ele sunt cauzate de modelul de guvernanță sau de ceea ce ne place să numim „bunele practici" ale acesteia, definind raporturi în scară, de la național la global, cum ar fi contractul social între cetățeni şi stat şi, respectiv, acordurile între părțile contractante – stat-națiune –, stabilind o ordine economică, financiară, monetară, de comerț, militară (deținerea de arme de distrugere în masă) etc.

Globalizarea este la momentul în care chestionează guvernanța, nu numai prin prisma teoriei şi practicii (de la Adam Smith încoace, trecând prin curentele conservatoare, liberal, neoliberal şi mai recent iliberal), ci şi a setului de valori pe care se fundamentează relațiile dintre state (Pacea de la Westfalia) şi dintre oameni (Revoluția franceză). Globalizarea fie a generalizat, fie a fost determinată de o largă răspândire a setului de valori caracteristice democrației de tip occidental (statul de drept, drepturile omului, economie de piață, proprietatea privată şi inițiativa individului etc.). Rămâne însă incertitudinea asupra a ceea ce s-a întâmplat ca să se ajungă la impasul unei stăviliri/stopări a guvernanței în direcțiile şi sensurile cu care ne-am obişnuit, în baza unei culturi acumulate cel puțin de la al Doilea Război Mondial încoace.

Acceptând faptul că guvernanța este o interacțiune umană directă şi instituțională, putem reafirma că eşuarea globalizării, privită prin fenomenul şi consecințele Brexitului şi ale alegerilor prezidențiale din SUA – asupra cărora am insistat în prima parte a eseului nostru –, reprezintă un eşec al guvernanței globale, confirmat de ultima criză financiară şi de efectele ei multiple în plan social. Să nu uităm scara de crize succesive de după – economică, fiscală, bancară, a datoriilor –, ajunse chiar într-un cerc vicios, din cauza măsurilor neadecvate, ca structură şi intensitate, de asanare a lor prin guvernanță. Desigur, ne-am bucura să putem descrie într-o formă generalizată acest moment

al crizei guvernanței, care a produs un stop al globalizării, dar trebuie să nu uităm că guvernanța se înscrie în liniile unei ştiințe socioumane cuprinzătoare şi, ca urmare, consecințele ei nu pot fi decât de aceeaşi natură şi foarte concrete.

Reperele la care facem mereu referire, întâmplate în 2016, relevante pentru începutul unei modificări de paradigmă, reflectă practic comportamente şi atitudini umane față de guvernanța globalistă, devenită neacceptabilă prin efectele ei. În acest caz îi putem recunoaşte pe cei – persoane şi personalități (Cameron, Trump, în cazul nostru) – care „au văzut oportunitatea celor întâmplate", deloc o excepție, ci un lucru aşezat chiar în firea evoluției istorice, împingând dinamica societală mai departe. Mai este de observat un fapt pe care îl considerăm important, cel cu privire la manifestarea guvernanței până la acel punct de cotitură la care mecanismele democratice au produs schimbări, fără să-şi modifice principiile şi valorile.

Euroscepticismul, populismul, naționalismul, xenofobia etc. au ajuns să stimuleze – şi chiar şi-au găsit împlinirea prin apropierea de miezul guvernanței de către politicienii radicali sau extremişti –, tot prin mecanismul democrației, creând un dubiu chiar asupra viitorului însuşi al democrației. După alegerile din 2017 rămâne de văzut reziliența setului de valori care au compatibilizat guvernanțele naționale, prin globalizare, până la punctul propriei negări. Orientarea spre real-politic şi renunțarea, de exemplu, la criteriul drepturilor omului, care definea nivelul democrației într-o țară sau alta, par să ne conducă spre o anumită constrângere a valorilor democratice, cu pericolul ca un anumit voluntarism al liderilor aleşi democratic (efectiv sau aparent) să fie pe cale să se manifeste. Rusia, de exemplu, a demonstrat deja un astfel de comportament şi, deşi şi-a depăşit „competențele" în afara granițelor prin vocea preşedintelui Putin, aflăm invocarea ca pe o noutate (uitată) a principiului neamestecului în treburile

interne. Faptul că numai Rusia îl evocă nu înseamnă că lideri din alte țări nu ar gândi la fel.

Cu privire la abordarea drepturilor omului, ar trebui să distingem o analiză în două planuri. Un **prim plan** este cel al consecințelor globalizării față de acest set de valori, probabil mai puțin acceptate. Încercarea de obturare a acestora a dus la Brexit, la xenofobie, la o nouă ruptură între culturi, având ca efect scăderea toleranței şi a contrareacției generalizate față de emigranți, indiferent de cauzele care i-au pus în mişcare. La urma urmelor, s-a ajuns la contestarea principiului formalizat al liberei circulații a cetățenilor, cu negarea accesului acestora la beneficiile sociale ale locului/țării în care vor să se stabilească. Acesta este cazul în dimensiunea integrării europene, unde aşa-numiții cetățeni nativi, cu rădăcini de emigranți cu generații în urmă, nu mai sunt dispuşi să plătească pentru noii emigranți.

Dintr-o altă perspectivă, drepturile omului extinse spațial sunt interpretate ca fiind cauze ale pierderii locurilor de muncă, ale şomajului, ale restructurării veniturilor salariale după cerințele noilor pregătiri profesionale – determinate de progresul tehnic –, care îi elimină de pe piața muncii pe cei cu studii medii sau neadecvate. Cu alte cuvine, se consideră că, din ambele perspective descrise, în economii consolidate drepturile omului au adus disfuncționalități sociale şi economice pentru cetățenii/rezidenții nativi, precum şi stimularea acelor reacții până la limita care le face nefuncționale.

Al **doilea plan** este cel al intervenției în virtutea (ne)respectării drepturilor omului. UE, prin formele sale de guvernanță, a intervenit în baza acestora cuplându-le, în mod evident, cu starea statului de drept. Dintr-o anumită perspectivă, intervențiile de această natură sunt considerate fie prea extinse, la limita discriminării (România şi Bulgaria prin MCV), fie prea târzii (Ungaria

şi Polonia, prin poziții). Menționăm acest aspect întrucât vehemența respectivului tip de intervenții rămâne inegală şi are în vedere aceleaşi obiective finale, strict legate de respectarea drepturilor omului. Practic, în prezent, multe state membre ale UE ar trebui să suporte mecanisme de exces sau de infringement, dar situația politică din multe țări, din punctul de vedere al proeuropenismului, rezultat al unor voturi democratice, şi perspectiva altor alegeri, tot democratice (care au îngrijorat), determină o oarecare prudență. Finalul negocierilor privind Brexitul va arăta dacă Marea Britanie va rămâne aliniată la reperele UE privind circulația liberă a persoanelor, respectiv a forței de muncă, sau dacă nu cumva chiar UE ar trebui să facă un pas înapoi privind unele standarde: condiționarea găsirii unui loc de muncă ex-ante relocării, sau calificării condiționate pentru ajutoare sociale după mulți ani de stabilizare definitivă.

Real-politicul va deveni, şi în opinia noastră, elementul predominant al forței de intervenție în cadrul UE şi al calibrării acțiunii UE în afara spațiului ei, fiind invocate drepturi legitime ale statelor membre în interiorul granițelor lor sau în vecinătățile apropiate, din cele mai diverse motive economice şi de securitate. Fără a ține cont de real-politic, nu considerăm că putem vorbi despre o agendă reală demnă de a fi pusă pe masa negocierilor pentru o nouă ordine internațională, bazată pe reguli larg acceptate. Există destule tensiuni acumulate deja în sfera puterilor globale, cu posibil impact asupra stabilității statelor mici. Real-politicul vremurilor prezente poate fi privit însă ca o modalitate de „detensionare", prin prioritizarea punctelor agendei respective, în sensul importanței, amânării sau al excluderii celor pentru care nu pot exista condiții de soluționare, în contextul principiilor şi aranjamentelor relațiilor internaționale încă valabile (Pacea de la Westfalia, 1945 – încheierea celui de al Doilea Război Mondial; Declarația de Helsinki – 1975).

La acest moment de ***stop and go*** al globalizării, se observă o reconfigurare informală pe o serie de interese ale partenerilor globali tradiționali şi emergenți (din discuții în întâlniri bilaterale sau declarații unilaterale), iar guvernanța actuală acționează şi ea pentru promovarea formală şi consolidarea acestora (inclusiv ca *faites acomplies*). Important pentru noi este ca formalizarea acestor interese – fie noi, fie ale unora care nu au fost satisfăcute după interesele înguste şi nelegitime ale altor momente istorice – să nu conducă la probleme, acute, de insecuritate, cu consecințe de nedorit. Este cunoscut faptul că scenarii de acest gen au mai fost practicate, tocmai pentru ca soluțiile ulterioare să dea iluzia unor relaxări. Contextul actual însă, chiar dacă repetă condiții istorice cu consecințe grave, se confruntă cu asemenea probleme la un nivel mult mai ridicat, din punctul de vedere al complexității interrelaționării pe spirala evoluției istorice. Să ținem cont chiar şi numai de faptul că arsenalul nuclear existent poate distruge planeta de zece ori, ceea ce năruie orice raționalitate, orice logică, a unei astfel de înarmări. Speța se poate exemplifica în multe alte domenii ale guvernanței omenirii, privind ecartul uriaş dintre economia reală şi economia financiară, ori ceea ce este în general transparent şi netransparent, controlabil şi necontrolabil, adevărat şi fals. O concluzie care stă pe buzele multor analişti este că tipologia guvernanței occidentale, cu toată orientarea ei spre setul de valori care privesc omul şi starea sa într-o societate democratică, este că bogații devin mai bogați, iar săracii rămân săraci. Cât de tolerabilă şi până când şi unde poate fi practicată o astfel de guvernanță? Finalitatea ei este deja cunoscută la scară planetară, orice act invitând la mai multă agresivitate şi violență producătoare de instabilități de orice fel.

Tensionarea globală, de la cetățean până la statul-națiune, ne aduce mai aproape de a considera orice fenomen al zilelor noastre un tip de catastrofă, ne spune Simon Kuper în articolul

său din *Financial Times* „How to avert catastrophe". Cum riscurile unui conflict militar, dezastru natural sau colaps al democrației au crescut, vorbim de fapt despre catastrofe pentru care generațiile prezente sunt prost echipate pentru a le prevedea, ca să nu spunem şi pentru a le gestiona, cu toată experiența de bune practici ale unei anume guvernanțe. „Echiparea proastă" a experților, dar mai ales a decidenților, derivă nu numai din uitarea lecțiilor istoriei (trăim deja clişeul condițiilor din anii '30 ai secolului trecut!), ci mai ales din natura firii că nicio catastrofă viitoare nu se va produce în formele acelora din trecut. Kuper ne invită să ne dezvoltăm şi să ne extindem imaginația, întrucât o viitoare catastrofă va lua forme pe care nu le vom găsi în cele prin care omenirea a trecut deja şi, ca urmare, nici soluțiile nu vor fi cele ale trecutului.

2.2. Unele caracteristici ale abordărilor

> *„The society could no longer tolerate a situation where most people were suffering from declining stanadrds of living"*
>
> Alan Greenspan

Criza financiară declanşată în 2008 a conferit o anumită alură globalizării, prin caracterul ei distructiv, de necomparat cu ceea ce s-a întâmplat în ultimii 80 de ani dedicați studiului Marii Depresiuni din 1929. Este vorba, în primul rând, de predictibilitatea evoluțiilor economice, context în care sunt chestionate şi modele econometrice („economiştii pot să întrevadă viitorul doar privind în urmă", spunea Paola Subacchi, director ştiințific la International Economics at Chatham House). De asemenea, globalizarea nu poate fi disociată de guvernanță, gestionarea

crizei financiare arătând că responsabilitatea economiştilor (şi bruma de cunoştințe economice asigurate guvernanților, măcar unora dintre ei) în ceea ce priveşte greşelile de prognoză se extinde dincolo de incongruența politicilor publice recomandate decidenților politici. Greşeala fatală, deja recunoscută oficial, dar fără mari ecouri la cei care au comis-o, a constat în insistența pe austeritatea fiscală, făcând abstracție de faptul că atât globalizarea, cât şi guvernanța accentuează în egală măsură inegalitățile. În multe privințe s-a asistat la aroganță intelectuală, respectiv credința că s-ar putea explica întru totul complexitatea lumii reale, că metodologiile sofisticate de prognoză „au greşit frumos pentru adevăr" (apud Paul Krugman), ori s-a „investit" prea mult în raționalitatea umană şi eficiența piețelor.

Aşa cum am mai relatat, şi Paola Subacchi subliniază, în articolul său din *Project Syndicate* (Economic Crises and the Crises of Economics, 2017), că **studierea economiei** a alunecat periculos spre intimitatea obiectului ei, cu dorința captării certitudinilor pe care le oferă ştiințele naturale. Economia rămâne o ştiință socială, deci din sfera umană, iar obiectul ei trebuie studiat din ce în ce mai mult în cadrul a ceea ce definim ca structuri sociale şi politice, unde principalul rol revine individului liber, comportamentului acestuia, mereu impredictibil prin subiectivismul extrem de larg la semnalele/impulsurile politicilor economice publice sau alte reglementări.

În prezent, guvernanța este condusă într-un mediu extins de informație (ultimii 100 de ani echivalează cu toată informația cunoscută istoric), prin detalierea raportării, căi de transmisie şi, mai ales, viteza de schimbare. *Subiectul economiei*, omul, s-a adaptat la acest nou tăvălug informațional şi răspunde în cele mai diferite forme şi căi, pe un diapazon greu de detectat tocmai prin impredictibilitate. Acest lucru explică eşecul economiştilor de a (mai) pretinde că pot oferi noțiuni bine definite despre viitorul unor tendințe sau modele de evoluție.

Guvernanța a fost dominată, până la criza financiară, de perspectiva unor câştiguri din ce în ce mai mari, provenind fie din creşterea economică cu un mare dever în venituri, fie din profituri, investitorii mici sau mari fiind orbiți de perspectivele „la termen", consolidate prin cele mai sofisticate instrumente ale matematicii (vezi produsele financiare derivate). De fapt, toate sunt „exuberanțe iraționale", după cum afirmă Subacchi.

În practica guvernanței politice a anului 2016, Brexitul a demonstrat aceeaşi confuzie între efectele pe termen scurt şi cele pe termen lung ale referendumului, economişti de marcă pactizând, prin presupuneri, cu dezideratele politicienilor implicați în susținerea ieşirii Marii Britanii din UE. Nu este de mirare că, în prezent, profesiunea de economist a celor care dau consultații politicienilor (bănuiți de susținerea anumitor interese) nu mai este prețuită, ca să nu spunem că ar putea deveni cea mai hulită de către social. Este vorba despre cercuri restrânse, cu probitate dovedită, care roiesc în jurul politicienilor şi care, din păcate, atunci când au responsabilități de guvernanță, rămân captivi unor idei restrânse, obsedante. De aici şi greşelile majore depistate în politicile publice de asanare a crizei financiare şi a efectelor ei.

Există două sugestii privind depăşirea „**crizei economiştilor**". Prima este supunerea lor voluntară la un cod de conduită, atâta timp cât efortul lor intelectual poate produce idei pe o scară de la mediocru la excelent. A doua se referă la lărgirea sferelor de dezbatere a problemelor economice, prin ieşirea din dependența politicilor la cel mai înalt nivel a unor grupuri restrânse de economişti (organizați în cercuri de reflecție sau comitete consultative) devotați, de regulă, mainstreamului economic aflat, totuşi, în schimbare. Şi mai rău este faptul că o astfel de implicare este reflectată şi mai disproporționat/distorsionat în mass-media, care alege idei puține şi fixe, de regulă partizane, coborând şi mai mult nivelul dezbaterilor pentru

publicul larg. Metoda şi comunicarea în materie de cumul al instrumentelor folosite în caracterizarea guvernanței şi, mai ales, de orientările de perspectivă de la o etapă la alta, în marea de incertitudini produsă începând cu criza financiară şi terminând cu anul 2016, an al ruperii de evoluția considerată normală a globalizării, au avut efecte negative în evaluări şi în crearea mesajelor politicilor publice către toți agenții economici. Se poate considera că economia reală şi-a luat responsabilitățile în propriile mâini, ceea ce a condus la o contractare a sa, cu efectul reducerii PIB potențial şi cu o restructurare a acestuia, deopotrivă pe formare şi pe cheltuire. Măsurile de austeritate au fost mai puternice decât stimulii pe care ar fi trebuit să-i genereze guvernanța, dacă nu i-ar fi omorât pe termen lung. În cauză au fost lipsa spațiului fiscal, reducerea investițiilor publice, aşteptările consumatorilor raportate la cererea solvabilă a acestora.

În plan politic, tot în anul 2016, a existat o concentrare de evenimente cunoscute (noile relaționări la sistemul politic global în Marea Britanie, SUA şi Turcia), care se constituie în semne ale colapsului ordinii internaționale liberale stabilite după al Doilea Război Mondial. Crearea ONU şi procesul integrării europene (UE) au avut menirea de a stăvili orice agresiune între state şi în interiorul statelor, respectiv tratarea propriilor cetățeni cu brutalitate de către regimuri totalitare. Calitatea guvernanților a luat turnura sferelor de influență, aşa cum au fost stabilite între marile puteri ale vremii. Competiția dintre ele, cu schimbările democratice de după căderea Zidului Berlinului, a dus la schimbări în balanța puterilor economice, lumea îndreptându-se spre un sistem global aparent multipolar.

Anul 2016 este însă rezultatul unui cumul şi de alte evenimente politico-militare, începând cu atacul Turnurilor Gemene din 11 septembrie 2001 şi continuând cu războiul din Irak, Afganistan, Libia şi Siria, cu intenția de a schimba regimuri. Un răspuns slab al comunității internaționale – preocupate mai mult

de guvernanța economică – la primul atac terorist de anvergură şi apoi la modul de tratare a războaielor enumerate şi a efectelor acestora, a condus treptat la erodarea democrației, a justiției, a statului de drept, a dreptului internațional, a încrederii, stabilității şi păcii în lume. Putem spune că a crea state democratice este un lucru complex, demonstrat chiar de istoria statelor democratice occidentale (ele au trecut printr-un proces istoric îndelungat plin de riscuri şi incertitudini – David Held: *Broken Politics From 9/11 to Today*, 2017), pe de o parte, iar pe de altă parte, bunele intenții ale unor democrații occidentale au avut ca rezultat, în unele state din Orientul Mijlociu, falimente generatoare de migrație în masă, creşterea xenofobiei şi a naționalismului, de natură să erodeze democrațiile consolidate din interiorul lor.

Toate aceste aspecte, pe fondul caracteristicilor globalizării prezente, cu interconexiuni de mare viteză, au permis ca însăşi organizarea economiei globale să funcționeze prioritar în planul piețelor financiare 24 de ore din 24. Ca urmare, asistăm la o *încrucişare şi împletire* în transmiterea fie a efectelor lor bune (o lume remarcabilă prin oportunități), fie a efectelor lor rele (riscuri cu o mare viteză de transmisie dintr-o zonă geografică în alta).

După Held, guvernanța timpurilor noastre transmite semnale în mai toate domeniile vieții umane, posibil a fi grupate în trei mari categorii, niciunul de gestionat de către o singură țară, indiferent de puterea ei economică şi militară. Omenirea se confruntă cu problemele (1) **responsabilității în materia gestiunii comune a planetei** (schimbările climatice, deficitul de apă, prezervarea ecosistemelor şi a biodiversității), (2) **susținerii şanselor de viață** (prevenirea/scăderea sărăciei, prevenția infecțiilor şi a conflictelor) şi (3) **gestionării regulilor de conviețuire** (proliferarea nucleară şi a armelor de distrugere în masă, localizarea şi izolarea deşeurilor toxice, drepturile de proprietate, regulile de cercetare genetică, ale comerțului internațional, ale sistemelor financiare şi de taxe şi impozite).

Toate aceste probleme, supuse unor reguli şi gestiunii unor organisme internaționale sunt pe cale să nu-şi mai găsească ecou într-un efort colectiv, simptomatice fiind, cu titlu de exemplu, pozițiile SUA față de regulile multilaterale în comerțul internațional sau retragerea lor din Acordul de la Paris privind schimbările climatice.

Acest lucru reflectă faptul că asistăm la o altă configurare a intereselor, care face ca „traiectoria dominației occidentale să fi ajuns la un capăt de drum, reflectând lipsurile şi eşecul elementelor dominante ale politicii economice şi de securitate a Occidentului din ultimele trei decenii" (Held).

Este clar că are loc o modificare în localizarea centrului de greutate economică în lume, în condițiile ascensiunii Asiei de Sud-est şi cu China devenită a doua putere economică globală. Occidentul, la rândul lui, nu mai poate nici influența omenirea doar prin puterea tradițională şi modelul democratic, nici menține vechea ordine numai prin preeminența geopolitică. Mantra Consensului de la Washington pare să fi ajuns la un capăt de drum tocmai prin ceea ce statua (că liberalizarea piețelor şi integrarea globală a piețelor reprezintă cheia prosperității), ea producând explicația plauzibilă a succesului a două puteri economice emergente – China şi India –, dar cu rezerva că respectiva mantră nu a fost folosită total. Liberalizarea în țările respective a privit sectoare economice puternice, rezistente la competiție, cu scăderea selectivă a taxelor vamale, dar cu menținerea deciziilor de investiții în domeniile-cheie şi a unei politici de curs de schimb controlat (managed).

Progresele susținute de ordinea internațională de după cel de al Doilea Război Mondial par să nu mai poată continua în ceea ce priveşte cooperarea globală de acum încolo. Globalizarea pe această ordine a condus la alterarea propriei noastre abilități de a ne angaja în noi proiecte colective, în linie cu regulile cunoscute,

dacă avem în vedere că tipul de cooperare instituționalizată multilateral a ajuns să fie chestionat tocmai de puterea care a reuşit să îl impună cu decenii în urmă. În plus, trebuie remarcați paşii *din ce în ce mai obosiți* făcuți de omenire în domenii de interes colectiv şi imediat, cum sunt sărăcia şi inegalitățile globale, accesul la apă potabilă, otrăvirea biodiversității sau instabilitatea financiară globală. Alături de acestea, care țin de existența speciei umane, se pot adăuga alte eşecuri, care demonstrează limitele actualei cooperări internaționale şi transnaționale în domeniul proliferării armelor de distrugere în masă, al vânzărilor necontrolate de arme, al terorismului, reabilitării statelor falimentare. Blocajul la care s-a ajuns nu mai ține, să spunem, de specificitatea unui domeniu sau a altuia, ci de caracteristica guvernanței globale. Held spune că, în prezent, *cooperarea pare să fie din ce în ce mai dificilă, exact la momentul în care ea a devenit de o urgență extremă*.

Sunt identificate patru motive ale blocajului menționat, determinate de evoluția caracteristicilor guvernanței: (1) creşterea multipolarității în dominarea unor interese; (2) inerția instituțională determinată de lipsa unor lideri credibili şi puternici; (3) acumularea unor probleme complexe nesoluționate la momentul formării lor și (4) fragmentarea instituțională. Dincolo de apatia politicului în fața problemelor acumulate, există mecanisme şi căi care au condus spre blocaje serioase în cooperarea internațională. Se observă fără tăgadă că se ajunge din ce în ce mai greu la finalizarea unor acorduri internaționale, când noi părți contractante îşi declină interesele (China, India sau Brazilia) şi le vor reflectate cât mai bine într-o viitoare înțelegere. Multipolaritatea de puteri implică, evident, greutate în negocierea unui cumul de interese mult mai diverse, iar acomodarea acestora este de natură să ducă la rezultate incoerente. Acestea din urmă sunt asimilate de guvernanță şi de orientarea ei mai agresivă sau mai apatică, ambele orientări urmând a fi privite prin prisma intereselor

statului-națiune, justificate de un electorat dezorientat de greşelile guvernanței interne.

Cum inechitatea produsă de globalizare are şi o dimensiune intergenerațională, generațiile mai tinere fiind expuse unei sărăciri mai mari decât generațiile vechi, să nu ne mirăm că tinerii au devenit mai vulnerabili la cântecul de sirenă al politicienilor radicali de dreapta. Bătălia este împotriva unei democrații occidentale, percepută drept coruptă, care s-a distanțat de cetățeanul mediu şi, ca urmare, reformele târzii concepute de ea prin guvernanță au practic un ecou minor în rândul tuturor cetățenilor. Panagiotis Vlachos, fost ministru de finanțe al Greciei în cele mai critice momente ale crizei financiare pentru țara sa, consideră că rezultatul multor alegeri politice, precum şi alte tendințe confirmate de statistici, reflectă necesitatea reînnoirii contractului social cu accent pe dimensiunea intergenerațională, pentru a scoate generația tânără din apatie şi alunecare spre forme de manifestare radicale (vezi *No Intergenerational Equity For Millennials*, 2017). Dimpotrivă, guvernanța trebuie să ofere generației tinere *mai multe resurse şi oportunități, deschidere, transparență, răspundere socială şi acces la procesele de decizie* dacă dorim să nu ajungem la o cauză pierdută pentru o „generație pierdută".

O altă cauză a ineficienței cooperării globale ajunse la acest stadiu derivă din *bătrânețea* instituțiilor ordinii internaționale create în urmă cu 70 de ani, a căror necesară reformare, clamată de decenii, nu s-a produs din cauza abordărilor de guvernanță. La bine lucrurile au rămas cum au fost, adică s-a trăit cu regulile neadaptate la noile realități, mai ales cele care s-au schimbat aproape plenar după 30-40 de ani de funcționare, iar la rău mesajul reformelor necesare a luat mereu alura pur propagandistică, sub forma unor false promisiuni pentru o mai bună performanță instituțională. În final ajungem la constatarea tristă a

pierderii menirii şi importanței lor pentru guvernanța globală. Să luăm ca exemplu activitatea Consiliului de Securitate din cadrul ONU, cu decizii lente şi ocolite chiar de membrii ei cei mai importanți. Acestea sunt semnele intrării în umbră a vechilor reguli pe care se baza ordinea internațională de până mai ieri.

Ca urmare, mecanismele de decizie ale instituțiilor cu vocație universală şi mondială, bazate deja pe reguli învechite, nu mai corespund condițiilor actuale pentru a produce soluții eficiente şi fluide, în raport cu schimbările rapide în configurația geopolitică planetară. Se mai adaugă, în acelaşi sens, faptul că vechile reguli nu mai pot da soluții la complexitatea problemelor care se acumulează şi afectează intimitatea politicilor de guvernanță internă, în timp ce, în multe alte domenii de interes comun, au proliferat instituții cu mandate contradictorii, care se suprapun, creând percepția unor autorități fragmentate şi confuze. Or, acest lucru se întâmplă şi reflectă tendințele periculoase (chiar dacă nu sunt încă apocaliptice), în structurile de guvernanță, care nu mai corespund scopurilor impuse de realitatea curentă (Held).

Toată lumea recunoaşte că guvernanța este la răscruce, dar nu se întâmplă corecția aşteptată, ştiindu-se la ce poate duce conservatismul ei: fie la creşterea inexorabilă a autoritarismului, fie la un viitor şi mai „cosmopolit", ambele căi oferind recursul la lecții de istorie uitate. Prima cale reflectă o lume necontrolabilă, care are deja echivalent în „creşterea" unor lideri autoritari (vezi Rusia lui Putin, Turcia lui Erdogan, India lui Modi, America lui Trump etc.), ceea ce s-a întâmplat şi în anii '30 ai secolului trecut, cu consecințele cunoscute.

Modelul de politici şi reglementări cosmopolite ne poate reaminti de realizările importante, instituționale şi de drept internațional ale secolului XX. Ele au dus la un concept clar de autoritate legitimă, legat de drepturile omului şi valorile democratice, concept care a putut fi încadrat în cele mai multe şi

diverse domenii ale guvernanței interne şi externe. Numai în acest concept o putere politică este legitimă şi numai dacă ea rămâne în matricea valorilor democratice şi a respectării drepturilor omului, asigurând independența individului. Ceea ce poate fi urmărit pe calea unui nou „cosmopolitism" este ieşirea din capcana statului-națiune, ancorată în mentalitatea „raison d`etat" şi a proiectelor hegemonice (foarte vizibile în caracteristicile unor guvernanțe ale unor state ca SUA, Germania, Rusia sau China) şi evoluarea spre noi principii ale cooperării globale şi asocierii multinaționale, cu *ieşirea din „era înțelepciunii minime, a unei minimale înțelegeri a istoriei şi dezvoltării şi un salt de la impunerea unui singur model de guvernanță pentru popoare şi culturi diferite*" (Held).

Considerăm că, în politica externă a UE privind vecinătatea apropiată (exemplul Ucrainei), stilul de a impune un anumit model de guvernanță a demonstrat cât de multe avem de învățat de la alții – limbaj şi tradiții de viață –, pentru a fi conştienți de ceea ce este posibil pentru a induce o transformare unei societăți. Avem deja o lecție, de altfel cunoscută (cazul multor țări din Orientul Mijlociu). Prin abordarea de tip cosmopolitan de acum încolo, schimbările culturale s-au produs şi se produc în zonă într-un ritm (ca timp) specific respectivelor culturi, ele însemnând identitățile unor popoare bine ancorate în dezvoltări îndelungate, bazate pe tradiții culturale, ce nu pot fi modificate prin simpla schimbare a modelului de guvernanță.

Vorbind despre guvernanță, nu putem omite ceea ce analizează Edward Luce (editorialist-şef pentru SUA la *Financial Times*, cu studii de Politics, Economics şi Filozofie) atunci când afirmă că democrațiile occidentale trec printr-un acut stres şi nu sunt în fața unei provocări mortale pentru ea (*Troubling Warnings for the US from 1930s*, 2017). Încă dinainte de declanşarea crizei financiare, era de observat că, pe ambele maluri ale Oceanului

Atlantic, încrederea în instituțiile publice şi în vecini era în scădere şi, ca urmare, ceea ce s-a şi dovedit, cooperarea şi granițele deschise au devenit problematice odată ce s-a pierdut siguranța că un anumit centru de putere ar mai putea fi (poate nici nu mai vrea!) ancora unui sistem care se îndepărtează de la multilateralism spre unilateralism.

Fenomenul cel mai insidios, spune Luce, este pierderea optimismului privind viitorul, cauza fiind intoleranța la o situație prin care cei mai mulți suferă de un real declin în standardul de viață. Alan Greenspan avertiza, încă din 2005, că scăderea standardului de viață, urmărind evoluția venitului median în SUA şi în Europa, „nu poate fi ceva pe care o societate democratică – o societate capitalistă – să îl accepte fără a-l adresa" prin guvernanță. Situația populației are relevanță în politică, iar politica este responsabilă, printre altele, de creşterea productivității muncii, preocupare care a lipsit. După Robert Gordon (*The Rise and Fall of American Growth*), un ritm al productivității muncii, care a făcut un salt începând cu 1870, este nerepetabil în societatea globalizată a timpurilor noastre, iar una dintre cauzele majore (vezi *Great Gatsby Curve*) este dominația sentimentului de înşelăciune, necinste, concretizat prin perceperea faptului că din munca celor mai mulți se umplu numai buzunarele unei anumite strâmte elite.

Se pare că mai există şi problema răspândirii unei **culturi a nihilismului** (Luce) în electorat, la situații dificile acesta răspunzând mai degrabă cu simpatie pentru cei care ar propune soluții chiar nefezabile, fiind elocvente cazul lui Donald Trump în SUA, în calitate de competitor republican la preşedinție, şi al lui Jeremy Corby, în Marea Britanie, lider al Labour Party. Uşurința cu care astfel de figuri politice apar în lumina reflectoarelor nu acoperă ceea ce îi animă, dar nu trebuie să ne aşteptăm că vor dispărea cu repeziciune. Suntem deja la momentul în care audiența de care s-

au bucurat este pe cale să schimbe lumea prin noua guvernanță promisă, cea a unei izolări în care doar interesele țărilor lor contează („America First!"). Luce ne spune că democrația occidentală este la momentul judecății, iar autocrații din Rusia şi din China caută să cerceteze cât mai profund ceea ce nu mai funcționează.

Din punct de vedere funcțional, guvernanța a evoluat spre excluderea celor care produc valoare prin bunuri şi servicii, iar acest lucru este, de fapt, punctul de cotitură spre ceea ce este posibil să urmeze. Necesitatea de incluziune ca un „însoțitor" absolut necesar al unei creşteri economice sănătoase (mesaje ale FMI, ale Consiliului European etc.) devine provocarea majoră a politicului în creionarea unei guvernanțe care să se îndrepte spre cetățean. Din păcate, drama politică a guvernanței a fost adjudecată de electorat prin mecanismele democratice, votanții nesatisfăcuți rejectând sistemul care le-a produs insatisfacțiile prin guvernarea proastă. Dar, chiar şi aşa, spune Michael Spence (în *Four Certainties About Populist Economics*, 2017), după Brexit şi alegerile prezidențiale din SUA încă există o rezervă de timp care oferă posibilitatea construirii unor alternative. Rezultatul „alegerilor" are calitatea de a pune deoparte tabuuri, presupuneri şi incertitudini determinate de vechiul establishment, iar pe terenul eliberat putându-se construi ceva mai bun.

În tot ceea ce oripilează în posibilele direcții de guvernanță în SUA şi în Europa – rejectarea multilateralismului, propensiunea către protecționism, schimbarea în politica migrației, alte reforme din domeniile educației, sănătății, fiscal-bugetar etc. – trebuie văzute, în egală măsură, riscurile, dar şi beneficiile, „rezultatele finale depinzând de un întreg pachet de politici", adică de perspectivele guvernanței în noul context, care nu pot fi disociate de relațiile SUA-Rusia, pe care toată lumea le priveşte cu interes sau îngrijorare. La limita confruntării celor două puteri,

ceea ce transpare este că exercitarea unei hegemonii globale, chiar dacă place, este costisitoare. La nivelul efectelor globalizării prin guvernanță, şi aici ne limităm la sintetizarea acestora – în inegalitate *sui generis* –, problema este a costurilor, puse tot pe seama cetățenilor, şi nu a elitei îmbogățite, reformele de fiscalitate în sensul de redistribuire a bogăției rămânând simple promisiuni. Deocamdată, costurile par să fie compensate de sancțiunile pe care SUA şi UE le impun Rusiei. Pe termen lung ele sporesc costurile unei guvernanțe de tip „apărare" în fața unui lider în care, deşi Occidentul a investit inițial multă încredere, s-a dovedit până la urmă a fi unul „venal şi violent, care s-a bucurat de avantajul unui boom al prețurilor țițeiului pentru a se îmbogăți pe el şi pe susținătorii lui" (Spence).

Tipologia abordărilor guvernanței devine tot mai generalizată prin prisma cuprinderii ei spațiale şi specifice, iar prin natura acestui considerent, deja bine cunoscut, ne vom referi la elementele pe care le considerăm esențiale la nivelul analizei pe care ne-am permis-o, încercând să separăm, fără să disociem, guvernanța globală şi guvernanța UE, ambele de interes şi cu impact pentru România.

2.3. Guvernanța globală

> *„Global governance is not working… it is impertive that we make progress în understanding blockage and ways through"*
>
> David Coen

Nu este de mirare că, în special, guvernanța anului 2016 a adus poate cele mai mari surprize politice. Anatole Kaletsky (preşedintele Institute for New Economic Thinking) ne reaminteşte, în articolul său *The Crisis of Market Fundamentalism, 2017,* că

a prevăzut, imediat după declanşarea crizei financiare, faptul că prăbuşirea instituțiilor publice (încrederea în acestea) va urma în mod necesar colapsului economic. Tipul de guvernanță, cu establishmentul politic creat şi consolidat de acesta, a pus în derivă însăşi democrația. Kaletsky subliniază faptul că un model de capitalism care dă rezultate materiale indică evident o presiune politică ascensională, până când economia intră într-o criză relativ perpetuă, ceea ce se întâmplă în prezent. Această criză denotă acumularea unor mari şi profunde contradicții în timp, iar efectele sociale ale modelului capitalist, devenit el însuşi exploziv, ajung să fie periculoase pentru politic.

Guvernanța de după anul 2008 a condus, prin liberalizări, dereglementare şi monetarism, la „*o normalitate*" a unei permanente austerități, devenită insuportabilă. Inegalitățile sociale produse, pierderea locurilor de muncă, dislocările culturale (emigrație, refugiați), înşelarea aşteptărilor pentru (măcar) conservarea unui nivel de trai la standardele prezente, chiar în țările dezvoltate, nu au mai putut fi continuate şi legitimizate prin sensul actual al unor politici publice. Încetineala realizării reformelor de către actualul eşalon politic, pentru a uşura suportarea dificultăților de către social, a animat politicienii radicali, care, prin ideile lor critice la adresa establishmentului existent, au provocat întregul sistem de guvernanță, iar o mare parte a electoratului s-a alăturat acestui radicalism de dreapta.

Un mesaj deja cunoscut, reluat în luna mai 2017 de Mario Draghi, preşedintele BCE (*Bloomberg*: „Draghi Worries About U. S. Protectionism as Euro Area Strengthens"), în contextul susținerii continuării programului BCE de relaxare cantitativă, în ciuda opoziției făcute de reprezentatul Germaniei în Consiliul Guvernatorilor Zonei Euro, spune că, datorită modului de reflectare a calităților guvernanței în globalizare, „What's happened in last 15-20 years is that free trade and globalization produced immense benefits but also produced people who didn't actually

share the benefits. We have to do much better in sharing the benefits with everybody who has participated in the process."

Cristine Lagarde, directorul general al FMI, în discursuri recente (unul fiind reluat de AFP, mai 2017), atacă atât cauza (guvernanța) cât şi rezultatul ei – încetinirea structurală a creşterii economice globale –, acesta fiind „decriptat" prin încetinirea productivității mondiale, cu accent în țările dezvoltate. Raportul său nu se referă doar la „l'énigme du ralentissement de la productivité mondiale", ci şi la cheile îmbunătățirii acestei productivități. Rămânem cu încurajarea perspectivelor guvernanței în materie, după constatarea că, de la criza financiară încoace, creşterea productivității muncii în țările avansate a slăbit la +0,3% (+0,2% în SUA), comparativ cu +1,0% înainte de eveniment. Ca urmare, țările avansate/bogate ar trebui să aibă şi au resurse pentru a lansa programe de măsuri dedicate redinamizării productivității muncii, ceea ce ar contribui, în egală măsură, la îmbunătățirea atât a PIB potențial global, cât şi a dinamicii creşterii economice.

Cu privire la guvernanța dedicată unei politici globale pentru productivitatea muncii, recomandările sunt multiple, dar câteva atrag atenția în contextul actual de preocupări şi tulburări. Cheia ar fi susținerea investițiilor publice în domeniile cercetărilor fundamentale, care produc inovații majore cu impact economic şi social. Un plus de 40% în aceste cheltuieli, în cazul țărilor avansate, ar aduce acestora o creştere economică anuală de 5%, pe termen lung, cu efect asupra ansamblului economiei globale prin teoria locomotivelor dezvoltării. Ar urma, în ordinea firească, menținerea unei guvernanțe pentru un comerț internațional deschis. Calcule ale FMI, inspirate de o frază a filozofului Montesquieu – «là où il y a du commerce, il y a de bonnes moeurs», arată că integrarea comercială a Chinei în economia globală, din perioada 1995-2007, a avut ca efect o îmbunătățire cu 10% a dinamicii productivității muncii în țările avansate.

Dar, în fața îmbătrânirii populației, factor ce agravează încetinirea dinamicii productivității muncii, cu o contribuție de cel puțin 0,5% asupra dinamicii normale, poate că țările considerate „magnet" pentru emigranți ar putea trece la o „optimizare" (spune tot Christine Lagarde) a fluxurilor de această natură spre ele. Ceea ce înseamnă că problemele sociale ale țărilor-gazdă şi ale emigranților ar putea avea alte soluții decât cele de tip antagonic, pe criterii subiective şi economice, adică starea de fapt.

Forța de muncă a unei ființe raționale are şansa selecției utilității ei, prezente şi viitoare, spre binele propriu şi al societății. Excluziunea forțată pe criterii subiective, care se adaugă la efectele ciclicității economice, devenită mai gravă ca oricând, captată ca politică publică, nu face decât să ruineze conceptul de viață decentă pe acesastă planetă şi tot eşafodajul teoretic şi practic construit în timp şi cu greutate (stat de drept, drepturile omului, separare puterilor în stat etc.) de societatea umană. Oare crizele prezente ar trebui să ne întoarcă în întunericul altor timpuri, doar pentru că guvernanța actuală îşi pierde busola?

Un nou factor al creşterii productivității muncii se dovedeşte a fi inteligența artificială, care stimulează o nouă tipologie a invențiilor, mai simplă şi eficientă (să ne gândim numai la organe umane în 3D sau la înlocuirea pe scară largă a muncii umane cu robotica, dar care nu exclude utilizarea în alte domenii a forței şi inteligenței umane dislocate), cu inconvenientul că rămâne incertă predictibilitatea consolidării sale ca factor productiv al PIB, în ciuda ritmului alert al dezvoltării ei.

Există încă – în opinia Christinei Lagarde –, factori neincluşi în calculul statistic al productivității muncii («l'impact du numérique»), reprezentați de expansiunea accesului la informația gratuită, a rețelelor de socializare, serviciilor tip Uber (pair-à-pair) susținute de veniturile publicitare. Conform unor calcule, „neincluderea numerică" a acestora ar echivala cu omiterea a 0,1% în dinamica reală a productivității muncii. Desigur, chiar dacă

globalizarea în domeniu a progresat, au rămas în urmă metodologiile convenționale de calcul al productivității muncii, iar guvernanța fără o corectă informație statistică are de suferit.

Observând „obişnuinţele" guvernanței globale, după 10 ani de la declanşarea crizei financiare, ne întoarcem la aceleaşi provocări ale economiei globale, cu intensitate mai mult sau mai puțin modificată: corupția, evaziunea fiscală, finanțarea terorismului şi excluziunea financiară. Este ceea ce a evocat tot Christine Lagarde, în discursul inaugural la reuniunea Grupului de Acțiune Financiară împotriva spălării banilor, desfăşurată în luna iunie 2017 la Valencia, în Spania. În principiu, revenim şi iar revenim la formele grave de sustragere a resurselor dezvoltării, în multe cazuri chiar la nivelul celor chemați să guverneze. Pericolul ivirii greutăților în asanările din domeniu constă în apariția şi consolidarea efectului de domino, având ca rezultat incitarea socialului la manifestarea nemulțumirilor şi, implicit, instabilitate economică şi financiară. *Evaziunea fiscală*, extrem de cuprinzătoare în privința formelor de manifestare şi a ceea ce finanțează în final, *duce*, afirmă Lagarde, la „*o mai mare datorie publică şi mai puține investiții în educație, sănătate şi alte servicii publice. Înseamnă inegalități, deoarece persoanele vulnerabile sunt cele mai afectate de puternica scădere a cheltuielilor sociale*".

Poate că ar trebui să ne surprindă faptul că astfel de mesaje rezultă de la nivelul FMI, un pilon al ordinii internaționale actuale, considerat prea specializat pe sectorul financiar pentru a ne vorbi, în sfârşit, despre finalitatea preocupărilor acestuia în plan social. În opinia noastră, suntem martorii relevării erodării şi ai eşecului moralității în guvernanță, dacă ajunge până la efectul nemulțumirii populare, respectiv al instabilității sociale, fără de care nu poate exista nicio altă stabilitate, politică, economică, financiară, a prețurilor etc. Cu alte cuvinte, şi nu neapărat ca o concluzie, guvernanța globală a ajuns să-şi atace propriile linii de forță ale existenței şi credibilității sale. Din păcate, se ajunge la

oamenii puțini care îi conduc pe cei mulți, la revolta acestora din urmă împotriva unui establishment din ce în ce mai imoral, osificat de primii. Brexitul va intra în istorie ca o noțiune social-economică complexă, şi nu ca un simplu eveniment!

În problematica guvernanței globale, ca şi în tot ceea ce priveşte actuala ordine internațională, trebuie să avem în vedere rolul unui lider integrator, dincolo de disensiuni mai vechi şi mai noi, de regulă pe comerț şi schimbările climatice. Am evocat, în lucrările noastre (instituționale[1] şi de autor[2]), ca lideri grupul G-7, G- 7+1, apoi G-20, configurarea unui G-2 (SUA – China), poate în perspectivă un G-4 (SUA – UE – China – Rusia), cu observația că guvernanței globale îi scapă probleme cu efecte acute pe termen lung.

Sunt semne (victoria în alegeri a lui Emmanuel Macron în Franța, realegerea Angelei Merkel în Germania) ale unei posibile **Zone Euro unificate economic mai strâns**, ceea ce ar însemna şi o Uniune reaşezată spre un azimut corect. Afirmația dacă **Zona Euro va cădea, va cădea şi UE**, îşi pierde substanța în contextul politic mai bun care se prefigurează. Este însă absolut necesară o cooperare aprofundată între țările mari din Zona Euro.

Ceea ce putem prefigura noi drept concluzie este faptul că, în guvernanța globală, există o acoperire de structură diferită a acesteia, ceea ce produce alte dezechilibre, cu consecințele cunoscute. **Guvernanța politică globală este mai puternică decât cea a UE,** aceasta din urmă fiind mult mai preocupată de aspecte

---

[1] Studii produse în cadrul programului de cercetare al Institutului de Economie Mondială – Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu" al Academiei Române în anii 2015.

[2] Napoleon Pop, Valeriu Ioan-Franc – 2010, „Despre criză, cu discernământ şi fără mânie", „Spre o monedă globală" – 2012, *vol. I Preliminarii*; 2013, *vol. II Calea posibilă*; 2014, *vol. III Realități şi constrângeri*, 2018, „România şi sistemul Euro".

birocratice, evident în lipsa unor lideri politici autentici şi a unui leadership, chiar dacă vorbim despre percepția unei hegemonii în creştere a Germaniei. Problema devenirii UE ca actor global se pare că mai are de aşteptat, dar lumea, globalizarea nu stau pe loc, ceea ce este valabil şi pentru România.

2.4. Guvernanța Uniunii Europene

> *„In the wake of Brexit referendum and with Greek Government once more facing the possibility of a forced Grexit, the limitations of EU governance loom large".*
>
> John Weeks

2.4.1. O revenire solidă?

Să începem cu ceva ce ar putea fi o veste bună, semnificația ei concretizând, în opinia noastră, o acumulare de date economice stimulative la jumătatea anului 2017. Fapt care l-a determinat pe Christopher Dembik (Head of Macro Analysis la Saxo Bank) să aprecieze că piețele au o perspectivă optimistă asupra economiei europene, mai ales în legătură cu soarta Zonei Euro. Afirmația se bazează pe faptul că investitorii au depăşit, cu întârziere, preocuparea de a se interesa doar de agenda politică europeană, dând întâietate din nou unei creşteri pozitive în Zona Euro, şi începutului ciclului de creditare din SUA şi China: „Este pentru prima dată în ultimii trei ani când sunt atât de optimist în legătură cu economia mondială şi, mai ales, în legătură cu soarta Zonei Euro. Riscul politic a fost principalul factor care a determinat evoluția pieței în 2016 în urma Brexitului şi a victoriei surprinzătoare a lui Donald Trump. Totuşi, aşa cum arată rezultatul alegerilor din Franța, **nu e nimic de care să ne îngrijorăm, de vreme ce aceasta e viața**

normală a ciclurilor economice". Structurarea monedelor pe piața valutară, spune Dembik, ar putea să reflecte o creştere a ponderii yenului la peste 10% pe piața valutară, peste lira sterlină, în timp ce euro ar deține 31% (cota dolarului ar fi de 88%, deci rămâne principala monedă). Dar, tot Dembik spune că „moneda unică nu a reuşit să seducă investitorii şi, în special, băncile centrale, din cauza lipsei de integrare economică". Oare de ce?, ne punem noi întrebarea în contextul capitolului. Ajungem din nou la calitatea guvernanței UE, mai puțin preocupată de promisiunile din raportul celor cinci preşedinți, care priveau exact îmbunătățirea funcționării UEM. Poate că o inițiativă de tip "Merkcron" ar putea fi de succes pentru repornirea proiectului european după alegerile din Germania.

Ca tendință de ansamblu ne asumăm riscul de a afirma că guvernanța UE a suferit indubitabil un declin de la declanşarea crizei financiare din anul 2008. La un deceniu de la evenimentul cel mai dezastruos pentru economia mondială, exceptând o revenire relativ anemică şi târzie a creşterii economice în termeni de ritmuri (care se aplică totuşi unor economii mari!), UE rămâne în urmă cu compromisurile privind noile instituții şi mecanisme de asanare a efectelor şi de prevenire a noi crize economice. Acestea au băltit cu mult mai mult în Zona Euro decât în alte părți ale lumii. Economia SUA, ca „emitent" al crizei, şi-a revenit mult mai repede. La fel şi în Marea Britanie atunci când vorbim despre asanarea bolilor din sistemul financiar, recurgându-se şi la două falimente, notabile, ale unor instituții financiare considerate inexpugnabile. Înaintea căderii, respectivele societăți financiare erau cotate cu triplu A de către renumite firme de rating. După mulți ani de la evenimente, ceea ce mai contează nu este numele unora şi al altora, ci perceperea decăderii integrității unei guvernanțe corporatiste în mrejele căreia au fost prinşi şi înalți decidenți politici, de fapt o alunecare spre falsificare şi înşelăciune,

dar mai ales distrugere a încrederii clienților sau a consumatorilor de servicii financiare. Unele state membre ale UE, în special Germania, au urmat calea redresării, ajungând, în prezent, la o aşa-zisă normalitate din punctul de vedere al dinamicii inflației şi al cererii de consum agregate, dar încă departe de recuperarea pierderilor din PIB potențial.

Curajul inițiativei de a „curăța" economia prin reforme structurale, de a o sprijini (cu lichidități) şi de a o inova (aplicarea măsurilor de relaxare cantitativă) a lipsit inițial UE continentale. A fost urmată calea dubiilor, a temerilor şi aşteptărilor, susținându-se că nu este momentul pentru inovații în politica monetară, ca şi a discuțiilor perlatate referitoare la cine pe cine trebuie să salveze. S-a recurs mult la banii contribuabililor, cetățenii fiind „chemați" să salveze băncile, şi nu acționarii acestora. Calculele din anul 2017 au arătat că, în multe din statele din Zona Euro, au fost aplicate intervenții de **tip bail-out,** totalizând peste 100 de miliarde de euro din bani publici. Trebuie amintit faptul că, atunci când s-a ajuns la formule relativ integrate de a evita pe cât posibil o repetare a crizei financiare, partea birocratică/tehnică a UE nu a reuşit să definitiveze funcționarea Pactului Euro Plus sau Uniunea Bancară la nivel „local", iar aplicarea Bassel III, ca manual obligatoriu de stabilitate financiară globală, a fost întârziată. S-a recurs la compromisuri de periere a unor standarde considerate prea ridicate, întrucât amendau semnificativ profiturile sistemului bancar, bazate mai mult pe speculații şi reinvestire în astfel de speculații (*shadow banking*), fiind întărită ideea că banii se produc şi se reproduc din nimic. Când se ajunge la alimentarea fondurilor de salvgardare sau de închidere a mecanismului de rezoluție, revine mereu aceeaşi problemă, a „împărțirii poverii", şi, dacă se poate, să contribuie țările mai slabe pentru cele puternice, chiar dacă nu sunt în Zona Euro, şi, tot dacă se poate, cât mai mult cu depozitele cetățenilor.

Guvernanța UE are ca primă caracteristică prelungirea modelului capitalist cu consecințe inechitabile, extinse la scară globală: salarii mici pentru mulți; salarii, bonusuri şi dividende cât mai mari pentru acționarii puțini, exonerați de orice responsabilitate pentru performanța concentrată pe regula de aur a eficienței modelului economic (profit); un randament cât mai mare al capitalului şi o plată cât mai mică a forței de muncă, deşi aceasta din urmă produce toată performanța economică. Sub ceea ce numim guvernanță, Uniunea se confruntă cu deficiențe proprii care, deocamdată, au lăsat urme de slăbiciune structurală şi funcțională, în ciuda intențiilor formale (vezi *Raportul celor cinci preşedinți*) prin care se doreşte o revigorare a procesului integrării, după „reparațiile" aduse efectelor crizei financiare prin noi angajamente politice, metodologii de evaluare a politicilor economice, formule legislative şi construcții instituționale (Six Packs, Semestrul European, Uniunea Bancară, fonduri de salvgardare etc.). Deficiențele guvernanței interne a Uniunii sunt responsabile nu numai pentru (in)consistența politicilor sale sectoriale, ci şi pentru modul defectuos de abordare a politicii externe comunitare (de vecinătate şi de securitate comună) în ansamblul ei.

2.4.2. Intenții bune şi rezultate

Bunele intenții de guvernare, prin extinderea spațiului democratic şi a unei economii de piață integrate dincolo de granița de est a Uniunii (prin Acordurile de Asociere cu Republica Moldova, Ucraina şi Georgia), s-au ciocnit de un context geopolitic deja tensionat, fiind creată o antagonizare serioasă (şi posibil conflictuală) în regiune, criza Ucrainei fiind un precedent periculos. Comportamentul dur al Rusiei, decurgând din perspectiva pierderii spațiului de influență din fostele republici ale URSS de la confluența cu Europa democratică, a ridicat

probleme serioase de securitate regională, atrăgând inclusiv implicarea instituțională a NATO, din proprie inițiativă şi/sau la cererea unor membri ai tratatului (în special Polonia şi statele Baltice). În acest mod, o graniță care s-ar fi dorit fluidă din punctul de vedere al achiesării la valorile democratice şi cele ale economiei de piață spre un spațiu de siguranță extins la est de Uniune a devenit, din păcate, o nouă frontieră de conflict potențial, unde sunt comasate şi forțe militare ale ambelor părți (NATO-Rusia), considerate a avea un efect de descurajare.

În acest context, apreciem că guvernanța UE se confruntă atât cu dificultatea revenirii ei pe drumul tradițional al integrării complexe, ca sistem de ordine în Europa deja mult întârziat, din punctul de vedere al unui parcurs istoric cu o finalitate politică (Uniunea Politică, considerată necesară, dar greu de atins), cât şi cu neputința de a-şi prefigura o calitate certă de actor global, într-o perioadă de mari transformări în structura economiei globale. Întârzierea amintită a fost determinată de modul de gestionare a multiplelor crize cu care a fost confruntată Uniunea: financiară, economică, fiscală, a datoriilor externe şi bancare. Plecând de la faptul că interpretăm procesul integrării europene ca pe un fenomen intrinsec globalizării, am ajuns, în prezent, să afirmăm că, în multe privințe, *dinamica globalizării a depăşit-o pe cea a integrării, Uniunea nefiind pregătită să facă față de una singură provocărilor acesteia*. Provocările au devenit mai degrabă riscuri, şi nu oportunități. Totuşi, calitatea Uniunii de actor global în devenire este aşteptată de ceilalți actori globali, inclusiv de statele membre, din perspectiva găsirii unor soluții mai facile chiar la problemele Uniunii, comparativ cu acțiunea individuală. Vom vedea că există un complex de cauze care întârzie definirea Uniunii ca actor global autentic, deşi ea este atrasă în noi acorduri transatlantice de amploare (TTIP) sau din Orientul Îndepărtat (parteneriatul cu China sau Japonia), deocamdată aflate şi ele în incertitudine de finalizare.

Reiterăm faptul că, fenomene de conjunctură economică regională şi globală în sens larg, fenomene ciclice circumscrise crizei financiare şi efectelor ei, precum şi (mai ales) întârzierile acumulate în timp în reformele structurale, au determinat devieri semnificative ale politicilor UE de la sensul tratatelor, deşi, la nivel declarativ, se menționează că s-a rămas în constituționalitatea acestora. Corecturile determinate de evenimente-surpriză sau față de care pregătirea Uniunii a fost mereu amânată, prin prisma beneficiilor Marii Moderații, au schimbat dinamica şi structurarea procesului de integrare, amânând aşteptarea revenirii lui la sensul inițial. Ca urmare, considerăm că, prin deficiența guvernanței, viziunea proiectului politic este oarecum pierdută, iar slăbiciunea Uniunii nu este înțeleasă ca fiind izvorâtă tocmai din acest lucru. Simplele construcții instituționale şi reglementări, care se presupune că o pot apăra de o eventuală nouă criză financiară şi economică, nu estompează starea de criză a Uniunii, criză despre care se exprimă deschis şi cu argumente economişti cu notorietate. Continuă lâncezeala (credem nepermisă) spre un compromis optim între ceea este comunitar, convenit prin voința politică interguvernamentală, şi ceea ce este național, sub influența mai degrabă a politicianismului, şi nu a intereselor naționale reale (Brexitul fiind expresia elocventă a acestuia). „Numitorul comun" al opțiunilor la nivel de Uniune tinde să devină mai restrâns, deci şi mai mic, în condițiile în care, de la ceea ce se convine politic la Bruxelles, se ajunge cu mult mai puțin în acțiunea efectivă a capitalelor statelor membre. Acest fenomen, despre care am putea spune că a devenit un sindrom al integrării, slăbeşte instituțiile comunitare exact în momentul în care se crede că ele au o mai mare legitimitate şi forță credibilă de acțiune (vorbim despre Parlamentul European şi despre noile reguli de numire a preşedintelui UE, a preşedinției Comisiei Europene sau a unor înalți responsabili pentru anumite politici comune comunitare etc.).

Ne-am mai exprimat, atât în studiile periodice din cadrul IEM cât şi în intervențiile publice din ultima vreme[3], asupra faptului că procesul construcției comunitare, din timpul crizei financiare şi de după, pare incoerent, devine inconsistent, cu „adăugiri" circumstanțiale şi chiar conflictuale (Uniunea Bancară, Uniunea Pieţelor de Capital). Statele membre manifestă – tocmai pentru că s-a obturat semnificativ viziunea politică – o şi mai mare propensiune spre introvertire, orientare asupra problemelor naționale în fața a noi necesități de mutualizare a resurselor (fondul de rezoluție bancară).

2.4.3. Solidaritate şi coeziune?

În aceste condiții, eşecul guvernanței europene nu a condus la mai multă solidaritate şi coeziune, ci la mai multă divizare, constând în regrupări de interese în jurul unor state membre împotriva altora (vezi gestionarea crizei datoriilor Greciei, restrângerea principiilor Schengen înainte de a fi fost aplicate tuturor statelor membre, MCV aplicat exclusiv României şi Bulgariei etc.).

Ca urmare a acestor evoluții, apreciem că, în prezent, o Uniune cu două viteze, grupând de fapt statele „de centru" şi cele „periferice", nu mai este doar o idee, ci o realitate care va deveni funcțională cât de curând. Fenomenul de introvertire a statelor membre spre problemele interne, devenite în multe cazuri

[3] Intervenții la seminarii academice internaționale (Penser l'Europe 2016, 2017), comunicări la sesiunile Forumurilor anuale (2015, 2016, 2017) ale Academiei Regale Spaniole de Ştiințe Economice și Financiare (Barcelona), la Centrul de Cercetări Financiare şi Monetare, Conferință anuală ESPERA a Institutului Național de Cercetări Economice, Academia Română (2015, 2016) ş.a.

rădăcini periculoase ale euroscepticismului, a dus la apariția unor mişcări naționaliste radicale (prin apariția unor partide radicale, deja cu reprezentare în parlamentele naționale şi în Parlamentul European). Circumstanțe conjuncturale sunt acceptate ca motivații doar până la o anumită limită. Amendarea continuă a ceea ce este comunitar în aplicarea lor în plan național pune problema majoră a rezistenței unor state membre față de valorile Uniunii (Ungaria şi Polonia au devenit un risc în ceea ce priveşte perpetuarea valorilor Uniunii). În acest context, nu mai este loc de îndoieli asupra existenței opiniilor care fac referire la destrămarea, disoluția sau dispariția UE.

Atenția trebuie acum îndreptată spre cauzele care determină perceperea evoluției Uniunii în acest sens. Mai degrabă trebuie să credem în forța de atenționare a unor analize, şi nu neapărat într-un deznodământ posibil descris de acestea. O astfel de abordare este esențială pentru România, care a păşit politic în clubul UE, ca Stat Membru cu drepturi egale şi depline, cu alte speranțe şi aşteptări decât cele pe care o „casă în demolare" le mai poate asigura. Într-un recent discurs la Bucureşti, Thierry de Montbrial, analist politic de anvergură, arăta că terminologia „Uniune" s-a îndepărtat de esența comunității, aşa cum a fost aceasta concepută la debutul procesului european de integrare. Yanis Varoufakis, fost ministru de finanțe al Greciei, blamează, într-un editorial publicat în *Project Syndicate,* proasta inspirație a creditorilor europeni şi a politicienilor care conduc UE, de a fi reluctanți la un dialog real şi constructiv pe tema datoriilor externe, cu referire specială la modul impus de reducere a datoriilor Greciei. Varoufakis pune o întrebare majoră, care ne preocupă în egală măsură: „*Sunt pregătiți (politicienii UE – n.n.) să dezvăluie destrămarea Uniunii, pe care acum o numesc Europa cu mai multe viteze sau cu geometrie variabilă, sau sunt gata să se felicite pentru abordarea unei noi crize cu aceleaşi metode – situație care a aprins flacăra naționalismului xenofob în toată Europa*?"

Pornind de la impasul major al Greciei, ea fiind în interiorul Zonei Euro, Tony Blair ajungea, la timpul lui, la concluzia că, practic, tot continentul este în criză, exact la momentul în care, în opinia sa, ar trebui să reflectăm atent la ceea ce dorim de fapt de la guvernanța UE: „Europe as an entity and as an ideal is more needed than ever. The individual countries of Europe need the collective power of Europe to assert their interests, influence and values". În context, configurarea prezentă a UE cu cercuri concentrice, sau cu mai multe viteze? Declarația de la Roma (25 martie 2017) menționează: "We will act together, at different paces and intensity where necessary, while moving in the same direction, as we have done in the past, in line with the Treaties and keeping the door open to those who want to join later. Our Union is undivided and indivisible". O promisiune, aşadar către finalitate printr-un proiect capabil să soluționeze multe dintre angoasele suficient de prezente, ale solidarității şi coeziunii europene.

2.4.4. Putem întrezări o nouă viziune a guvernanței UE?

O introducere de tip enunțiativ la această abordare pare să nu fie suficientă atunci când, în fața unor realități grave, politica pe domenii a Uniunii Europene a devenit mai laxă. Este nevoie de un mesaj mai puternic, de o acțiune convergentă mai susținută, atunci când vorbim despre interese naționale în interiorul guvernanței europene. Importanța analizei guvernanței UE decurge din două considerente majore: (a) *caracterul trenant al evoluției proiectului european* pe parcursul lui istoric, indiferent de motivațiile mai bine sau mai puțin bine explicate, şi impactul acestora, fiecare la momentul fundamentării „scuzelor" politice; (b) *alura pompieristică a acțiunilor comunitare* sub presiunea efectelor de durată ale ultimei crize financiare.

Ambele considerente ne trimit însă spre un aspect esențial al construcției europene şi care ridică întrebări pertinente: continuitatea proiectului de integrare europeană, cu dinamici diferite în timp, rămâne înscrisă în viziunea prestabilită de fondatorii proiectului? Iluzia continuității proiectului este creată numai pentru a dovedi cetățenilor europeni că se urmează o viziune, cândva bine stabilită şi agreată de ei? Dacă există o viziune a proiectului cu adevărat în derulare, atunci de ce ne ferim să vorbim direct despre obiectivul ei explicit, respectiv Uniunea Politică?

Criza financiară a demonstrat că, pe continentul european, divizat până nu demult în blocuri ideologice opuse – exact acolo unde este în desfăşurare unul dintre cele mai atractive procese de integrare – discursul politic al liderilor a reuşit din nou escamotarea obiectivului procesului în care sunt angajați de decenii. Cercetarea academică face abstracție sau ştie să se izoleze de zgomotul de fond care bruiază claritatea unei direcții de acțiune, de natura unei tendințe de transformare sistemică cu bătaie lungă. Sesizează, de asemenea, că obiectivul desăvârşirii proiectului de integrare european este mereu înlocuit cu concentrarea unor eforturi pe instituții, mecanisme şi politici care ar servi desăvârşirii despre care vorbeam.

Obiective „în mare vogă", aflate exclusiv sub presiunea nereuşitei depăşirii lor prin politicile economice standard, neconforme cu realitățile postcriză (cum sunt reluarea creşterii economice sustenabile, crearea de locuri de muncă, reducerea datoriei publice, stabilitatea financiară, lansarea creditării economiei reale etc.), sunt scopuri urmărite în mod normal de orice guvernare care îşi propune să gestioneze o economie sănătoasă, indiferent dacă este inclusă sau nu în proiectul european. Introducerea (propusă) în textul Constituție – legea fundamentală a oricărui stat european – a definiției echilibrului bugetar, cea mai simplă, logică şi rațională lecție de manual economic, ne

îndreptățește întrebarea: *care mai este calitatea guvernării europene, în general, şi la ce trebuie să se mai recurgă pentru ca un angajament politic să fie suficient de tare în timp spre a răspunde mai ales principiului* pacta sunt servanda?

Premisa în formularea punctului nostru de vedere este unică: **Uniunea Europeană este o realitate complexă, instituțional-funcțională şi gestionabilă operativ. Are însă astăzi o busolă deviată, din punctul de vedere al opiniei multor state membre (mai ales al celor mai noi) care au aşteptări mai grabnice de la procesul de integrare pentru propriii cetățeni.** Nu putem însă exclude un alt adevăr, şi anume că, pentru alte state, devierea este convenabilă, dacă nu chiar întreținută. De aici decurge îndoiala firească asupra convergenței proiectului, aşa cum se derulează el sub ochii noştri, indiferent dacă se înscrie sau nu în viziunea inițială a fondatorilor săi.

Există o prevalare convenabilă, mai ales pentru liderii europeni din categoria celor care preferă un cap compas „în ceață" al proiectului european, că în tratatele care s-au succedat în reglementarea funcționării Uniunii, nu există explicit sintagma *Uniune Politică*. Dar există referire la o uniune a popoarelor europene! Ea apare numai în discursuri izolate, de context şi retorică îmbunătățită, separate oarecum de esența proiectului. Mai recent, ne întâlnim cu ea în special în discursuri rostite pe fondul crizei financiare şi economice din Europa, ca argument, din păcate, de subterfugiu, şi nu de forță, respectiv că, *fără o Uniune Politică, multe structuri ale construcției europene de acum încolo nu pot fi nici concepute în mod serios*. Nici vorbă, *ab initio* nu se gândise nimeni vreo fracțiune de secundă la acest lucru. Or, un obiectiv atât de ambițios, amintit din când în când mai mult ca amenințare, şi nu ca soluție − cel puțin în circumstanțele actuale ale calității liderilor europeni –, nu poate exista în afara unei viziuni strategice din ce în ce mai şlefuite, măcar după exemplul Uniunii Economice şi Monetare.

Evident, dacă plecăm de la premisa imuabilă a proiectului politic al UE. Credem că, de acum încolo, orice soluție viitoare de construcție în cadrul proiectului european va trebui să aibă această ancoră: desăvârşirea proiectului Uniunii Europene are nevoie de o nouă viziune, strategică, în detaliile ei tehnice şi politice. Argumentele care vin în sprijinul acestei aserțiuni sunt concludente. Se pare că efectele crizei financiare şi economice, prelungite deja de peste zece ani, nu mai fac parte dintr-o conjunctură de ciclu economic normal, indiferent de lungimea lui – atenție, tot conjuncturală –, ci vin să întărească ideea, deja expusă de mulți economişti, sociologi şi politologi, că avem de a face cu altceva, nu numai în Europa, ci în întreaga lume: *lipsa de încredere în cei care conduc*. Ca urmare, vom analiza calitatea guvernării UE prin prisma efectelor ei asupra României.

2.4.5. O necesitate pentru România

Asistăm, în plan global, la acumularea mai multor probleme în căutare de soluții, altele decât cele pe care le considerăm deja „rezolvate", care se întorc ca un bumerang, spulberând vise, destine, mituri, instituții şi economii. Această axiomă se verifică şi în cazul proiectului integrării europene, care este şi trebuie să fie preocupant pentru România. O Românie devenită, numai datorită unui efort de încredere, susținut de toate forțele politice, parte a UE, Stat Membru şi, repetăm, cu drepturi depline şi egale.

Din acelaşi motiv, al premisei de lucru expuse, România, în calitate de Stat Membru al UE, are deja obligația de a opta numai între: (a) a fi contributor activ la acest proces din interiorul lui; (b) a fi follower/adept sau simplu observator neutru; (c) spectator în aşteptarea beneficiilor, considerând că pierderile vor fi ale celor care se implică. Este supărător faptul că lipsa actuală de viziune

politică simplifică neglijent conceptualizarea şi abordarea acestor opțiuni, îndreptate minimal spre eternul raport beneficii-costuri. Raport exprimat evident, în primul rând, în bani. Unde mai este atunci bilanțul nostru politic, prin care am hotărât aderarea la UE?

Drumul integrării europene, aşa cum s-a conturat de la Tratatele de la Roma (semnate în 1957 şi intrate în vigoare la 1 ianuarie 1958) şi până la Tratatul de la Lisabona (semnat în 2007 şi intrat în vigoare la 1 decembrie 2009), s-a dovedit a fi anevoios şi rămâne cu această caracteristică, nu neapărat din cauza unor condiții obiective din afara lui, ci, foarte mult, din cauza subiectivismului unor lideri europeni prezenți în Consiliul European. Suntem captivi ai economicului, copleşiți, capturați şi obsedați de dimensiunea economică a integrării europene. Care s-a dovedit însă, în cele din urmă, că nu este cheia de boltă a proiectului politic european, ci o bază, din perspectiva aşteptărilor societății, pentru o construcție multinațională, pe o multitudine de paliere, cu o temelie într-o economie sănătoasă şi efecte într-o pace socială extinse în timp.

S-a uitat, din păcate, faptul că *mesajul simplu al mobilizării cetățenilor europeni pentru un nivel de viață mai bun* (oferit tuturor ca o promisiune prin integrarea europeană în deceniul 6, dar imposibil de materializat fără aportul lor economic şi politic în spiritul unei autentice vetre a valorilor democratice), *avea în subsidiar mesajul subliminal, mai sensibil şi mai puțin explicit la vremea începuturilor, din motive bine cunoscute* (divizarea Europei era una de conştiință şi încăpățânare istorică, nu de granițe artificiale aflate atunci şi transpuse în texte politice sau de manual!), *dar suficient de subtil şi ferm – realizarea uniunii politice*.

Dacă ne-am permite o aşa-zisă evocare a „perversiunii" proiectului european de integrare, ar trebui să începem cu o primă evaluare, legată de alăturarea termenilor *economic* şi

monetar, contopiți în retorica noțiunii de *uniune*. Din perspectiva preocupărilor şi apartenenței autorilor la institute de cercetare[4] cu anvergură semnificativă, apreciem că recurgerea la un plan concret de realizare a Uniunii Economice şi Monetare a țărilor membre ale Comunității Economice Europene (CEE), inițial pe parcursul unei perioade de zece ani (1971-1980, Planul Werner), nu a fost întâmplătoare, chiar dacă a avut de suferit de pe urma şocurilor petroliere, ca să dăm numai un exemplu.

Cea de-a doua evaluare ar fi răspunsul la o întrebare dură: Cine perpetuează angoasele unei federalizări de tip clasic şi dacă acest lucru este asumat voluntar sau se „întâmplă" inerțial? Chiar dacă răspunsul este cel cu „ghici ciupercă", avem o problemă de educație civică insuficient promovată de decenii (oare în mod întâmplător?), extinsă la nivel continental şi neconformă nici cu modelul societal pe care îl credem ancorat exhaustiv la valorile democrației occidentale, nici cu cel real, din punctul de vedere al perspectivei politicului, dar nici cu evoluțiile conceptuale ale terminologiei ori cu progresul tehnic, ci numai cu umbrele imperiale şi hegemonice care au sfâşiat acest continent.

Evoluții recente în Europa Răsăriteană demonstrează că umbrele imperiale sunt chiar „fantome reale", iar tendințele hegemonice continentale par a fi resuscitate din cauza dificultății de a se găsi soluții consensuale consolidate, trainice, în lipsa unei viziuni strategice acomodate la realitățile primului sfert al secolului XXI. Acesta este terenul şi efectul avansului celui mai periculos concept împotriva integrării, cel al dualității, ca să nu spunem al clasificării țărilor în țări de mâna întâi şi de mâna a doua, de nord şi de sud, de vest şi de est, de centru şi periferice,

[4] Institutul de Economie Mondială (IEM) şi, respectiv, Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu" ale Academiei Române.

cu afectarea mândriei naționale, una dintre cauzele escaladării euroscepticismului şi a radicalismului.

În situația de fapt, extrem de complicată şi cu referire la proiectul politic european – Uniunea Politică –, se impune o referire la un moment de revigorare a integrării europene, legat de crearea Uniunii Economice şi Monetare, într-o perioadă aproape similară din punctul de vedere al voinței politice şi situației economice şi sociale europene. Este vorba despre efectele Raportului Delors (1989), demers de o mare revigorare a integrării europene monetare, sub puterea unui om politic de anvergură, care şi-a asumat o strângere a rândurilor în cadrul Comunităților Europene. El a făcut acest lucru nu prin simple declarații asumate la Bruxelles şi uitate în capitalele naționale, ci prin inițierea etapizării complete, începând cu 1 iulie 1990, a înfăptuirii Uniunii Economice şi Monetare (UEM) şi asumării angajamentului politic prin consens irevocabil pentru întregul proces şi pentru fiecare dintre etapele acestuia. Introducerea euro ca monedă unică la 1 ianuarie 1999 este rezultatul acestui demers, poate fără pereche în istoria Europei. Ea marchează începutul unui experiment istoric unic, de data aceasta nu lăsat la inerția istorică a unor personalități ale timpurilor, ci împins de o inteligență vie şi de o voință politică puternică.

Am considerat oportună evocarea „Momentului Delors" în construcția proiectului european pentru spiritul lui călăuzitor în ceea ce priveşte exprimarea voinței unei națiuni, odată şi pentru totdeauna, atunci când este vorba despre un proiect de anvergură cum a fost adoptarea monedei unice şi care are legătură cu o uniune politică. România are multe de învățat din acest proces, mai ales în sensul lui politic.

După acest exemplu, al creării Uniunii Economice şi Monetare, noi credem în necesitatea a cel puțin aceleiaşi tării a voinței politice de care are nevoie, în perspectivă, Uniunea. Avem o nevoie acută de reconştientizarea cetățenilor europeni şi de

conectarea lor la un proiect ireversibil, de la care nu ar trebui să existe „cale întoarsă"– Uniunea Politică.

2.4.6. Încotro se îndreaptă guvernanța europeană?

Iată cea mai mare provocare pentru România, şi nu numai, dacă socotim că opțiunea ei pentru integrarea europeană a fost unica şi cea mai bună în contextul terminării Războiului Rece şi al desființării blocurilor ideologice (sau „the only movie to see in town", după o zicere americană). Mai mult, sunt de luat în considerație noi analize ale unor laureați Nobel şi ale altor personalități ale domeniului geopolitic şi geostrategic, chiar dacă prezicerile lor s-au întors şi cu 180 de grade.

Joseph Stiglitz avertizează asupra posibilității de dispariție a monedei unice, iar Mark Blyth, în lucrarea *Austeritatea: istoria unei idei periculoase* şi George Soros, în cartea *Tragedia Uniunii Europene* afirmă că, în absența unor reforme majore întreprinse în domenii precum cel financiar-bancar şi al guvernanței economice, construcția europeană, clădită cu eforturi susținute pe parcursul atâtor decenii, riscă să se prăbuşească.

În opinia noastră, România trebuie să susțină, în propriul ei interes național, opțiunea integrării sale politice europene ca ireversibilă, din interiorul procesului integrării. Credem că este timpul ca România să-şi convingă partenerii europeni că UE are nevoie de resetarea grabnică a viziunii sale strategice, dar nu pe alternative ale slăbirii ei, ci pe întărirea poziției UE în concertul global, acolo unde țara noastră este încă aşteptată ca un partener întremat economic, dar mai ales puternic şi hotărât politic.

Reiterând spusele englezului Tony Blair (şi subliniem această naționalitate tocmai din motive de credibilitate), extrase dintr-o intervenție a sa în *The Financial Times,* 11 februarie 2015:

trebuie să privim „Europa ca pe o entitate şi ca pe un ideal care nu au fost niciodată de o asemenea necesitate (ca în prezent – n.n.)". Iată singurul adevăr de la care trebuie pornit. Este chiar ipoteza ireversibilității poziției României în concernul european. Prin această ipoteză trebuie să înțelegem că numai în cadrul Uniunii „țările Europei, una câte una, au puterea colectivă pentru a-şi susține interesele, influența şi valorile", spune acelaşi Blair.

2.4.7. Spre o viziune a guvernării europene

Coagularea unei viziuni strategice a UE într-o lume în schimbare şi cu o dinamică relativ haotică este absolut necesară României, dar nu în sensul aşteptărilor venite de la alții, ci al implicării sale directe, serioase, ca Stat Membru, cu o pondere semnificativă în resurse, cu o poziție geografică demnă de luat în considerație pentru ceea ce reprezintă granița de Est a Uniunii, cu o capacitate de conlucrare de excepție cu Polonia şi cu Turcia în sensul apărării UE.

Suntem obligați să formulăm paşii evoluției noastre în UE exclusiv prin prisma obiectivului unei păci sociale europene autentice şi perene, care să dea noi perspective generațiilor viitoare, ținând cont că proiectul părinților fondatori ai unei Europe Unite a avut în vedere tocmai acest lucru. Din păcate, generații de politicieni de după părinții fondatori, uitând dictonul „contractele se respectă", sunt pe cale să renunțe, pentru perpetuarea propriei lor puteri, la finalități de proiecte, exact când există acumulări suficiente. Dacă adăugăm pericolul unui eşafodaj instituțional comunitar în derivă, cu un corp tehnic din ce în ce mai birocratic, tehnocrat dar partizan, educat şi selectat pe bază de manuale – unele expirate –, şi privind puțin spre realitățile care se

derulează cu o viteză ameţitoare, pentru simplul fapt că procedurile actuale de reacţie sunt învechite etc. , atunci avem o provocare ce trebuie privită cu seriozitate. *Pentru România, care rămâne fermă pe calea adoptării euro* (deci şi pentru proiectul politic al Uniunii) *şi care va prelua preşedinţia Consiliului UE în a doua parte a anului 2019, este importantă înarmarea de pe acum cu partea ei de contribuţie şi iniţiativă în ceea ce priveşte relevanţa resetării viziunii strategice a UE, în actualul context global şi european, cu includerea intereselor ei naţionale*.

În acelaşi timp, deşi acceptăm studiile libere şi neîngrădite, făcute de unii analişti străini şi români, dedicate altor opţiuni, de a fi sau a rămâne în UE ori de a ieşi din UE (multe considerente fiind inspirate prioritar de ceea ce se întâmplă în guvernanţa europeană), nu credem că România, la „tinereţea" sa ca Stat Membru al UE, cu o carieră în materie de promovare a intereselor naţionale şi de decizie comunitară destul de scurtă şi discutabilă pe fond, ar trebui să urmeze scenarii care nu i-ar fi de niciun folos după alegerea opţiunii integrării europene. În acest context, ar trebui să nu uităm nici o clipă efortul masiv de consensualizare Snagov 1[5], prin care s-a reuşit mobilizarea unui accept ireversibil de deplină modificare de busolă geografică şi de vector al progresului unei naţiuni.

Cu privire la sensibilitatea subiectului guvernanţei UE, cu care încheiem acest subcapitol, considerăm extrem de actual din punctul de vedere al momentului scrierii lui şi al conţinutului, un

[5] Lucrările Comisiei de la Snagov din martie-iunie 1995, coordonate de acad. Tudorel Postolache, au produs istorie, cu primul consens politic naţional de după decembrie 1989, prin adoptarea *Declaraţiei de la Snagov*, respectiv asumarea *Strategiei naţionale de pregătire a României pentru aderarea la UE*, documente pe care şeful statului şi-a fundamentat, la Cannes, în iunie 1995, cererea de aderare a României la UE.

text demn reflecție academică, pe care ni-l oferă Robert D. Kaplan (pe care l-am mai evocat în prezențele noastre publice sau în opusuri academice): *„… Europa, tocmai din cauza faptului că se află în căutarea unei tot mai ample şi profunde unități, va continua să fie chinuită de propriile divizări interne, care, în ciuda formei economice sub care se manifestă azi la suprafața acestei fisuri – de exemplu, mânia Germaniei față de criza datoriilor din Grecia – sunt de fapt moduri atemporale de exprimare a geografiei…… minunata complexitate a geografiei europene…. a ajutat la formarea unor grupuri şi a unor state-națiuni separate lingvistic şi va contribui şi mai departe, în perioadele următoare, la lipsa de unitate politică şi economică, în ciuda tuturor instituțiilor paneuropene*".

Analist politic american, de anvergură prin funcțiile deținute (profesor pentru securitate națională la Academia Navală a SUA, consilier al secretarului apărării, cercetător principal la Center for a New American Security, Washington, D.C., Stratfor's Chief Geopolitical Analyst), Kaplan îşi concentrează argumentul lipsei de unitate în Europa, ca efect al caracteristicilor guvernanței, cu evidentă extindere în spațiul UE, pe divizările interne istorice şi geografic, în timp ce noi atragem atenția asupra noilor divizări interne determinate de rasă şi religie, ca efect al evoluției integrării europene.

Suntem încurajați, în acelaşi timp, de două evocări ale analistului politic român Paul Dobrescu (fost consilier prezidențial), care a scris prefața în limba română a cărții lui Kaplan. El ne reaminteşte de faptul că Anne-Marie Slaughter vorbeşte în scrierile sale despre „galaxiile umane" de astăzi, care „topesc în ele o hartă a emoțiilor, a mobilităților mult mai intense decât altădată... amplificate nebănuit prin intermediul rețelelor sociale". Iar Karl Haushofer (geopolitician german de carieră militară) este citat cu ideea de acceptare a propunerii editorului operelor sale

(Kurt Vowinckel), de lărgire „a conținutului noțiunii de geopolitică în sensul că, *alături de forțele spațiului* (geografic – n.n.), acestea trebuie *să înglobeze forțele poporului, deci ale omului şi rasei, pentru ca, împreună, să asigure bazele naționale ale vieții statului*" (subl.n.).

Beneficiem astfel de elemente suplimentare, a căror aprofundare ar putea oferi răspunsuri la multe dintre întrebările legate de structurarea în perspectivă a eventualei uniunii politice europene, care ar trebui să devină busola guvernării UE.

2.5. Uniunea Europeană şi dinamica globalizării

I find that the world is changing much,
much faster than I can even bitch about it.
Bill Maher

2.5.1. Cadrul general

Privite în sens restrâns, cele două aspecte la care face referire titlul acestui subcapitol denotă, de fapt, o raportare a unui proces de anvergură la o structură instituțională. Cu această afirmație ajungem în mod evident la guvernanță. Alegerea noastră are un criteriu simplu, cel al formei şi fondului ambelor aspecte la scară planetară. Putem forța, astfel, enunțul de o manieră prin care să vorbim despre globalizare ca o formă instituțională în devenire şi de UE ca un proces, cel de integrare.

Relevanța alegerii noastre cu privire la raportarea menționată constă în necesitatea de a observa dacă, în cazul UE, dimensiunea instituțională a guvernării ei este sau nu un avantaj pentru procesul în care suntem direct interesați, cel al integrării, şi

dacă acesta ține pasul cu un alt proces, cel al globalizării, departe de a fi instituționalizat sau formalizat prin tratate, aşa cum este UE.

Teoretic, suntem tentați să spunem că un proces instituționalizat este mai productiv decât unul lipsit de reguli şi/sau de structuri instituționalizate. Oare mai productiv înseamnă însă şi o dinamică adecvată în atingerea obiectivelor? Cu toate acestea, mai mult intuitiv decât empiric, fără a nega o lungă perioadă de observație proprie, mergem spre o concluzie nu prea fericită, aceea că procesul de integrare europeană este mult întârziat față de un calendar optim imaginar, care include obiectivele inițiale ale acestuia aşa cum au fost formulate de părinții fondatori.

Consecința acestei concluzii este faptul că, deşi fenomenul globalizării este mai „tânăr", dinamica acestuia a depăşit-o pe cea a integrării. Dacă acest lucru este acceptat, înseamnă că ne confruntăm cu cel puțin două probleme majore: (a) fie integrarea europeană trenează din cauza unor realități, unele surpriză, neprevăzute, solicitând soluții comune la care consensul se obține din ce în ce mai greu; (b) fie UE nu poate face față provocărilor globalizării, una dintre ele fiind chiar criza financiară. Suntem tentați să le acceptăm pe amândouă, drept cauze ale diferenței de dinamică în favoarea globalizării. Dovada evidenței acestui adevăr este faptul că UE răspunde greu şi încet provocărilor globalizării, deşi ceilalți actori importanți ai săi consideră că o agendă de lucru planetară, autentică şi responsabilă, nu poate fi discutată fără participarea activă a UE. Aşa cum am mai menționat, „actorul global UE" este aşteptat la masa G-20, dar nu ca o simplă prezență în realitatea europenă într-un context global, ci ca un partener activ, puternic, cu forță şi resurse de implicare în soluționarea problemelor globale, aducătoare de soluții şi sferei mai restrânse a Uniunii.

Teza diferenței de dinamică în favoarea globalizării ne ridică şi problema corectitudinii sintagmei des folosite „*gândeşte*

global şi acţionează local". Ridicăm această problemă întrucât Uniunea, cel puţin temporar, în propriul ei spaţiu, aprobă soluţii comunitare, dar acţiunea perseverentă cu tentă naţională (reliefam anterior introvertirea statelor membre) este pe cale să pună în pericol principiul convergenţei, unul dintre motoarele consolidării Uniunii. Din punctul de vedere al slăbiciunii UE, extrem de sugestivă ni se pare o opinie a lui Edmund Phelps, laureat Nobel pentru economie (2006), sintetizată în titlul unui articol apărut în *Financial Times,* martie 2015: „*Europa este un continent care şi-a epuizat ideile*". Phelps afirmă că o mare parte din Europa se află într-o situaţie critică, astfel încât nici manualele clasice şi nici inovaţia nu par să mai fie de folos. Martori ai acestui fapt sunt spiritul antreprenorial, care şi-a pierdut mult din vigoare şi salariile care au evoluat haotic sau diferenţiat în nordul şi în sudul continentului. Cauza principală a acestei slăbiciuni constă în scăderea productivităţii muncii, începând cu anii '90, deşi, istoric, la acest indicator Europa a fost mereu în urma SUA şi a Japoniei. În toată perioada postbelică, inovaţia în Europa, deşi preluată din SUA în mare parte, a fost continuu sub standardele SUA, iar încercările de a ţine pasul cu ele au slăbit şi mai mult în anii crizei financiare. Problematica productivităţii muncii şi a inovaţiei este semnalată formal şi la nivelul UE şi este evocată în documentele Consiliului European, prin obiectivele repetate privind necesitatea de a se recurge la soluţii de reabilitare a competitivităţii internaţionale a UE.

Averea europeană agregată, materială şi culturală, este poate încă intactă, dar integrarea tinerilor şi incluziunea minorităţilor etnice în economie sunt la un nivel extrem de scăzut. Cei puţini, care reuşesc, nu au şansa de a ajunge la un nivel de prosperitate măcar egal cu cel al generaţiei anterioare, chiar în partea de nord-vest a continentului, unde sloganul bunăstării (welfare) este încă de actualitate. Phelps mai adaugă că pierderea

de competitivitate în sudul continentului, ca urmare a unui ritm de creştere a salariilor mai mare decât cel al productivității muncii, cu efecte asupra nivelului producției şi angajării forței de muncă, vine să explice creşterea mai accentuată a şomajului în țări ca Spania, Italia sau Grecia, dar şi incapacitatea de resorbție a acestui flagel în contextul unei natalități scăzute şi al unei presiuni din partea fenomenului de liberă circulație a forței de muncă. Phelps face deosebirea între asanarea crizei pe termen lung şi recuperarea pierderilor, în termeni de PIB, în prezent mai mic cu două puncte procentuale decât în 2008: „In the aftermath of the financial crisis, much of Europe is still suffering a slump on top of its post-1990s fall. The slump will pass but the fall will not be easily overcome" („În urma crizei financiare, o mare parte a Europei suferă încă o cădere, în urma scăderii sale economice de după 1990. Declinul va trece, dar căderea nu va fi uşor depăşită). În plus, continentul european pierde din cele mai multe talente, ceea ce înseamnă că este necesară şi o bătălie pentru ca „viața economică europeană să merite a fi trăită" („to fight for an economic life worth living"), o metaforă profundă, ca semnificație pentru ceea ce ar trebui să fie viitorul Europei.

Revenind şi la criza datoriei suverane a Greciei, ca stat membru al Zonei Euro, care ne frământă prin inadecvarea soluțiilor la nivelul UE şi trimiterea la creditori internaționali. Mulți economişti europeni se exprimă în sensul că dezastrul acestei țări reflectă naufragiul economic, social şi politic al continentului european. Socialul este determinant în stabilitatea continentului, dar pericolul unui şomaj care nu scade sub 11%, în cazul tinerilor sub 20%, devine major pentru acelaşi viitor european. Renegocierea permanentă a pachetului de salvare a Greciei de la faliment durează deja de o bună vreme, dar timpul scoate la iveală că Grecia este, de fapt, o victimă a politicii mercantiliste a Germaniei, începută în anii 2000 (constând în comprimarea salariilor, cu efectul reducerii cererii interne, al reducerii investițiilor în

economia internă şi al acumulării de excedente comerciale excesive), completată cu translatarea economisirii germane spre țările periferice ale UE, având ca urmare „bula" îndatorării acestora, în special a sectorului privat. Există o preocupare crescândă pentru a determina Germania să-şi stimuleze cererea internă şi să-şi reformeze producția de export excesivă, în condițiile „descoperirii" faptului că, în cadrul UE, nu există niciun mecanism de reciclare a excedentelor comerciale masive ale Germaniei. Ceea ce echivalează cu concluzia că, cererea europeană agregată va înregistra o scădere de durată, demonstrată deja de caracterul ei deflaționist.

Autorii menționați afirmă că Europa este victima unei iluzii cognitive, prin care refuză să înțeleagă principul vaselor comunicante: succesul modelului german bazat pe exporturi nu era posibil decât prin inflație crescută şi deficite de cont curent importante în țările periferice, cu acumulări de datorii suverane. Într-o zonă monetară, fixitatea cursului de schimb poate fi compensată prin mecanisme de transfer sau procese de ajustare simetrică a diferenței de competitivitate, respectiv țările cu o productivitate mare a muncii să accepte majorări de salarii prin care să se evite intrarea zonei monetare euro într-o criză de cerere deflaționistă, situație cu care se luptă de fapt BCE.

În plus, pentru a doua oară în mai puțin de şapte ani, se vorbeşte despre alternative la configurarea Zonei Euro, fie prin ieşirea unor țări periferice şi transformarea ei într-o „mare Germanie", fie prin ieşirea Germaniei din Zona Euro, pentru restabilirea echilibrelor la un nivel de competitivitate mult mai redus.

Acestea sunt numai câteva dintre problemele majore cu care se confruntă UE în domeniul economic, încetinind procesele de convergență care să sprijine adâncirea integrării. În acest timp, globalizarea trece pe lângă un spațiu economic mult prea ocupat cu propriile probleme, principala cauză fiind încetineala

reformelor structurale interne, devenită pericolul major al dinamicii integrării europene şi capabilității, şi aşa în scădere, de a face față provocărilor globalizării.

Un alt martor al diferenței de ritm dintre integrarea europeană şi globalizare, devenit „tăcut" prin recunoaşterea eşecului, este *Tratatul de la Lisabona*, intrat în vigoare la 1 decembrie 2009, la doi ani după declanşarea crizei financiare globale. Bun în intenții instituționale, oportune în mare parte, este structurat de realitatea care demonstrează rămânerea acestora în slăbiciunea caracteristică unor începuturi departe de a fi consolidate, de la textul juridic la fapte şi acțiuni reale.

Partenerii externi prietenoşi au privit cu îngrijorare acest lucru, în contrapunct cu parteneri antagonizați de avansul extinderii UE spre Est, atât prin procesul firesc al lărgirii UE, cât şi prin politica externă privind vecinătatea apropiată. Rusia a profitat de această slăbiciune, combinată, din păcate, şi cu o credulitate neîntemeiată sau neconfirmată de cei în care s-a investit încrederea.

Analizând punctele de forță ale tratatului − respectiv o Europă mai democratică şi transparentă, mai eficientă, o Europă a drepturilor omului, a valorilor, libertății, solidarității şi siguranței, o Europă actor pe scena internațională −, constatăm fie rămânerea în plafonul inițial a tuturor acestora, fie stagnarea ori regresul. Legitimitatea acțiunilor UE este pusă la îndoială chiar în aspectele de interes acut pentru Uniune, cum sunt securitatea şi implicarea parlamentelor naționale în deciziile finale ale Parlamentului European. Deşi inițiativa legislativă urma să fie asumată 50% de Comisie şi 50% de Parlamentul European, Comisia a excedat ca de obicei în sensul faptelor împlinite (faits accomplis), în timp ce eficiența politicilor Uniunii rămâne discutabilă, mai ales în ceea ce priveşte relansarea creşterii economice pe baze sustenabile.

Prin prisma programelor de austeritate de o duritate nemeritată, nu se poate vorbi despre o creştere a protecției cetățenilor

Uniunii sau de o promovare nepartizană a principiului solidarității, ori a egalității în libertatea mişcării forței de muncă. În schimb, breşa făcută prin tratat, în ceea ce priveşte recunoaşterea explicită, pentru prima dată, a posibilității ca un stat membru să se retragă din Uniune, poate reprezenta atât o „atractivitate limitată" pentru statele membre, care fie nu pot ține pasul cu dinamica integrării, fie simt că Uniunea, deşi proclamă lărgirea, extinderea şi aprofundarea procesului de integrare ca obiective ale propriului progres, denotă incapacitatea (de regulă reciprocă) a asimilării noilor state într-o Uniune tot mai unită. Rămâne de analizat, în cadrul recunoaşterii avansului dinamicii globalizării față de integrarea europeană, dacă demersul instituțional este real sau nu, ori dacă are limite în ceea ce priveşte asignarea unei anumite dinamici procesului. Deocamdată, realitatea demonstrează că există şi alți factori – unii chiar ingrediente ale unui proces de integrare – care se constituie în motorul globalizării. În sens filozofic, putem accepta că întregul mers al istoriei umanității a fost spre globalizarea de astăzi, iar noțiuni ca internaționalizarea şi mondializarea nu au fost decât forme de manifestare a unor stadii de coagulare a nodurilor viitoarei rețele a globalizări. Abordarea globalizării ca un sistem în rețea este mai corectă din punctul de vedere al factorilor (alții decât instituțiile), care o fac vie.

În mod vizibil, pentru a doua jumătate a secolului XX şi începutul mileniului III, este vorba despre mişcarea fluxurilor financiare, expunerea statelor la competiția globală, migrația internațională, progresele din tehnologia industrială, a transporturilor şi comunicațiilor, iar mai nou capacitatea de influență, deasupra a orice, a politicii monetare a statelor cu monedă de rezervă. În acelaşi timp, globalizarea şi integrarea pot fi considerate şi procese concurente, în afară de influența lor reciproc stimulativă. Globalizarea a câştigat însă tocmai datorită factorilor menționați, prin dezvoltarea şi asimilarea în ritm alert a celor mai bune practici pentru cele mai multe dintre domeniile care pot face

atât obiectul cooperării, dar şi al competiției internaționale. În ceea ce priveşte UE, se pare că în mai toate domeniile de politici de forță – economic, social, politic şi de securitate – cunoaşte siaje ale consensului politic inițial la nivelul Consiliului, translatarea în plan național fiind complet diferită de angajamentele scrise în comunicate.

Putem trage concluzia că instituționalizarea excesivă generează, în mod obiectiv, o birocrație neproductivă – ambele criticate de fapt, dar fără a fi luate măsuri –, având ca efect întârzierea deciziilor şi deturnarea lor de la scopul inițial. În această situație se impune şi concluzia diferenței de dinamică între integrarea europeană şi globalizare. Nici provocările şi nici oportunitățile acesteia din urmă nu aduc plusvaloare în funcționarea instituțiilor Uniunii, deci niciun dividend din partea globalizării.

Recunoscând, în principiu, dezavantajul diferenței de dinamică dintre integrarea europeană şi globalizare şi o parte din fenomenele care au generat-o, ajungem din nou la dilema esenței acestei realități, deloc productive pentru obiectivul politic al integrării europene. Evident că, în mare parte, această diferență de dinamică este rezultatul acțiunii statelor membre, al orientării conjuncturale a acesteia sub presiunea efectelor crizei financiare, dar mai ales al amânării reformelor structurale susținătoare ale convergenței indicatorilor statelor membre către referința superioară.

Creşterea puterii economice a unor state membre în detrimentul altora, reliefată prin interpretarea deja devenită curentă a dualității Uniunii – aşa cum am mai spus, state centrale versus state periferice, sau state de nord versus state de sud etc. – nu poate fi de bun augur pentru proiectul politic european. În realitate, trăim o îndepărtare de el, iar ceea ce ne lipseşte este chiar instrumentul atingerii lui – convergența în sensul cel mai larg.

Modificările de putere economică în cadrul Uniunii nu pot fi considerate un rău necesar, atât timp cât pledăm pentru

competiție. Cu condiția ca această competiție să fie stimulativă, şi nu distructivă, pentru țările care au nevoie de un timp de recuperare. În timp ce disparitățile din cadrul Uniunii ar pute fi întreținute în sensul centrifug noțiunii de uniune, ceea ce ar echivala cu o arhitectură nedorită a relațiilor economice şi politice între statele membre ale UE, este de observat că, în cadrul globalizării, este stimulată apariția a noi centre de putere şi modificări ale locului lor în ierarhia mondială, în căutarea unei noi arhitecturi de relații economice şi politice, care să le legitimeze din punctul de vedere al forței de decizie în cadrul unei agende globale. Cel puțin acum, din acest punct de vedere, globalizarea a devenit mai unificatoare decât integrarea europeană, iar soluția pentru UE este de a fi şi mai unită în cadrul acestui proces, în sensul devenirii sale ca factor important, cu o voce şi putere de acțiune pe măsură pentru o agendă globală. Or, ajungerea cât mai rapidă la o astfel de poziție înseamnă o convergență robustă în cadrul Uniunii. Cu state membre prioritar interesate de soluționarea problemelor comunitare, şi mai puțin de putere şi manipularea electoratului propriu în plan național. Acest lucru ar răspunde şi unei sincronizări mai rapide a UE cu oportunitățile globalizării şi dobândirii rolului de actor internațional autentic, în sensul Tratatului de la Lisabona.

2.5.2. Perspectiva motorului franco-german

Rezultatul alegerilor din Franța şi realegerea aceluiaşi cancelar german, în persoana Angelei Merkel, sunt de natură, în actualul context şi al unor promisiuni salvatoare, să refacă funcționalitatea motorului franco-german, tocmai în ideea forțării unei guvernanțe la nivelul UE mai bine orientată spre noile transformări necesare UE (de fapt, găsirea soluțiilor pentru o zonă euro întărită de germenii unei uniuni fiscale absolut necesari) şi spre acomodări preventive la riscurile unei noi posibile crize.

Considerată mereu motivul integrării europene, de la criza financiară încoace, cooperarea franco-germană a avut mult de suferit sub toate aspectele. Dezechilibrul major între cele două puteri ale UE a fost determinat de scăderea forței politice a Franței de a da o orientare evoluției UE, în contextul efectelor crizei economice şi al modelului de asanare a acestora şi de creştere indirectă, în contrapartidă, a influenței puterii economice a Germaniei, având însă ca bază performanțe pozitive puse pe seama celorlalte state membre ale UE, în special din „periferia" sudică.

2017[6] este un an decisiv pentru UE, după şocurile produse de Brexit şi alegerile prezidențiale din SUA şi în perspectiva alegerilor parlamentare din Franța (care au dat o majoritate semnificativă forțelor politice care l-au sprijinit pe preşedintele ales), din Germania, Olanda şi (posibil) din Italia. Evenimentele pot duce fie la revigorarea coeziunii UE, fie la expunerea la dezintegrare a acesteia sub valul neonaționalist european, dar şi al preconizatei reconfigurări a politicii SUA față de UE.

Într-o analiză sintetică făcută de Joschka Fischer (fost ministru de externe şi vicecancelar al Republicii Federale Germania 1998-2005) în *Social Europe*, liderul digital media, argumentele autorului pledează pentru o refacere rapidă a cooperării franco-germane în sensul unei „acțiuni de proiectare a puterii Europei", în condițiile extrem de vitrege cumulate ca realități şi/sau incertitudini în 2017.

Şansa salvării UE este ca, în problemele din ultimul timp, tratate atât de diferit de Franța şi Germania, fiind vorba despre cele militare şi respectiv cele financiare, cele două puteri continentale să admită un compromis imediat. „Fără îndoială,

[6] Documentarea generală a studiului nostru s-a încheiat la 30 iulie 2017, fapt ce ne îngăduie să abordăm doar previzional fapte şi consecințe interdependente după această dată.

Franța are experiență în managementul apărării (militare), iar Germania are aceleaşi abilități dacă vorbim despre problemele financiare complexe", spune Fischer. Cele două țări trebuie să reflecteze în comun şi serios asupra incidentelor şi modului de despărțire a Marii Britanii de UE, asupra faptului că Donald Trump, în toate declarațiile, îşi manifestă lipsa de interes față de integrarea europeană şi de garanțiile de securitate ale SUA pentru Europa şi, nu în ultimul rând, perspectiva ca SUA să-şi restabilească relațiile cu Rusia pe cu totul alte baze. Pericolul ca Europa să se afle în situația de a fi singură în fața Rusiei rămâne mare atât timp cât UE, până acum, şi-a bazat securitatea doar pe „soft power", iar Rusia, prin mijloacele militare, distribuite în teritoriu în ultimii doi ani, încearcă provocări la frontiere şi susține pe orice căi creşterea influenței sale hegemonice asupra Europei de Est.

Fischer vorbeşte pentru prima dată despre necesitatea ca, în fața posibilelor incertitudini în funcționarea NATO de acum încolo, UE „să-şi concentreze atenția pe salvarea integrării din punct de vedere instituțional, economic şi legal. Dar, în acelaşi timp (atenție!) UE ar trebui să asigure statelor membre o a doua opțiune de securitate". Ca mulți alți experți în geopolitică, Fischer subliniază acelaşi mesaj, anume că Rusia nu va interpreta slăbiciunea şi lipsa de riscuri ale vecinilor la adresa ei (şi UE se învecinează cu Rusia) ca fundamente ale unei păci, ci ca pe o „invitație" de a-şi extinde sfera ei de influență. Ca urmare, asimetria de putere din estul Europei (UE-soft power şi Rusia-hard power) va constitui mereu pericolul instabilității şi al conflictelor potențiale. UE nu mai dispune de libertatea de a se concentra doar pe dezvoltarea puterii sale economice, sub umbrela securității asigurate de SUA, ci este împinsă în mod necesar spre dezvoltarea capacității de a-şi proiecta puterea politică şi militară în fața noilor

realități geopolitice. Considerăm că Fischer a reuşit, la început anului 2017, o subsumare a multor idei şi opinii (unele deja au început să fie puse în practică) cu privire la viitorul posibil al UE: „Acum şase decenii, Tratatul de la Roma a stabilit realizarea Comunității Economice Europene; istoria şi evoluția ei curente forțează Franța şi Germania să configureze din nou viitorul Europei", subliniază Fischer în articolul „Europe Needs Franco-German Action to Project Power", în *Social Europe*, 12 ianuarie 2017).

2.6. Limitele politicii monetare când guverenele devin iresponsabile

Cu mici excepții, strategia de relansare economică a UE, de după 2008, a fost dominată de o austeritate forțată pe partea executivelor şi de politica monetară stimulativă pe partea băncilor centrale. Cu concluzia că, pe partea executivelor, politica acestora din domeniul fiscal-bugetar a consolidat mai degrabă efectele recesiunii, prin încetineala şi lipsa de fermitate a redresării şi prin şomajul ridicat (aspecte asupra cărora s-a insistat deja), ne rămâne să comentăm rolul politicii monetare, care a venit în prim-planul guvernanței nu numai în UE, ci şi în alte state marcate de pericolul deflației (SUA), sau chiar de manifestarea acută a acesteia (Japonia).

Dacă în materia politicilor economice aflate exclusiv de partea executivelor, manualul de economics (!) s-a dovedit depăşit de realități, în politica monetară asistăm practic la inovație, cu un experiment la care este greu de dat un răspuns. Este vorba despre trecerea la instrumente monetare neortodoxe, încă neclare în ceea ce priveşte revenirea la normalitate în domeniu.

Anii 2015 şi 2016 au demonstrat că pasul voluntar (al FED, al Băncii Angliei) s-a făcut sub presiune (Banca Japoniei), spre

instrumentele neortodoxe în politica monetară a ajuns la limite în ceea ce priveşte stimularea monetară a economiilor. Se poate spune, cel puțin în cazul UE, că acest pas, făcut voluntar şi cu întârziere, a susținut economiile pentru a funcționa în încetineala determinată de efectele crizei financiare şi efectele adverse ale măsurilor de asanare a primelor prin acțiunea guvernamentală. Limitele acesteia din urmă, în anii 2009 şi 2010, în ceea ce priveşte stimularea creşterii au orientat, cu speranță, privirea guvernării spre băncile centrale, fie lăsându-le să acționeze independent, fie forțându-le, prin măsuri administrative, să acționeze într-un anumit fel.

Ceea ce surprinde în inovația noilor instrumente neortodoxe de politică – relaxare cantitativă şi dobânzi negative – este faptul că băncile centrale, conform mandatului lor de a menține stabilitatea prețurilor, au trebuit să stimuleze tocmai inflația pentru a induce acum propensiunea spre consum, cu perspectiva creşterii ulterioare a costurilor. Comportamentul consumatorilor (gospodării ale populației, producători şi investitori) nu a răspuns la noul tip de impuls monetar (bani mulți şi ieftini), fiind marcat de o neîncredere relativ osificată pe fondul scăderii veniturilor reale, a randamentului instrumentelor de economisire, ca urmare a austerității, şi având noi aşteptări de scădere de prețuri. Economiile au stagnat, inclusiv din cauza lipsei de investiții publice şi de stimulente fiscale în apărarea indicatorului de datorie publică, ceea ce a făcut ca rolul de compensare între cheltuielile sectorului public şi ale celui privat (şi acesta suficient de îndatorat) să nu mai funcționeze în raport cu ciclul economic.

Se apreciază că, între rolul de stabilizare şi cel de stimulare a economiilor, băncile centrale au reuşit mai mult stabilizarea sistemelor financiare, ca premisă a stabilizării economiilor, iar stimularea creşterii economice a urmat o curbă relativ descrescătoare față de intensitatea instrumentelor de politică monetară

folosite. Mai mult, Germania a contestat legalitatea instrumentelor neortodoxe folosite de BCE (prin adresarea lor către propria Curte Constituțională şi Curtea Europeană de Justiție), însă fără succes, dar a insistat pentru un proiect al unei noi uniuni, respectiv Uniunea Pieței de Capital, după cel al Uniunii Bancare. În ciuda expansiunii relaxării monetare prin creşterea achizițiilor lunare de titluri de valoare, de la 60 de miliarde de euro la 80 de miliarde de euro, preşedintele BCE, Mario Draghi, precum şi alți experți în domeniu, constată că beneficiile respectivei măsuri încep să se diminueze, față de aşteptări, din punctul de vedere al creşterii economice, cu apariția unor riscuri greu de controlat.

Absența inflației, cu pericolul deflației, pare să nu poată fi compensată cu o invadare a pieței monetare eterice cu o lichiditate masivă şi costuri mici sau deloc, în condițiile în care consumul şi încrederea nu-şi pot reveni. Guvernanța în domeniu ne-a arătat că funcționarea canalelor de transmisie a impulsului monetar reacționează cu totul altfel în căutarea stimulării inflației, lanțul de efecte fiind mai puțin cunoscut în condițiile în care avem, pe de o parte, o cerere de consum stagnantă, iar pe de altă parte, cu multe alte resurse în aşteptare (capital şi forță de muncă). Probabil că transmisia are nevoie de un timp mai îndelungat, canalul fiind mai lung şi necunoscut, ceea ce diminuează forța impulsului inițial. Înțelepciunea tradițională arată că „politica monetară este un instrument puternic când încerci să reduci inflația", spune Lars Rohde, preşedintele Consiliului de Administrație al Băncii Danemarcei. Iar dacă trebuie să o creşti cu o ofertă de bani excesivă (fiind un fenomen monetar, după Milton Friedman), „ea nu mai este atât de eficientă întrucât va trebui să se treacă printr-un lanț mult mai lung de efecte" (*Bloomberg*: „The End of Economics 101 is Nigh as Central Bank Logic Unravels"; mai, 2016). Concluzia este simplă, după Rhode: „inflația are nevoie de presiunea cererii, iar pe plan global această presiune este prea puțină".

Un alt efect practic al actualei politici monetare de tip „**busted flush**" (prin împingere de lichiditate) ar fi trebuit să fie expansiunea creditării prin băncile comerciale, dar acest canal este blocat de simplul fapt că dobânzile negative nu sunt conforme nici cu expansiunea creditului, nici cu performanța băncilor comerciale, veniturile din dobânzi fiind mici. Prin urmare, preferința este de a depune banii la băncile centrale, dobânzile mici sau nesemnificative fiind mai bune decât asumarea riscurilor creditării într-o economie care lâncezeşte.

În contextul politic actual, dar şi al teoriei în căutare, încă recentul mesaj din Parlamentul European, al lui Mario Draghi (de la începutul anului 2016), arăta că este timpul ca guvernele să înțeleagă limitele de acțiune ale BCE. Politica monetară a Zonei Euro nu poate modifica singură structuri economice dacă ele nu pot reveni la o producție performantă, solvabilă prin consum. Cu alte cuvinte, politica monetară trebuie însoțită de reformele structurale declarate şi/sau deschise deja, dar cu finalitate aşteptată, făcute numai de guverne. Dacă multă lichiditate oferită cu generozitate de BCE este exact contrariul predispoziției guvernelor de a face reforme structurale, după modelul *economia merge bine şi produce venituri la buget*, de ce ar mai fi nevoie de reforme structurale?

Deficitul de productivitate într-o economie cu tendințe stagnante, care are impact asupra competitivității naționale a unei țări, a deschis însă o cale falsă de menținere a clientelei externe şi de a face față competiției globale, respectiv războiul valutar. Începând cu anul 2016, războiul valutar (folosit şi în alte împrejurări ale competiției globale) pare să fi intrat într-o etapă nouă, care sfidează regulile economice tradiționale. Folosirea cursului valutar ca ingredient de competitivitate, cu totul rupt de productivitatea muncii, devine efectul şi cauza, în acelaşi timp, a unei volatilități crescute a piețelor, iar acest lucru a neutralizat puterea băncilor centrale predispuse să-şi slăbească monedele

emise prin depreciere, pentru a ajuta revirimentul economiilor prin exporturi.

Competitivitatea exportului asigurată prin deprecierea monedelor naționale, în condițiile evoluțiilor negative ale pieței muncii (şomaj, venituri, rigiditate în mobilitate) şi ale cererii externe (în restrângere), nu poate fi decât o soluție temporară de a salva/menține creşterea economică internă, în lipsa reformelor, care ar trebui să permită o continuă dinamică ascendentă a productivității muncii, ca factor al competitivității.

Se observă faptul că țări cu datorie externă ridicată, cu dobânzi de politică monetară negative, au cunoscut aprecieri ale monedei naționale, erodând complet efectul logic al indicatorilor menționați asupra exporturilor şi profiturilor corporațiilor. Se asistă la o scădere a cotațiilor acțiunilor firmelor, în condițiile în care o datorie publică mare şi un curs apreciat contrar aşteptărilor în efectele politicii monetare nu mai respectă „legile gravitaționale" ale piețelor (după un editorial din *Financial Times*, "Currency wars backfire for Japan and Europe", 6 aprilie 2016), respectiv răspunsul adecvat al acestora.

Euro s-a apreciat față de dolar în aceleaşi condiții în care Mario Draghi a anunțat o şi mai mare relaxare a politicii monetare a BCE (inclusiv dobânzi negative), ceea ce înseamnă că stimularea economică aproape exclusiv prin instrumentele băncilor centrale a ajuns la limita de la care efectele anticipate devin contrare aşteptărilor. Decizia FED de a menține o dobândă joasă de politică monetară pentru o perioadă mai îndelungată de timp s-a reflectat şi ea în aprecierea euro, ceea ce a redus marja de competitivitate a exporturilor şi profiturilor corporațiilor din Europa, bazată pe deprecierea de curs. Se pare că acum este, de fapt, ora bilanțurilor războaielor valutare în care beneficii anterioare ale unei desincronizări a politicilor monetare (în special între FED şi BCE) sunt practic şterse de inacțiunea totală a

guvernelor, constrânse de restricții bugetare tari, dar greu a fi respectate.

În această nouă etapă, China şi Marea Britanie nu mai sunt părți combatante în războiul valutar după aflarea rezultatelor alegerilor în SUA şi, respectiv, a sensului finalizării economice a procesului Brexit. Harta de ansamblu a economiei globale indică faptul că este posibilă o realiniere a cursurilor de schimb, odată cu recunoaşterea faptului că războaiele valutare nu au făcut decât să reducă dobânzi şi randamente negative ale hârtiilor de valoare, fără să ajute la evitarea pericolului deflației şi, mai ales, la preluarea inițiativei guvernelor de a investi banii ieftini în mult aşteptatele proiecte de infrastructură cu iz de reforme structurale. Cererea agregată globală rămâne anemică deşi a dat semne de revigorare în datele de creştere economică, cu paradoxul că banii ieftini oferiți de băncile comerciale nu ajung, de fapt, în economia reală. Ultima inovație era cea a „banilor răspândiți din elicoptere", direct spre populație şi nu prin băncile comerciale (reticente la creditare, dar şi cu clientelă puțină), ca o ultimă soluție economică susținută de politici noi. Inovația nu a fost convingătoare.

Analiştii converg spre ideea, deja expusă, că politica monetară a băncilor centrale trebuie să înceteze a mai fi singura capabilă să mai poarte lupta cu redresarea postcriză economică, ceea ce înseamnă, de fapt, recunoaşterea explicită a necesității ca guvernele să iasă din paralizia politicilor economice determinate de o paradigmă a trecutului. Germania, prin vocea ministrului de Finanțe, Wolfgang Schäuble, a fost cea mai nemulțumită de politica monetară a BCE, ca bancă independentă, care impune conduita instrumentelor ei pentru 19 state membre ale UE. Această politică este mai puțin favorabilă Germaniei, performanțelor ei economice antecriză şi în timpul acesteia, comparativ cu alte state membre aflate în dezechilibre bugetare şi de datorii

publice şi private semnificative. Este acelaşi semnal de fracturare, ca în cadrul Zonei Euro, între cei care pot sta singuri pe picioarele lor şi cei care aşteaptă ajutor de la alții, fără să accepte condițiile de constrângere impuse de primii.

O analiză *Stratfor* („The Real Currency War", aprilie, 2016), invoca sursa primară a actualelor războaie valutare, respectiv trecerea deliberată şi sistematică a controlului aurului din mâinile private în cele ale statului, cu clădirea, până la un moment dat, a infailibilității SUA, care a sprijinit preeminența dolarului american în sistemul monetar internațional. De fapt, războaiele valutare, ca ingredient al competitivității naționale (din partea euro şi a yuanului chinez, în special), urmăresc surclasarea privilegiilor SUA prin propria monedă de azi, ruptă de standardul aur, dar care a permis SUA să domine lumea prin modelul lor economic de îndatorare şi care dezvoltă preferința pentru paliative fiscale şi monetare, în detrimentul reformelor structurale. Ceea ce uită periodic competitorii este faptul că privilegiul preeminenței dolarului şi al dezvoltării pe bază de îndatorare atrage, după responsabilități în ceea ce priveşte menținerea hegemoniei globale, şi costuri foarte mari din punctul de vedere al dependenței ei de un mediu global stabil financiar şi monetar. Or, această „asigurare" după criza financiară s-a pierdut, iar alți competitori (UE şi China) sunt precauți în preluarea rolului de stabilizatori globali în locul SUA, din motive de percepție legate de slăbirea considerabilă a proiectului european, respectiv de schimbare a modelului economic.

Pentru procesul amintit sunt relevante trei momente distincte: a) înfrângerea hegemoniei Marii Britanii, ca putere economică, la sfârşitul secolului XIX; b) redistribuirea puterii economice în lume, la sfârşitul celui de al Doilea Război Mondial; c) înființarea FED în SUA, în anul 1913, urmată, două decenii mai

târziu, de Emergency Banking Act (1933, sub administrația lui Franklin Roosvelt), prin care se confisca, practic, aurul şi se slăbeau legăturile variabilității prețului lui pe piață cu sistemul monetar şi de plăți în SUA. Noul Standard Aur stabilit prin Acordurile de la Bretton Woods şi eliminarea lui în anii '70 (sub administrația Richard Nixon) a anihilat posibilitatea, pentru cetățenii americani, de a mai schimba dolarii direct în aur, privilegiul revenind numai guvernelor.

Conform analizei menționate, războaiele valutare şi lipsa de încredere în guvernanța economică şi financiară pun față în față două fenomene-țintă incompatibile: cel al deprecierii monedelor (privilegiu al băncilor centrale emitente de valute de rezervă, în lipsa responsabilității de custozi privați ai aurului), ca armă pentru competitivitate externă, şi reclădirea încrederii în monedele de rezervă, ca privilegiu de atractivitate sau de refugiu pentru alte economii afectate de instabilitate economică şi financiară.

2.7. Simboluri în cumpănă ale Uniunii Europene

În atmosfera de relativă confuzie determinată de cele şapte crize simultane prin care trece Uniunea, funcționarea unor simboluri, cu greu atinse în procesul de integrare, pare să-şi piardă din puterea stabilizatoare asupra psihologiei cetățeanului european. În cumpănă sunt **moneda unică** şi **Spațiul Schengen**, ambele simboluri având poate cea mai mare semnificație din punctul de vedere al nivelurilor atinse în domeniul libertăților economice ale cetățenilor europeni, ambele cu conotația creşterii standardului de viață. În acelaşi timp, funcționarea pieței unice cu o monedă unică, deocamdată în Zona Euro, şi semnificația liberei circulații asigurată în Spațiul Schengen pot fi considerate ca precursoare ale unei uniuni politice, prin pasul făcut între

comuniunea spațiului unic economic, prin euro, cu libera circulație a persoanelor. Simțul politic al establishmentului actual deviază şi caută motive de întârziere, deja existente prin sensul motivațiilor guvernanței pe care o analizăm.

În privința guvernanței, problema de fond constă în faptul că proiectul monedei unice a ocolit pilonul fiscal ca element de bază al unei arii valutare optime, în timp ce nici cooperarea economică drept remediu nu a fost destul de puternică şi disciplinată pentru a suplini manifestarea unei voințe politice ferme şi constante a şefilor de state şi guverne fondatoare ale Zonei Euro. Criza financiară a zdruncinat puternic simbolul şi simbolistica monedei unice, recunoscându-se însă că dispariția euro ar fi echivalentă cu prăbuşirea întregului edificiu construit de Uniune până acum.

Criza refugiaților, prin reinstalarea mentală şi pe teren a barierelor în fața liberei circulații a cetățenilor Uniunii, în vederea stăvilirii, printre altele, a terorismului, a ajuns şi ea în faza interpretărilor de disoluție a Uniunii prin dispariția Spațiului Schengen în formula s-a inițială. O asemenea reconfigurare a funcționării Spațiului Schengen afectează dinamica creşterii pieței unice şi a competitivității acesteia, implicit a calității creşterii economice a Uniunii, deja afectată de rigiditatea pieței forței de muncă şi de stagnarea relativă a productivității muncii.

„Cade Schengen, cade UE" a fost retorica anului 2015, care repeta formula sintagmei „Cade euro, cade UE" din anul 2010, dar cele două temeri au devenit intercorelate. Cancelarul Germaniei, Angela Merkel, şi preşedintele Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker, pun soarta euro în şansa găsirii unei soluții la criza refugiaților. Nefiind soluționată criza la granițele Uniunii şi în spațiul acesteia, eforturile se îndreaptă spre zonele generatoare de emigranți, şi ele bulversate de o proastă guvernanță a aşa-numitei primăveri arabe, tot un eşec politic al unor puteri ale

Uniunii. Speranțele sunt îndreptate spre închiderea graniței siriene, cu ajutorul Turciei, o altă țară căreia Uniunea i-a refuzat o cooperare economică mai strânsă, inclusiv prin perspectiva mereu îndepărtată a aderării Turciei la Uniune. În 1986, această şansă a fost spulberată de soluția aleasă în stingerea unor conflicte tradiționale dintre Grecia şi Turcia, ca ulterior Grecia să devină o povară pentru Uniune, salvarea ei de colaps (stat falimentar) nefiind soluționată nici în prezent de o formulă financiară solidă, iar rămânerea ei în Zona Euro fiind încă o rană deschisă.

În prezent, criza refugiaților este cea mai apăsătoare problemă a Uniunii, iar câştigarea terenului de către eurosceptici aduce în prim-plan ipoteza că închiderea granițelor pentru refugiați este mai degrabă soluția de salvare politică pentru fondatorii Uniunii de azi, în fața crimelor întâmplate la începutul anului 2016, puse pe seama teroriştilor musulmani. Din păcate, evenimentele au arătat că sursa terorismului erau cetățeni de etnie musulmană ai Uniunii, criza refugiaților scoțând în evidență una dintre tarele modului de integrare socială a emigranților în unele state membre ale UE, emigranți stabiliți cu o generație înainte (segregare, ghetoizare).

În paralel, migrația în sine, care cuprinde şi libera circulație a forței de muncă în spațiul Uniunii, accentuează fenomenul de migrare de la statutul de lucrător activ în economiile Uniunii la cel de asistat social, proces semnalat de Alan Greenspan, fostul preşedinte al FED, în contextul mai larg al globalizării. Problema creşterii productivității muncii în UE este deja suficient de acută, îmbătrânirea populației şi politicile sociale considerate normale reducând puterea de economisire a statelor şi, implicit, de a asigura resurse pentru investiții (în locuri de muncă cu tehnologie ridicată). Investițiile susținute cu fondurile publice sunt cruciale pentru creşterea economică prin sporirea productivității muncii

(practic a PIB potențial), dar sursele în creştere pentru asistența socială, pentru care optează noii veniți, sunt pe cale să distrugă rolul statului în domenii-cheie ale economiei de piață competitive şi deschise. Brexitul reflectă şi o reacție la acest aspect.

Trebuie observat că, prin criza refugiaților, realizări ca piața comună şi euro devin afectate tot mai mult de reacțiile naționaliste, manifestate încă la efectele imediate ale crizei financiare, iar modul incoerent de răspuns la ele generalizează senzația unui „început al sfârşitului" (o spune Juncker). Se sugerează că vulnerabilitatea Uniunii a escaladat la scara funcționării ei în ansamblu, făcând ca soarta euro să fie „direct legată" acum de rezolvarea crizei refugiaților (o spune Merkel), care dublează turbulențele economice deja existente. Pentru actualii lideri, consecințele politice la nivel național pentru Germania şi Franța par a fi mult mai puternice. În viitoarele confruntări electorale, bătălia pentru un front comun al Uniunii se poate accentua, cu urmări în care abordările naționale să fie considerate de radicalii care se ridică mai bune chiar decât un colaps al Uniunii.

Deşi insurgența crizei refugiaților a fost generată de Germania, prin cancelarul său, ministrul de finanțe al acesteia, Wolfgang Schäuble, avertizează că percepția ei ca problemă germană este greşită. Multe dintre statele membre au aşteptări de la deciziile germane, iar acest lucru face ca problema emigranților să fie, de fapt, una europeană, prin adoptarea respectivelor decizii la Bruxelles. Atât Merkel cât şi Juncker au legat explicit controlul frontierelor naționale în zona Spațiului Schengen de un posibil colaps al pieței unice în zona cea mai dezvoltată a Uniunii. Sfârşitul euro ar fi o consecință, pentru că „fără Schengen… euro nu are nicio menire", spune Juncker, iar Merkel adaugă că „nimeni nu poate pretinde să aibă o monedă unică/comună dacă nu asigură un acces facil la trecerea frontierei".

Se pare că tocmai **salvarea simbolurilor Uniunii** este singura garanție a unui eventual optimism legat de o soluție comprehensivă a emigranților (comisarul pentru migrație, Dimitris Avramopoulos).

2.8. Din nou despre Brexit

Fenomenul Brexit a indus o mare incertitudine privind anvergura efectelor sale asupra economiei globale şi a UE. Dacă luăm în considerare multitudinea de opinii, cu concluzii totuşi convergente pe linia consecințelor, nu putem omite stimularea argumentelor lipsă într-un manual scris, pentru a conştientiza ce înseamnă a ieşi individual dintr-un proces de integrare colectivă. Istoria are multe exemple unificatoare europene, de la ligi de comerț la alianțe politice şi militare, dar niciunul dintre ele nu a fost atât de complex precum cel al UE şi, deşi disoluția lor a fost, de regulă, completă, exercițiile unificatoare predecesoare ale Uniunii de azi nu au lăsat nimic în urmă. Brexitul trebuie privit ca o mare provocare a guvernanței europene şi, indiferent de deznodământ, va impune lecții de natură să poată perfecționa un proces de integrare bazat pe diversitate, precum cel al actualei UE.

Practic, pe toate canalele economice, comerciale, financiare, monetare şi valutare care leagă (după joia neagră din 23 iunie 2016) Marea Britanie de lume şi de continentul european, se simt deja şocuri prevestitoare ale unui impact major, decelabile numai în timp. Regula generală este punerea în ecuație a suveranității naționale cu integrarea într-o lume globalizată, aceasta din urmă impunând, în opinia noastră, redefinirea unor concepte cu care să se poată opera în domeniile social-economice cu reflectare în deciziile politice. Ca urmare, UE nu poate rămâne aceeaşi, întrucât solicitările premierului britanic, David Cameron, încă înaintea căderii guvernului său, rămân fără ecou după Brexit. Dar

vor influența viitorul integrării europene şi viziunea de realizare a proiectului uniunii politice.

În acelaşi timp, aceleaşi propuneri se adaugă la consistența unor forțe centrifuge, care se manifestă deja, atacând în conținut şi dinamică principiile unificatoare, şi ele simboluri ale Uniunii: convergența, unicitatea, solidaritatea, coeziunea. Toate programele Uniunii construite ca instrumente de întărire funcțională a acestor principii/simboluri, în special cele finanțate prin fondurile structurale în derulare, sunt afectate în ipoteza Brexitului prin canalele politice, economice, de curs valutar (între euro şi monedele naționale ale statelor membre din afara Zonei Euro). Aceste vulnerabilități sunt determinate de reducerea disponibilității politice de a contribui la fondurile structurale, de modul şi orientarea în cheltuirea lor, într-o perioadă dominată de deficite bugetare şi datorii externe mari.

Destabilizarea pieței financiare rămâne subiectul zilei, prin influența indusă de necesitatea unei reorientări a fluxurilor economice şi comerciale ale Marii Britanii, iar acest lucru este considerat un risc sistemic la stabilitatea financiară a multor state membre ale UE, în special cele din Europa Centrală (inclusiv România), mari beneficiare ale unor resurse din bugetul de funcționare al Uniunii. Precedentul în sine, faptul că un stat membru al UE a decis să iasă, i-a determinat pe alții să reconsidere modalitatea de funcționare a Uniunii. Abordările unei Uniuni cu mai multe viteze sau ritmuri, care au creat o întreagă psihoză, după opinia noastră falsă, sau o integrare à la carte, prind viață şi devin opțiuni pentru modul cum poate fi întărită soliditatea integrării. Este vorba, în final, despre o nouă tipologie de structurare a relațiilor dintre state din punctul de vedere al realizării tăriei acestora în timp, pe parcursul integrării, a obligațiilor şi responsabilităților de stat membru. Configurarea unui centru şi a unei periferii a Uniunii capătă substanță prin simpla rezoluție a

Brexitului. Că va fi hard sau soft, Brexitul va aduce, în mod necesar, transformări ale Uniunii experimentul fiind o nouă lecție de guvernanță. Poate spre bine.

Ceea ce este în discuție, prin simpla existență a unei intenții de exit ori a Brexitului însuşi, este un nou echilibru de putere în cadrul Uniunii şi în Europa, cu consecințe geopolitice pe termen lung, misiunea continentală şi puterea de atracție a Uniunii fiind afectate. Fostul preşedinte al US National Intelligence Council şi profesor la Universitatea Harvard, Joseph Nye, atrage atenția „celor dispuşi" să slăbească Uniunea, că produc un context în care au de suferit şi relațiile transatlantice, cu semnificația criticabilă (reală sau ocultă) a rolului SUA în Europa. Faptul că Administrația Obama a precizat cu fermitate că Marea Britanie şi Europa sunt puternice doar dacă sunt împreună, trimite doar iluzoriu la altă posibilă relație a Marii Britanii cu SUA, prin care Marea Britanie să influențeze Europa. În context, nu este de mirare, spune Nye, că Rusia, prin „Kremlinul lui Vladimir Putin, întâmpină cu bucurie un Brexit efectiv şi toată confuzia din politicile interne ale țărilor europene din UE". Donald Trump, preşedintele actual al SUA, s-a exprimat în sensul că Brexitul este cel mai bun lucru pentru englezi.

Analiza lui Nye vine cu câteva argumente solide pentru cei care cred în Uniune. Dacă ea acționează ca o entitate, UE este cea mai mare economie globală, cu o populație (500 de milioane) care o depăşeşte pe cea a continentului american (325 de milioane). În termeni de cheltuieli militare, Uniunea este a doua în lume după SUA, cu o pondere de 15% din totalul acestora (12% China şi 5% Rusia). SUA şi UE îşi susțin reciproc resursele de dezvoltare, nivelul ISD în ambele direcții sunt mai mari decât cele operate în Asia, iar comerțul SUA cu UE este mult mai echilibrat decât cel al SUA cu Asia.

Modificarea echilibrului dintre puterile actuale confirmă pericole geopolitice pentru Uniune, alimentate de datoria SUA şi

de slăbiciunea unor economii precum cele ale Rusiei şi Chinei. Uniunea şi SUA, ca parteneri strategici, prin relațiile strânse de cooperare, aşa cum sunt clădite în prezent, constituie o garanție a menținerii unei ordini internaționale liberale pe termen lung, în fața creşterii puterii Chinei, cu actualele modificări ale modelului său de dezvoltare şi a unei Rusii deja slăbite economic în interior, dar înclinată spre agravarea unor riscuri în afara sa.

Ideea de Brexit în sine a slăbit deja Uniunea şi Marea Britanie. Lumea se va confrunta cu un risc de evoluție dezordonată a actualului sistem internațional. Un Brexit efectiv are consecințe accentuate pe fondul perspectivelor economiei SUA şi a celei globale, afirma preşedintele FED, Janet Yellen, ritmurile lente şi în scădere ale creşterii economice amplificând repercusiunile posibile. În cauză este calitatea mediului de afaceri, în general aflat sub influența scăderii oportunităților acestuia. Pentru SUA, o piață importantă de desfacere şi de investiții americane rămâne China, ca un exemplu major al impactului unui Brexit,. Atractivitatea Chinei este perturbată însă de schimbarea modelului său economic, marcat de un exces de supracapacități de producție în proprietatea statului, iar o amânare a exitului acestora de pe piață afectează prezența investițiilor în foarte multe state dezvoltate.

Politica internă a Chinei a fost „law profile" în ceea ce priveşte o poziție oficială față de Brexit, dar creşterea relațiilor ei economice cu Marea Britanie, în contextul parteneriatului UE-China, îi determină înclinația de a fi în favoarea unui non-Brexit. Yao Ling, director adjunct al Centrului de cercetări al Ministerului pentru Comerț, afirmă că, investind pe piața europeană prin folosirea ca pod a Marii Britanii, Chinei îi vor fi afectate progresele făcute în respectiva direcție, în urma părăsirii UE de către această țară. Din surse diplomatice preluate de Reuters este de reținut mesajul preşedintelui chinez, Xi Jimping, către David

Cameron, deşi indirect, dar clar, în care a subliniat interesul Chinei pentru o Europă unită, puternică.

Principala filieră a destabilizării sistemului internațional o reprezintă cursul lirei sterline, monedă globală de rezervă, care a dat primele semne de depreciere. Efectele se vor dispersa pe canale multiple de transmisie (dobânzi, comerț, fluxuri financiare, ratinguri etc.), suficient să ducă la ceea ce mulți au numit destabilizare. Reprezentanți ai Saxo Bank (Steen Jakobsen, economist-şef, şi Simon Fasdal, strateg) afirmă că Brexit reprezintă „un imens potențial pentru o mare tulburare în termeni de volatilitate şi zgomot pe termen scurt" (citat din *Money.ro*). Ideea reflectă demersurile pentru schimbări structurale pe care Marea Britanie nu le poate evita, cele două sectoare dominante, bancar şi imobiliar, nemaiavând un viitor sigur, inclusiv prin indicatorul de productivitate, aflat la nivel zero. Schimbările structurale din Marea Britanie vor induce mişcări similare pe piețele partenerilor ei globali şi din UE. Din aceeaşi sursă (*Money.ro*) preluăm şi o concluzie mai largă, edificatoare ca moment al globalizării: „Marea Britanie se află în fața unui vot politic, dar şi în fața unei imense schimbări structurale către o nouă lume, care vine cu o nouă ordine economică".

Instabilitatea economică şi financiară indusă de Brexit cuprinde şi domeniul strategiei de securitate, al cărui succes depinde de cooperare, şi nu de părăsirea acesteia din motive naționale. Jens Stoltemberg, secretarul general al NATO, amplifică ideea instabilității crescute prin părăsirea UE de către Marea Britanie: „Suntem într-o perioadă marcată de numeroase amenințări şi instabilitate. Nu avem nevoie de amplificarea lor. Avem nevoie de mai multă cooperare în Europa… Cred profund că ceea ce contează cu adevărat pentru NATO este o Marea Britanie puternică într-o Uniune Europeană puternică".

Consecința cea mai semnificativă, desprinsă din toate analizele, dezbaterile şi comentariile pe tema Brexit, este înmulțirea

în sondaje a intenților de „exit" în alte țări ale Uniunii (Olanda, cu precedentul respingerii prin referendum a acordului UE-Ucraina), sau dorințele ca actualul statut de stat membru al UE să fie revalidat printr-un referendum (Franța, Polonia, Germania, Spania, Suedia, Finlanda, Cehia). Este una dintre „revelațiile întunecate" induse de moțiunea Brexit la adresa elitelor de la Bruxelles. Înaintea declanşării referendumului pentru Brexit şi după rezultatul acestuia, validat şi de Parlamentul Marii Britanii, s-a emis o întreagă „literatură de specialitate", sub imboldul noutății unei acțiuni practic împotriva firii, existenței şi scopului UE şi al integrării europene. Numitorul comun al opiniilor s-a concretizat, şi în acest caz, pe incertitudinile derivând dintr-un astfel de proces de părăsire de către un stat membru al UE. Marea Britanie nu este un (fost) membru al UE oarecare, ci unul care, în contextul negocierii pe parcursul anilor a multor derogări, unele definitive (contribuția la bugetul funcțiunii UE, neadaptarea euro etc.), reprezintă pentru Europa o putere politică, economică şi militară.

Desigur, inițial au fost emise unele dintre cele mai prăpăstioase perspective privind viitorul economic al Marii Britanii, realitatea demonstrând că şocurile aşteptate (pe cursul crizei, pieților financiare, încetinirea creşterii economice) au fost cu mult mai mici, cel puțin din două motive: Marea Britanie este un stat bine structurat economic şi cu o capacitate de reziliență şi adaptare dinamică la şocurile externe (vezi comportamentul în timpul crizei financiare); Marea Britanie contează doar cu 3% în PIB global. În plus, trebuie menționată şi acea amânare de trecere oficială imediată la negocierile de despărțire de UE, care a evitat ceea ce se poate numi un „hard landing". A vedea şi aştepta a fost o atitudine înțeleaptă, care a demonstrat că efectele imediate s-au calmat (deprecierea lirei sterline şi anumite inversări de fluxuri de capital). S-a intrat chiar într-un „business as usual", cum spun englezii. Trebuie urmărite mai degrabă fenomenele de volatilitate

globală, cum ar fi pierderile de ritm ale economiilor SUA, Chinei sau slăbiciunea prețurilor din zona materiilor prime (în special țiței) şi fragilitatea economiilor emergente. Ele vor afecta Europa şi UE în egală măsură cu Marea Britanie.

Dimensiunile disocierii Marii Britanii de UE devin din ce în ce mai evidente şi preocupante atât pentru ea ca stat membru, cât şi pentru celelalte state şi birocrații de la Bruxelles. Euforia rezultatelor referendumului s-a risipit pentru cei care au dorit ieşirea Marii Britanii din UE, iar transferul de putere de la premierul David Cameron la Theresa May a trezit în mintea tuturor complexitatea divorțului de facto, Art. 50 din tratat nefiind imediat evocat.

Deşi părăsirea de către Marea Britanie a fost principalul punct pe agenda Summitului informal al Consiliului European din Bratislava (16 Septembrie, 2016), tratarea subiectului a fost minimă, după afirmațiile lui Donald Tusk, preşedintele Consiliului. Punctul de vedere comun a fost că Marea Britanie va trebui să declanşeze ea însăşi perioada de doi ani de negocieri de ieşire formală din UE în baza Art. 50 al Tratatului de Funcționare a UE. La data respectivă, presupunerile inițiale au fost că May va face uz de Art. 50 cândva în ianuarie sau februarie 2017, ceea ce s-a întâmplat aproape cu exactitate.

Părțile contractante au descoperit, fiecare din ele, avantajele şi dezavantajele despărțirii Marii Britanii de UE , iar acest lucru i-a determinat pe mulți diplomați şi birocrați de la Bruxelles să cântărească oportunitatea unor „prenegocieri" înainte de declanşarea Art. 50. În principiu, este vorba despre a prezerva, chiar în această situație, unele avantaje reciproce (acces pe piețe), dar cu menținerea echilibrului. Este ştiut că substanța argumentelor în favoarea Brexit a constituit-o stoparea invadării Marii Britanii de emigranți din statele membre (mai ales polonezi) şi de valul de

refugiați, în sensul că Marea Britanie nu mai doreşte să asigure avantaje sociale unor azilanți sau emigranți fără locuri de muncă.

Dorința Marii Britanii de a-şi fi consolidat un principiu din această poziție, chiar înainte de invocarea Art. 50, s-a lovit de fermitatea Bruxellesului: niciun acces îngrădit pe piața UE a produselor, serviciilor, inclusiv cele financiare, fără libera mişcare a lucrătorilor din UE către Marea Britanie şi niciun fel de discuții pe această temă înainte de invocarea Art. 50. În acest sens, este întărit principiul unității UE în fața cererilor Marii Britanii. Martin Schulz, preşedintele Parlamentului European, atenționa, la vremea respectivă, că trebuie evitat ca Marea Britanie să „ne joace pe unii împotriva altora, ceea ce ar fi fatal pentru existența UE".

Diferențele de opinie cresc pe măsura conştientizării efectelor devastatoare ale divorțului, alternativele maximale între un „soft landing" în avantajele pe care Marea Britanie le va pierde (Germania) şi un divorț imediat (susținut de Franța). Toate în ideea ca pierderile Marii Britanii să fie un semnal de descurajare a celor care ar înclina spre un referendum de tip *exit* (în cauză votanții francezi, care au susținut-o în alegerile prezidențiale pe Marine Le Pen, liderul Frontului Național catalogat ca unul dintre cele mai eurosceptice partide). Evident, statele membre ale UE din partea de est susțin un divorț dureros pentru Marea Britanie, atât timp cât nu va renunța la a considera lucrătorii acestor țări ca cetățeni de mâna a doua. Tot aşa, niciun avantaj material din partea unui stat membru al UE nu poate fi menținut față de Marea Britanie, fără garantarea avantajelor lucrătorilor celorlalte state membre care trăiesc în Marea Britanie.

În aşteptarea invocării formale a Art. 50, au existat, dar persistă şi acum, după ce premierul britanic, Theresa May a pierdut majoritatea, presupuneri cu privire la o strategie pe care Marea Britanie şi-o va asuma în cadrul negocierilor oficiale.

Aceasta va cuprinde modalități de reacție la multe restricții şi pierderi posibile, de la trecerea de la statutul de stat membru al UE la o relație bilaterală a Marii Britanii cu UE. Nu putem omite faptul că, într-un articol din *Financial Times* („Brexit? What Brexit? EU on Cruise Control"), un înalt oficial de la Bruxelles mărturisea sub anonimat, pentru Reuters, că Marea Britanie „are cei mai buni diplomați din lume; dacă nu vom rămâne uniți, ne mănâncă de vii". Ceea ce rămâne de presupus este că punctul de vedere unitar al UE, dincolo de alte dezbateri la nivelul Consiliului European cuprinde „trei mantre" cunoscute: (a) negocieri numai după invocarea Art. 50; (b) simetrie în viitoarele relații Marea Britanie şi UE; (c) UE trebuie să fie unită în poziționarea în cadrul negocierilor. Ceea ce este valabil şi pentru poziția României.

Este foarte adevărat că un divorț dur poate inflama Scoția şi Irlanda de Nord, care nu au votat pentru referendum, în scopul de a cere despărțirea de Marea Britanie sau un regim preferențial cu UE. Nu pot fi omise însă turbulențele politice ale Brexitului: (a) referendumul Ungariei privind obligativitatea cotelor UE pentru refugiați; (b) referendumul constituțional eşuat în Italia cu impact asupra apartenenței la Zona Euro; (c) problema Cataluniei, în Spania; (d)impactul asupra alegerilor din Franța, Germania; (e) încurajarea comportamentului agresiv al Rusiei (în Ucraina şi asupra Țărilor Baltice şi din Balcani). Se apreciază că, dintr-o perspectivă geopolitică, Zona Euro şi UE în ansamblu pot fi expuse unor riscuri mari, pe care Marea Britanie se pregăteşte minuțios să le evite prin aceeaşi poziție insulară față de continent. Vom avea în față o dihotomie (split) a guvernanței democratice europene, între continent şi „insula" britanică, care a mai dat rateuri dacă ne gândim la preludiul cooperării politice în vremea unei Germanii conduse de Hitler.

Rămâne emblematică, în context, atenționarea colegilor conservatori de către Theresa May, la preluarea postului de prim-ministru, că partidul va fi cunoscut ca un „partid jucăuş" („nasty

party")[7]. În opinia lui Mark Leonard, director al Consiliului European pentru Relații Externe, May a reuşit să transfere presupusa imagine „complicată" a partidului său asupra întregii țări. În următoarele 100 de zile ale guvernării ei, prin discursuri cu atacuri care dezvăluie mai în profunzime cauzele Brexitului, s-a poziționat: *împotriva* elitelor internaționale, ca o aluzie clară la establishmentul existent şi implicit la efectele globalizării susținute de politici monetariste; *pentru* controale severe ale emigranților în cadrul viitoarelor negocieri cu UE; pentru amenințarea cu obligarea firmelor naționale de a furniza lista angajaților străini etc.; *lăsarea* a 3,5 milioane de persoane rezidente în Marea Britanie cu gustul amar al îndoielii asupra garantării drepturilor de rezidență câştigate. Iată, efectele psihologice ale unei guvernanțe încrâncenate de menținerea puterii, sub semnul aceleiaşi distanțe între cei care guvernează şi cei guvernați, cu efectul ajungerii în acelaşi punct de unde s-a plecat cu ideea de Brexit.

Guvernul britanic conservator, sub noul prim-ministru, a reuşit „intrarea în normal a retoricii naționaliste" (Mark Leonard, 2016), alimentate totuşi cu evenimente de ură rasială şi impunând o serioasă stare emotivă populației imigrante. Este unul dintre efectele cele mai dezastruoase ale Brexitului, după ce Marea Britanie, la Jocurile Olimpice din 2012 găzduite la Londra, manifesta o atitudine de bunăvoință, empatie şi de încredere în modelul ei de diversitate etnică şi culturală. Se ajunsese cu greu la această imagine, începând cu prim-miniştri ca Margaret Thatcher, apoi John Major etc., promotori ai excluziunii, cu recunoaşterea declinului prestigiului instituțiilor britanice şi a frustrărilor față de Europa continentală. Iată ce poate face o guvernare înțeleaptă, măcar episodic, chiar sub agende ascunse!

---

[7] Să nu omitem însă că „nasty" mai înseamnă şi „nesuferit"; să ne amintim că aşa era şi este caracterizat Ilie Năstase în insulă, încă de pe vremea tinereții sale, când se certa cu arbitrii pe terenul central de la Wimbledon sau Rolland Garros.

În 1995, o anchetă socială a relevat faptul că numai o minoritate a populației se simțea „nativă British", în timp ce alte grupuri – tinerii, minoritățile etnice, londonezii, scoțienii şi alții – erau foarte slab reprezentate în susținerea intereselor în fața guvernanților. Tony Blair a reuşit să dea substanță „revoluției liniştite" a societății britanice, catalogate până atunci ca „Britania rece", capabilă să se reînnoiască prin ea însăşi şi să nu rămână în tradițiile conservatoare, greu de înțeles după imperiul multietnic pierdut.

Recrudescența „tradiției" după Brexit denotă că naționalismul britanic are crize în comportamentul guvernamental, acesta devenind un simptom excitant la momente de lâncezeală, în lipsa unor lideri puternici. Este de neînțeles cum se poate întâmpla o astfel de modificare, când anchete serioase, înainte de Brexit, arătau că „factori ca dinamica diversității rasiale, cetățeni mult mai educați, urbanizarea, modificările în structurile familiale demonstrau o creştere a unei majorități cosmopolite în creştere" (spunea Jeremy Cliffe de la *The Economist* în 2015). Acest lucru denotă tendința pe termen lung în societatea britanică pentru incluziune, ceea ce face ca aşteptatul succes al Brexitului să fie foarte fragil (52% pentru, 48% împotrivă). Mark Leonard concluziona că May a reuşit să facă din Marea Britanie o națiune jucăuşă, metaforă problematică pentru seriozitatea britanică, în timp ce opiniile celor mai mulți, serioşi cu realitatea, converg spre **necesitatea ca Marea Britanie să-şi reinventeze economia şi o distribuție echitabilă, şi să-şi revină ca unul dintre actorii principali ai ordinii mondiale.** Asta presupune, însă, avansarea spre incluziune şi găsirea a noi căi de refacere a solidarității interne.

Fenomenul Brexit rămâne unul complex, pentru că nu i se va cunoaşte finalitatea chiar mulți ani după ce va fi consumat juridic. El are rădăcini în istoria tradiționalistă mai recentă, dar, ca şi în cazul altor țări, globalizarea a adus transformări care doar aparent au fost asimilate, când ele, de fapt, acumulau presiuni ce

aşteptau să devină reale, prin vocea unor politicieni care nu voiau să piardă ocazia perpetuării puterii lor. Să sperăm în ceea ce afirma Andrew A. Michta (profesor de ştiințe politice, College of International and Security Studies la George C. Marshall European Center for Security Studies, Germany) cu privire la sensul actual al guvernanței de care are nevoie UE: „The EU is on the threshold of a systemic adjustment comparable with that seen at the end of the Cold War. The process of reorganization is likely to be anything but orderly". Avem nevoie de o atmosferă de optimism pentru România, în marasmul unor aprecieri încă dominate de pesimism, ca şi când am contempla o guvernanță venită din afara naturii umane, şi nu din insuficența ei culturală şi profesională.

Capitolul 3
ROMÂNIA ŞI GLOBALIZAREA – IMPACT ŞI PROVOCĂRI

„And no review of 2016 could be complete without considering the seismic political changes of the year, not least the decision of the United Kingdom to exit the European Union."

Mario Draghi

3.1. Canalele de transmisie a efectelor globalizării asupra României

În teoria economică şi argumentarea practică, impactul unor decizii, denumite *impuls*, trebuie să ajungă la ținta considerată a fi influențată în propriile ei decizii subsecvente. Metaforic vorbind, ar trebui să avem imaginea unei scări pe care o bilă cade din treaptă în treaptă, cu temerea celui care i-a dat drumul că ea fie rămâne întreagă, fie se sparge. Decidentul inițial speră că cei aşezați pe diferite trepte, cu competențe de a decide, vor „consuma" din energia bilei lansate, astfel încât, la căderea de pe ultima treaptă, aceasta să fie suficient de amortizată încât să rămână întreagă. O astfel de metaforă a funcționării unui canal de transmisie sugerează că impulsul inițial a parcurs canalul de transmisie până la capătul lui cu întreaga sa forță (100%) inițială.

Practica demonstrează că recurgerea la noțiunea de *canal de transmisie* a unui impuls *sui generis* are nu numai rolul de a configura natura impulsului (monetar, fiscal etc.), ci şi capacitatea

acestuia de a diminua forța transmisiei impulsului inițial. Cu alte cuvinte, evaluarea modului în care decidentul de la capătul respectivului canal va valorifica cum se cuvine respectivul impuls.

Efectele globalizării au la baza cauzalității lor decizii complexe, instituționale şi/sau ale indivizilor, ale căror urmări se văd, la nivel planetar, cu diferite intensități. Evident, forța acestor decizii, privite ca impuls, ajunge la nivelul actorilor globalizării, inclusiv al României, prin canale de transmisie. În această idee vom trata efectele globalizării asupra României, cu menționarea reactivității sau implicării acesteia în valorificarea „impulsului globalizării", descompus în oportunități, provocări şi riscuri.

3.1.1. Context şi selectivitate în semnificația canalelor de transmisie

Viitorul Uniunii Europene se redefineşte la confluența unor posibile transformări aflate sub presiunea factorilor de influență semnificativi ai globalizării, atât interni cât şi externi, dar cu pericolul revenirii la o polarizare a ideologiilor. Alegerile din Olanda şi din Franța sunt doar o dovadă că acest ultim aspect poate fi învins într-o Europă care a reuşit, poate, cea mai bună convergență doctrinară cunoscută la nivelul unui continent. Nu trebuie să uităm însă că ne confruntăm cu realitatea şi practica momentului, care nu sunt depăşite în totalitate. Revenirea *de facto* şi cuprinzătoare la matricea inițială de principii, în baza căreia s-a început construirea Europei fără frontiere, va fi, în opinia noastră, supusă compromisurilor de rigoare, care decurg din finalizarea Brexitului şi din înțelegerea a ceea ce vrea SUA în relația transatlantică sub preşedinția lui Donald Trump.

Pe de o parte, statele mari ale UE vorbesc despre posibila adâncire a procesului de integrare, cu recunoaşterea imperfecțiunilor lui, revigorarea tandemului franco-german constituind

poate o garanție pentru un viitor aflat sub simbolistica procesului de integrare europeană. Pe de altă parte, este de observat rezistența „*central-europeană*" la tandemul menționat, practic împotriva Uniunii, plasată tot în spațiul unor state membre ale Uniunii – respectiv Ungaria şi Polonia (Valentin Naumescu: „Alternativa iliberală la UE este modelul strălucit Mikloş Horthy? Bine că ştim!"; *Curs de Guvernare*, iunie, 2017) –, încă nelămurită politic de UE, deşi au fost aplicate sancțiunile de infringement.

Nu considerăm că soluția pentru România este alegerea între alternativele existente, globalizarea aducând pe continentul european un radicalism aşezat pe extreme, de dreapta şi de stânga. Vedem însă că salvarea Uniunii ține de reformarea unui „radicalism de centru", dovedit de alegerile din Franța, adică de păstrarea direcției de principiu, de revenirea necesară la matca rațiunii, înțelepciunii şi filosofiei construirii postbelice a Europei. Prin aceste trăsături, asumate de marii lideri ai vremii, s-a reuşit cea mai bună împăcare de până acum între capitalism şi democrație, cu o convergență doctrinară ce pune în umbră ideologiile şi aşa-zisa luptă de clasă. Pericolul resuscitării ideologiilor există în combinarea fățişă a discursului politic neeuropean cu idei doctrinare de natură să ne întoarcă inclusiv la personalități responsabile de dezastrul Europei de dinaintea celui de al Doilea Război Mondial (vezi evocarea lui Horthy, făcută de premierul Ungariei, Victor Orban, semnalată de Naumescu).

În acest context, problematica intereselor României, ca Stat Membru al UE, poate suferi în mod obiectiv, deşi este recunoscut, de un larg eşichier politic şi de experți, faptul că respectivele interese nu au fost definite într-un mod racordabil la realitățile care ne înconjoară ideatic şi geografic. Este vorba, principial, despre interesele definite ca ținte viitoare, cu luarea în considerare a acestei apartenențe, dar şi a modului în care pot fi ele apărate într-o dinamică de redefinire a intereselor UE în general.

Mai degrabă, atenție (!), în fața noilor riscuri decât a provocărilor. Se pare că ansamblul provocărilor, privite ca oportunități din punctul de vedere al soluțiilor posibile de valorificare a acestora din urmă, păcătuieşte vizibil prin îndreptarea unei atenții prioritare către problemele de conjunctură a guvernanței. Sunt lăsate în planul secund cele de natură structurală, de viziune, capabile să consolideze Uniunea atât în interior, cât şi ca actor global, pentru o perioadă mai îndelungată de timp.

Două evenimente ne atrag atenția asupra diviziunilor conturate deja în UE şi în relația transatlantică: (1) Reuniunea dedicată statelor central şi est-europene, din „*Inițiativa celor Trei Mari*" din Polonia şi (2) Summitul G-20 din Germania (care a adus prima întâlnire Trump-Putin). Se adaugă complicațiile provocate de testarea de către Coreea de Nord a unei rachete balistice intercontinentale, acțiunile nord-coreene înscriindu-se în patternul unui *game changer*, atât pentru Phenian, cât şi pentru comunitatea internațională.

Analiza discursului preşedintelui Donald Trump la reuniunea „Inițiativa celor Trei Mari", deşi reflectă principii de abordare a politicii privind estul european şi Rusia apropiate de cele ale discursurilor precedentelor administrații americane, pare să întărească **ideea de scindare a UE între un Est deschis către cooperarea cu SUA lui Trump şi un Vest reticent,** rămas fidel valorilor liberale. De fapt, vorbim despre lansarea la Varşovia a „parteneriatului SUA-Europa de Est pentru apărarea Vestului de duşmanii interni şi externi" (*Buletin de analiză privind decizia strategică în politica externă* – DSPE, Nr. 363, Anul X, 3-9 iulie 2017, Centrul de Prevenire a Conflictelor & Early Warning), în nota unui „Trump mesianic, conservator şi profund republican".

Reuniunea G-20 de la Hamburg, presărată cu numeroase întâlniri bilaterale ale liderilor lumii, a fost pe cale să genereze o

perspectivă mondială, care se va contura în timp, pe măsură ce discuțiile caracterizate de un anumit ermetism (în special întâlnirea Trump-Putin) vor deveni acțiuni demne de luat în seamă. Din punctul de vedere al României, întâlnirea bilaterală Trump-Putin poate prefigura – având în vedere comentariile de după afişarea optimismului excesiv al ministrului de externe rus Lavrov post-întâlnirea din Biroul Oval –, existența unei înțelegeri între SUA şi Rusia spre a decide în doi asupra lumii.

Poate că ar trebui luat în considerare şi faptul că, la Reuniunea G-20, Putin a fost mai împăciuitor în relația sa cu UE vizând necesitatea de a redresa economia Rusiei, afectată de sancțiunile economice. Cu privire la diferendele dintre UE şi SUA, subliniate de preşedintele Franței, Emmanuel Macron, mulți oficiali europeni au convingerea că preşedintele Trump, cu stilul său impredictibil, ar testa „gradul de dependență a aliaților europeni față de SUA şi hotărârea lor de a rămâne angajați în relația transatlantică".

Eficiența promisiunilor lui Trump, a ideilor lansate de acesta, de interes major pentru România, trebuie judecată prin prisma faptului că legislativul american şi-a limitat capacitatea de inițiativă pe dimensiunile legate de politica externă, apărare şi securitate, deciziile urmând o validare *ex-ante* a Congresului. Îngrijorător este faptul că preşedintele SUA se confruntă în țară cu aceleaşi controverse, neliniştitoare pentru partenerii externi, respectiv lipsa de încredere în capacitatea sa de a gestiona treburile lumii. Înclinația sa tranzacționalistă, impredictibilitatea, precum şi criticarea multiplelor relații ale apropiaților şi staffului său electoral (inclusiv cea personală a sa cu Rusia) fac miezul unor critici şi anchete departe de a-şi fi pierdut vigoarea.

În altă ordine de idei, un comentariu al *Agenției Bloomberg* (preluat pentru a fi comentat în *Ziarul Financiar* de Cătălina Apostoiu, iulie 2017) atrage atenția prin sesizarea faptului că Germania şi China încearcă să preia de la Statele Unite „rolul de

lideri ai lumii", îndreptându-se spre o alianță neoficială, în condițiile în care SUA, prin preşedintele Trump, au îmbrățişat protecționismul, după decenii de promovare a comerțului liber, şi s-au retras din acordul de la Paris privind schimbările climatice.

China a venit în întâmpinarea partenerilor lumii cu susținerea comerțului liber, temă de interes major pentru o sănătoasă creştere economică globală viitoare. În prezent, cu toate semnalele de revigorare, aceasta este caracterizată prin fragilitate, fiind pândită de o nouă criză. În plus, între cele două țări nu există rivalități geopolitice, ca în cazul relațiilor dintre SUA şi China, de natură să complice relațiile dintre Washington şi Beijing. Germania este interesată într-o piață mare, care are nevoie de echipamentele sale industriale, în producția cărora excelează, iar China preferă o relație bilaterală mai puternică cu Germania, în condițiile în care blocul UE se opune acordării statutului de economie de piață Chinei pentru calitatea sa de membru al Organizației Mondiale a Comerțului.

3.1.3. Canalele de transmisie a efectelor globalizării asupra României

O încercare de a defini palierele impactului globalizării asupra României ne duce, în mod logic, spre canalele de transmitere a acestuia. Credem că ordonarea lor din punctul de vedere al importanței, pentru a le decela posibila abordare în termeni de, mai degrabă, soluții la riscuri sau provocări, poate contura imaginea unor cercuri concentrice asupra intereselor imediate pe termen mediu şi lung, ale României. Dar şi posibilitatea, întredeschisă, de a naviga prin rețeaua de multe alte interese din interiorul UE, sub impactul străveziu al celor din exteriorul ei.

Ca urmare, această ordonare se referă la canalele de transmisie, cu asigurarea, în primul rând, a consolidării poziției

geopolitice a României în localizarea ei geografică (în opinia noastră, cea mai importantă provocare a vremurilor), atât pentru viitorul României, cât şi al UE. Substanța acestei consolidări nu poate fi dată însă decât de o preocupare serioasă, legată de economie şi dezvoltare.

Clasificarea canalelor de transmisie, directă sau via UE, din punctul de vedere al efectelor globalizării are în intenție, după cum se va vedea, ideile majore ale fiecăruia, şi mai puțin totalitatea lor. Insistăm asupra efectelor cu impact negativ, chiar dacă reacția/intenția/ contribuția ar putea sau ar fi putut fi pozitivă. De asemenea, cuprindem în ierarhizarea respectivă şi procesele pe care le inițiază şi le întreține, cu identificarea forței lor, printr-o descriere cât mai la obiect a ceea ce le face relevante pentru deciziile României.

Din acest punct de vedere, identificăm, în structura unui canal sau altul de transmisie, etape cum sunt: **expunerea** (prin intenția anunțată), **arondarea** (acceptarea), **influența** (stimulativă sau inhibitorie), **efectul** (pozitiv sau negativ), **instalarea** (de regulă pe termen lung), **declinul** (asimilarea într-o nouă normalitate), **dispariția**. Evident, intervenția în fiecare etapă, în special în cele inițiale, le poate influența pe celelalte, în ideea că impactul final va fi pozitiv. O analiză (ca metodă), marcată uneori de subiectivism, poate fi parcursă prin etapele descrise. Din păcate, judecățile de valoare sunt *ex-post*, şi nu mai au decât „valoarea" unor lecții.

Pentru România, privită ca un **potențial** de orice natură, subjugat unei guvernări care a demonstrat în unele etape lipsă de coerență şi voință, globalizarea se manifestă, în primul rând, sub acțiunea unor factori externi şi cu o viteză de traversare a canalului de transmisie mai mare decât cea decizională internă. Voința politică declarativă a existat dintotdeauna, dar acțiunea în sine şi-a pierdut mereu continuitatea şi, mai ales, feedbackul.

Acesta din urmă contează cel mai mult când vorbim despre credibilitatea şi reputația în cadrul unui parteneriat. Ne referim la reactivitatea constructivă sau critică a României (nu la preluarea inerțială a unui impuls), apreciată, de regulă, în orice parteneriat dorit.

La zece ani de la integrarea în UE, un raport de evaluare a efectelor, trecut exclusiv prin mintea şi documentarea unui cercetător (multe din documentele oficiale, în special mandate ale deschiderii negocierilor unui proces în etapele menționate mai sus, nefiindu-ne disponibile), a rămas limitat la statistică şi comunicate oficiale. Statistica nu este însă îmbucurătoare. Este necesară o referire şi la aspecte calitative privind efectele integrării. O concluzie care ne preocupă este că **România a evoluat în constelația Uniunii, dar a rămas țintuită, în locul inițial.** Or, acest lucru înseamnă că România rămâne, de fapt, în fața unor provocări interne şi externe mereu judecate drept **început repetabil**. Globalizarea nu a făcut decât să accentueze şi să îngreuneze capacitatea de a beneficia de o recuperare mai rapidă (de catch-up) a timpului şi oportunităților pierdute.

Din perspectiva parteneriatului strategic România-SUA, de exemplu, ar trebui poate ca, în intenția de reformulare a interesului național să se țină cont exact de ceea ce a declarat şi Donald Trump şi se potriveşte foarte bine cu o stare de fapt în care parcă suntem încremeniți. În ceea ce ne priveşte, pentru viitorul imediat, ar trebui să fim mai puternici prin aspirații şi mai puțin încărcați de temeri („From now on, America will be empowered by our aspirations not burdened by our fears.", Donald Trump).

Din fericire, după căderea Zidului Berlinului, formal, aspirațiile României s-au realizat. Juridic, substanța acestora este chestionată de cluburile în care am fost admişi şi de mulți conaționali prezenți în staffurile europene semnificative (şi care pretind

că ne reprezintă în nucleul lor dur). Dar suntem mereu şi în continuare trataţi ca debutanţi ori criticaţi că nu depăşim această etapă.

Din păcate, tratamentele aplicate nouă de marile puteri imperiale de-a lungul istoriei, ne menţin în capcana unor temeri pe care le găsim manifestându-se la capătul unui canal de transmisie. Este conştientă de acestea, însă, doar o parte a clasei politice raţionale, cu o înţelepciune dată deopotrivă de experienţă şi de vârstă, în timp ce noii politicieni, ridicaţi de valul globalizării, acţionează parcă în cu totul alt scop, respectiv ca temerile unor generaţii întregi să se adeverească. Şi cât mai repede!

3.1.2. Ierarhizarea structurală a canalelor de transmisie

Revenind la ordonarea canalelor de transmisie a efectelor globalizării, ne vom opri la formularea lor sintetică, adaptată la tema tratată:

a) Canalul strategic de securitate;

b) Canalul de guvernanţă economico-financiară;

c) Canalul de cooperare bilaterală;

d) Canalul de cooperare multilaterală.

Toate aceste canale trebuie privite în perspectiva, cunoscută până acum, globală/a globalizării/a negării globalizării, **concomitent cu apartenenţa României la UE şi la NATO.** Trebuie adăugate, de asemenea, ingredientele contextului angajamentelor internaţionale politice (ONU, OSCE), financiare (FMI, Sistemul Băncii Mondiale) şi comerciale (OMC), ale situaţiei regionale (falia Polonia, România, Turcia), situaţiei unor vecinătăţi agresive (Rusia), ale noilor alianţe din vecinătate (Ungaria-Rusia, Polonia-

Rusia; Turcia-Rusia), ale conflictelor înghețate (Transnistria) şi ale aluziilor la statalitatea României.

Situația creată de efectele impulsurilor venite de la diferiți actori politici şi economici, unii cu pondere globală sau regională, alții cu neliniştea pretențiilor lor istorice, este extrem de complexă. Ea reflectă o acumulare, în timp, de probleme negestionate cu finalitate consolidată, ceea ce creează percepția unei fluidități greu de controlat, într-o mare de incertitudini, fără repere şi ancore, pe care anul 2017 nu le rezolv. 2017 rămâne un an al tatonărilor pentru decizii ale marilor puteri, care ar putea fi dramatice sau grave inclusiv pentru România viitoare.

3.1.2.1. Canalul strategic de securitate

Identificăm **trei probleme** cu care se confruntă România pe acest canal. **Prima problemă** este legată de viitorul NATO ca organizație (acum) politico-militară, sub influența deciziilor administrației americane cu privire la rolul organizației, susținerea ei financiară şi politică, viitorul relației transatlantice.

Dacă există semnele unei consolidări a prezenței NATO de la spațiul geografic al actorilor fondatori spre estul Europei, unde este plasată şi România, nu putem să nu remarcăm o creştere a antagonizării Rusiei față de orice prezență a NATO mai aproape de granița ei. Este bine să credem că gestionarea acestei probleme este exclusiv în sarcina comandamentului NATO, sau avem şi noi o problemă de relaționare directă cu Rusia? De asemenea, cu Trump preşedinte al SUA, există percepția unei antagonizări a Europei cu SUA, liderul susținător al acestei idei fiind Angela Merkel, cancelarul aceleiaşi Germanii care îşi manifestă capacitatea de influență geopolitică într-o problemă esențială, de securitate continentală, dar cu un discurs agresiv.

În opinia noastră, orice demers de a explica hegemonia manifestărilor Germaniei va fi realizat cu o întârziere masivă, aşa

cum s-a întâmplat şi cu alte inițiative de preluare, chiar şi parțială, a securității europene în mâinile europenilor. Cum va fi acoperit acest posibil vid rămâne o problemă, iar includerea unor batalioane ale unor țări est-europene (din Cehia şi România!) sub comanda armatei germane (?) este deja reală, ca soluție parțială. Oare cu ce seamănă această formulă, dacă nu cu o evocare de alianțe din alte timpuri?

În cadrul aceluiaşi spațiu de analiză, trebuie să ne referim şi la unele aprecieri asupra capacității de securitate, în evoluție, a SUA. Richard Hass, preşedintele Consiliului de Relații Externe, în audierea din cadrul Comitetului pentru relații externe al Senatului SUA (aprilie 2016), a vorbit despre „**criza lent evolutivă**" reprezentată de dinamica rapidă a creşterii datoriei SUA, cauza de fond şi efectele asupra securității SUA. Conform aprecierilor sale, datoria de 75% din PIB a SUA (17 trilioane de dolari) este pe cale să depăşească 100% din PIB până în 2030, problema principală fiind creşterea sa pe baze nesănătoase, reprezentate de: cheltuielile publice mari pentru finanțarea sistemelor sociale (Medicare, Medicaid, asistența socială etc.); de îmbătrânirea populației, concomitent cu creşterea speranței de viață; staționarea pe termen lung a dobânzilor scăzute din prezent, fără suficient impact de stimulare a investițiilor, a creării de noi locuri de muncă stabile, a susținerii creşterii economice pe termen lung.

Printre consecințele cu efect strategic ale măririi datoriei SUA enumerăm: diminuarea resurselor pentru securitatea națională şi a rolului extensiv-geografic pe care SUA trebuie să-l joace, constând în asistență pentru aliați; inducerea unei neîncrederi în modelul politic şi economic american, cu efect asupra propensiunii altor parteneri de a mai coopera cu o SUA slăbită (fiindu-i pusă la încercare abilitatea de a putea face față efectiv cheltuielilor); scăderea interesului de a mai cumpăra şi acumula însemne ale datoriei SUA (cazul Chinei), ceea ce nu exclude şi începerea

scontării ei înainte de termen; presiunea psihică a unor cheltuieli publice în scădere relativă pentru necesități sociale şi investiții în țară, cu efect negativ asupra creşterii economice; diminuarea rolului dolarului de monedă de rezervă, ca urmare a pierderii încrederii în guvernanța financiară a SUA.

Toate acestea au influență asupra parteneriatului transatlantic, a aşteptărilor unei Uniuni Europene aflate şi ea sub presiuni interne semnificative. Soluțiile trebuie privite deja la nivel global, atunci când echilibrul de putere SUA-Europa este în discuție sub amenințarea vulnerabilităților Rusiei. Anul 2016 ne-a arătat o Rusie „slabă şi eliminată de pe arena internațională, ceea ce este ceva greşit", menționează Eugene Rumer, director al programului Rusia şi Eurasia. Este foarte greu să navighezi între „o Rusie cu ambiții, mari resurse naturale potențiale şi voință de a lupta cu provocările la adresa ei, şi faptul de a o menține în afara schimbării ordinii internaționale", afirmă, pe pe altă parte, generalul Philip Breedlove, comandatul NATO (declarație din aprilie 2016). La rândul său, preşedintele SUA Barak Obama afirma, la momentul intervențiilor necesare în războiul civil din Siria, că „Rusia s-a extins peste puterile ei, sângerează în Siria, … în timp ce economia sa este într-o contracție drastică". Alți comentatori se refereau la Rusia ca la „o superputere goală în interior", cu nicio strategie reală în spatele „aventurilor" sale în afara granițelor.

Desigur, analiştii preocupați de viitorul Uniunii (mai ales) trebuie să caute un profil cât mai corect al Rusiei de azi, cu luarea în considerare a acestor caracterizări generice. Dar, dincolo de evidențele generice exprimate de unii şi alții, avem în vedere o concluzie a celui mai sofisticat secretar de stat al SUA, Henry Kissinger, care, într-un interviu dedicat stilului său de lucru cu URSS şi, ulterior, cu Rusia de azi (februarie, 2016), **afirma că o ordine mondială fără Rusia este exclusă,** ceea ce presupune un

mod de lucru atent, aşa cum a procedat el în momente critice, care au fost multe în diplomația SUA-Rusia.

Studiile trebuie extinse şi aprofundate în materia evoluțiilor relațiilor UE cu Rusia şi China, factori priviți ca fiind competitori globali şi contributivi la evoluția sistemului internațional economic, financiar şi de securitate, cu accent pe necesitățile de cooperare ce reduc vulnerabilitățile existente de ambele părți. Vom vedea însă, din analiza provocărilor României, politici contradictorii şi individuale ale unor state membre ale UE, cu punerea în balanță a integrării de natură politică şi a unei atitudini unitare, cu acțiuni presupuse a fi pur comerciale bilaterale. În acest domeniu, Germania a excelat cu privire la relațiile cu Rusia, încercând să atragă în înțelegerea respectivă şi alte state membre ale UE.

A doua problemă se referă la promisiuni de implicare a UE în securitatea europeană, România fiind parte, dincolo de declarații şi intenții. Astfel de promisiuni au mai fost, şi nu s-au finalizat, iar altele mai recente stau sub semnul compromisului. Nu ştim în ce măsură pretențiile actualului preşedinte al SUA – de sporire a contribuțiilor la bugetul NATO, prin creşterea ponderii bugetelor naționale de apărare la 2% din PIB-ul statelor membre –, sunt suficient de „stimulative" pentru ca UE să preia singură toate frâiele securității europene. Tratatele UE fac referire la acest aspect, Uniunea fiind garant pentru o securitate europeană, proiectată însă prin **dimensiunea puterii economice.** În mod normal, s-ar crea astfel resursele securității, gestionabile **complementar prin apartenența la NATO, şi nu prin excluderea prezenței NATO**, organizație care este de dorit să fie cât mai eficientă.

Diferența de abordare a Uniunii față de Rusia este că se contrapune un bloc, presupus bine consolidat economic unei Rusii care ar prefera abordarea bilaterală. Politica externă a UE, şi mai ales cea dedicată vecinătății din Est (inițiativa Parteneriatului Estic), nu a detensionat, ci a antagonizat Rusia. Apropierea UE de

azi (cu Țările Baltice state membre) de unele state foste republici sovietice (mai ales de Ucraina) este percepută ca o amenințare directă pentru Rusia şi, indirect, prin conotația apartenenței la NATO a statelor membre care formează granița de est a Uniunii, mai apropiată geografic de Rusia ca niciodată.

A treia problemă este legată de situația regională (un impas) şi din unele state vecine membre ale UE în relații NATO, Rusia şi noile ei alianțe (Turcia şi Ungaria). Relațiile bilaterale ale României, cu toți vecinii, fie de graniță (Ungaria, Bulgaria, Ucraina), fie de poziție geostrategică (Turcia, Georgia) sunt la nivel de avarie din punctul de vedere al unei dinamici de ieşire din izolare. Ele sunt lipsite de conținut politic şi proiecte realiste cu efect de securitate individuală. Schimbările necesare de atitudine ar trebui să reflecte o încercare de acomodare a României la noile realități geopolitice în dinamică, poate mai repede şi cu o mai bună intuiție. Este vizibilă o combinație stranie între introvertire (îndepărtare de principiile UE din motive de interese naționale, cazul Ungariei, Poloniei) şi căutarea de noi alianțe, mai mult sau mai puțin substanțiale, ca mijloc de parare a posibilelor viitoare tensiuni din inițiativa marilor puteri cu interese în Europa. Unele repoziționări, vorbind despre state mici, pornesc de la ideea că o avansare în cunoaşterea intereselor lor de către marile puteri ar amenda deciziile acestora din urmă, cu preluarea şi a intereselor celor care manifestă o deschidere mai mare către ele. Din acest punct de vedere, România fie a fost „credincioasă" promisiunilor de politică regională ale UE, fie a întârziat prea mult în reacția de întărire a relațiilor bilaterale de interes pentru propria sa securitate.

3.1.2.2. Canalul de guvernanță economico-financiară

Compatibilizarea României cu guvernanța economico-financiară a UE a fost şi este realizată la momentul aderării la UE

(în pachetul privind armonizarea preaderare). După aderare, ea a continuat, practic, în timp real, prin acelaşi proces de armonizare legislativă şi instituțională cu jurisdicția UE, în fapt un angajament asumat politic. Este de înțeles sensibilitatea cea mai puternică a acestui canal de transmisie a efectelor globalizării, trecute prin filtrul politicilor comunitare, decise la centru (unde suntem sau ar trebui să fim parte a deciziilor), asimilate şi aplicate în plan național. Este de presupus că un anumit conservatorism al statelor membre fondatoare ale UE îşi pune amprenta nu numai pe puterea de decizie la Bruxelles, ci şi pe politicile comunitare, care pot stimula, inhiba sau amenda un presupus efect al globalizării, considerat chiar benign pentru guvernanța economico-financiară a UE.

Practica demonstrează o aliniere a UE la cerințele stabilității globale, în special cea financiară, dar cu întârziere şi oarecum în contratimp. Este cazul trecerii de la politica monetară ortodoxă la cea de relaxare cantitativă (QE) a BCE, cu întârziere față de FED, atât la intrarea cât şi la ieşirea (2017) din aceasta. „Hegemonul german" a fost greu de convins că redresarea economică în Zona Euro (doar Germania se bucura de efectele benefice ale unui bun spațiu fiscal, excedente bugetare şi de cont curent, înghețarea salariilor etc.) era fragilă, inconsistentă şi periculoasă pentru sustenabilitatea datoriilor publice şi externe ale multor state membre. Intervenția unor instrumente monetare, care să suplinească insuficiența sau lipsa stimulentelor fiscale, a fost acceptată cu un decalaj semnificativ de timp, decalaj care a desincronizat, pentru o bună perioadă de timp, ciclul economic global. Anumite succese în relansarea economică (vorbim despre ritmuri de creştere) sunt semnalate în statele membre cu o politică monetară independentă, cu intrarea sustenabilității ei interne şi în siajul global.

Decalajul de abordare privind depăşirea pericolului deflației în Zona Euro şi redresarea economică a acestei zone fac

guvernanța UE mai atentă la începerea unei noi sincronizări, atât cu economia SUA, cât şi cu statele membre noneuro. Inflația în Zona Euro s-a apropiat de definiția stabilității prețurilor, iar fragilitatea creşterii economice determină BCE să iasă din abordarea relaxării cantitative, cu întârziere față de FED şi sub tirul criticii vehemente a Germaniei.

Criza financiară a determinat noi construcții instituționale la nivelul UE, *guvernanța europeană forțând statele noneuro să-şi asume angajamente fără drept de participare la decizii*. Situația a devenit şi mai complicată pentru România odată cu emiterea Raportului Juncker, în martie 2017 (*White Paper on the Future of Europe, Reflections and scenarios for the EU27 by 2025*). România are de ales între proiectul politic EURO şi a rămâne în contemplarea unor criterii.

Asupra conținutului acestui raport trebuie insistat prin luarea unor poziții politice (nu de a schimba unele cuvinte din comunicat!), pe măsura derulării lui din punctul de vedere al înțelegerii mesajului şi al acceptabilității. Bineînțeles, pentru o decizie – demers viitor, pe care trebuie să şi-l asume Uniunea şi statele membre, într-un moment crucial pentru evoluția lumii. De remarcat faptul că, din momentul apariției sale, raportul a provocat critici de fond, care vor alimenta, cel puțin inițial, mai degrabă gesturi de departajare, şi nu de coeziune. Summitul din 28 martie 2017 al Consiliului European a fost departe de a da o orientare clară unei Uniuni cu mai multe viteze, fără a ne întreba, noi ca țară, cum ar trebui departajate pârghiile acestui evantai de viteze?

Guvernanța UE a urmărit, în principiu, asimilarea şi/sau asanarea efectelor globalizării, dar există evaluări care ne pun în situația impactului acestora asupra producerii unor fracturări în interiorul UE, de unde şi concluzia firească a unei Uniuni cu mai multe viteze. Acest lucru se întâmplă în mod real dacă avem în vedere grupările de „la centru şi periferia Uniunii", iar aplicarea

aceloraşi reguli produce deja efecte diferite. Avem în vedere reacția la globalizare în cadrul Uniunii cu formele ei de introvertire a statelor membre: *naționalism şi populism* (ultimele două forme în plină desfăşurare, posibil cu un apogeu în declin după alegerile din Olanda, Franța şi Germania); *creşterea dihotomiei între comunitar şi național*, toate afectând competiția economică loială, bazată pe regulile pieței; intrarea într-o competiție politică şi militară cu state non-UE, care poate degenera în conflicte armate (Florin Georgescu, 2016, „Limitele globalizării şi dereglementării", Disertație susținută la Universitatea Craiova).

Credem că îndemnul unui înalt oficial al FMI, David Lipton, trebuie urmat şi de România, întrucât efectele globalizării nu pot fi oprite prin orice fel de guvernanță. Aceasta din urmă trebuie să urmeze calea unei mai bune administrări a efectelor ei negative: „globalizarea este încă o mare promisiune, dar trebuie să ne preocupe efectele sale colaterale negative – să vedem cum le administrăm", spune Lipton. Observăm că efectele colaterale ale globalizării subminează democrația şi socialul prin factorul tehnologie, mijloacele facile de comunicare punându-ne în fața constatării că se trece de la democrația reprezentativă la democrația participativă (Rodrick, 2016), ceea ce are impact asupra guvernanței.

Temerea că statul-națiune evoluează necontrolat către statul-piață (Bobit, 2016) explică tot mai mult îndepărtarea guvernanței de la aşteptările factorului social, deşi declarativ Uniunea propagă (mai mult teoretic) principiile solidarității şi coeziunii, iar această problemă, reflectată în inegalități, este deja una de guvernanță globală. B. Cohen a avut o premoniție când avertiza cu ani în urmă (1999) că „*globalizarea din zilele noastre şi tehnologia constituie o revoluție neterminată. Lor le lipseşte reglementarea socială. Cât timp nu se stabileşte un nou cadru global de reguli sociale, va persista actuala stare de neliniște*".

Criza financiară a creat o nouă presiune în guvernanța UE, de instituționalizare a gestionării crizelor în general, prin norme de drept UE şi prin noi instituții adecvate prevenirii, controlului şi multiplicării măsurilor de reducere la minimum a impactului, cu vedere spre viitor. Remarcăm doar a **aplecare excesivă** asupra subiectului riscuri. Din punctul nostru de vedere, ea obturează alte priorități legate de proiectul european în ansamblul lui. Ca şi când riscurile erau venite din altă sferă decât cea a interacțiunii şi comportamentelor umane față de norme, efectul negativ al acestei preocupări constă în forțarea riscurilor prin inovații şi inginerii financiare, puse pe piață fără a fi ştiute de ofertanți. Falsa credibilitate atribuită SDC-urilor, care a înşelat instituții financiare cu renume, este că **excesele în controlul riscurilor au deturnat practic calendarul posibil al proiectului politic european**.

Mai grav este faptul că Raportul Juncker din martie 2017 asimilează, în fapt, aceste consecințe năucitoare ale crizei financiare, dar nu le conştientizează din punctul de vedere al abordărilor echilibrate, pentru ca proiectul politic european să evolueze în ansamblul lui, nu diferențiat pe domenii. Despre astfel de viteze diferențiate nu vorbeşte nici Comisia Europeană şi nici Consiliul European, marşându-se pe consensul priorităților momentului, în afara unei viziuni pentru viitorul Uniunii.

Ceea ni se pare şi mai grav este faptul că, deşi unele declarații cu privire la modul de desfăşurare şi gestionare a crizei financiare, făcute de personalități cu răspundere chiar în Consiliul European, au amintit că este nevoie de o uniune politică, la care se poate ajunge printr-o uniune fiscală, obiectivele respective au fost uitate imediat. Având în vedere sintagma folosită de mulți înalți oficiali ai statelor membre în cele mai critice momente ale crizei, „***cade euro, cade Uniunea***", se observă că încărcătura emoțională şi de avertizare s-a diminuat treptat, obiectivele – ancoră ale integrării fiind, practic, amânate *sine die* la nivelul Uniunii. În

prezent, aceste obiective par să fie circumscrise doar Zonei Euro şi sunt reluate cu timiditate pentru a nu antagoniza statele membre din afara acestei zone, care au nevoie de o voință politică puternică, absentă în spațiul comunitar. Vedem **promisă o Europă cu mai multe ritmuri**, nu cu mai multe viteze!

Concluzia care se impune este că, atât guvernanța națională, cât şi cea a Uniunii, trebuie să se preocupe de reducerea consistentă a inegalităților sociale, în vederea obținerii unei creşteri economice sustenabile şi incluzive. Calcule bine fundamentate arată că o creştere a veniturilor claselor sărace şi medii cu 1 p.p. duce la o creştere a PIB cu 0,38 p.p., în timp ce sporirea veniturilor clasei bogate cu 1 p.p. duce la scăderea PIB cu 0,08 p.p. (Dabla-Norris, Kochhar, Ricka, Suphaphiphat, şi Tsounta, 2015). În contextul actual, guvernanța Uniunii trebuie să se bazeze pe instituții mai puternice, care să reglementeze şi să supravegheze activitățile economice în extindere, în plan regional (în litera tratatelor) şi global, prin cooperarea multilaterală.

România nu poate pleca la drum cu actualul bilanț al globalizării şi guvernanței europene, ci doar cu ipoteza că UE trebuie să existe în continuare, neavând niciun fel de alternativă în afară de o mai puternică legare de blocul Uniunii şi de cel al NATO. Este necesar să devenim parte activă, şi nu contemplativă, la proiectele de reformare ale UE. Există aserțiuni că am fi aserviți unei țări din nucleul dur al Uniunii. Din această aservire, dacă este acceptată, se vede că nu am avut niciun avantaj de poziționare mai ancorată a României la UE (vezi problema aderării la Spațiul Schengen, unde suntem ținuți pe loc de MCV). De aici rezultă, ca **„aservirea" de până acum, prin poziția Germaniei, tot mai mult criticată ca fiind cel mare beneficiar al integrării, România a fost tratată doar ca elevul de pus la colț, cu temele încă nefăcute, iar succesiunea evaluării acelor probleme din „to do list" ne arată doar în termeni diplomatici că avem**

ceva progrese, dar întotdeauna insuficiente, pentru a continua, de fapt, la acelaşi nivel de performanță integrarea. În acest caz, diferențele de ritmuri par impuse.

Realitatea este că, dincolo de cele peste 40 miliarde de euro atrase din fondurile structurale din bugetele multianuale specifice, **nu putem vorbi de dezvoltarea României**, ci doar despre **puține reparații la o structură economică încă neperformantă.** Nu trebuie să ne lăsăm înşelați de ritmuri de creştere mai mari la unul dintre cele mai mici PIB-uri din Uniune, sau la ponderea exporturilor în PIB, având în vedere substanța acestora şi firmele de care este asigurată. Acest lucru este continuu comentat contradictoriu ca fiind reprezentativ în dezvoltarea economiei naționale de acum.

După 25 de ani de economie de piață, recunoscută de partenerii occidentali ca funcțională (poate doar în interesul lor!?), şi alți 10 ani de la aderare, România nu are nicio autostradă sau o cale ferată de mare viteză, care să o lege direct cu spațiul UE. Nu trebuie să mai comentăm faptul că, de regulă, o infrastructură consolidată tehnic şi geografic în plan național asigură unei țări dezvoltarea structurală şi regională. Din păcate, este de observat că mai toate planurile guvernamentale privind dezvoltarea infrastructurii fizice au cam fost refuzate la Bruxelles, după cum nu am simțit niciun *lobby*, în acest sens, chiar din partea multinaționalelor care operează în România şi care se plâng de starea infrastructurii fizice numai la Guvernul României.

Ca urmare, ceea ce mulți analişti din țară văd în bilanțul globalizării prin/şi cel al guvernanței UE este starea de *colonialism modern*, al libertăților pentru toți şi al profiturilor pentru puțini, starea României fiind practic stagnantă, la fel ca acum 10 ani. Acest lucru ne este documentat chiar de Eurostat şi de severul raport „**Recommendation for a National Reform Programme of Romania**", *Council opinion on the 2015 Convergence Programme of Romania 2015*, cu valabilitate şi în prezent.

3.1.2.3. Canalul de cooperare bilaterală

Între statele membre, dincolo de interesele economice şi comerciale în cadrul pieței unice, importante sunt şi relațiile bilaterale, din punctul de vedere al consultărilor politice anterioare deciziilor Comisiei şi Consiliului European. O tipologie de arondare a puterilor de decizie, de regulă cu cea mai mare influență, ne determină să înțelegem că, la masa egalilor, **România a fost mai degrabă un bun ascultător, şi mai puțin un intervenient.** Chiar această ipostază ne duce cu gândul că discuțiile exploratorii nu au avut efectul de susținere din partea unor state membre ale UE, mărturie în acest sens fiind aceeaşi punere la colț a României cu MCV, care oricum nu acoperă, chiar ca domeniu de critică, paleta deciziilor mult mai structurate ale Comisiei şi Consiliului.

În privința relațiilor bilaterale, succesul relațiilor comerciale (cu o pondere de 80% din exporturile totale ale României) aparține aproape în totalitate mediului privat de afaceri din România, luat în ansamblu (deci inclusiv multinaționalele), iar acest lucru trebuie continuat şi apreciat. Din păcate, din partea ofertanților de produse la export nu s-a simțit niciun sprijin – (poate doar mai multe intervenții pentru avantaje punctuale ale societăților mari, cu capital străin, susținute chiar până la vârful puterii) în ceea ce priveşte problemele de interes politic major pentru România.

Ca urmare, relațiile comerciale bilaterale nu au adus şi o creştere a valențelor României în soluționarea altor probleme (precum aderarea la Spațiul Shengen, fonduri fluide pentru infrastructura fizică etc.), creştere care ar fi fost şi în folosul relațiilor economice intracomunitare, dacă vorbim despre plenitudinea libertăților de circulație. Competiția comercială şi economică a fost în avantajul partenerilor noştri din UE, cu observarea debalansării promovării intereselor în favoarea acestora din

urmă. Efectele trebuie privite, dincolo de balanța comercială şi de plăți, spre modul de restructurare a economiei, efectele ei regionale şi impactul asupra socialului, respectiv plata forței de muncă locale, cu mult sub media din UE.

O analiză a acestei situații relevă faptul că, în cooperarea bilaterală, politicul a fost întrecut de mediul de afaceri, cu o forță penetrantă, iar liberalizarea contului de capital a dus la creşterea interesului (brusc, imediat după aderare şi „părăsirea" substanțială de ritm la începutul crizei financiare) pentru relații financiare: investiții străine directe, fluxuri de capital speculativ, fonduri de investiții, încercări de introducere a unor produse financiare derivate (stopate de BNR). Oportunitățile liberei circulații a capitalului şi ale convertibilității au fost bine exploatate de partenerii noştri din UE, bilanțul sau balanța fiind net în favoarea acestora, dacă ne uităm la activele externe nete ale României. Niciun business românesc din străinătate nu se bucură de anvergură sau nu a depăşit antreprenoriatul caracteristic unor societăți mici sau mijlocii, deşi se apreciază că există acumulări de capital românesc în străinătate, dar, probabil, doar pentru tezaurizare.

Prin efectele globalizării, sub impasul crizei financiare şi, mai ales, prin constituirea Uniunii Economice şi Monetare, s-a ajuns la limita de jos a încrederii că soluțiile comunitare în domenii-cheie, şi care pot satisface interesele statelor membre, au un numitor comun, şi ar fi de preferat celor naționale. Provocarea, deopotrivă a gândirii globale şi acțiunii locale, şi-a devoalat slăbiciunile. Recunoaştem că preferința pentru național, în fața dificultăților multiple generate de criza financiară, a avut o bază socială – instabilitatea –, dar a primat lupta pentru putere, într-un context de austeritate prost cântărită şi impusă hegemonic unidirecțional. Soluțiile s-au dovedit înşelătoare pentru toți cei forțați la austeritate: criza consolidării fiscale a continuat; creşterea economică nu a trecut de nivelurile cele mai joase; revirimentul a

fost considerat fragil chiar şi pentru Germania, principalul câştigător al integrării; datoriile suverane ale unor state nu au fost încă readuse în teritoriul sustenabilității.

Citățm dintr-un studiu anterior (2016) dedicat unei viziuni pentru o UE (studiu IEM, *Academia Română 2025*) de natură să releve îngrijorări în ceea ce priveşte cooperarea bilaterală. „*Există un alt aspect care divizează UE, şi anume derogările definitive acordate unor state, care, în mare măsură, sunt derapaje de la o viziune coerentă unificatoare a statelor membre. În prezent, ele nu mai pot fi considerate compromisuri de etapă, tocmai pentru a „ține Uniunea", ci le putem clasa fie în sfera unei puteri de negociere forte, fie că aceste derogări ar fi în spiritul evolutiv al tratatelor UE. Aici este de făcut o alegere la nivelul Consiliului European, întrucât politica de stop and go nu mai este în beneficiul UE, ca actor global. Este nevoie de un curs fluid al procesului de integrare*".

Înclinăm să credem că parcursul în timp al integrării europene (peste 70 de ani!) este depăşit din perspectiva finalității proiectului – Uniunea Politică – încă de la faza incipientă, înaintea Tratatului de la Roma. Integrarea prin convergență, prin politica unei cooperări bilaterale şi multilaterale eficiente în cadrul Uniunii, s-a oprit, fiind predominante forțele centrifuge în acest proces, care pot fi stopate de noul tandem franco-german de după alegerile prezidențiale din Franța.

Globalizarea, care este atotcuprinzătoare, reprezintă o provocare-risc raportată la ritmul lent sau la întârzierea desfăşurării proiectului integrării. Responsabilă este slăbirea voinței politice pentru proiect chiar din partea statelor fondatoare. Cele care au aderat în 1986 (Grecia, Spania, Portugalia) par să fi fost puse la zid în fața noilor veniți, de exemplu. Această situație a UE intervine şi pe fondul apariției şi restructurării puterilor globale, care a impus nevoia unei resetări a Uniunii, bazată pe o cooperare

mai profundă între statele membre (dinamica realităților economice, financiare, geopolitice şi geostrategice intrinsece actualei globalizări), în fața altor mulți factori exogeni, aflați sub forța tăvălugului crizei financiare.

Tot în materia convergenței, pentru care pledează UE în condițiile postcriză financiară, reglementări comunitare mai vechi şi mai noi au indus o competiție absolut anormală între statele membre: între Nord şi Sud sau între țări din Zona Euro şi cele din afara acesteia. Situația a fost bine completată şi de un exces de birocrație comunitară, care, fiind marcată de această competiție, a reprodus fenomene de corupție chiar la nivelul UE.

Au urmat derapajele (cazul Ungariei şi Poloniei) şi riscul ca alte exemple să apară, ca expresie a lipsei de reacție, la momentul oportun, pentru ca aceste derapaje de la principii să fie stopate. Este deja prea târziu, la 13 ani de la aderarea celor două țări, pentru ca unii membri ai Uniunii să exprime părerea că ele nu ar fi fost admise ca state membre ale UE dacă s-ar fi comportat aşa la momentul aderării. De aici rezultă şi o întrebare-cheie: Cum este posibil ca în interiorul UE să se producă o astfel de dezarmonizare de la principiile ei fundamentale privind statul de drept, drepturile omului, controlul puterilor?

Suntem în fața a câtorva rapoarte recente – documentul strategic al Uniunii „*O viziune împărtăşită, o acțiune comună pentru o Europă puternică*" *(Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe*", 2016), prefațat de Federica Mogherini, înaltul reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe şi Politica de Securitate; cel al lui Mario Monti, „*The Future Financing of the EU, Final Report and Recommendations of the High Level Group on Own Resources*", 2017, şi cel al lui Jean-Claude Juncker, 2017, citat deja –, toate încercări nereuşite din cauza stilului pompieristic în elaborare. Căutarea perspectivei după fapte deja întâmplate, de o gravitate apreciabilă, ne pune cel mult în fața unor texte emoționale, care

cu greu vor stârni sentimente de înaltă voință politică, în prezent şi în viitorul apropiat. Ne întrebăm ce eveniment trebuie să se mai întâmple, în interiorul Uniunii sau în afara ei, pentru trezirea la realitatea imediată, cu perspective certe că doar o Uniune puternică poate fi un actor global pe măsură, partener valabil la imediata împărțire a lumii între puterile globale vechi şi noi!?

În Raportul „*O viziune împărtăşită, o acțiune comună pentru o Europă puternică*", **se deplânge,** în înțelegerea noastră, **faptul că Uniunea, ca prim partener comercial şi investitor pentru aproape toate țările lumii – şi care investeşte cel mai mult în cooperarea pentru dezvoltare –, nu-şi foloseşte potențialul la nivelul responsabilității unui actor major în lumea globalizată**. Cooperarea bilaterală ne cere ca, pentru această responsabilizare, să avem în vedere, de acum înainte, citățm, „*o strategie pentru o Europă mai puternică, chiar în timpurile unei crize existențiale a Uniunii şi dincolo de granițele acesteia*". Toate rapoartele semnalează sau încep cu grava constatare a situației dificile a UE, dar nu vedem şi o recunoaştere a responsabililor pentru situația descrisă.

Desigur, sunt destule ipoteze de lucru, dar formularea lor nu este în spiritul tratatelor de funcționare a Uniunii, respectiv de a merge pe un drum comun, solidar, căutându-se formule adiacente de legalitate până la momentul schimbării lor. Se va putea merge pe căi diferite în interiorul Uniunii, cu credința falsă că integrarea de ansamblu va continua? Nu au oare dreptate țările de la Vişegrad atunci când afirmă că **între a avea „mai multă Europă" şi a avea „mai puțină Europă" este nevoie de o „Europă mai bună"?** Aceasta cere însă prezența tuturor statelor membre, suverane, la masa deciziilor, şi nu subjugarea lor unor birocrați de la Bruxelles, mulți dintre ei aflați acolo fără nicio legitimitate.

Proiectul european este, în esență unul politic, dar tehnicalitățile impuse de birocrați au atins deja coarda sensibilă a

socialului şi, de aici, asistăm la alunecarea periculoasă spre naționalism şi populism, devenite mari provocări pentru continuarea proiectului politic la nivel european. Aşa cum am mai amintit, Consiliul European s-a îndepărtat de la rolul lui politic de a ține Uniunea strânsă prin principiile fundamentale ale integrării şi ale finalității politice a proiectului (deziderat ideal, dar şi un reper moral), tocmai sub influența unor agende tehnocrate, care au deschis calea pentru apariția a noi politicieni şi care sunt *ab initio,* până la a ajunge la putere, împotriva Uniunii. Promisiunea lor către electoratul care, probabil, le va da puterea este de a scoate din Uniune țara pe care o reprezintă.

În marasmul creat de euroscepticismul netratat la timp, alimentat şi de insurgența unui naționalism de prost augur, ne întrebăm ce poate face România (cu parametri mult mai buni de percepție vizavi de Uniune), după rezultatele slabe ale „integrării" ei politice cu alți parteneri? La atâtea critici, devenite deja agresive, adresate statului de drept, este vorba despre a putea avea o poziție mai activă şi o voce pe măsură, tocmai în fața unor state partenere, chinuite şi ele de o perspectivă îngrijorătoare.

Nicio dezbatere serioasă, despre subiectul reformării UE la nivelul Uniunii, nu s-a impus dincolo de declarații, dar avem pretenția să putem despica firul în patru, la Bruxelles, în cazul unor demersuri constituționale naționale/interne (şi asta nu numai în cazul României), în timp ce se impun dezbateri care privesc viitorul României, fiindu-i clătinate, din exterior, stabilitatea fundamentată pe Constituție şi deciziile CCR. Din interior şi cu reprezentanți în Parlamentul European, dar şi cu mecanismele de monitorizare ale Uniunii, special create pentru noii aderenți, am creat şi întreținut imaginea unei țări care derapează de la statul de drept, coruptă, cu cea mai ieftină forță de muncă, cu o mare parte din intelectualitate (sau cea mai calificată forță de muncă) care ne-a părăsit, deşi a fost educată pe banii

contribuabililor naționali. Contribuabilii rămaşi în țară să suporte rigorile unor false îngrijorări ale partenerilor noştri, când, de fapt, aceştia din urmă îşi urmăreau propriile interese.

Populația scade în mod îngrijorător şi din alte motive decât emigrarea pentru locuri de muncă mai bine plătite, uitând de calitatea asigurării sănătății, de nivelul ridicat al morbidității, al sărăciei. Asupra acestor lucruri Uniunea doar contemplează, neştiindu-se exact niciodată ce trebuie făcut la nivel comunitar şi național. Urmează exagerările cu dreptul de vot al diasporei, care plăteşte impozite şi taxe în țările rezidente, dar vrea şi dreptul să decidă soarta politică internă a țării şi pentru cei rămaşi fideli binelui sau răului pe care îl trăiesc în România.

Nu ne abatem cu nimic de la libertățile circumscrise funcționării UE, am fost promotorii acestora, dar credem că nu este admisibil un dezechilibru crescând în efectele acestor libertăți, pentru buna relație bilaterală dintre stat şi indivizi. De aici încolo trebuie să ne îndreptam atenția spre politicile publice practicate în România, în primul rând, dar fără a omite responsabilitatea Uniunii în ansamblu şi a statelor membre partenere, în rolul lor de a asigura convergența spre dezvoltarea reală a țărilor din această familie. Oare o Europă ajunsă la mai multe viteze nu este un efect negativ al guvernanței UE? O reaşezare a țărilor pe cercuri concentrice nu este un eşec şi al Uniunii sau prilej pentru scuzele partenerilor noştri mai puternici de a fi clasificați într-o viitoare Uniune? Chiar trebuie să credem că este vina exclusivă a României de a fi rămas o țară de periferie, la 10 ani parcurşi totuşi de la aderarea la UE?

Cooperarea bilaterală descrisă în termenii precizați nu este o problemă singulară a României în cadrul UE, lucru mereu estompat de prezentarea cu emfază a cifrelor mari. Da, Uniunea a crescut: de la 6 membri, în 1957, la 12 membri în 1992 şi la 29 în

2016; de la o populație de 186 milioane la 348 milioane şi respectiv la 515 milioane, iar PIB cumulat (în prețuri 2015) de la 2.000 de miliarde de euro, la 13.000 miliarde şi, respectiv, la 15.000 miliarde. Situația pe țări este cu totul alta şi, desigur, pot fi evocați foarte mulți factori, cu observația că vorbim totuşi de o familie legată, cu reguli comune, a căror eficacitate este în discuție. Aceasta este cauza situației în care a ajuns acum UE şi pe care o deplânge ea însăşi. Calitatea cooperării bilaterale cu structura de guvernanță a UE şi cu statele partenere, în termeni politici şi în cadrul regulilor comune (dreptul comunitar aplicat de toți), a creat diferențierile, şi nu concurența, pe Piața Unică. Am ajuns la situația stranie în care „*capul familiei*" Uniunii, fără a-şi asuma greşelile, se derobează de unii membri, de posibilitatea acestora de a înainta cu o viteză mai mare spre a lua masa împreună, demotivându-i cu gradul de colectare redus pentru banii publici, ori că nu pot respecta PSC; hărțuindu-i prin MCV; neaducându-i în Spațiul Schengen; trimițându-i, de *n* ori înapoi, cu programele de dezvoltare (care poate că nu convin unor membri din familia din care facem parte). Probabil că din fondurile structurale li se întorc prea puțini bani pentru execuția făcută de companii ale altor membri din familie.

Avem o lecție de învățat, şi anume că integrarea ne obligă să devenim prin noi înşine mai puternici economic şi politic la masa tratativelor şi deciziilor, la nivelul Consiliului European. La reguli comune nu se pot admite discriminări, impuse tocmai pentru a exista criterii de departajare pentru viitor. Avem de asumat şi cea mai recentă teză, anume că, în contextul global actual, securitatea economică, în grija României, este securitatea ei națională, ca vector de negociere. Se pare că ceea ce ar trebui să fie în grija României este dat în „grija" parteneriatului euroatlantic, cu deficitul de a nu putea „livra" dezvoltare internă şi o

viață mai bună pentru toți, comparabilă cu cea a partenerilor cu care conlucrăm. Să fie un eşec al celebrului proces de compatibilizare denumit armonizare legislativă şi instituțională, care, din păcate, nu-şi face efectele în plan național?

3.1.2.4. Canalul de cooperare multilaterală

Este vorba aici despre relațiile Uniunii în ansamblu, deci şi cu România în interior, cu lumea exterioară şi despre relațiile directe ale României cu toate țările nemembre ale UE. Important în acest demers este parcursul în relațiile internaționale bilaterale ale României, obturate de un anumit OK (real sau prezumtiv) al Uniunii, care se pare că depăşeşte limitele consultative şi din cauza căruia au fost pierdute oportunități politice şi inițiative, dinamica lor inițială fiind înfrântă de criteriile politicii externe şi de securitate comună.

România nu a reuşit să-şi reglementeze relațiile politice cu vecinii, măcar în sensul unui potențial de reală deschidere, pentru o perspectivă valorificabilă şi prin politica comunitară – vorbim în special despre relațiile cu Rusia şi Ucraina. Nu a reuşit nici să fructifice beneficiile potențiale ale parteneriatului strategic (!) UE-China, în condițiile alegerii între a nu avea vecini antagonici şi a găsi şansa unor noi proiecte de dezvoltare națională, multe trenate de birocrația de la Bruxelles şi de abordarea politică de la Comisie şi Consiliu (un alt comportament „frățesc" de care am vrut să uităm). Alte state membre ale Uniunii au reuşit mai mult şi în mod concret.

Cu Rusia am intrat în capcana real-politicului, cel al sancțiunilor economice prelungite, stabilite la nivelul Uniunii, şi pe care, din anumite considerente, ni le asumăm. Dar este o mare diferență între a sancționa pe cineva cu care nu ai mari interese (comerț, investiții etc.) şi a sancționa o relație bine structurată,

oricând posibil a fi resuscitată după o perioadă lipsită de sancțiuni. În privința cauzelor care au dus la sancțiuni, nu numai Rusia este de vină, ci şi Uniunea, după modul în care a abordat vecinătatea de est, parteneriatul estic etc. A fost – în acest caz – uitată geografia Europei, la care face mereu referire Robert Kaplan, cu consecințele teritoriale ale celui de la Doilea Război Mondial. Dacă vorbim despre geografie, atunci ajungem la expunere, iar România este în fața unei scene căreia nici ea şi nici Uniunea nu au reuşit să-i dea semnificația pacifică perenă, scop al proiectului politic european de integrare.

În acelaşi timp, ceea ce noi nu putem, sau nu ne este permis, partenerii noştri din interiorul Uniunii şi vecini apropiați pot, întrucât încearcă o viziune proprie, care nouă ne lipseşte. Dacă analizăm măcar relațiile comerciale cu Rusia ale multor state membre şi proiectele deschise de miliarde de euro, vedem că ne situăm în acelaşi clasament înghețat al ultimelor locuri.

Cu China, devenită un mare finanțator şi executant de proiecte semnificative, în care am avea un mare interes, inclusiv din motive proprii de întârziere, dar şi din cele ale Uniunii în ceea ne priveşte, abia dacă suntem prinşi în discuții academice pe tema Drumului Mătăsii (deşi suntem cap de filă pentru dimensiunea energetică), în ciuda multor întâlniri bilaterale şi multilaterale în Europa. Intervin aceleaşi constrângeri (garanții, PSC, standarde etc.) prin care deschiderile politice în noul context postcriză şi al aşezării puterilor globale nu ne aduc niciun beneficiu material, în sensul dezvoltării infrastructurii care să ne lege cu Uniunea, la standardele acesteia.

În schimb, se revarsă spre noi – Uniune şi stat membru – complexitatea unor incertitudini, cum este cea legată de efectele pe termen mediu ale Summitului G-20 (iulie 2017), axat pe îngrijorarea privind viitorul comerțului internațional liber. Reuniunea pregătitoare a miniştrilor de Finanțe din UE s-a exprimat asupra

perspectivei generale a cooperării dintre cele 20 cele mai dezvoltate/puternice economii ale lumii. Deşi vicepreşedintele Comisiei Europene, Valdis Dombrovskis, a opinat că UE îşi menține angajamentul pentru libertatea comerțului, în ciuda celor anunțate de preşedintele SUA, compatibilizarea protecționismului anunțat cu globalizarea rămâne sub semnul întrebării, iar G-20 trebuia să fie bine pregătit din punctul de vedere al conținutului agendei. Din păcate, cu prezența preşedintelui SUA, ordinea de zi a devenit volatilă, ieşită din standardele protocolare ale reuniunilor G-20 de până acum, prioritare devenind discuțiile bilaterale cu Rusia.

Considerăm că nu rămân fără ecou declarațiile fostului vicepreşedinte al Comisiei Europene şi actual director general al Băncii Mondiale, Kristalina Georgieva, în vizita făcută în China. Susținând că globalizarea a ajutat statele sărace, dar şi pe cele bogate – actuala integrare globală n-ar mai permite statelor să se retragă din această rețea de cooperare –, a lăudat autoritățile chineze pentru angajamentul față de piețele deschise şi reformele economice, miza fiind că susținerea din partea Chinei (a doua putere economică). Un posibil rezultat bun, pe tema protecționismului din discuțiile bilaterale SUA-China, ar putea conduce la o detensionare în pericolul protecționist prin „***discuții calme şi inteligente***" şi recunoaşterea cât mai largă a beneficiilor globalizării. A renunța la deceniile de integrare şi interdependență (spune Agerpres, preluând ştirea inițială) ar afecta fiecare țară a planetei.

Preluând finalul comunicatului – „a renunța la deceniile de integrare şi interdependență" – ne întrebăm, cu referire la alte timpuri de inovație (Vlaicu, Coandă, Odobleja, Paulescu ş.a.): *trebuie ca România să rămână doar o pepinieră în toate domeniile, iar realizările comerciale să aibă şanse doar în străinătate*? Cam asta arată concluziile emigrației române de succes în Uniune, şi nu numai, dar rămânem blamați, la nivel național, cu nerespectarea statului

de drept şi cu eticheta de corupție. Politica de integrare a României trebuia să asigure un echilibru de mesaje între cele oficiale, ale noastre şi cele (ne)oficiale, ale partenerilor noştri.

În afară de a continua cu asimilarea tăcută a unor mesaje şi comentarii, mai mult nedrepte decât reale, cu toate eforturile interne de a rezolva lucrurile, considerăm că ar trebui să ne preocupe pregătirea pentru negocierile în vederea reformei UE, astfel încât să ne putem recupera cât mai rapid nerealizările (de fapt, aşteptările cetățenilor) de pe urma integrării. Am ajuns să fim judecați prin prisma imaginii noastre proaste, greşite, create cu bună ştiință de alții, fără să luptăm până la capăt pentru a o corecta conform realității. Prin impunerea unor lecții elevului nesilitor, partenerii noştri au reuşit să întărească această imagine şi să ne-o reamintească mereu, ca pe o realitate perenă.

Bilanțul consistent al impactului globalizării asupra României este susținut mai mult prin procesul de integrare, compatibilizarea cu dreptul Uniunii fiind mult mai dinamică pe fondul acestuia. Armonizarea legislativă şi instituțională a României cu cerințele UE a facilitat canalul de transmitere a efectelor globalizării via UE, dar acest lucru nu înseamnă că ele a fost în totalitate pozitive pentru România. Canalul nu este unidirecțional. Este nevoie de reactivitate, de competentă proactivă la masa deciziilor UE. În parteneriatul comunitar, mesajele şi acțiunile în propriul interes trebuie să fie la fel de tari ca acelea venite către noi dinspre Uniune.

Dacă beneficiile economice sunt mai vizibile, dar fără a convinge că a avut loc o dezvoltare coerentă, la 10 ani de la aderare, ne aflăm abia la „potrivirea" primelor piese ale unui puzzle imens (pus de UE la dispoziția noastră). Mai mult, deşi proiectarea intereselor noastre naționale are o bază autentic economică, vorbim mereu doar despre un potențial în aproape toate domeniile, şi nu de valorificarea acestuia. Lipsa de

alternativă a României la integrarea europeană nu decurge din avantajele pieței unice sau ale zonei de comerț liber, ci din credința că securitatea națională şi destinul democratic ireversibil al României îşi găsesc soluții în apartenența la Uniune. Conştienți că UE ne favorizează acest destin, realizăm oare cât de greu ar fi de realizat aranjamente noi de securitate şi stabilitate politică în alt context decât cel democratic? *Fluidul globalizării va continua să existe, viitorul poate rămâne deschis, cu întrebarea despre cine va decide soarta României, în condițiile în care suntem provocați, câteodată, să avem dubii în legătură cu „antrenorul" reprezentat de Uniune.*

Ceea ce nu am realizat este propria consolidare economică prin integrare. Poate că suntem la jumătate de drum cu aceasta, deşi indicatorii macroeconomici sunt printre cei mai buni din istoria recentă a României. Este o apreciere care nu scapă de pericolul, avansat de alții, că UE este în disoluție. Pe ce putem clădi şi proiecta interesele naționale, dacă baza economică reală este insuficientă pentru o poziție puternică la masa tratativelor de reformare a UE?

Ar trebui, poate, să avem în vedere şi dosarele de infringement ale României privind armonizarea legislativă şi instituțională (50 la număr, conform raportului UE în materie din anul 2015), despre care se comunică mai puțin. Relevanța statisticii în domeniu este presiunea direcțională a canalului de transmitere a impulsului guvernanței comunitare asupra României, dar şi lipsa de compatibilitate în timp real cu dreptul comunitar, a cărui dinamică este mai mare decât cea a răspunsului nostru. Răspuns care (mai ales în transpunerea directivelor UE) nu este suficient/ corect pentru a realiza scopul comunitar în plan național. Ca urmare, avem o incompatibilitate de performanță a guvernanței naționale cu cea comunitară care, transpusă în rezultatele economiei reale din punctul de vedere al dezvoltării pe termen lung, sugerează o redusă capacitate instituțională de a fructifica beneficiile economice ale integrării.

3.2. Marile provocări ale României

În prezent, ca şi în anii '30, ceea ce vedem este eşecul curentului liberal în a răspunde provocărilor serioase la care este supus, chiar celor care îi pun în pericol propria existență.

Jochen Bittner

Perspectivele României, analizate prin prisma impactului efectelor globalizării, sunt captive unor noi provocări imediate, fie că ne referim la ceea ce este de făcut în plan politic, fie că trebuie să le raportăm la realitățile în derulare cu viteze tot mai mari. Presiunea provocărilor prezente este mărită de nerealizările primilor zece ani de la aderare, care ne găsesc puțin racordați la spațiul Uniunii, fie prin legături fizice, fie prin proiecte de anvergură, de importanță covârşitoare pentru viitorul României. Pe scurt, lipsa reformelor structurale în România, sau desfăşurarea lentă care a pus în pericol finalitatea unora, antamate deja, a produs diferențieri grave de dezvoltare regională, folosite ca argumente pentru o gândire tot lentă a adoptării monedei unice. Fenomenul cu care se confruntă România este sintetizat în *dinamica excesiv de lentă în convergența reală*, echivalată cu un nivel de dezvoltare capabil să asigure echivalența cu standardele internaționale şi ale Uniunii.

O analiză serioasă a neajunsurilor în domeniul convergenței reale nu ne poate duce decât la constatarea unei duble „vinovății", anume a guvernării naționale şi a guvernanței Uniunii, adică neacomodarea acestora din cauza unor căi divergente de manifestare a intereselor grupurilor politice decidente pentru cele două spații: național şi comunitar. Am pus vinovățiile între ghilimele întrucât respectiva acomodare depindea, în cea mai mare măsură, de ceea ce trebuia să facă România ca stat membru

al Uniunii. Îndemnul de a deveni proactivi în deciziile comunitare a rămas doar un simplu ecou, fiind înlocuit cu critici subsumate întrebării: de ce Uniunea Europeană se dezvoltă cu mai multe viteze?

Potrivit tratatelor de funcționare, Uniunea este un organism viu, format prin împletirea intereselor părților contractante. Se pare însă că România a considerat că tratatele produc singure integrarea, cu beneficiile ei, rezultând de aici atitudinea de a primi „fără comentarii" deciziile comunitare, care ar reflecta implicit şi interesele naționale specifice.

Aceeaşi atitudine plată a demonstrat-o România şi față de fenomenul globalizării, valorificarea oportunităților acesteia fiind un deziderat exprimat doar verbal, de provocările şi oportunitățile globalizării în plan național ocupându-se investitorii străini. Nu pot fi negate plusurile pe care aceştia le-au adus economiei româneşti (noi linii productive, dinamizarea structurii şi volumului exporturilor, creşterea consumului etc.), dar, dincolo de liberalizările la care am circumscris politic, nu am reuşit să-i atragem cu adevărat în proiectele naționale, fie considerate de ei neconvingătoare, fie supuse unor continue modificări.

S-a reuşit acumularea unor factori – costurile mici cu forța de muncă, valoarea adăugată mică pe lanțurile productive, exploatarea nedurabilă a unor resurse naționale etc. – care au întărit perceperea, din partea publicului şi a analiştilor, a faptului că forța capitalului străin a subjugat sectoare întregi ale economiei în detrimentul intereselor naționale. Trebuie să ne punem însă întrebarea: ce a făcut guvernarea internă pentru a le promova în plan național şi extern? Este dureroasă afirmația că integrarea europeană şi globalizarea au transformat România într-o colonie, când în balanță ar trebui puse stabilitatea, predictibilitatea, transparența politicii economice, mereu obturate de structuri guvernamentale, ele însele lipsite de stabilitate profesională şi de capacitate instituțională adecvată unei guvernanțe de succes.

Vorbind despre integrare sau despre globalizare, se observă că România şi-a întărit, parcă, statutul de „follower" mai mult tăcut, prin lipsa reprezentativității şi a puterii de negociere la masa decidenților. Există un cumul de cauze şi rezultate care ar trebui să dea de gândit cu privire la calitatea guvernării. Vom descoperi lipsa unei strategii pe termen mediu şi lung, prin care să fie eliminate multe cauze ale lipsei de coerență şi de credibilitate a programelor de guvernare, care cu greu duc spre dezvoltarea sustenabilă, credibilă, în fața partenerilor noştri fie economici, fie strategici.

Prin prisma apartenenței prin tratate, şi nu prin implicarea voluntară în interdependențele europene, perspectiva României este strâns legată de valorificarea statutului său de Stat Membru al Uniunii Europene. Corelarea României cu Uniunea, realizată prin achiesarea la dreptul comunitar, deci la norme juridice comune, este cea care trebuie să „dicteze" abordările în promovarea intereselor naționale în spațiul comunitar şi în afara lui. Din păcate, realitățile vorbesc despre o Europă a rătăcirilor, ceea ce ne pune în fața unor provocări mai intense, odată ce principiile de guvernanță democratică au fost rătăcite de politicieni. Rezultatul este respingerea integrării şi/sau a globalizării, ca urmare a gestionării neadecvate a crizelor şi problemelor sociale create de acestea.

Publicația franceză *La Tribune*, într-o analiză a summitului aniversar (dedicat împlinirii a 60 de ani de existență a Comunității Economice Europene) de la Roma, vorbeşte despre faptul că, prin conținutul Declarației de la Roma, am asistat la o tentativă de surmontare a unui eşec sau, în cel mai fericit caz, a unui pas înapoi. Ce ar putea să însemne înlocuirea sintagmei „Europa cu mai multe viteze" cu „o Europă cu ritmuri şi intensități diferite" mergând „în aceeaşi direcție", decât o recunoaştere a faptului că o Uniune nouă, în termenii declarației amintite, există de mult prin Zona Euro şi restul. Ceea ce deranjează unele state

membre, inclusiv România, este că în Zona Euro, condusă de eurogrupul informal al miniştrilor de finanțe, se decid măsuri dure, aplicabile şi în celelalte state membre, ceea ce măreşte şi mai mult ecartul de răspuns prin capacitatea instituțională a fiecărui stat membru, respectiv manifestarea mai multor viteze sau paliere de integrare.

La Tribune consemna (27 martie, 2017) că „*fără să se fi anunțat oficial, există deja o nouă UE, pusă exclusiv sub controlul guvernelor naționale şi, prin ele, sub controlul parlamentelor*", care se va negocia, probabil după încheierea Brexitului. *The Economist* sublinia, tot atunci, că *Uniunea nu este unitară: „Cele 27 de state membre sunt integrate în UE în moduri diferite: toate sunt parte din piața unică, 26 fac parte din uniunea bancară, 21 sunt în Schengen, alte 21 sunt în NATO, iar 19 sunt în Zona Euro.*" (!) Ca urmare, „*merită a fi revăzută propunerea unui* ***Parteneriat Continental, deschis tuturor statelor europene***" (s.n.). În plus, UE se confruntă simultan cu o multitudine de crize (ascensiunea partidelor populiste, migrația, deteriorarea contextului geopolitic în spații geografice semnificative pentru securitatea statelor membre – Ucraina, Orientul Mijlociu, Nordul Africii) determinând nepopularitatea Uniunii şi neîncrederea în guvernele naționale şi în rândul electoratelor.

Summitul de la Roma a însemnat şi a fi în fața unui „paradox trist", consemna *Le Croix* la celebrarea a 60 de ani de la actul fondator al Comisiilor Economice Europene, paradoxul fiind provocarea Uniunii de a se despărți de unul dintre membrii ei importanți – Marea Britanie. La Brexit se adaugă provocarea hegemoniei Germaniei, a modului de navigare între Uniune şi SUA şi a viitoarelor decizii care vor aşeza puterile globale în configurația unei noi ordini internaționale.

În mai 2017, prin vizita lui Jean-Claude Juncker la Bucureşti, României i s-a promis că, până la sfârşitul mandatului acestuia, va fi scoasă de sub MCV şi va fi primită în Spațiul Schengen, „locul său natural în sânul UE". Era de aşteptat un gest, întârziat,

ridicându-se problema credibilității unui Stat Membru căruia i-a venit rândul la preşedinția rotativă a Consiliului European. Îngrijorează însă formularea „voi milita pe lângă autoritățile române pentru a garanta caracterul ireversibil al reformelor realizate", având în vedere chestionarea, mai ales în domeniul reformelor justiției, a deciziilor stabilite de Curtea Constituțională a României. Iată ce a agitat începutul anului 2017, tocmai din motivul că nu s-a ajuns la ireversibilitatea unor reforme, în sensul de a fi puse pe făgaşul unei Europe a justiției, libertății şi egalității" (apud J.-C. Juncker)

3.2.1. Glexit

> *Brexitul schimbă multe lucruri, dar noi avem de înfruntat mai mult decât Brexitul. Noi trebuie să facem față unui Glexist, o ieşire din globalizare aşa cum o ştim sau cel puțin din nemulțumirile create de ea.*
>
> Liviu Voinea

Participând la o conferință ELEC România, organizată sub egida BNR, am avut confirmarea că atât România, cât şi Uniunea, trebuie să-şi împartă eforturile între propria ordine internă şi ceea ce se întâmplă în plan global. Etapa globalizării, la momentul *stop and go*, presupune şi ea un *exit* necesar. Că el se poate suprapune cu Brexitul – de altfel din ce în ce mai comentat pe fond şi formă, între părțile contractate ale TFUE. După cum evoluează politicul implicat în referendumul din Marea Britanie, Brexitul este un test major al soluțiilor combinate pentru Uniune pornind de la cazuistica internă (Marea Britanie) raportată la cea globală.

Abordarea secvențială, în sensul de cine pe cine susține sau simplifică soluția, conduce la paradoxul casei (Uniunea)

construite din cărămizi (statele membre) care trebuie să reziste în primul rând la „*intemperiile*" globalizării, care țin nu numai de Uniune, chiar dacă şi aici sunt implicați mult mai mulți actori în divergență. Ca urmare, dacă acceptăm că Europa se defineşte şi în funcție de depăşirea *momentumului* globalizării – atunci soluția rațională prioritară este la nivelul Statelor Membre: „prima noastră grijă este să ne păstrăm casa în ordine şi să menținem sensul direcției" (Liviu Voinea, Conferința ELEC România, Bucureşti, 2017), respectiv continuarea integrării europene.

Redefinirea Europei se poate orienta spre exact ceea ce nu ar fi de dorit – anume ceea ce mai des şi mai des se denumeşte *Glexit* – îngreunând revenirea la principiile care au călăuzit integrarea europeană înainte de criza financiară. Revenirea la calm priveşte renunțarea la o competiție care dezbină UE în grupuri, viteze sau ritmuri. Implicit şi la forme de izolare şi confruntare, nelipsite de discriminări şi un complex de acțiuni perdante în fața unui Glexit ce poate deveni chiar confortabil pentru Uniune şi România. Se pun în pericol bazele convergenței la nivel de Uniune, la nivel de state membre care nu pot ține pasul cu ea, într-un moment în care se vorbeşte despre stoparea convergenței şi manifestarea de forțe centrifuge.

În ceea ce priveşte România, preluăm textul ca atare al prezentării susținute de analistul economic Liviu Voinea, comentariile fiind de prisos: „Comparativ cu perioada de preaderare, economia României este mai dezvoltată, mai rezistentă la şocuri, creşterea economică este mai robustă, structura economiei se schimbă în favoarea serviciilor şi a produselor industriale cu valoare adăugată mai mare, deficitul de cont curent este mai mic şi mai uşor de finanțat, inflația este sub control, ratele sunt la un minim istoric. Totuşi, **acest proces de convergență este dezechilibrat.** Creşterea nu este distribuită egal şi asta poate crea tensiuni (s.n.). În timp ce PIB converge încet dar sigur spre media

UE, veniturile la buget nu. Faptul că avem cele mai scăzute venituri bugetare raportate la PIB din UE, şi chiar în scădere, afectează nivelul investițiilor publice, date fiind constrângerile bugetare severe. Suntem departe de a ne realiza potențialul".

Sunt relevante **două aspecte majore**, de altfel **provocări** în fața României ca Stat Membru al UE pentru a ieşi cu bine din Glexit, respectiv: (a) **un proces de convergență dezechilibrat**, care şi-a pierdut structura sa unitară, din pricina propriei guvernări şi alocări de resurse; **(b) reatingerea cu dificultate a potențialului PIB antecriză financiară**, singurul indicator care poate da o altă alură dezvoltării sustenabile a economiei naționale. Aceasta înseamnă mai mult decât periclitarea stabilității. Încearcarea de a plansa unele dintre rănile mai profunde, unele ca efect al unei gestionări problematice a integrării din ultimii zece ani nu este suficientă României care a beneficiat de peste 30 miliarde de euro din fondurile structurale.

Gestionarea Glexit pentru România are relevanță şi pentru adoptarea monedei unice. Şi în acest domeniu, ca şi în multe altele, trebuie să ne preocupe cu prioritate **convergența instituțională şi de acțiune,** ca să putem vorbi appi şi despre celelalte paliere de convergență, care au nevoie de instrumente puse în operă în conformitate cu disciplina Uniunii sau a Statelor Membre. Nu am respectat nici disciplina, dar nici nu am negociat derogări, şi observăm cu mirare acum că nu am realizat convergența reală. Să ne fie iertat, dar convergența reală este un proces continuu, care nu ne îngăduie a spune că la data X este îndeplinit. Procesul respectiv arată calitatea guvernanței în temeiul principiilor şi resurselor Uniunii, deci a unei discipline bazate pe convergența şi capacitatea instituțională în procesul armonizării instituționale şi legislative a României cu Uniunea.

Exemplul cel mai elocvent este lipsa infrastructurii fizice, care ar trebui să lege România de spațiul Uniunii, condiție *sine*

qua-non a apartenenței funcționale la procesul de integrare europeană. Argumentul real al convergenței dezechilibrate, în special nivelul scăzut, chiar al veniturilor bugetare în PIB, care ne ține captivi în angajarea unor investiții publice foarte scăzute sau nesemnificative în domeniul infrastructurilor de orice fel este doar un subterfugiu.

Se evocă şi una dintre marile slăbiciuni ale UE, determinată de sistemul de codecizie între Parlamentul European şi Consiliul European sau Comisie, respectiv lipsa de competențe guvernamentale ale singurei instituții europene legitime, care poate iniția norme juridice. Integrarea economică, aplicată cu rapiditate în stil birocratic, şi integrarea politică, trebuie să întrunească aprobarea tuturor membrilor Uniunii. Judith Vorbach, în articolul „EU – Fateful Year 2017" (Social Europe, 29 iunie, 2017, https://www.socialeurope.eu/eu-fateful-year-2017) îşi exprima opinia că există doar două opțiuni pentru a ieşi din combinația limitelor globalizării şi integrării europeană: „*Fie se reduce integrarea economică, fie se trece la unificarea politică. Cea de a doua opțiune este mai promițătoare având în vedere globalizarea*".

Din păcate, construcția europeană, în acest stadiu critic, a alunecat spre neoliberalism pentru a lupta împotriva crizei, dar a şi derapat de la democrație, prin marginalizarea voită a Parlamentului European de către guvernele naționale. Lupta împotriva crizei a devenit laitmotivul Consiliului şi Comisiei Europene. Pentru a se strecura printre singurele opțiuni posibile de urmat, este căutată cu înfrigurare, în tratate, legitimitatea unor căi de mijloc, care au lovit puternic socialul, retras în spatele naționalismului şi populismului.

Cei care se ocupă de macrostabilitate recunosc că izolaționismul, subscris populismului şi naționalismului, determinat de varii cauze ale globalizării, nu face decât să-i expună şi mai mult

pe cei mai vulnerabili membri ai societății, în timp ce cooperarea deschisă şi toleranța rămân elemente-cheie ale soluției aşteptate de aceştia: o creştere economică sănătoasă cu beneficii pe termen lung (apud Benoit Coeure, membru al consiliului guvernatorilor ai BCE, supranumit şi unul din „locotenenții" preşedintelui Mario Draghi).

3.2.2. Fațetele globalizării

Criza financiară globală, începută în august 2008 şi încă disipată teritorial şi pe domenii în mai toate colțurile lumii, a punctat şi o nouă percepție a fenomenului de globalizare. Am fost tentați să idealizăm globalizarea, încercând ca prin sintagma „oportunități şi provocări" să cuprindem mai degrabă beneficiile acestui proces la scară planetară. Şi să credem, de asemenea, că abordarea lor cu curaj va aduce soluții la multele probleme ale omenirii, unele identificate cu decenii în urmă, precum încălzirea globală, limitele resurselor dezvoltării, creşterea economică durabilă şi sustenabilă, problema energiei, sărăcia endemică etc.

Starea tratării idilice a globalizării a încetat în momentul în care tăvălugul fierbinte al secării lichidităților pe piețele financiare a măturat, în decurs de ore şi zile, întreaga planetă, lumea fiind consternată de viteza de propagare a undei de şoc produse de spargerea imensei bule şi adâncirea prăpastiei dintre economia financiară şi economia reală. Am generalizat fenomenul ca aparținând şocurilor asimetrice, încercând să escamotăm, prin terminologie ştiințifică, o euforie a creşterii economice însoțită de un extaz al încrederii duse până la punctul critic al pierderii totale.

Putem afirma că escaladarea valorii unor active a avut loc fără justă cauză (termen juridic), prin inovație financiară, expresie a unei înfăşurări de active tradiționale mai bune şi mai proaste,

cu garanții asiguratorii iluzorii. Că a fost aşa, ne-a demonstrat-o faptul că, la momentul spargerii bulei şi în ciuda promovării agresive a beneficiilor randamentale ale derivatelor financiare, asigurarea lor a devenit zero, fără niciun efect de protecție, orice număr înmulțit cu zero (regulă matematică imbatabilă) ducând la rezultatul zero.

Imensitatea pierderilor suferite, în plan global mai ales de către investitorii sistemici, salvați atât de emisiunea monetară a marilor bănci centrale (care s-au îndreptat apoi spre resursele bugetare pentru a-şi acoperi cu valoare propriile injecții de lichiditate), a reorientat privirile spre globalizare, în încercarea de a desluşi adevăratele provocări ale acestui fenomen.

România, din fericire, a perceput aceste mari provocări ca fiind lecții ce trebuie incluse în ceea ce se poate numi **fața întunecată a globalizării.** Am descoperit cu mirare că, printre agilitățile procesului în sine şi în condițiile unor preocupări laxe pentru adoptarea unor măsuri de prevenție, în cadrul unor cicluri economice demonstrate empiric (şi pe baza cărora s-au construit teorii şi manuale), cel mai pervers atribut al globalizării este **contaminarea**, în sensul clar de transmitere a bolii.

Contaminarea, ca efect de acompaniere a evoluției globalizării în termenii ei destabilizatori, rămâne pentru România un risc în contextul căutării unei soluții care să repună omenirea în matricea generatoare a unei alte ordini internaționale, reclamată de noua configurație a puterilor globale (UE fiind una dintre ele). Contaminarea nu mai poate fi privită simplist, ci asociată cu caracteristici stimulate şi dezvoltate de fenomenul globalizării: viteza de propagare, punctul de generare şi punctul de destinație, încărcătura de riscuri etc. Dintre acestea, un aspect devenit notoriu al globalizării postcriză financiară a fost **pierderea încrederii**, pe care s-a clădit, din păcate doar până la un punct, etica oricărei guvernanțe, în special cea financiară, cunoscută prin bune practici.

În prezent, globalizarea se îndepărtează parcă de la un tip de convergență *sui generis* la nivel planetar, convergență care a făcut-o o realitate de necontestat pe partea avantajelor. Presupusul ei numitor comun, de apropiere a partenerilor globali, a scăzut în fața noilor provocări, necunoscute cu doar câțiva ani înainte. O nouă ordine poate fi însă şi o destructurare a celei existente, sau măcar trecerea printr-un astfel de proces.

Fața întunecată a globalizării constă însă nu numai în anumite caracteristici ale propriului ei mecanism de întreținere – viteza de propagare, dimensiunea contaminării, recuperarea dificilă etc. –, ci şi în cel mai mare cumul de crize în acelaşi timp. Acest lucru face şi mai complicată o agendă globală de abordare a lor, şi nu se pot defini soluțiile şi costurile implicate de o posibilă asanare a acestora, măcar în scop preventiv. Unii experți şi analişti folosesc acelaşi număr biblic, şapte, de crize concomitente, deşi ele sunt cu mult mai multe, iar pasul spre soluționarea lor este urmarea aparițiilor a noi crize sau forme de manifestare a celor enumerate: criza financiară, criza economică, criza bancară, criza fiscală, criza datoriilor suverane, criza refugiaților/migrația, criza terorismului.

Şi în cazul UE, derularea crizei financiare, dar mai ales a lanțului de crize determinate de prima, a demonstrat lipsa de anticipații corecte şi de măsuri preventive adecvate. Urmarea a fost acțiunea într-o atmosferă de panică (să ne aducem aminte de „cade Euro, cade UE"), cu o orientare spre măsuri pompieristice, ele însele supuse unor modificări din mers. Măsurile au avut şi au dimensiuni instituționale, de construcții intermediare între etape de integrare bine cunoscute, drumul de la uniunea economică în sens larg spre uniunea fiscală urmând să treacă printr-o aşa-zisă uniune financiară, cu cele două noi instituții, uniunea bancară şi uniunea piețelor de capital.

Considerăm că studierea părții întunecate a globalizării trebuie abordată, pentru România, prin apartenența ei la

comunitatea euroatlantică, prin cedarea unor părți din suveranitate către instituțiile europene, dar mai ales prin calitatea sa de actor contributiv la măsurile de prevenție şi întărire a capacității de rezistență la şocurile neplăcute ale globalizării.

Toate aceste construcții reprezintă o provocare pentru România, care trebuie să aleagă între a participa pasiv şi dreptul de a sta la masa decidenților. *Conexiunea este adoptarea euro, viitorul Zonei Euro fiind la centru şi, în mod evident, grija pentru Zona Euro înseamnă discriminarea celor care nu au adoptat moneda euro*. Aici nu mai este vorba de avantajele unei politici monetare independente, ci de amploarea unui demers politic capabil să-i pună în umbră exact pe acei membri ai UE care nu sunt de acord cu o Uniune cu viteze multiple. Suntem în fața unei alegeri extrem de serioase, între a sta la aceeaşi masă, pentru a decide simultan şi în interesul tuturor, sau a rămâne la periferie, cu o voce de care nimeni nu va ține cont.

Noile instituții comunitare sunt acompaniate şi de politici atipice, implicând măsuri relativ rapide, dar greu de consensualizat, ceea ce îngreunează un proces coerent de recuperare sau de reziliență, chiar în fața noilor provocări ale globalizării. Chiar soluțiile combinate – instituții, politici, acțiuni – devenite acceptabile la nivelul Comisiei Europene, au nevoie de acreditarea lor politică la nivelul Consiliului European. Ele au suferit şi suferă mai mereu amendări sau, mai ales, întârzieri în implementare, datorate dihotomiei între birocrația, nelegitimă, şi asumarea politică legitimă guvernamentală.

Observând realitățile care se derulează cu viteză în jurul României, unele chiar „surprinzătoare" (prin imposibilitatea prevederii lor), este din ce în ce mai dificil de definit ce poate însemna o lume mai solidă şi, implicit, mai sigură cu o Uniune Europeană mai puternică. Întrebarea este pertinentă, odată ce acele patru procese de natură globală cu impact asupra UE –

integrare, emergență, regionalizare şi fragmentare – nu sunt miscibile din punctul de vedere al unei întrepătrunderi (ceea ce nu este sinonim cu interdependența), cu efect asupra creării unor conexiuni mai puternice între actorii acestor procese, devenite, şi ele, provocări de învins, şi nu de asimilat.

Cauza inadecvării respective, din punctul nostru de vedere, pare să fie accentuarea unei tendințe de particularizare a fiecăruia dintre cele patru procese, care le desparte, le pune în competiție, devenind chiar opozante. Sub umbrela impresiei unei „metamondializări", se simte mai degrabă un iz de dezbinare, contrar căutării declarative a ceea ce uneşte. Iată şi un inventar de probleme, la nivelul UE, de interes din punctul de vedere al impactului de natură să focalizeze eforturi semnificative: criza economică şi financiară mondială şi efectele acesteia; politica de vecinătate, criza din Ucraina; amenințarea Statului Islamic; migrația; mesajul FED şi „încăpățânarea" BCE; fenomenul BRICS, cu accent pe evoluțiile Chinei ca putere globală de prim rang; eşecul strategiilor UE (criza instituțională, eşecul austerității); introvertirea statelor membre; naționalismul economic; divergențele dintre politicile adoptate la nivel național şi comunitar; destabilizarea națională prin tendințe separatiste şi secesiuni; guvernanța Zonei Euro ş.a.

Este posibil ca această „metamondializare" să fie doar o etapă necesară de decădere a puterii sinergiei aşteptate, în cadrul unui proces unificator de perspectivă şi durată, care are nevoie, în primul rând, de o trezire a decidentului către acțiune reală. Economicul dominant, interpretat obsesiv şi chiar exhaustiv prin efecte, şi nu prin cauza primară sau esența acesteia, cum spun filozofii antici, pare să fi eludat, până la un moment dat, comportamentul uman. Se acumulează deja o literatură de specialitate care vrea să evidențieze cauze cu totul diferite care au inițiat evoluțiile, nu numai din timpurile prezente, ci şi pentru etape

istorice anterioare. Acest lucru ar trebui să dea de gândit, atunci când se consideră că modul în care se manifestă partea întunecată a globalizării ne conduce, deocamdată, cam spre acelaşi orizont sumbru: insecuritate, divergențe, antagonizare, conflicte, propensiune slabă pentru consens sau compromis, toate catalogate drept riscuri.

Prin fața întunecată a globalizării realizăm acum înțelegerea unor fenomene la care am mai făcut referire. **Emergența** a creat impresia falsă că este un proces natural, de recuperare a decalajelor economice, care se naşte brusc din interiorul unor economii slab dezvoltate, ajunse să fie gestionate rațional de clasa politică. De fapt, emergența a apărut ca urmare a marii lichidități la costuri mici existente/create în perioada Marii Moderații, ceea ce a determinat identificarea a noi oportunități de investire, mai ales pentru economia financiară, care doar cu câțiva ani înainte nu prezentau niciun interes comercial.

Delocalizarea unor industrii, privită ca o mană cerească pentru problemele naționale de mediu, resurse, competitivitate, nivel de trai etc., a devenit sinonimă cu un **tip de dezindustrializare** (acum regretabilă) cu semnificație mai largă, care, treptat, a pus în dificultate politicile publice naționale de stimulare a propriului mediu de afaceri, cu efectele scontate: creştere economică sustenabilă prin diversificare (creşterea PIB-ului potențial), structuri economice complexe – remediu la şocurile asimetrice –, stimularea creării a noi locuri de muncă, în fața unui şomaj galopant, în chiar rândurile noii generații chemate să preia guvernanța politică şi economică, amânarea efectelor demografice (îmbătrânirea populației, rata scăzută a natalității, corelarea lor cu politicile sociale).

Evidența **rolului fluxurilor de capital în inițierea emergenței** din afară, şi nu din interior, aşa cum se credea, pe fondul unei liberalizări a contului de capital în economia globală – iată

un numitor comun al globalizării! –, s-a conştientizat atunci când FED a anunțat diminuarea relaxării cantitative. După acel anunț, în condițiile în care politica monetară a unui stat avea impact global, capitalurile intrate în țările emergente în folosul dezvoltării locale au fost brusc reorientate către destinațiile care puteau oferi randamente financiare mai mari. Consecințele imediate au fost efectele de dezechilibru şi stoparea aşa-zisei recuperări rapide a decalajelor, deprecieri semnificative ale cursului de schimb al monedelor țărilor emergente.

Regionalizarea, percepută ca o restrângere necesară a relaționării unui stat într-un spațiu geopolitic multinațional mai redus, a permis facilitarea dialogului, mărind speranța consensului şi, implicit, a unei lumi mai mici, dar mai robuste şi sigure, cărămidă sănătoasă a economiei globale. Inițializarea regionalizării a avut ca miză în multe situații câte ceva din idealurile menționate, transpuse în planul unor relații economice mai strânse (cooperare şi relații economice în regim preferențial, investiții reciproce, transferuri de know-how etc.). În prezent, regionalizarea se dezvoltă pe fondul unor eşecuri în sfera relațiilor globale, mult mai largi decât cele bilateral-internaționale sau zonale.

Regionalizarea prezentă ne duce spre Acordul transatlantic de comerț şi investiții dintre SUA şi UE (Transatlantic Trade and Investment Partnership – TTIP), precum şi la acordul similar în zona Pacificului. Respectivele documente reflectă mersul extrem de greoi al negocierilor comerciale multilaterale cunoscute (Runda Doha, de exemplu). Fapt care îngustează mult beneficiile aşteptate de părțile contractante, la nivelul OMC, de pe urma continuării liberalizării comerțului internațional.

Or, dacă nu apar oportunitățile, ele trebuie generate, iar regionalizarea, în timpurile noastre, pe lângă faptul că poate genera noi oportunități, îmbracă **conotații geopolitice şi**

geostrategice (ex. Piața CSI, Noua Bancă Asiatică de Investiții etc.) voluntare sau forțate, după care asistăm la: (a) recalibrări de acțiuni în planul globalizării cu noi zone de comerț liber; (b) noi forme de susținere a fenomenului emergenței în state în curs de dezvoltare, unde cei implicați îşi reevaluează interesele; (c) influențarea integrării europene, realitatea arătându-ne că această influență se manifestă în sensul slăbirii chiar a coeziunii dintre statele membre (creşterea euroscepticismului, radicalizarea vieții politice, creşterea instabilității sociale, introvertirea spre naționalism şi xenofobie).

Impactul tendințelor de regionalizare este obiect de studiu, fiind de interes pentru Europa, mai ales din perspectiva incertă deja a acordului TTIP. Pista de cercetat este dacă SUA rămâne un susținător al integrării europene în actualul context geopolitic, după anexarea Crimeii de către Rusia, aşa cum a fost şi imediat după cel de al Doilea Război Mondial. Este evident că poziția SUA față de Europa este însă diferită, măcar din punctul de vedere al propriilor sale dezechilibre economice (deficitul bugetar, deficitul de cont curent, nivelul datoriei externe, efectele relaxării cantitative etc.), dar şi al forței de angajare politică a UE în dialogul cu state din vecinătatea apropiată de pe vectorul Est, în chiar ideea creării unui continuum continental benefic globalizării.

Globalizarea „a prins" procesul de integrare europeană oarecum nepregătit, în primul rând din cauza întârzierii progreselor în realizarea proiectului politic. **Nici globalizarea şi nici integrarea europeană nu au şters granițele naționale** (spune John Kay în editorialul „National borders globalisation cannot erase", *Financial Times*), iar evenimente mai noi arată întoarceri în procesul de liberalizare a trecerii acestor frontiere. Paul Krugman, în comentariul său „Europe the Unready", atrage atenția că Uniunea nu este pregătită să gestioneze, la nivelul ei, aceste

întoarceri în urmă, întrucât proiectul european, deşi a creat interdependențe din ce în ce mai puternice între statele membre, „nu a creat şi instituții sau măcar un sens al legitimității politice – aşa cum sperau elitele integrării – de care este nevoie pentru a gestiona interdependențele, dacă lucrurile ar merge mai rău". Problema refugiaților şi a terorismului nu numai că evidențiază existența *per se* a granițelor naționale. Granițele se închid prin conştientizarea că statele individuale ar fi mai bine pregătite să se apere decât o poate face Uniunea.

Evoluții recente în Europa Răsăriteană arată că **umbrele imperiale** sunt chiar „fantome reale", iar **tendințele hegemonice** continentale par resuscitate din dificultatea de a se găsi soluții consensuale consolidate, trainice, acomodate cu realitățile primului sfert al secolului XXI. Acesta este terenul şi **efectul avansului celui mai periculos concept împotriva integrării, cel al dualității, al clasificării țărilor în țări de mâna întâi şi de mâna a doua, de nord şi de sud, de vest şi de est, de centru şi periferice,** cu afectarea mândriei naționale a unei apartenențe la Uniune, una dintre cauzele escaladării euroscepticismului şi a radicalismului.

Considerăm că paradigma globalizării este strâns legată de acțiunea umană. Analiza ei intră, prin urmare, în metodele de cercetare ale ştiințelor socioumane. Acceptând acest adevăr, esența globalizării pare să țină principial de comportamentul uman, ceea ce înseamnă că este nevoie de o educație în sensul acestui fenomen, dacă vrem să-i fructificăm avantajele. Constatăm însă că tocmai gestionarea ei pe baza tradițiilor istorice (de la Pacea de la Westfalia şi trecând prin comportamente imperiale), face ca globalizarea să nu fie încă unificatoare, ci distributivă în câştigători şi perdanți, iar la nivel de indivizi, după spusele Papei Francisc, ea ne trimite la izolare şi însingurare, ca protest la riscurile acesteia. Suntem, probabil, în perioada unei tranziții de

paradigmă a globalizării, care evidențiază exact contrariul, un alt moment de escaladare a divizării lumii, pentru o nouă repoziționare a puterii.

Fața întunecată a globalizării ne duce şi spre o recentă reflecție a lui George Friedman: „*Avem o întrebare serioasă pentru actuala situație a lumii: au fost într-adevăr eliminate conflictele şi războaiele, ori trăim un interludiu sau o iluzie seducătoare*?" (*Flashpoints*: „The Emerging Crisis in Europe"). Astfel de întrebări nu pot fi considerate pasagere şi lesne de uitat. Ele au nevoie de răspunsuri printr-o cercetare mai profundă a fenomenului de globalizare, încrucişată cu reaşezarea puterilor globale tradiționale şi emergente. Este nevoie de o cunoaştere comprehensivă a paradigmei globalizării, trecând de la extazul inițial la realism, printr-o agonie a tranziției acesteia. Rezultatul probabil va fi configurarea sensului real al evoluției sistemului socioeconomic planetar şi, mai ales, a înțelegerii corelației dintre cauze şi efecte, într-un domeniu de cercetare prioritar pentru destinul României.

3.2.3 Angajarea pentru o nouă viziune a Uniunii

Asupra necesității resetării viziunii Uniunii, care este o altă provocare pentru România, s-au elaborat numeroase analize-diagnostic şi foi de parcurs. Plasarea României în procesul decizional intern al Uniunii generează incertitudini, mai cu seamă prin faptul că nu se înțelege cât şi cum ar trebui să fie rolul ei la această nouă viziune, în care să se regăsească mai bine interesele-țintă, respectiv un program de convergență națională cu efecte de consolidare a ancorelor cu Uniunea.

Efectele globalizării, surprinse cu bune şi mai puțin bune, „beneficiul" acestora, preluate ca oportunități, impun o „**reamenajare" a etapelor de ducere la îndeplinire a conceptului de**

Uniune. „*Raportul celor cinci preşedinţi*", deşi încearcă să clarifice calea, se rezumă la unele aspecte tehnice ale viitoarelor uniuni – fiscale şi politice – şi o circumscrie limitat la Zona Euro, cu excluderea statelor din afara ei.

Conținutul diversității şi libertăților în cadrul Uniunii se îndepărtează de la însuşi scopul ei, declarat politic la cel mai înalt nivel. Conform elitelor, bogăția culturală europeană este izvorul multiplicării bunurilor şi binelui comun pentru cetățenii europeni, factor care ar trebui să unească şi să stimuleze respectivii cetățeni în demersul lor autentic pentru proiectul politic. Trebuie repetat mereu că definiția uniunii politice este **uniunea tot mai strânsă între popoarele europene** (vezi tratatele), deci a oamenilor, nu una imperială, personală, a timpurilor trecute şi, poate chiar înainte de toate, nici una instituțională a ordinii lumii de azi.

În căutarea confuză a demersurilor către finalizarea proiectului politic în interiorul Uniunii, reține atenția un text de actualitate al lui Robert D. Kaplan, din punctul de vedere al momentului scrierii şi al conținutului lui, demn de reflecție academică: *„…..Europa, tocmai din cauza faptului că se află în căutarea unei tot mai ample şi profunde unități, va continua să fie chinuită de propriile divizări interne, care, în ciuda formei economice sub care se manifestă azi la suprafața acestei fisuri – de exemplu, mânia Germaniei față de criza datoriilor din Grecia –, sunt de fapt moduri atemporale de exprimare a geografiei…. Minunata complexitate a geografiei europene…, a ajutat la formarea unor grupuri şi a unor state-națiuni separate lingvistic şi va contribui şi pe mai departe, în perioadele următoare, la lipsa de unitate politică şi economică, în ciuda tuturor instituțiilor paneuropene"*. Kaplan îşi concentrează argumentul lipsei de unitate în Europa (cu extindere în spațiul UE – n.n.) pe încă existentele divizări interne istorice şi geografice, în timp ce noi atragem atenția asupra unor alte divizări interne, determinate

de rasă şi religie, ca efect al involuției principiilor integrării europene.

Există şi alte îngrijorări la care se încearcă răspunsuri încurajatoare printr-o viziune pentru Uniune. Tema unui „*pământ plat*", ca urmare a globalizării, în sensul ajungerii la un proces de joasă entropie, echivalentă cu stagnarea economică (Nicholas Georgescu-Roegen), este desființată de acelaşi Kaplan, chiar şi pentru situația în care vorbim despre generalizarea, prin globalizare, a principiilor democrației de tip occidental şi a economiei de piață. Experiența în acest sens evidențiază că asumarea valorilor occidentale, în materie de democrație şi economie de piață nu poate fi nici uniformă, nici de dinamică egală, mai ales într-o parte a continentului european atins decenii îndelungate de flagelul totalitarismului.

Se pare că succesul de ansamblu, inițial, al globalizării a creat şi o anumită încredere a Occidentului, neonorată de cei în care a fost investită, iar de slăbiciunea unei credulități în automatismul beneficiilor globalizării, din păcate, s-a profitat. Extinderea inerțială a încrederii că valorile Occidentului pot fi împărtăşite în comun în noi spații geografice a primit „*răspunsuri-surpriză*", exemplul situației de facto dintre Rusia şi Ucraina demonstrând posibile convulsii de care poate suferi „*pământul plat*" prin globalizare.

Dacă devenim conştienți de impactul geopolitic al părții întunecate a globalizării, dominantă pentru momentul analizei noastre este stabilitatea sistemului financiar global, acolo unde s-a produs spargerea bulei şi se intenționează găsirea unor măsuri de prevenție pentru ca lucrurile să nu se repete. O analiză a opiniilor cu privire la motoarele schimbării recente a configurațiilor interdependențelor într-o lume globalizată, denotă faptul că **influența politicilor monetare ale statelor cu monedă de rezervă, trece nestingherită dincolo de teritoriul geografic şi**

politic în care o banca centrală îşi are jurisdicția legală (FED, Banca Angliei, Banca Japoniei). Această influență dictează mişcarea de factori şi fonduri care nu aparțin neapărat statului unde respectiva bancă centrală operează, dar impactul lor, în special asupra fenomenului emergenței, aşa cum am menționat, poate fi dezastruos din punctul de vedere al volatilității cursului de schimb, al vitezei contractării de datorie externă şi, mai ales, asupra falsității premiselor unei dezvoltări economice pe termen lung.

O nouă viziune pentru Uniune nu poate fi disociată de internaționalizarea circulației fluxurilor de capital, cu o pondere crescândă a folosirii lor în operațiuni speculative. România poate fi supusă unor presiuni mai mari decât până acum şi pe care a reuşit să le gestioneze cu brio, fără niciun *bail-out*, adică folosirea de resurse bugetare. Se aduce în atenție rolul marii finanțe în conduita politică a statelor. Din păcate, lucru verificat de istorie, în spatele oricărui conflict sunt banii, fie ca scop, fie ca suport. Acest lucru este cunoscut din antichitate, de la Herodot şi Plutarh. Plutarh are o referire surprinzătoare, cutremurătoare: „*cel care defineşte banii, în primul rând, ca pârghie a afacerilor, pare să spună acest lucru cu o referire specială la război*" (citat preluat din cartea lui Aris Angelopoulos, *The Wisdom Book*, 1988, Editura National Greek Press Publishing Co., Chicago, Il, SUA).

În calitate de cercetători, am evitat mereu referirea la marea finanță, ferindu-ne de înțelesul ei ideologic – imperialismul. Acumularea de cunoştințe ne-a degrevat de această apăsare, cu atât mai mult cu cât sintagma este tot mai larg utilizată în explicarea fenomenologiei ultimei crize financiare de către cei interesați cu adevărat în cauza primară a acesteia, şi nu în simple comentarii a căror repetare a devenit obositoare. Aceştia ne vorbesc mai apăsat ca oricând despre **etică şi moralitate în sistemul financiar internațional, ambele decăzute, ca urmare a**

globalizării, sub apăsarea unor practici mai puțin bune, generate de discrepanța absolut imorală dintre economia reală şi cea financiară (cea din urmă fiind 14 ori mai mare decât prima), de tentația de a crede că banul se multiplică prin el însuşi, fără contribuția muncii umane, ori orientarea vieții lumeşti exclusiv spre aspecte cantitative, cu sărăcirea corespunzătoare a spiritului.

Pentru o nouă viziune a Uniunii, România trebuie să rămână la **ipoteza de lucru a unui stat membru, contractant al unui proiect politic în care crede**, iar pozițiile ei trebuie calate pe factorii care conduc la asigurarea robusteții acestui proiect, absolut necesar pentru revenirea tuturor statelor membre la **acțiune unitară.** Acest lucru presupune, de fapt, oprirea acțiunii factorilor destrămării/destabilizării Uniunii prin ranforsarea principiilor subsidiarității, coeziunii, solidarității şi cooperării întărite, principii care trebuie hrănite şi de o educație corespunzătoare a cetățeanului european. Din păcate, putem constata doar precaritatea acestei educații în spațiul european, inclusiv în România.

Răspunsul parțial al nereuşitei educaționale, de la simplii cetățeni la liderii europeni, se regăseşte în (a) **reacțiile** la repetarea necesității de creare a **uniunii politice**, ca şi când proiectul priveşte o altă uniune şi, de aceea, este bine să se vorbească cât mai puțin despre aceasta, şi (b) **modul** în care se caută eliminarea oricărei dezbateri serioase pe tema federalizării Europei, uitându-se că timpurile au schimbat mereu semnificația unor noțiuni, de regulă în ceva mai bun, şi au format curente de partizanat, benefice unui proces politic.

Integrarea europeană şi globalizarea au fost percepute ca procese complementare, cel puțin până la un punct. Declarativ, referirile s-au făcut la scopurile lor nobile, civilizatoare ale principiilor democrației, drepturilor omului şi economiei de piață. Din

punct de vedere filozofic, integrarea europeană şi globalizarea au fost percepute ca **procese de umanizare** a lumii prin valori împărtăşite în comun. Din punct de vedere societal, vorbim despre o mai corectă raportare a cuceririlor în plan cognitiv ale omului, pentru un standard de viață conform naturii lui de căutător şi constructor în plan ideatic şi practic.

Este de înțeles acum de ce **regionalizarea cu excluderi** circumscrie interese comune, specifice unui spațiu geografic mai restrâns – de regulă, în schimbare mai rapidă şi poate în mai bine, în funcție de evoluțiile externe zonei cuprinse de ea – se află, în cele mai multe cazuri, în opoziție cu interesele globalizării sau ale unei integrări autentice. Regionalizarea, percepută cu diferențe de viteză sau ritmuri în cadrul aceluiaşi spațiu guvernat de aceleaşi reguli (UE şi dreptul Uniunii), poate reprezenta şi o frondă adusă celorlalte procese. Bineînțeles, dacă globalizarea şi/sau integrarea evoluează mai încet în ceea ce priveşte realizarea condițiilor de satisfacere a intereselor societale ale unei comunități constituite voluntar într-un grup. Eşecul unei regionalizări rezidă fie în incapacitatea respectivului grup de a-şi atrage aliați, fie în destrămarea convingerilor posibililor aliați în avantajele alinierii respectivelor interese.

Dacă vorbim despre necesitatea unei viziuni strategice a UE în noul context al globalizării, cu bune şi cu mai puțin bune, nu ne putem referi decât la desăvârşirea proiectului politic al integrării – **uniunea politică.** Din păcate, dacă am încerca o secvențialitate a strategiilor de până acum ale Uniunii, am putea cu greu decela sâmburii unor premise care să ne conducă spre realizarea respectivului proiect. Declarațiile politice abundă în necesitatea teoretică a parcurgerii altor etape, neprevăzute în tratate (nu se poate face uniune fiscală, de exemplu, fără uniunea

bancară, o „găselniță" postcriză), dar acestea se încheie cu invocarea lipsei condițiilor pentru finalizarea proiectului politic.

Este adevărat că tensiunile create de ultima criză au fost puse, o fracțiune de secundă, şi pe seama nereuşitei concentrării Uniunii pe proiectul politic. Desigur, se recunoaşte că este necesară realizarea uniunii fiscale, mai mult ca oricând dacă suntem interesați în dăinuirea monedei unice, dar nici pentru ea momentul nu este propice. Uniunea bancară şi uniunea pieței de capital, nicicând prevăzute, dar considerate remedii ale manifestării unei viitoare crize financiare, sunt susținute ca premise ale Uniunii Fiscale.

3.2.4. A treia modernizare

Viitorul României, privit prin prezentul plin de incertitudini, trebuie să fie o provocare peste care nu putem trece doar recunoscând înfrângerile de până acum şi a le contempla ca pe un destin. Situația internă şi internațională este suficient de complicată pentru a întrezări o nouă oportunitate istorică. Acest efort merită, iar pentru oportunitate există o elită, în sens profesional, care o poate face, dar ea nu are loc de manifestare în cadrul unei ignoranțe în creştere.

Problema fundamentală a României pentru a putea prinde trenul unei autentice modernizări, a treia în istoria sa modernă, este lipsa unui cadru instituțional permanent (de altfel şi evitat), care să se ocupe serios şi continuu cu creionarea perspectivei. Se impune cu necesitate crearea unui **organism permanent de programare/planificare strategică.** România nu are o strategie de dezvoltare pe termen mediu şi lung[1], deşi se fac eforturi pentru

[1] Lăudabil se va dovedi a fi, în acest context, recentul exercițiu de planificare strategică pe termen lung (orizont 2038) parcurs de

strategii sectoriale. Orice încercare de a le integra este sortită eşecului, prin imposibilitatea de a le da coerență şi a estima o valoare solvabilă a resurselor de angajat.

Existența unei **strategii naționale scalare**, mereu racordată la provocările realității, ar da şi substanță şi continuitate programelor guvernamentale, dar mai ales dezbaterilor electorale, prin ancorele relativ obligatorii stabilite dincolo de ciclurile electorale. Am fi scutiți şi de osificarea unui populism sau a unor idei lipsite de orice bază rațională cu privire la ceea ce sistemul economic românesc poate livra. Tot ce este invers stabilității, predictibilității, transparenței normale, consultărilor nepartizane caracterizează un început de nouă guvernare.

Reformarea clasei politice nu poate fi făcută decât prin mai multă competență profesională a acesteia, lucru care înseamnă educație, învățământ, pregătire profesională de specialitate, însuşirea bunelor practici. Înseamnă a dialoga cu argumente puternice. Şi, pentru că am ajuns la competențe şi rezultate, realitatea parcă ne aşază în capcana unei paradigme din care ar trebui să ieşim (legenda meşterului Manole), cu ducerea la bun sfârşit a celei de a treia modernizări a României. Clasa politică nu dă semne de însuşire a unei culturi istorice, iar acest lucru se vede în sărăcirea continuă a conținutului manualelor de cultură generală şi în pierderea axei logice dintre trecut şi pentru viitor.

La mai mult de un sfert de veac de asimilare a valorilor democrației europene autentice, este nevoie din nou să ne îndreptăm atenția spre funcționarea sistemică a societății noastre, pentru a o face mai performantă şi pentru a renunța la simplele

---

Academia Română care, la aniversarea de 150 de ani de la fondare şi cu înaltul prilej al Centenarului (1918-2018), pune în fața națiunii o viziune proprie asupra viitorului României. Textul integral al celor patru volume este disponibil pe www.acad.ro.

paliative prezentate ca performanțe. Avem de (re)îndreptat multe în structura instituțională a statului de drept, pentru stabilitatea socială care să ajute, prin sinergia participării tuturor, la modernizarea României. Când s-au pus bazele instituționale ale statului de drept, în perioada 1990-1993, elita politică a momentului s-a concentrat cu tărie pe rolul acestora în modernizarea României. Din păcate, noile generații de politicieni răspund din ce în ce mai puțin la cerințele normale de evoluție sistemică, lacunele lor profesionale atacând fundamentele stabilității macroeconomice şi financiare a României, mai ales în contextul creşterii riscului de „contaminare cu rău", intrinsec globalizării. Aşa cu am mai subliniat anterior, provocările globalizării sunt mai mult riscuri, iar oportunitățile nu pot fi valorificate decât întru-n mediu din ce în ce mai competitiv.

Era de presupus ca, la un sfert de veac de la evenimentele din decembrie 1989, România să fi intrat, în linie dreaptă, în cea de a treia etapă de modernizare a sa, în toate planurile, prin simplul fapt al reacceptării ei în familia europeană democrată. Devenită partener euroatlantic, României i se recunoştea, politic vorbind, statutul unui stat de drept cu economie de piață rezilientă la competiție, în termenii valorilor democratice occidentale. Din punct de vedere tehnic, eforturile de consolidare pe cele două dimensiuni a societății româneşti nu numai că mai au un drum de parcurs, dar au fost şi obiectul a numeroase contestații şi critici interne şi internaționale.

„Extractul" acestei concluzii este că forța de frânare a modernizării denotă intrarea României într-un nou plan de interese geopolitice, mai puternice decât propria voință. Se adaugă o tentație spre experimente originale, parcă împinse sau impuse din interior şi exterior, iar slaba capacitate politică de negociere, în sensul necesar de acordare a unei şanse viitorului țării, a dus la

un consum mare şi ineficient de resurse publice (privatizări, restituiri, investiții), cu greu posibil a fi regenerate de economie. De observat este creşterea decalajului în timp al unui aşa-zis proces de recuperare (catching up) spre standarde europene şi cele mai bune practici în mai toate domeniile de activitate. Nivelul PIB pe locuitor al României, ca indicator de performanță social-economică, este relevant pentru întârzierea cu care România intră în cea de a treia etapă de modernizare, comparativ cu alte state foste socialiste, membre al Uniunii.

Nu putem vorbi despre această a treia etapă de modernizare a României fără să amintim de primele două, rememorând mai ales ceea ce au făcut elitele româneşti în contextul național şi european specific. Prima etapă de modernizare a României, 1848-1916, a fost deschisă de Revoluția de la 1848 şi de Unirea Principatelor (1859), a doua inițiată de Marea Unire şi constituirea României Mari (1918) până la România Republică Populară (1947). Prin noua „republică" se intra într-o pauză istorică în trendul european al României, recuperat după 1990.

Este de reținut, fie ca un atu, fie ca un handicap, faptul că modernizarea României, în toate etapele acestui proces marchează devenirea europeană a țării cu următoarele caracteristici:

- Modernizarea României a fost mereu influențată de curentele europene majore (mainstream), cu regăsirea intereselor naționale într-un context mereu complicat;
- Procesul de modernizare în sine a fost marcat de decizii politice ale marilor puteri, cu tentă imperială, ceea ce sugerează că visul unui stat unitar de la Mihai Viteazu (1601) încoace este o „creație politică" relevantă pentru interesele continentale;
- Evoluția României a fost mereu monitorizată de *„părinții ei fondatori"* externi, cu consecințe de tratament

din partea acestora (vezi Războiul de Independență, 1877; Tratatul de la Trianon, 1916; Dictatul de la Viena; ruperea Basarabiei de România; România după al Doilea Război Mondial sunt doar câteva exemple);

- A existat şi există, dar din păcate doar periodic sau aleator, un interes din partea partenerilor externi – citeşte marile puteri – pentru poziția geostrategică a României, cu afectarea pozitivă sau negativă a stabilității sale statale;
- A existat şi există o aşteptare europeană şi, mai nou, internațională (direct sau via calității de stat membru al UE) privind asumarea responsabilităților României în ceea ce priveşte propria sa evoluție şi implicarea ei în plan extern.

Toate aceste lucruri ridică problema alegerilor, făcute de guvernările timpului, în ceea ce priveşte alianțele şi consecințele.

Este necesar, de asemenea, să fie înțelese anumite lecții din etapele anterioare de modernizare a României, cu care trebuie să ne obişnuim atât timp cât nu se poate „livra" la nivelul aşteptărilor propriilor cetățeni (nivel de trai) şi, comprehensiv, la nivelul responsabilităților externe asumate. Din acest punct de vedere, la acest moment istoric al declarării necesității de noi reforme, cele mai relevante lecții sunt:

- Independența şi suveranitatea națională sunt subordonate parteneriatului european/internațional, ales sau impus din motive multiple, modului de întâlnire a intereselor naționale cu cele ale partenerilor;
- Acceptarea României într-un parteneriat a fost, de regulă, un „gest" al celeilalte părți, iar acest lucru a însemnat aşteptări şi angajamente de îndeplinit;

- A fi într-un parteneriat precum cel euroatlantic înseamnă drepturi şi obligații, ambele asumate prin responsabilități, controlabile, formal, reciproc. De reținut, că obligațiile noastre țin în viață un parteneriat, îl întăresc, ca să aibă ca dividend drepturi, iar acest lucru înseamnă alocare de resurse;
- Preeminența obligațiilor asumate în orice parteneriat înseamnă acceptarea unor „ingerințe" ale celor mai puternici şi urmarea căii acestora de o manieră participativă, cu captarea posibilă şi a intereselor naționale, cu condiția să fie clar definite şi urmate cu continuitate;
- Numai modul participativ, proactiv deschide calea promovării autentice a intereselor naționale şi validării acestora într-un parteneriat;
- Viteza de derulare a evenimentelor reclamă ca partenerii să cunoască din timp interesele României, dar întârzierile în declinarea lor ne obligă şi la identificări şi formulări ale acestora în sensul de acțiune a partenerilor.

Există minusuri consistente ale primei părți (25 de ani!) a celei de a treia etape de modernizare a României, cu tenta generală a lipsei unei consolidări autentice a valorilor democrației:

- Reglementarea confuză a dreptului de proprietate, fundamentul tuturor drepturilor individului;
- Nefinalizarea separării puterilor în stat, a echilibrului şi a controlului reciproc;
- Problema competențelor, în sensul valorilor democratice, afectează major funcționarea instituțiilor statului de drept;
- Cultura politică se dezvoltă pe direcții contrare formării unei elite conducătoare, credibile, în care să se poată investi încredere;

- Raportul stat-piață este labil, confuz, se constituie într-o piedică în calea modernizării şi progresului, ducând la formarea unor grupuri de interese infracționale;
- Principiul normalității este destructurat de excesivitate în excepții şi discriminări pozitive şi negative, ceea ce face ca excepțiile de orice fel să pună mereu în pericol aplicabilitatea unitară, uniformă şi egală a normelor juridice.

Aceste minusuri se constituie în cel mai puternic argument pentru necesitatea unor reforme radicale, mentale şi de acțiune autentică, dublate de o puternică voință politică. Procesul dedicat realizării reformelor necesită instituționalizarea sa de o manieră credibilă, opozabilă partenerilor noştri, şi atragerea unei elite din afara guvernării propriu-zise.

Revenind la ideea instituirii formale a unei structuri permanente de planificare strategică pentru România, pentru a se evita percepția unei țări mereu lipsite de o strategie comprehensivă şi coerentă, considerăm că respectiva structură trebuie pusă în mişcare de o elită neimplicată în guvernanța de rutină, principial de natură academică şi cu competențe care să acopere întreaga gamă de politici publice, pentru a da viață unei strategii pe termen mediu şi lung. O strategie propusă de guvernul în funcțiune trebuie aprobată prin lege de Parlament, cu obligativitatea gestionării ei de către toate guvernele care urmează. Trebuie respinsă definitiv orice tentație de discontinuitate în proiecte începute, considerate fundamentale pentru România şi adoptate prin lege, ca şi orice tentație de a priva o strategie de resursele programate pentru a fi tradusă în viață. Aceasta este singura garanție pentru realizarea convergenței reale a României spre standardele europene, cu sublinierea că reprezentarea de orice fel trebuie să fie însoțită de competențe autentice.

Ca urmare, se impun reforme/reformulări în domenii încă fundamentale, cum sunt: Constituția României; legea partidelor, legile electorale, legea de finanțare a partidelor şi a campaniilor electorale; domeniul proprietății; domeniul guvernării – reducerea substanțială a structurii guvernului cu reducerea birocrației, creşterea competențelor, îmbunătățirea acțiunilor de control definite prin lege, recuperarea prejudiciilor; imunitățile şi incompatibilitățile; definirea nivelurilor politice şi tehnice ale guvernării, pentru stabilitatea profesională a instituțiilor statului; domeniul jurisprudenței, cu luarea în considerare a rapoartelor MCV şi ale CEDO.

3.2.5. Identificarea şi abordarea intereselor naționale

În logica procesului de integrare, interesele României ca stat membru al UE, trebuie circumscrise unor domenii care au fundamentat decizia politică națională de aderare la Uniune. Negocierile exploratorii care au dat curs asocierii şi apoi consensului de la Snagov (1995), după care s-a transmis cererea de aderare, au insistat pe „repatrierea" României în Europa democratică, **cu angajarea transformărilor sistemice pe un parcurs care să asigure progresul şi dezvoltarea României spre standardele țărilor europene avansate**, să consolideze securitatea europeană în cadrul căreia România îşi va întări propria securitate națională. Angajarea a presupus beneficierea de avantajele procesului de integrare cu suportarea costurilor implicate.

Având în vedere dimensiunile multiple ale procesului de integrare la nivelul Uniunii şi al fiecărui stat membru, considerăm că alegerea unor priorități naționale facilitează concentrarea eforturilor politice şi a resurselor în anumite domenii, care pot

exercita o tracțiune benefică spre alte domenii, prioritățile stabilite urmând şi alegerile care se fac în contextul decizional al UE. Priorități identificabile cu interese naționale pe termen mediu şi lung ar trebui lansate şi promovate în contextul preşedinției rotative a UE. Ele pot fi formulate mai bine acum, după un deceniu de la aderare. Dincolo de anumite eşecuri (vorbim despre neprimirea României în Spațiul Schengen, continuarea monitorizării de tip MCV, parcă *sine die*, accesul greoi la unele dintre resursele comunitare etc.), s-a acumulat o experiență proprie în procesul decizional comunitar legat de construcția europeană impusă prin tratate, au fost tatonate alianțe cu alte state membre, deja încercate în susținerea intereselor lor naționale.

La acest moment, sunt cunoscute mai bine şi resursele care pot fi atrase de la UE şi mecanismele de utilizare a acestora în vederea susținerii priorităților naționale în plan comunitar, precum şi impactul îngemănării priorităților naționale cu resursele comunitare în plan național. Considerăm clarificat faptul că prioritățile naționale trebuie să țină cont de **dinamica geopolitică din** Europa, criza Ucrainei fiind un exemplu de comportament imperial (al Rusiei), de afectare a stabilității politice, sociale şi de securitate regională.

Tabloul crizei din Ucraina, încă ne-"terminat" prin nerespectarea Acordului de la Minsk, are un impact major asupra României, din cauza poziționării sale geografice în raport cu ansamblul dinamicii geopolitice europene, dar mai ales a celei de la granița de est a UE şi NATO. Sesizarea vulnerabilității nu poate rămâne la stadiul contemplării, dar soluția depăşeşte cu mult ceea ce poate face România singură. De aceea, şi luând ca ipoteză tare de lucru faptul că poziția la granița la est a României, în raport cu calitatea de stat membru al UE şi NATO, are semnificație perenă, este în interesul UE şi al NATO, apreciem noi, ca această graniță

să fie bine marcată din punctul de vedere al apartenenței politice şi de securitate a României.

Marcarea respectivei granițe, mereu expusă istoric unor vicisitudini care s-au dovedit reale, presupune ca România să ajungă la statura de stat membru al Uniunii şi, în acelaşi timp, scut pentru spațiul UE şi „vitrină" atractivă pentru vecinătatea dinspre estul UE. România îşi poate asuma politic aceste calități, dar nu poate reuşi decât prin sindicalizarea resurselor Uniunii (de ce nu un nou Plan Marshall?), cu argumentul că utilizarea acestora aduce Uniunii un beneficiu prin spațiul continuu de dezvoltare, creat de la vest spre est, rezilient față de şocurile viitoare din afara Uniunii.

Este în interesul României să susțină că, prin lărgirea spațiului integrării europene, Uniunea trebuie să sprijine şi să dinamizeze această statură a României, atât prin efort propriu, cât şi prin resursele UE, după cum consolidarea acestei staturi este în avantajul ansamblului Uniunii. Procesele de consolidare a democrației, a economiei de piață competitive, a unui progres social la standardele Uniunii, în interiorul României, vor face să existe un teritoriu continuu de forță şi stabilitate comunitară, mai ales dinspre centrul spre periferia UE, şocul diferențierilor fiind cel mai vizibil la granița de est a UE. Este un eşec al politicilor Uniunii nesoluționarea unor decalaje economice regionale, cu concentrarea spre estul spațiului ei şi, implicit, expunerea la riscul unor vulnerabilități dincolo de granița sa de est. Acest eşec constituie una dintre cauzele de creştere a recunoaşterii că Uniunea evoluează de fapt cu mai multe viteze, şi nu neapărat numai din vina unor state membre noi aderente.

Criteriul fundamental al identificării intereselor naționale ale României, ca stat membru al UE, trebuie să continue să fie poziționarea geostrategică a acesteia, având în vedere că actualul

proces de integrare europeană este excedat vizibil de urmele lăsate de relaționarea vechilor imperii, chiar în contextul unei Europe moderne. În acelaşi timp şi din acest motiv, trebuie identificate pistele de asumare a unor eventuale poziții de lider, chiar şi temporare, pe proiecte europene ale României. Ținând seama, evident, şi de contextul în care istoria europeană a demonstrat că România a avut nevoie de alianțe de tip „follower" şi că, în mare măsură, statul modern român şi integritatea sa teritorială au depins de decizii ale marilor puteri europene.

Statutul istoric de stat neinvaziv al României, din punctul de vedere al securității istorice a Europei, este un argument major pentru garanțiile pe care le oferă România, în interiorul Uniunii şi în afara acesteia, în ceea ce priveşte promovarea unei politici lipsite de ambiții antagonice, care să creeze probleme vecinilor, indiferent care sunt aceştia sau cum sunt plasați, în interiorul spațiului UE sau în afara lui. O analiză echilibrată a istoriei recente a statului român modern relevă că, între interesele României şi cele ale marilor puteri a existat un comportament interactiv, ceea ce nu exclude faptul că multe dintre aceste interese au fost amendate, impuse şi formalizate în tratate ale respectivelor puteri cu privire (şi) la România. Din acest punct de vedere, nu trebuie uitat nici că România de azi este o „creație" relativ comună a unor vizionari români şi europeni, cu aportul SUA, iar în contextul echilibrului geopolitic european, atât timp cât interesele marilor puteri pentru România vor prevala, dar şi prin stimularea lor, se poate spune că această „creație" va dăinui.

De aici rezultă necesitatea ca, în primul rând, calitatea de „follower" să fie întărită, dacă nu depăşită, în concertul clubului UE, pe linia principiilor proiectului politic, iar aceasta să fie dublată prin forța calității României de stat membru al UE cu drepturi depline, capabil de inițiative în jurul cărora se pot crea alianțe şi reuşite în interesul Uniunii printr-un lobby puternic.

Identificarea intereselor României pe termen mediu are de întâmpinat o mare problemă: cea a acomodării cu interesele celorlalte state membre, dar cu luarea în considerare a câtorva partajări. Prima este calitatea **de stat membru vechi şi stat membru nou**, după reluarea procesului de lărgire a integrării europene, de după Războiul Rece, prin criteriile de la Copenhaga. Trebuie să înțelegem aici şi raportul de forțe între țările fondatoare ale Comunităților Europene (devenite UE) şi cele care au aderat la date ulterioare.

A doua partajare, de importanță fundamentală şi de neomis, este că toate țările, actuale state membre ale Uniunii, au **un parcurs istoric al intereselor proprii, care exced şi în prezent platforma intereselor comunitare**, cele din urmă fiind configurate într-o astfel de lumină, chiar dacă puterea de vot s-a mai schimbat prin creşterea numărului de state membre. Or, acest lucru întăreşte percepția de stat „follower" a României în deciziile Uniunii, percepție ce trebuie, spuneam anterior, depăşită prin inițiative proprii, care să stimuleze interesul Uniunii. Aceste inițiative pot da României poziție de lider pentru anumite proiecte, cu condiția ca voința politică să determine „livrarea" în contul aşteptărilor partenerilor.

Putem formula o concluzie referitoare la ideea de **acomodare a intereselor în cadrul UE, în procesul de identificare şi abordare a intereselor României**. Este absolut necesară, mai ales în conjunctura tensionată de Brexit şi de incertitudinile în relația transatlantică, participarea la confluența evoluțiilor şi aşteptărilor prezente ale partenerilor României ca state membre ale Uniunii. Crearea, dar şi întărirea percepției că interesele României vin şi în întâmpinarea intereselor lor, prin inițiative noi sau susținerea unora vechi (dar cu argumente noi şi puternice), sunt extrem de importante pentru ca interesele naționale să poată fi consolidate, într-un timp foarte scurt, pe un făgaş de urmat şi relativ ireversibil.

Analiza evoluțiilor istorice ale intereselor partenerilor comunitari şi a aşteptărilor de la proiectul politic al integrării europene, *trebuie făcută pentru fiecare țară*. O astfel de analiză *trebuie să devină reper permanent* actualizat în formularea şi elaborarea căilor de promovare a intereselor României, prin vehiculul Uniunii, inclusiv prin prisma prezicerilor unui sfârşit al UE, preziceri care nu sunt deloc în avantajul României. De aceea, deocamdată, urmărindu-ne interesele, *trebuie să rămânem fideli proiectului politic european*, mai ales acum, când pare slăbit din cauza lipsei unui leadership puternic, situație de care profită forțe externe.

Identificarea şi acomodarea intereselor României în cadrul Uniunii *trebuie să aibă ca rezultantă o structurare* a acestora în cadrul unei agende de lucru credibile, actuale şi convingătoare. Din păcate, la conferirea acestor caracteristici unei agende pentru o preşedinție rotativă a UE, România poate avea un handicap real şi/sau de percepție de care *trebuie,* de asemenea, *să se țină seama*. Se impune o analiză riguroasă şi obiectivă a cauzelor acestei percepții și a atâtor „trebuie", pentru necesitățile interne, cu contramăsuri credibile, exercițiul preşedinției rotative a UE putând deveni **acel moment de inflexiune necesar sporirii încrederii în România ca stat membru.**

Avem deja promisiunea ca, înainte de a prelua preşedinția rotativă, în 2019, România să fie scoasă din „colțul nemeritat", prin primirea ei în Spațiul Schengen şi scoaterea din MCV (vizita lui Jean-Claude Juncker la Bucureşti, 2017). Credem cu tărie că abordarea actuală, potrivit căreia politica centrului este mai importantă decât preocuparea pentru periferie, mai ales la granița de est a UE, este dăunătoare proiectului politic european. Ea contravine multor principii ale tratatelor Uniunii întrunite, în necesitatea cooperării pentru interesele tuturor părților contractante.

Există o conjunctură regională, a zonei, de relativă confruntare, cu rațiuni şi învinuiri reciproce, de o parte şi de alta a

graniței de est a Uniunii. Brexitul nu ar trebui să deturneze atenția deciziilor politice, acum când **întrebarea-cheie este dacă nu cumva a sosit momentul ca periferia să devină acum mai importantă pentru viitorul UE**. Este de aşteptat ca interesele conflictuale ale centrului să fie împinse într-un con de umbră, pentru a putea gestiona mai bine problemele periferiei, deopotrivă din punctul de vedere al direcțiilor de acțiune comunitare şi al resurselor structurale. Poate că tocmai crearea unui **fond structural special**, pentru problemele economice şi de securitate ale periferiei, decupat din fondurile structurale actuale, ar putea avea la bază o argumentație puternică din partea României, Poloniei, Bulgariei şi a Țărilor Baltice.

Trezirea decidenților cu putere la realitățile spațiului estic a Uniunii a reprezintă parcursul promovării capacității UE de a deveni un autentic actor global, plan în care, de asemenea, nu pare să existe o agendă asumată şi nici un lider global capabil să-şi asume gestionarea ei.

3.2.6. Din nou despre frontiera de est a Uniunii Europene

Conjunctura politică la frontiera de est a Uniunii, înțelegând atât statele membre ale acesteia cât şi vecinătățile, reflectă o complexitate încă puternic dinamică. Ea constă într-un proces de consolidare militară în statele membre ale UE de la frontieră, cu conotația sprijinului NATO (echipamente, unități de forțe combatante, exerciții etc.), pe de o parte, şi de antagonizare cu efect de amenințări (declarații şi sporirea prezenței militare) din partea Rusiei, pe de altă parte. Sentimentul de apartenență la Uniune şi de localizare geografică într-o zonă de intersecție de interese, fie ale Uniunii şi NATO, fie ale Rusiei, reclamă, în mod

obiectiv şi din partea tuturor părților, asigurări de securitate, deocamdată pe fondul procesului de consolidare militară.

Criza Ucrainei, cu pierderea Crimeii în favoarea Rusiei, a deschis o nouă etapă de tatonări de reacție în zona analizată, iar încercarea de a redefini aşa-numitele praguri de pericol (în acest caz, posibile reacții operaționale) creează o stare de alertă continuă, care se transmite de la decidenți politici şi militari la populație. Sentimente şi resentimente ale populațiilor (în prezent cetățeni europeni) din zonă sunt reactivate, iar de acestea profită mişcări şi partide radicale pe cale să conducă la o instabilitate politică în sens larg, la derapaje de la valorile împărtăşite, în general, sau spre care se aspira până nu demult, în special. Fenomenul este valabil şi de o parte şi de alta a frontierei în cauză, fiind alimentat de populism, naționalism, xenofobie, cu chestionarea şi reinterpretarea suveranității naționale în termenii valabili pentru societăți închise, expusă cu aplomb față de parteneri şi vecini.

Starea de facto reflectă o evoluție pulsativă în faza ei negativă, cu efecte precum: restrângerea deschiderii față de ideile de cooperare şi libertăți între națiuni; introvertirea economică a statelor şi izolarea prin resurgența protecționismului comercial; radicalizarea de poziții politice, escaladarea antagonismelor, inclusiv din considerente istorice; acțiuni de validare a penetrabilității unor interese prin lobby, propagandă, acțiuni subversive, corupție, soft power etc. Față de aceste provocări, considerăm că România poate elabora, pentru partenerii europeni, atât un proiect de viziune a UE în ceea ce priveşte politicile sale economice şi externă, cât şi o agendă semnificativă, pe care să o propună în cadrul preşedinției rotative a Consiliului UE (Bucureşti, 2019).

O nouă viziune a UE trebuie să includă altă abordare, superioară, a puterii economice (prin creştere şi dezvoltare) de

care statele membre ale Uniunii, poziționate la această frontieră, au nevoie. Ținând, evident, seama de contextul reducerii semnificative a decalajelor economice, prezente încă în ansamblul Uniunii recent lărgite. Existența unei gradualități de diluare a puterii economice a UE spre est (spre zona statelor foste socialiste sau din cadrul URSS, azi membre ale UE), marcată şi de considerente istorice, **pare să fie întreținută chiar de regulile integrării**, perfect funcționale în vestul şi sudul mai dezvoltat al Uniunii, dar fără eficiență în timp şi rezultate în estul şi sud-estul său.

Acea experiență în timp a valorilor împărtăşite de democrațiile occidentale contează foarte mult, comparativ cu experiența întreruptă şi, recent, mai scurtă a noilor state care au aderat la UE. Ceea ce se întâmplă în Ungaria şi Polonia este relevant pentru timpul scurt în care au fost uitate tendințele autoritare, precum şi modul în care se înțelege suveranitatea în globalizare, ori solidaritatea şi coeziunea prin integrarea europeană.

Prelungirea decalajelor economice în această zonă, comparativ cu puterea nucleului Uniunii este, în opinia noastră, una dintre cauzele principale ale derapajelor politice, cu manifestare încrâncenată față de procesul integrării şi idealul declarat al acestuia – **o Europă fără conflicte.** Această prelungire este perdantă pentru atingerea etapizată a scopului politic al proiectului european, iar orientarea spre o Europă cu mai multe viteze, repetăm, este o recunoaştere a acestui eşec. Există însă şi o soluție. Dacă o Europă cu mai multe viteze ar departaja corect semnificația şi conținutul vitezei/ritmului/intensității de integrare, în raport cu necesitățile unei dezvoltări economice echilibrate a Uniunii (cu impact asupra acelei prosperități promise de fondatorii UE), apreciem că procesul de integrare are putea avea continuitatea şi finalitatea urmărite prin acesta, în ciuda celor care vorbesc de dispariția lui.

Alegerea vitezei/ritmului/intensității integrării prin participări *à la carte* la instrumentele de integrare înseamnă că estul Uniunii trebuie să devină rapid vitrina sa autentică, şi nu ceva inerțial, „ce va să fie". Situația de fapt reprezintă o vulnerabilitate a Uniunii şi, ca urmare, de care se poate profita din exterior. Considerăm că integrarea europeană este privită pozitiv de social, atât din interiorul, cât şi din afara ei, prin accesul către starea de prosperitate. Modul depinde de cum se acționează pentru promovarea politicilor de creştere şi dezvoltare economică mai bine structurate ale Uniunii, dublate de o voință politică pentru decizii care nu mai pot aştepta.

O agendă semnificativă, în cadrul preşedinției rotative a Consiliului UE (2019), poate părea o abordare complexă prin prisma naturii ei politice şi geostrategice. În întâmpinare vin însă lecțiile istoriei: Ce au reprezentat, de exemplu, Comunitățile Economice Europene pentru cetățenii statelor fondatoare (în deceniile imediat postbelice) pentru democrația liberală, sau „vitrina" RDG spre vestul european pentru comunism? De ambele părți a existat interesul de a demonstra prosperitatea cetățenilor, asigurată de un anume sistem politic. Mutarea zonei de confluență a abordărilor dezvoltării – prin creşterea economică mai bine structurată şi orientată spre prosperitate – spre o nouă frontieră, cuprinzând state din fostul *cordon sanitar* al URSS sau chiar din componența acesteia, ar fi trebuit să fie o preocupare specială a Uniunii, când a decis extinderea ei geografică spre est.

Ar fi fost ceva excepțional ca extinderea să impună Uniunii **o politică de integrare reajustată la această realitate geopolitică locală,** încă asemănătoare, din multe puncte de vedere, cu situația Europei de Vest imediat după al Doilea Război Mondial. Asanarea efectelor sociale de atunci de către fondatorii Uniunii de azi – lipsa locurilor de muncă, criza alimentară, delocalizarea de

populației, puterea scăzută de cumpărare etc. – s-a realizat prin fixarea unor ținte de prosperitate eliberate de temerea unui nou conflict militar. Acest lucru a înviorat voința politică a liderilor istorici fondatori, beneficiind de un larg sprijin popular, şi a stimulat socialul în ansamblul lui pentru participarea semnificativă la realizarea țintelor respective.

O izolare a militarismului actual al Rusiei, ca pericol la granița de est a Uniunii, inclusiv pentru statele-tampon (în special Moldova şi Ucraina) afectate de instabilitate economică şi politică, precum şi creşterea securității în această zonă **nu se poate face numai prin acumulare de forță militară** în statele membre ale Uniunii şi NATO, care se află la frontiera în discuție. Trebuie insistat asupra faptului că această acumulare de tip militar pentru asigurarea securității, solicitată de unele state membre ale UE, vine dinspre statele membre vestice şi mai puțin din implicarea proprie cu resurse, capabilități şi forță umană din statele expuse la vulnerabilitatea de securitate. Considerăm că, o stimulare autentică pentru securitatea proprie nu poate exista fără asigurarea şi a unei prosperități a populațiilor statelor membre aflate la frontiera cea mai labilă a Uniunii. C**heia unei securități solide, egal distribuite în cadrul Uniunii, este prosperitatea cetățenilor, bazată pe puterea economică a statelor membre în cauză.**

Dacă acceptăm conexiunea absolut necesară dintre cele două aspecte descrise, atunci **mesajul-cheie este orientarea politicilor Uniunii spre dezvoltarea complexă şi participativă a zonei sale de la frontiera de est,** pentru a demonstra că, de fapt, *Uniunea Europeană are ca scop principal asigurarea prosperității tuturor cetățenilor ei, într-un model societal diferit de* ***totalitarismul devenit*** *(oare?! s.n.)* ***istorie*** *în această parte a sa.*

3.2.7. Despre hegemonia germană

Judecăți subiective, sub presiunea crizei financiare, a efectelor sale şi a măsurilor de încercare de asanare a acestora, în cadrul unor negocieri tensionate (vezi mai ales criza Greciei, dar şi Brexitul atât de controversat) au crescut şi întărit perceperea hegemoniei Germaniei. În mod obiectiv ea exista oricum şi a fost întărită de slăbiciunea celorlalți parteneri, devoalată de criza economică. Faptul că Germania a devenit lider prin propunerea şi, apoi impunerea, în cadrul UE, a măsurilor necesare pentru ieşirea din criza economică (austeritate şi conduita politicii monetare a BCE), a întărit sentimentul că mereu a fost nevoie de acordul ei explicit în construcția europeană postcriză pentru prevenirea altor crize (vezi Pactul Fiscal, Uniunea Bancară). S-a dezvoltat astfel imaginea puterii hegemonice a Germaniei. În contextul prezent, ea şi-a demonstrat „real-hegemonia" şi prin disciplina politicilor sale economice (alte state membre ale Uniunii nu au reuşit o astfel de performanță) şi, mai ales, prin economia bine structurată pe ramuri aducătoare de mari creşteri de valoare adăugată, sursă a unor semnificative excedente bugetare şi de cont curent.

Dincolo de conjunctură, Germania a devenit în prima decadă a secolului XXI liderul economic al Europei, exportator de talie globală, care a profitat cel mai mult de moneda unică, fiind unul dintre cei mai puternici susținători ai unor procese politice ale integrării europene (dacă ne referim la lărgirea Uniunii cu noi state membre), dar a şi forțat state din sudul Uniunii să recurgă la reforme structurale dacă voiau ajutorul ei economic şi politic. Wichard Woyke, profesor la Universitatea din Münster, a afirmat, într-o conferință ținută la Institutul de Economie Mondială al Academiei Române, în luna mai 2016 (*Germany in Europe or the „Merkelization" of Europe?*), că „hegemonia" Germaniei a devenit

evidentă prin slăbiciunea celorlalți, marcată (până nu de mult!) de susținerea unor politici esențiale pentru UE de către cancelarul Germaniei, Angela Merkel. Ce trebuie să fie Uniunea? Să promoveze *voința părților* de a cheltui mai mult pentru un avans important al proiectului european şi *disponibilitatea lor* de a întări relațiile centrului cu țările mici, periferice, ale Uniunii.

Viziunea Angelei Merkel pentru viitorul UE a fost alimentată de alți lideri ai Uniunii, cei mai importanți fiind preşedintele Franței, Nicholas Sarkozy (la acea dată) şi premierul Poloniei, Donald Tusk, ceea ce nu a fost întâmplător. Germania a văzut în UE, fie-ne iertată opinia, o altă alcătuire a „spațiului vital" necesar, proiectat de data aceasta din interiorul ei, şi nu prin cuceriri teritoriale. Avantajele la care facem referire au fost enumerate de Woyke: mai multe exporturi, o mai bună protecție a consumatorului, pace şi împărtăşirea unor valori comune, mai multă libertate de a călători, mai multă prosperitate şi democrație, mai multe schimburi cu partenerii, mai multă solidaritate, mai multă politică externă comună, mai multă siguranță internă, mai multă protecție pentru mediu, ordinea enumerării nefiind întâmplătoare.

Sensibilitatea la percepția de hegemonie a rămas dar, în urma tensiunilor create de criza refugiaților prin „deschiderea" excesivă pe subiect a cancelarului Germaniei, mulți analişti au văzut aici un declanşator al sfârşitului hegemoniei Germaniei în cadrul UE, în sensul ei larg. Considerăm că alegerile prezidențiale din Franța ar putea schimba esența comentariilor acestor analişti, având în vedere retrezirea motorului franco-german, cu o agendă cel puțin incitantă pentru viitorul UE.

Echilibrul de putere în cadrul Uniunii se modifică, spun alți analişti, iar poziția dominantă a Germaniei (politică şi economică), de la criza din 2008 şi până acum, cunoaşte o slăbire graduală. Foarte vocal în acest sens este Daniel Gros, economist german, director pentru o bună perioadă de timp la Centre for

European Policy Studies (CEPS), un think-tank european. Într-un articol al său, găzduit de „Project-Sindicate" (*The End of German Hegemony*, oct., 2015), Gros lasă să se înțeleagă că, deşi cetățenii germani cred într-o Germanie puternică, cu un statut de frunte în cadrul UE (economia Germaniei a continuat să crească, în timp ce mulți dintre partenerii ei din Uniune se confruntă cu o recesiune prelungită), starea sa actuală devine tot mai mult una evidentă, de conjunctură favorabilă, pe cale să se disipeze. FMI a previzionat că rata de creştere a Germaniei în următorii 5 ani va scădea sub cea a Zonei Euro sau a primelor trei țări ale Uniunii, cauza fiind lupta pierdută cu conduita politicii monetare a BCE, prin recurgerea masivă la relaxarea monetară şi dobânzi negative.

Forța Germaniei de a chema statele membre din Zona Euro pentru o mai bună disciplină fiscală, prin reforme structurale, este subminată de stimulentele încă valabile ale politicii BCE, fragile şi aflate la capătul puterilor. Aceste stimulente au slăbit orice voință a executivelor de a întări disciplina financiară, ceea ce atacă perspectiva existenței Zonei Euro din punctul de vedere al planului anunțat de măsuri privind îmbunătățirea funcționării uniunii monetare.

Consecințele politicii monetare a BCE fac economisirile mari, de care se bucură Germania, incapabile să mai ajute, după ce economia ei a trecut oarecum triumfal prin criza financiară, multe alte state membre. Vechile oportunități dispar încet, fapt ce are consecințe asupra influenței politice pe care Germania o va avea, de acum încolo, în cadrul şi în afara Zonei Euro şi chiar în afara Uniunii. Criza refugiaților a determinat Germania să solicite solidaritatea partenerilor din Uniune (când ea şi-a oferit întotdeauna solidaritatea în alte cazuri), dar momentul este unul dintre cele mai nepropice privind nu numai acest subiect, ci şi altele. Solidaritatea şi coeziunea la nivel de Uniune sunt oarecum în derivă, conceptele respective presupunând participarea simultană a tuturor la astfel de eforturi.

Piețe importante de export pentru Germania, aflate în contracție (în special China, apoi Rusia), îi vor afecta creşterea economică pe segmentele cele mai competitive (maşini, utilaje, echipamente industriale) şi va fi concurată, în domeniul producției şi exporturilor de bunuri de consum, de țările din sudul Uniunii.

Reținatenția două concluzii ale lui Gros, şi anume: revenirea „la normal" a Germaniei la acea normalitate. Obiectiv şi subiectiv, calitatea de hegemon este greu de conceput că va mai fi aceeaşi, în condițiile în care conjunctura globală dă semne de accelerare, inclusiv în mutațiile de tip soft-power. Pe de altă parte, spune Gros, vom vedea mai puțină politică economică „germanică" în cadrul eurozonei, cu o consecință preocupantă: mai multă popularitate a Uniunii în țările periferice, dar o creştere a „rezistenței" Germaniei la noi membri. De presupus, este că, totuşi, Germania va „*rămâne o piesă importantă în acest puzzle al integrării*".

Alți analişti europeni, inclusiv germani, spun că toți ceilalți membri ai UE, prin toată structurarea şi susținerile de decizii ale Consiliului sau Comisiei Europene, au cedat pas cu pas – în fața opiniilor cancelarului Angela Merkel – „**unui determinism german**", perceput ca o hegemonie în creştere. Desigur, Germania este cea mai mare putere economică în UE. Politicile economice foarte strânse, caracterizate de o disciplină de manual şi din experiența dură a primei jumătăți a secolului XX, au plasat-o printre cele mai competitive din lume atât ca varietate de ofertă, în special la bunuri de investiții în domeniul echipamentelor industriale (devenit furnizor global), cât şi în raportul preț/calitate. Intervențiile pe austeritate, criticile continue la adresa programului de relaxare cantitativă a BCE, opoziția vehementă față de stabilirea eurobondurilor etc. sunt aspecte care i-au adus o aureolă de lider privit cu temere.

Considerăm că, pentru România, sunt importante direcțiile în care este împinsă Germania de anumiți „experți birocrați", clarificările fiind bazate tocmai pe ceea ştim deja şi pe care se poate clădi în continuare. Iată ce spunea ministrul german de externe, Sigmar Gabriel, prin publicația *Der Spiegel* pe la mijlocul anului 2017: „Ar trebui să contracarăm tentațiile venite de la cei care vorbesc despre noi, germanii, spunând că ne place să jucăm un rol important, **să ne asumăm responsabilitatea şi să arătăm, în schimb, că Europa este mai mare decât Germania şi că nu ne pot avea decât pe toți la un loc**".

După alegerile prezidențiale din Franța trebuie urmărită măsura în care se va modifica percepția hegemoniei germane, având în vedere că Emmanuel Macron s-a exprimat deja cu tărie pentru o reformare a Uniunii şi, mai ales, a Zonei Euro, dacă se doreşte ca proiectul politic european – o Uniune Politică – să revină pe calea celor menționate, eufemistic, în toate tratatele de funcționare a Uniunii: „*să pună bazele unei uniuni tot mai strânse între națiunile europene, … să asigure, printr-o acțiune comună, progresul economic şi social al statelor lor, prin eliminarea barierelor care divizează Europa*" (TFUE, versiunea consolidată, Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, doc C 326/47).

3.2.8. Motorul franco-german

Nu trebuie să ne ducem departe în istoria continentului european ca să recunoaştem că „motorul" franco-german a existat şi s-a manifestat permanent, producând schimbări politice şi economice majore. Este foarte adevărat că el a fost unul antagonic, cel puțin de la Primul Război Mondial şi până la Tratatul de la Roma (1957), cu efecte dintre cele mai distrugătoare nu numai pentru continent, ci şi pentru omenire, cel de al Doilea

Război Mondial atingând dimensiuni inimaginabile în privința victimelor, cruzimii, armamentului şi a teritoriilor atrase în conflict.

Facem referire la perioada menționată prin prisma raportării României la „motorul" acelor timpuri, întrucât tratatele de la Trianon cu privire la crearea României Mari au ciuntit comportamentele unor imperii – cel german trezit de nazismul lui Hitler şi cel rus, sub conducerea autocrată a lui Stalin – înainte de al Doilea Război Mondial. La acea vreme, respectivele imperii se aflau într-o competiție de şantajare a țărilor mici, România fiind atacată prin Dictatul de la Viena (prin dislocarea unei părți din Transilvania) şi Ultimatumul URSS (prin pretențiile față de Basarabia şi Bucovina).

Mai trebuie adăugată şi forțarea României de a alege între parteneriatul împotriva Germaniei naziste (Liga Națiunilor), care şi-a dovedit slăbiciunea prin încrederea nejustificată în promisiunile unui lider (Hitler, care a încălcat toate înțelegerile pentru un continent mai liniştit după prima conflagrație mondială), şi şantajul din partea Germaniei că ciuntirile teritoriale determinate direct sau indirect de ea (Tratatul Ribbentrop-Molotov) s-ar rezolva printr-o alianță în ducerea războiului împotriva URSS. Că nu a fost aşa o dovedeşte istoria.

Începând cu Tratatul de la Roma, crearea Comisiilor Economice Europene a avut ca obiect controlul unui eventual nou proces de reînarmare a unei Germanii înfrânte şi împărțite în patru zone de ocupație (SUA, Marea Britanie, Franța şi URSS) şi, mai ales, soluționarea crizei alimentare endemice pe continentul european rămas în democrație.

Sperăm că astăzi ne aflăm într-o perioadă „neantagonică" a motorului franco-german. Noua competiție pentru viitorul Europei şi al Uniunii, când va fi fost intrată în linie dreaptă, cu

mandatele confirmate ale celor doi lideri – Macron şi Merkel – va mai produce însă disensiuni şi valuri, sun forma unor mici alianțe între statele membre ale UE, care vor fi privite şi prin lupa istoriei.

Avem declarații tot mai multe că, în contextul unei redresări a creşterii economice din Europa, Germania este gata să contribuie la **adâncirea integrării Zonei Euro**, după cum afirmă ministrul de finanțe Wolfgang Schaeuble într-o scrisoare deschisă trimisă parlamentarilor germani şi cancelarului Merkel: „În ciuda sau chiar din cauza Brexitului, integrarea europeană rămâne una dintre cele mai bune idei ale europenilor secolului XX". Preşedintele Franței, Macron, vine în forță cu promisiunea implicării în rezolvarea „imperfecțiunii monedei unice", prin crearea unui post de ministru de finanțe al Zonei Euro, care va administra un buget de investiții şi transferuri, prin care să nu se mai permită unui stat membru să cadă într-o criză precum cea din Grecia.

În acord cu ceea ce a relevat globalizarea, preşedintele Franței a înțeles că soluțiile viabilității pe termen lung a Uniunii trebuie să facă apel mai mult la cetățeni, şi nu la lideri (vezi *Vive l`Euro*, autor Lucrezia Reichlin, fost director pentru cercetare la BCE, profesor de economie la London Business School). Acest lucru şi o campanie proeuropeană fără ambiguități au determinat succesul lui Macron în alegeri, liderii Uniunii urmând să revitalizeze eforturile începute, dar neterminate, în ceea ce priveşte securitatea, migrația şi creşterea economică.

Este posibil ca „motorul" franco-german să se ocupe cu prioritate de viteza întâi de înaintare a Uniunii, adică de perfecționarea Zonei Euro, în contextul unor demersuri (precum cel al Raportului celor cinci preşedinți) de aprofundare a Uniunii Economice şi Monetare. Macron s-a exprimat asupra necesității ca Uniunea, în ansamblul ei, să promoveze (spre viitorul unei Uniuni Fiscale) pilonul fiscal, acum absent în funcționarea

monedei unice, ceea ce presupune ca Zona Euro să-şi mutualizeze datoriile în obligațiuni unice, să aibă un buget comun şi un ministru de finanțe comun.

Revenirea motorului franco-german ar trebui să însemne că o înțelegere între Franța şi Germania poate deveni o înțelegere la nivelul Uniunii. *„**If France and Germany agree, all of Europe can agree**”,* spune Ulrike Guerot (fondatoare şi director al European Democracy Lab; Berlin), dar subliniază că înțelegerea ar putea fi în termenii Berlinului (vezi articolul „Macron: The Franco-German Tandem is Back – on Berlin`s Terms”, iunie 2017, *Project Syndicate*).

Şi totuşi Guerot îşi încheie articolul citat cu o perspectivă pe care o considerăm optimistă, dar ale cărei şanse trebuie urmărite în timp: „Poate că cea mai mare sarcină a lui Macron – Macron fără orice Merkel – ar fi să reziste la provocarea că **Berlinul devine *volens nolens* capitala absconsă a Europei.** El este singurul care o poate face şi ar fi cel mai mare serviciu adus Europei, în loc să o facă pentru «Mercron». **A sosit timpul să realizăm că Europa este mai mult decât Germania** şi că Eurozona trebuie redesenată într-o formă, democratică şi socială, care să meargă mult dincolo de «liaisons amoreuses» franco-germane”.

România este în fața unor decizii provocatoare, de a trece de la criticarea unei Uniuni cu multe viteze la aderarea la zona euro, în care sigur Uniunea va fi în viteza întâi şi numai unde România va fi la masa decidenților care îi vor prefigura viitorul. După septembrie 2017, clasa politică trebuie să se pronunțe într-un fel dacă se doreşte să nu se piardă o fereastră de oportunitate istorică pentru destinul european al României.

Promisiunea că **reconstrucția istorică a Uniunii** ar putea avea în vedere şi modificarea tratatelor (conferința de presă a

întâlnirii tradiționale dintre Macron şi Merkel şi decizia ca prima vizită a noului preşedinte al Franței să fie la Berlin) ridică aceeaşi problemă pentru România: la ce masă va fi când va veni timpul?!

3.2.9. Din nou despre Brexit, dar în impas

Invocarea Art. 50 din Tratatul de la Lisabona (TFUE) arată că Marea Britanie, sub o eventuală reîntoarcere a procesului politic început de fostul premier David Cameron, va părăsi Uniunea, într-o formă sau alta (abordare *soft* sau *hard* a negocierilor) în mai 2019. Matematica de calendar nu ne spune, din păcate, nimic clar cu privire la sociologia comportamentală a cetățenilor, a națiunii sau a unei țări prin relaționarea dorințelor, speranțelor sau aşteptărilor indivizilor organizați într-o formă societală.

Este şi cazul Brexit, procesul luând o turnură diferită după cunoaşterea rezultatelor alegerilor anunțate în pripă de premierul Theresa May. Forța ei de negociere a fost subțiată semnificativ de pierderea majorității parlamentare, iar acest lucru înseamnă nu numai un referendum de ieşire a Marii Britanii din UE la limită, ci şi faptul că pretextul Brexit, de la Cameron la May, nu a rezolvat situația din interiorul Partidului Conservator, antagonizată de calea Brexit. Se constată că Marea Britanie ar pierde prin Brexit mai mult decât ar fi câştigat din promisiunile smulse de Cameron de la Bruxelles, în cazul în care ar fi rămas în UE. Dar, chiar şi aşa, Uniunea, după un Brexit efectiv, nu va mai fi ceea ce a fost, iar acest lucru ar putea fi o oportunitate şi pentru România.

Provocarea pentru România, ca stat membru al Uniunii, este incertitudinea creată de desfăşurarea posibilă a unui proces de *exit* care se dovedeşte complex nu numai teoretic, ci şi practic. Incertitudinea creată în timp de Brexit este rezultatul unui referendum organizat prost şi în pripă, poate chiar nenecesar,

după opinia multor analişti, cu aplicarea unei majorități simple neconcludente, de natură să divizeze o societate consolidată precum cea britanică. Poate chiar şi mai mult, rămâne relevant faptul că marja mică a celor care s-au pronunțat pentru ieşirea din UE, urmată de „bâiguielile" politice, a făcut şi mai grea alegerea modului cum va părăsi de fapt Uniunea. Să nu se piardă sinapsele care i-au adus Marii Britanii atâtea avantaje (beneficiile pieței unice în cele mai multe domenii de interes), rezultate din şi prin poziția oarecum forte asigurată de statura ei de putere politică şi economică, proiectată mai bine la nivel global decât a Uniunii în ansamblul ei.

Consecința pentru România ar fi: (1), din punct de vedere politic, pierderea unui aliat, în interiorul Uniunii, cu care are un parteneriat strategic şi care va deveni **element de fricțiune insidios** în diverse poziționări, ca stat periferic, față de deciziile centrului, la fel cum se întâmplă cu parteneriatul strategic cu SUA; (2) din punct de vedere economic, semnificativă ar fi reducerea bugetului de funcționare a UE, cu impact în special asupra alocării fondurilor de coeziune, unde va creşte competiția şi vor avea de câştigat cei care au demonstrat performanță în utilizarea acestora. România are aici probleme de calitate şi de capacitate instituțională.

Dincolo de impreciziile Art. 50 din TFUE, considerăm că pentru România, din punct de vedere politic, Brexitul trebuie să se întâmple cu un ***exit settlement,*** de continuitate a relaționării Marii Britanii cu Uniunea, cu caracter tranzițional către calitatea de membru al Zonei Economice Europene (EEA). Perioada tranzitorie este utilă pentru acel respiro şi stimul, credem noi, de care are nevoie Marea Britanie pentru ca, împreună cu Uniunea, să găsească soluții *soft* la antagonicele probleme ale: (1) imigrației necontrolate (de altfel, declanşatorul vizibil al referendumului); (2) contribuției la bugetul UE şi (3) jurisdicției Curții Europene de

Justiție. România are interese de apărat sub toate cele trei aspecte, ca multe alte state membre.

Se pare însă că aspectul cel mai important, care priveşte de data acesta viitorul UE, este posibilitatea ca, pe parcursul producerii Brexitului şi al perioadei de tranziție, Uniunea să recurgă la unele reforme, chiar în domeniul liberei circulații a cetățenilor Uniunii, ceea ce ar scoate din sfera antagonismelor poziționarea pentru un *hard* Brexit, perdant pentru toți şi pentru filozofia libertăților.

Abordarea gradualismului este în avantajul tuturor statelor membre ale Uniunii şi ea a devenit posibilă prin prisma rezultatelor alegerilor organizate de guvernul May. Acest lucru ține şi de viitorul Uniunii, după cum afirma Angela Merkel la prima conferință comună de la Berlin, imediat după alegerea preşedintelui Emmanuel Macron: „*Există înțelegerea comună că nu ne putem concentra numai pe procesul de ieşire a Marii Britanii din UE, ci, în primul rând, trebuie să ne gândim cum consolidăm apărarea de crize a Uniunii Europene, în special Zona Euro. Dacă putem spune de ce, pentru ce şi care este motivația pe care ne bazăm, atunci Germania ar fi, cu siguranță, pregătită să facă acest lucru. ..... Din punctul de vedere al Germaniei, este posibil să schimbăm tratatele dacă va fi nevoie*".

Emmanuel Macron a întărit ultima idee, cu referire la posibila modificare a tratatelor: „Nu există niciun tabu pentru noi în legătură cu acest lucru". Brexitul, din punctul nostru de vedere, va marca o cotitură în abordarea temei revederii tratatelor, dar numai cu luarea în considerare a slăbirii fenomenului populist antieuropean şi antieuro.

3.2.10. Dinamica şi orizontul creşterii economiei globale

Experți şi analişti (Allan Greenspan, de pildă), vorbesc insistent despre încetinirea creşterii economiei globale în 2019 şi

spectrul unei noi crize, posibil mai grea decât cea din 2008. Un sondaj realizat de economişti proiectează, pentru următorii doi ani, o scădere a ritmului de creştere economică în țările dezvoltate (SUA, Zona Euro, Japonia, Franța, Germania, China, o proiecție anterioară confirmându-se deja), în timp ce inflația va rămâne benignă. Or, acest lucru confirmă prudența bancherilor centrali când reacționează la presiuni pentru a ieşi rapid din relaxarea cantitativă.

Este vorba despre o maturizare timpurie a ciclului economic, la limita în care, fie bancherii centrali greşesc, când spun că ieşirea din relaxarea cantitativă trebuie făcută lent şi cu ochii pe indicatori, fie consumatorii deja au ajuns la un alt prag de îndatorare, şi atunci sunt necesare măsuri de politică monetară restrictivă. Se pare că „noua normalitate" postcriză, cu luarea în considerare a faptului că unele economii emergente au ajuns la maturitate, va fi pentru „o mai mică robustețe a creşterii" (Reuters), problema-cheie fiind cea a bancherilor centrali de a nu cădea într-o nouă eroare privind numai datele statistice.

Stephen King, economist principal la HSBC, vorbeşte despre recorduri economice care nu mai respectă regulile: „SUA este pe cale să spargă două recorduri simultane. În câteva săptămâni, economia SUA ne-a arătat atât *cea mai lungă*, dar şi *cea mai slabă redresare economică* din istoria postbelică" (declarație făcută pentru Reuters, iulie 2017). În iulie 2017, semne de slăbire a creşterii economice se vedeau şi în UE şi în Japonia.

Markit, o companie de analize financiare, arăta, într-un studiu de conjunctură, că economia Zonei Euro a început trimestrul trei din 2017 cu cel mai lent ritm de creştere din ultimele şase luni (comentarii Reuters şi Bloomberg), deşi acest ritm „rămâne impresionant" (afirmă Chris Williamson, economist şef al IHS Markit), ceea ce face ca BCE să nu se grăbească cu retragerea măsurilor de stimulare a economiilor din Zona Euro.

Un seminar organizat în Malta, în iunie 2017, pe tema stabilității economice şi financiare globale, concluzionează că, la nouă ani după criza financiară, semnele pozitive de redresare economică, deşi încurajatoare în UE, stau sub semnul unor riscuri viitoare, determinate de ritmul moderat al creşterii economice, însoțit de fluxuri limitate de capital, comparativ cu perioada ante-criză. La acest lucru se adaugă o grabă în creşterea dobânzilor de politică monetară şi lipsa spațiului fiscal de stimulente.

Este o demonstrație că euro şi politica monetară a BCE nu pot rezolva problemele structurale interne, aflate în responsabilitatea statelor membre, dar nici disciplina fiscală impusă prin regulile de funcționare a Uniunii Economice şi Monetare (EMU) nu este respectată de toate statele membre ale Zonei Euro. Ca urmare, o prioritate a EMU este ranforsarea angajamentelor pentru disciplina şi obiectivele anunțate de Planul Juncker, dar şi pe cele aflate în competența BCE. De asemenea, beneficiile Uniunii Bancare sunt simțite prea lent. Dincolo de SSM şi SRM, este nevoie de soluții rapide pentru impedimentele aşa-zis structurale, care dezavantajează băncile din Zona Euro la nivel internațional.

Se asistă şi la o cooperare scăzută la nivelul reglementărilor internaționale, ceea ce nu duce la realizarea unui teren propice pentru țintirea riscurilor unor activități financiare interconectate deja prin globalizare (produsele financiare inovative, ca derivatele, schimbul de informații statistice etc. de evaluare a slăbiciunilor pieților).

3.2.11. Zona Euro şi adoptarea monedei unice de către România

Evocăm în continuare poate cea mai mare provocare pentru România, în contextul economic şi geopolitic global şi, mai ales,

pentru Uniune. Asupra acestei provocări vom reveni desigur în secvențele privind schimbarea de atitudine de care are nevoie România, **timpurile marcând faptul că a sta la remorca unor teorii şi tradiții conservatoare în abordare este pista cea mai greşită, când vorbim despre aderarea la proiecte politice cum este cel care are în vedere moneda unică.**

Desigur, interesează şi perspectiva tehnică a Zonei Euro, în spatele căreia se ascund țări membre ale Uniunii, mult mai bine pregătite decât România pentru a intra în Zona Euro (Polonia, Ungaria, Cehia), după cum a sta în trena gândirii politice a acestora ar putea fi o capcană pentru noi. Posibilitatea de a vedea clar proiectul politic ne este obturată de dezbaterile asupra Europei cu mai multe viteze sau a crizei migranților, când miezul problemelor fie este altul, fie are legătură cu acestea. Mai grav este faptul că, în legătură cu cele două exemple, căutând vinovații, ne îndepărtăm de ceea ce este esențial. **Dorim ca Uniunea să ne rezolve problemele, ca stat membru, noi privind pasiv la tratate, sau România să ia parte în rezolvarea problemelor, inclusiv pentru ea, folosind tratatele?**

Revenind la exemplul cel mai pregnant, criza refugiaților, Wolfgang Schaeuble avertizează că perceperea ei ca problemă germană este greşită, deşi multe dintre statele membre au aşteptări de la deciziile germane. El insistă asupra faptului că problema emigranților ar fi una europeană, prin adoptarea respectivelor decizii la Bruxelles. Observând cum s-au luat aceste decizii, poziția periferică a României ne este dezavantajoasă, având în vedere consecințele multiple din celelalte state contestatare, precum Ungaria şi mai ales Marea Britanie, unde criza refugiaților se spune că a declanşat Brexitul. Reținem că sunt invocate şi probleme de suveranitate, şi ele de interes pentru România.

Nu ştim în ce măsură aprecierile făcute de Angela Merkel şi Jean-Claude Juncker ne-au ajutat atunci când au legat explicit

controlul frontierelor naționale în zona Spațiului Schengen de un posibil colaps al pieței unice (în special în zona cea mai dezvoltată a Uniunii) şi de sfârşitul euro, dar ar trebui să luăm aminte la spusele lor: „fără Schengen… euro nu are nicio menire", spunea Juncker, Merkel adăugând că „nimeni nu poate pretinde să aibă o monedă unică/comună dacă nu asigură un acces facil la trecerea frontierei". Atunci, de ce României i s-a tot refuzat intrarea în Spațiul Schengen, iar în interiorul țării există presupunerea că proiectele de dezvoltare a infrastructurii fizice au fost întârziate de interese ale unor puteri din cadrul Uniunii?

Se pare că tocmai salvarea simbolurilor Uniunii – piața unică, Spațiul Schengen, euro, cele în construcție precum uniunea bancară, uniunea piețelor de capital şi posibil uniunea fiscală – este singura graniță a unui eventual optimism legat de o soluție comprehensivă a emigranților, după cum spune comisarul pentru migrație, Dimitris Avramopoulos. Din punctul nostru de vedere, ea echivalează cu salvarea Uniunii, în care România trebuie să creadă.

Interesul României pentru adoptarea euro **este plasarea ei în a doua economie ca mărime globală, reprezentată de Zona Euro, ceea ce contează pentru restul lumii,** spune Wolfgang Munchau în opinia sa preluată de *Financial Times* „Three Steps the EU Can Take to Show Global Leadership". Intuim că nu trebuie să trecem cu vederea consecințele acestui fapt, ca să decelăm importanța, pentru noi, de a fi în Zona Euro şi **de a fi alături de Franța şi Germania** în interesul (deocamdată declarativ) de a reamorsa sistemul de guvernanță al Zonei Euro. Cu o singură condiție: această reamorsare să nu semene cu impunerea unei noi austerități, tocmai pentru că germanii nu ar fi de acord cu măsurile de a pune pe picioare Uniunea. Mai ales în ce priveşte domeniul apărării, ori obsesia surplusului fiscal care ar trebui

redistribuit în cadrul unei Uniuni mai strânse şi mai profunde. Despre transferul de suveranitate nici nu poate fi vorba! Franța, pe de altă parte, este gata să accepte mai mult decât alte state membre, respectiv spațiul unic de apărare, dar, în materie de comerț liber, Macron se apropie de Trump (spune Munchau).

A naviga prin tandemul franco-german este capital pentru România în promovarea intențiilor sale de a sta la masa deciziilor comunitare, iar un efort în acest sens trebuie înțeles strict pe considerentele de securitate. Celelalte măsuri tehnice „de a pune Uniunea pe propriile picioare" (expresie folosită de Angela Merkel) nu sunt decât instrumente ale unei mai bune securități europene comune, vitală pentru România în prezent şi pentru propriul ei viitor european.

3.2.12. Primăvara arabă

„Primăvara Arabă" s-a dovedit, în timp, un fenomen extrem de complex, prin urmările sale, afectând mai ales geopolitica regională şi chiar pe cea globală. Războaiele civile susținute de intervenții din afară au făcut ravagii în numele democrației şi al drepturilor omului, cu un final confuz, prin care a fost uitat scopul schimbărilor. Este posibil ca Primăvara Arabă să fi făcut parte dintr-o „globalizare forțată", prin care să se fi schimbat şi sferele de influență ale Occidentului asupra țărilor din nordul Africii şi din Orientul Mijlociu, cuprinse în acest val. Bătăile de cap însă nu au încetat în ceea ce priveşte stabilitatea politică a zonei, mişcarea ISIS, Siria însângerată, valul de refugiați etc. afectând Europa şi Uniunea Europeană.

Primăvara Arabă a fost mult comentată politic şi militar, prin pozițiile şi implicările neproporționale şi chiar contradictorii ale Rusiei, SUA şi UE, în încercările de a stabiliza țările în

discuție, respectiv Libia, Egipt, Irak şi, mai ales, Siria, dar fiecare în felul ei. Siria a devenit „destinația" unor intervenții militare cu implicații globale, efectele naşterii unei emigrații din motive economice şi de apărare a propriilor vieți ale refugiaților perturbând practic întreaga Europă. Fenomenul în sine a adus multe schimbări în echilibrul politic în Europa, chiar Brexitul fiind un efect, deşi este mutat pe seama emigrației cetățenilor Uniunii.

Lipsa de previzibilitate a făcut, inclusiv pentru economişti, să nu mai fie observate rădăcinile semnificativ profunde ale schimbărilor, văzute ca revoluții, războaie civile, state falite, şi, mai ales, intensificarea extremismului religios. Concluzia formulată de Hassan Hakimian, director la London Middle East Institute, s-a răspândit prin multe dintre lucrările sale axate pe emigrația populației din Orientul Mijlociu (*Routledge Political Economy of the Middle East and North Africa*, 2003; *Iran and the Global Economy: Petro Populism, Islam and Economic Sanctions*, 2014).

Eşecul economiştilor cu privire la cauzele şi efectele Primăverii Arabe vine „să completeze" experiențe mai recente ale unui mod de fixare a unor ipoteze de lucru şi de analiză a lor, într-un cadru metodologic valabil pentru FMI şi Banca Mondială. În cauză ar fi **politicile prescrise regiunilor** de organisme financiare internaționale, care „au căzut" la examenul evaluărilor finale, al analizelor şi indicatorilor folosiți. Pentru țările în cauză se pare că analizele **au pierdut din vedere anticipările în mişcările politice** interne, cu sau fără sprijin exterior, chiar dacă programele experților străini au rămas focalizate pe problemele de echilibru ale trendului economic. Ca economişti şi cercetători, constatăm că respectiva ipoteză de lucru este greşită, construită pe omisiunea comportamentelor economice, văzute ca ierarhii sociale şi politice în schimbare, mai ales în globalizare.

Deşi datele economice indicau un tablou favorabil al situației economice din Africa de Nord şi Orientul Mijlociu – creştere economică confortabilă, de 4-5%, o îmbunătățire a indicatorilor de

dezvoltare umană, venituri, şi ele confortabile, din exporturile de țiței etc. –, au fost uitate însă aşteptările generației tinere şi ale populației de rând: justiție socială, locuri de muncă, venituri sigure, acces la educație etc.

Convențională gândire economică nu a reuşit să coreleze prosperitatea cu impactul neliniştii sociale şi politice în masă, determinate de osificarea unei guvernanțe totalitare, considerată a fi mânată de interese externe, incapabilă să asigure ceea ce numim stabilitate politică. Prin prisma analizelor realizate de sociologul american James Chowning (cunoscut pentru utilizarea aşa-numitei „curba J" în teoria revoluțiilor politice, care caută să explice mişcările sociale prin creşterea aşteptărilor individuale în contrast cu scăderea percepției de bine), trebuie să avem în vedere faptul că perioade relativ îndelungate de dezvoltare economică şi socială pot fi întrerupte brusc de evoluții contrare. Sindromul cunoscut ca Primăvara Arabă este un semnal de alarmă pentru Europa, care poate trece prin aceeaşi inversare, determinată de frustrările cetățenilor, cauzate de disparitățile dintre aşteptări şi realitate.

Să desprindem concluzia că preferințe economice recunoscute nu pot fi garanții certe pentru stabilitatea politică? Hakimian vine să ne demonstreze că în globalizare gândirea convențională poate duce la eroare.

3.3. O schimbare de atitudine

Oamenii raționali încearcă să se adapteze la lumea înconjurătoare.

George Bernard Shaw

România se află într-o perioadă de modernizare, facilitată nu numai de orientarea de sistem social-politic cu beneficiile

stimulării inițiativei private a cetățenilor, ca urmare a garantării drepturilor democratice, ci şi de avantajele progresului tehnologic. La acestea se adaugă faptul că „reîntoarcerea" României în Europa a avut loc într-un anumit cadru al evoluției acesteia, marcat de existența unei alianțe de securitate colectivă şi un proces amplu de integrare economică, pe fundalul celei mai lungi perioade de pace de la cel de al Doilea Război Mondial încoace.

Cu toate acestea, şi fără a aduce prejudicii unor eforturi politice şi de guvernanță, care au dat noua orientare politică şi au făcut ca România să devină parte contractantă atât a alianței de securitate, cât şi a procesului de integrare economică, la peste un sfert de secol ne confruntăm cu un bilanț preocupant. Dar nu aceste aspecte preocupante în prezent ar fi problema sensului modernizării României, ci **continua înfrângere a aşteptărilor cetățenilor,** ca urmare a unei guvernanțe de mică performanță, chemată să valorifice în cel mai înalt grad noile poziționări în relația euroatlantică.

În calitate de stat membru al NATO şi al UE, România şi-a asumat angajamente de a ține pasul (de fapt de a livra şi ea) cu ritmul evoluțiilor interne ale celor două cluburi. Acest ritm ține cont, în egală măsură, de țintele proprii şi de provocările externe, rezultatul final demonstrând de multe ori întârzieri, paşi înapoi şi complicații în realizarea propriilor ținte. Deşi parte a acestui proces combinat şi în fața unor indicatori măsurând performanțele proprii ale României, trebuie să ne întrebăm unde se greşeşte. La zece ani de la integrarea de jure în UE, cu constatarea unor beneficii nete între aportul propriu şi oferta UE în termeni de sprijinire a dezvoltării, România nu a progresat, menținându-şi locul de jos în ierarhia unor performanțe.

Analize interne, partizane şi nepartizane, demonstrând mai degrabă optica paharului cu jumătatea plină, interpretată de jos în sus ori de sus în jos, ne trimit la **atitudinea guvernanților**

vremelnici în abordarea soluțiilor care ar trebui să vină în întâmpinarea aşteptărilor cetățenilor. O sinteză a modului de valorificare a potențialului socioeconomic al țării din ultimul sfert de secol relevă exact această atitudine, prin care respectivul potențial parcă ne-a scăpat din mâini: **3-4 milioane de români lucrează în străinătate** cu tot cu abilitățile lor profesionale, lăsând aproape în stare de urgență domenii de utilitate publică importante pentru restul populației din țară; **resursele naturale proprii sunt exploatate prin decizii care nu ne mai aparțin**, în afara menținerii unor redevențe la un nivel departe de a asigura forme de recuperare a acestora; **guvernanța națională a asigurat dezvoltarea economică prin finanțările pe verticală, între bugetul public şi agenți economici privilegiați,** fiind pierdută alocarea optimă a resurselor (licitații trucate, finalizate prin contracte costisitoare, fără realizarea calitativă a obiectivelor acestora, la timp sau deloc; obiective de investiții finanțate din bani publici, fără caracteristica autosusținerii lor, a recuperării acestora sau asigurării de bunuri publice de calitate, structurate; evaziune fiscală şi corupție); **dezvoltarea economiei pe orizontală este stimulată exclusiv de companiile multinaționale**, cu efectul unor producții orientate către lanțurile valorice din țările-mamă; se face prea puțin pentru creşterea numărului de **locuri de muncă în sectorul privat**. În schimb povara bugetarilor de orice fel şi birocrația în detrimentul cetățenilor creşte etc.

Necesitatea schimbării de atitudine a devenit acută pentru a ieşi dintr-un cerc vicios care ne găseşte cu cele mai proaste infrastructuri în educație şi învățământ, în sistemul de sănătate, în domeniul ordinii publice, al transporturilor terestre, în colectarea taxelor şi impozitelor, cu efectul probabil al falimentării României (scenariu care nu ne aparține, dar asupra căruia avertizăm). Poate că, din buna situație macroeconomică a prezentului, ar trebui extrasă calea de urmat, dar numai cu abordarea serioasă a modului prin care se înțelege dezvoltarea economică în sens

calitativ, şi nu doar o simplă creştere economică cu germeni de nesustenabilitate.

3.3.1. Pro memoria

Prin Acordul de Asociere la Comisiile Economice Europene (CEE devenite UE, 1995) şi Tratatul de aderare la Uniunea Europeană, România este participantă la **cel mai de anvergură proiect politic al Europei din toate timpurile**. Această participare dovedeşte nu numai un act de voință politică a clasei politice româneşti, ci şi opțiunea populară la nivel de țară, validată prin consensul partidelor politice asupra a trei strategii capitale pentru destinul democratic al României: orientarea sistemică (1990), argumentarea necesității integrării europene a României pe baze juridice (1995) şi confirmarea unui proiect de dezvoltare pe termen mediu, ca fundament al pregătirii aderării prin negocierile consistente pe domenii, pentru calitatea de stat membru deplin al UE (2000)[2].

Consensul politic realizat pe **strategia transformărilor sistemice** (strategie a cărei fundamentare a fost condusă de prof. Tudorel Postolache, membru al Academiei Române, şi realizată până la declanşarea primelor alegeri democratice, 1990) – ca România să devină un stat democratic, în care domneşte legea,

[2] La toate aceste trei proiecte de planificare strategică, Academia Română şi institutele sale componente, cu precădere cele cu profil economic şi social, au contribuit în mod direct. Este recunoscut în toate împrejurările şi mediile capabile să-şi exprime puncte de vedere, că *a fost primordială expertiza ştiințifică,* pe care şi-au asumat-o ulterior decidenții politici. Mărturiseam acest lucru şi în intervenția „Europenizarea României – un demers de cercetare academică", susținută – şi bine primită – în cadrul prestigiosului dialog academic "Penser l'Europe" (Academia Română, 2015, 2016).

sunt respectate drepturile omului, este apărată proprietatea, iar confortul vieții sociale poate fi realizat prin mecanismele unei economii de piață funcționale, competitive şi integrate în economia mondială (direcții recomandate, pentru a fi dezvoltate imediat, teoretic, de prof. Emilian Dobrescu, membru al Academiei Române, la întâlnirea cu reprezentanții institutelor de cercetare economică din 4 ianuarie 1990, cu participarea ministrului responsabil cu cercetarea națională, Bogdan Teodoriu) – este cel mai larg din punctul de vedere al angajamentului intern şi extern ca România să redevină o țară europeană respectată, extrăgându-se în totalitate din concentraționismul comunist impus după cel de al Doilea Război Mondial.

Fundamentarea bine documentată a respectivului consens, validat şi prin aprobarea de către Parlamentul României a programului de acțiune (construit pe fundamentele Schiței de trecere la economia de piață în România) al primului guvern român ales democratic (iunie 1990), a avut rolul deschiderii spre ireversibilitate a acțiunii politice naționale de construcție legislativă şi instituțională a României, ca stat democratic cu economie de piață, recunoscut ulterior ca atare de partenerii internaționali. Pe măsura concretizării oportunităților de integrare politică şi economică efectivă a României în proiectul politic european, s-au realizat noi consensuri politice (în baza strategiilor cunoscute sub numele de Snagov 1995 şi Snagov 2000) focalizate pe desăvârşirea **opțiunii pentru aderarea României la Uniunea Europeană**, nu numai ca **apartenență** şi cu serioase angajamente politice, economice şi comerciale (ultimele două fiind posibile şi prin cedări de suveranitate), dar şi ca **vehicul de integrare** a României în economia globală.

În subsidiar, dar de aceeaşi importanță crucială, **consensul a privit şi umbrela de securitate de care are nevoie România,** asigurată de sistemul de apărare colectivă al Alianței Nord-Atlantice, NATO.

România, spre deosebire de alte țări foste socialiste, a avut **beneficiul calității de parte contractantă la GATT-1949, FMI şi sistemul Băncii Mondiale** câştigate prin serioase negocieri în perioada 1971-1972, pe lângă aceea de membru al ONU. În 1990, România se afla deja în structura organismelor internaționale considerate piloni ai ordinii internaționale, bazate pe mecanismele economiei de piață liberă.

Protagoniştii realizării respectivelor calități pentru România, fundamentate teoretic şi practic prin prisma intereselor naționale de la acea vreme, au avut şansa implicării în realizarea transformărilor sistemice începute în 1990, dar cu un bagaj de cunoştințe academice dezvoltate în timp. Astfel, prin exprimarea voinței politice, în baza unui consens politic național care s-a bucurat de solemnitatea necesară (declarații semnate de principalii actori politici şi nepolitici reprezentativi), România democratică este în prezent stat membru deplin al UE, stat membru al alianței NATO, stat fondator al noii Organizații Mondiale a Comerțului, stat fondator al Acordului de la Vassenar (controlul exporturilor cu dublă utilizare). De asemenea, România este participantă la marile negocieri ale UE în cadrul unor acorduri de parteneriat transatlantic şi transpacific (acestea din urmă întrerupte, pentru moment, din cauza repoziționării SUA față de procesul de liberalizare a comerțului internațional, după alegerile prezidențiale din 2016).

Ceea ce trebuie încă subliniat este faptul că, pe fundalul poziționării directe sau indirecte, via UE, în sistemul global de relații politice, economice, financiare şi comerciale, România a căutat să-şi asigure propria securitate națională, sub umbrela căreia să-şi poată construi un viitor pentru propriii cetățeni la standardele europene. Desigur, o astfel de țintă nu este uşor de realizat când se îmbină un **complex de factori** – propria capacitate instituțională şi de guvernare, acomodarea cu interesele parte-

nerilor, noile incertitudini produse de globalizare (sub influența unor procese ca Brexit sau poziția SUA în ceea ce priveşte protecționismul, schimbările climatice, relația transatlantică), repoziționarea puterilor globale prin apariția puterilor emergente etc. –, care, temporar sau pe termen lung, creează noi terenuri şi spații de competiție economică şi politică. O acumulare de erodări, din cauza lipsei unui activism extern ferm, precum şi performanțe de guvernare la intern mai scăzute în susținerea anvergurii relațiilor deschise pe frontul a numeroase parteneriate prin efortul propriu, au pus România în fața unor provocări care impun măsuri cât mai rapide.

Unele provocări au fost prezentate în subcapitolul anterior, ele ținând cont mai ales de transformările din lume, mai apropiate sau mai îndepărtate geografic ori cu mai mare sau mai mică implicare. Insuficiența resurselor politice şi economice nu este cauzată exclusiv de România, ci şi de un mod oarecum brutal de ieşire din ultima criză, dictat fie de unii parteneri din UE (programe de austeritate dure, care s-au dovedit exagerate în constrângeri), fie de organismele financiare internaționale.

Revigorarea resurselor politice şi economice în fața noilor provocări înseamnă, de fapt, şi o revigorare a consensului politic național, nu în esența apartenențelor României, ci în detaliile noi de acțiune pe care le impun realitățile economice şi geopolitice. Ca urmare, consensul politic național realizat la momentele 1990, 1995, 2000 devine general, iar pe cele care ar trebui să urmeze le putem numi **consensualizări politice structurate**.

Avem nevoie de un **consens politic structurat, focalizat de data aceasta pe ceea ce numim securitatea națională, în sens larg**, în toate dimensiunile acesteia, ca un mod de acțiune în timp real în raport cu schimbările din lume şi ultimele documente de reflecție elaborate de Comisia Europeană, față de care România are de formulat o poziție. Mulți dintre cei care au participat la

consensurile politice generale anterioare nu mai sunt activi sau nu mai sunt în viață. Revigorarea la care facem referire are în vedere nu doar continuitatea angajamentelor asumate, ci şi asumarea noilor abordări, care le vor da vigoarea impusă de țintele proprii şi realitățile geopolitice.

La propunerea că România are nevoie de o **structură instituționalizată de programare strategică**, susținem ca varianta finală să fie supusă unei Comisii Naționale pentru Consens Politic Structurat, aşa cum s-a procedat în anii 1995 şi 2000 (Comisiile convențional numite şi recunoscute „Snagov I" şi „Snagov II"). C**onsensul politic structura**t are în vedere faptul că provocările la care sunt supuse **obiectivele consensului politic național general** (cu conotație perenă), exprimat pentru aderarea la UE şi NATO, au nevoie de revalidări pe teme stringente şi de anvergură, față de care România trebuie să se poziționeze în cunoştință de cauză pentru decidenții politici (partide şi Parlamentul României) şi executanți (Administrația Prezidențială şi Guvernul României).

În acelaşi timp, apreciem că este nevoie şi de un **consens politic structurat pe teme interne**, care să-l întărească pe cel cu privire la problemele externe grave cu care se poate confrunta România. Consensul politic structurat, focalizat pe securitate şi apărare, necesar în fața noilor riscuri la adresa stabilității regionale, trebuie să aibă la bază o înrâurire internă națională, focalizată pe pârghiile dezvoltării autentice a României, ca stat cu o economie bine armonizată, ceea ce implică şi serioase reforme structurale. Rolul acestor reforme este de a se reveni la construcții instituționale şi norme legislative care să întărească statul de drept, vizat fiind întregul sistem de guvernanță, pe de o parte, în paralel cu reforme structurale care să sporească potențialul uman, social şi economic al României, pe de altă parte.

Recunoaştem necesitatea îmbunătățirii structurii educației şi învățământului în raport cu necesitățile pieței muncii, pentru a avea o forță de muncă bine aşezată pe competențe profesionale. Politicile din domeniu nu numai că nu aduc o ofertă de forță de muncă potrivită necesităților pieței, ci împing în realitate forța calificată de muncă spre emigrare, întrucât fie nu este remunerată stimulativ pentru locurile de muncă din țară, fie piața muncii nu oferă locuri de muncă.

Acelaşi lucru se poate spune despre alte infrastructuri, cum ar fi cele din domeniul sănătății, al colectării veniturilor statului, al ordinii publice, dar mai ales din domeniul **infrastructurii fizice**. Inadecvarea infrastructurii economice este o adevărată piedică în creşterea potențialului economic din punctul de vedere al inițiativei private, al multiplicării proiectelor de producție cu impact asupra structurii ofertei interne, creării de locuri de muncă, asigurării unei bune dezvoltări regionale, facilitării circulației bunurilor şi serviciilor cu costuri mai mici în piața unică, nivelării potențialului de creştere economică pe regiuni de dezvoltare.

Fondurile structurale europene sunt prioritare pentru proiectele naționale autentice, de reformare şi îmbunătățire instituțională (birocratică mai ales), în domenii în care respectivele fonduri să nu fie o simplă cheltuială, ci investiții reproductibile în termeni de locuri de muncă, venituri salariale, venituri la bugetele locale şi cel central. În prezent, finanțele europene atrase sunt departe de un impact calitativ asupra potențialului şi structurii economice naționale, de natură să stabilizeze forța de muncă, să creeze resursele unei securități economice şi, implicit, a celei naționale.

Multiplicarea opțiunilor politice divergente, pe temele dezvoltării de ansamblu a României, necesită urgent un consens

politic, structurat pe tema celor mai buni vectori de dezvoltare a României. Valorificarea acestora, cu credibilitate în parteneriatele din care facem parte – NATO, UE, va întări şi parteneriatele strategice bilaterale, în special parteneriatul cu SUA.

Evocăm parteneriatul strategic al României cu SUA prin prisma importanței lui în contextul geopolitic regional şi global, strâns legat de apartenența României la UE. Există însă temeri interne şi externe cu privire la conflictualitatea acestuia față de opțiunile în analiză de securitate şi apărare ale UE. În context, este evocată şi **manifestarea unei ostilități între Germania şi SUA sub administrația Trump.** Tensionarea relațiilor transatlantice nu trebuie pusă neapărat pe seama personalităților unor lideri (Merkel şi Trump) suficient de manifeste, ci pe **diferențele fundamentale de abordare a securității** cu poziționarea Germaniei şi a SUA față de NATO. SUA sunt interesate ca NATO să rămână o alianță militară în care toți membrii să-şi dezvolte capabilități militare, în timp ce Germania vrea ca NATO să fie, în primul rând, o organizație politică, rolul ei militar fiind subordonat acestei priorități, în condițiile în care țări expuse provocărilor Rusiei – Țările Baltice, Polonia, dar şi România – nu omit „cochetăriile" Germaniei cu Rusia.

Friedman atrage atenția asupra faptului că lideri cu o mare personalitate vin şi pleacă, iar relațiile dintre aceştia, bune sau mai puțin bune, nu pot schimba patternul de generații al comportamentului națiunilor. Ca urmare, în prezent „Rusia doreşte să-şi construiască un zid cât mai spre vest împotriva unei invazii (europene – n.n.); Germania vrea să-şi mențină propriul echilibru economic (performanță la care a ajuns cu ajutorul Uniunii – n.n.) în fața unui război sau a păcii; Polonia trăieşte cu spaimă față de ambele țări".

Descrierea de mai sus se poate referi şi la România, de unde şi sensibila problemă a navigării ei între calitatea de stat membru al UE şi parteneriatul strategic cu SUA. Cu atât mai mult se

impune un consens politic național, structurat pe tema securității şi apărării în fața complexității problemelor externe şi resurselor interne de a le face față. Suntem în situația în care dacă apropierea noastră de SUA prin parteneriatul strategic reflectă aceeaşi abordare față de Rusia, ne îndepărtează în acelaşi timp de abordarea Germaniei şi, implicit, a UE. Avem însă propriile noastre argumente, suficient de puternice pentru a convinge asupra complementarității acțiunilor din cele două planuri!?

3.3.2. De ce este necesară o schimbare de atitudine

Mai mult ca urcând, la momentul în care globalizarea fastă stă să apună pentru a lua, probabil, o altă orientare de conținut, decelarea continuă a impactului acesteia asupra României devine urgență. Cu privire la valorificarea de până acum a oportunităților globalizării, se impune o schimbare de atitudine, întrucât globalizarea în sine va continua, nefiind posibilă întoarcerea sa în istorie. La acest moment, globalizarea deschide incertitudini multiple, care trebuie să stimuleze studierea efectelor ei, nu neapărat prin prisma scurtei sale istorii de numai 3-4 decenii, în termenii de azi, cât mai ales prin „ruptura" prin care trece procesul însuşi de globalizare. Acest moment are calitatea de a permite să se vadă cu mai multă acuratețe bilanțul efectelor, într-un context fluid de schimbări. Din acest punct de vedere, se impun – cu riscul chiar de a relua unele idei formulate sau lăsate în maturizare anterior – cel puțin patru comentarii preliminare cu privire la schimbarea de atitudine a României față de efectele globalizării.

Un **prim comentariu** se referă la dinamica schimbărilor din lume, intrate într-o nouă etapă a căutărilor/alegerilor, înțeleasă în sensul nerăbdării unor puteri globale față de oportunitățile noi,

deschise în primul rând de perdanții globalizării. Or, acest lucru este o invitație pentru câştigători globalizării de a ocupa noi locuri în ierarhia puterilor economice şi a proiecției lor geopolitice pe plan mondial.

Un **al doilea comentariu** se referă la faptul că efectele globalizării, resimțite de România, sunt mai puțin directe şi mai mult indirecte, prin intuirea necesității UE de a deveni un actor global recunoscut ca atare. Din acest punct de vedere şi cu privire la sistemul decizional al UE, România pare să fi fost mai mult „victima" guvernanței UE în raport cu fenomenul globalizării, iar rezultatele sunt cele evidente după 10 ani de la aderare, în termeni de dezvoltare. Tracțiune apartenenței la UE a României se poate observa pe toată scara, de la armonizarea legislativă şi instituțională, până la constrângerile economice şi ponderea ridicată a comerțului cu țările Uniunii. Sub acest aspect, rămânem la poziția României de „follower", în fructificarea unor beneficii ale globalizării, multe dintre susținerile sale căzând la vot.

Al treilea comentariu, legat de cele menționate în al doilea comentariu, este că România, prin tratatul de aderare, a devenit *de jure* membru deplin al UE, cu aceleaşi drepturi şi obligații ca toate celelalte state membre – fondatoare şi mai noi aderente – cu o voce care trebuie auzită. Nu există în niciun tratat privilegii pentru unii sau alții dintre membrii Uniuni. Pe lângă tratate, se observă însă tentativele de discriminare din partea unor părți contractante, inclusiv căutări avocățeşti de a le legitima.

Cele mai recente rapoarte de îmbunătățire a guvernanței UE fac referire la diferențieri între statele membre, un exemplu pernicios fiind dihotomia între centru şi periferia UE, ca să nu mai vorbim de Nord-Sud, Zona Euro şi ex-Zona Euro etc. Modul în care au acționat solidaritatea şi coeziunea, valori ale UE, a accentuat aceste diferențieri în loc să le reducă. Greşeala fundamentală, în opinia noastră, a fost determinată de pretențiile

imediate ca noile țări aderente să atingă rapid cele mai înalte standarde, pe care statele membre fondatoare sau care au aderat în 1986 le-au realizat în decenii. Protocoalele de derogări la tratatele de aderare a noilor țări aderente, inclusiv România, au fost puține, cu greu admise de UE, iar valabilitatea lor a expirat deja!.

Al patrulea comentariu este inspirat de „**mişcarea străzii**", care a cuprins multe regiuni şi continente, UE fiind şi ea un spațiu al acestora. Este vorba de mişcarea socială, turbulentă în multe cazuri şi exprimând şi noile raporturi între generații, determinată de contradicția dintre aşteptările individuale – ale celor afectați de ultima criză, mai ales ale tinerilor – şi oferta politică, ofertă care decepționează în multe privințe. Începutul anului 2017 pentru România arată, în mod cert, un tip de confruntare care urmează patternul general european. Cu observarea, de ambele părți, a unei comunicări foarte slabe şi lipsite de argumente clare pentru o poziționare sau alta. Ca urmare, senzația de instabilitate socială, cu posibile efecte politice, este fluidă, cu perioade de acalmie, care împiedică corecturi absolut necesare de guvernanță prin legislație.

Concluziile de atitudine la cele patru comentarii ne sunt pertinente ca mod de acțiune şi ne privesc ca țară suverană, Ca urmare, par să fie necesare: (a) *studii de impact în timp real*, racordate la viteza de derulare a evenimentelor, anul 2017 fiind probabil unul de confirmări, prin ieşirea din anumite incertitudini. România trebuie să fie profund interesată de geopolitica regională (a unei regiuni a UE, la urma urmelor); (b) o *alegere de perspectivă*, pentru o confruntare mai directă cu efecte ale unei globalizări în schimbare de orientare, pentru *o voce mai puternică în cadrul UE* în apărarea intereselor proprii, o Uniune „dispusă" să treacă la mai multe viteze; (c) *utilizarea forței de stat membru al UE* structurată, nu neapărat şi exclusiv prin PIB, ci şi prin mărime

geografică, populație, localizare geografică şi geostrategică (inclusiv din punctul de vedere al intereselor UE şi ale NATO). Toate au relevanță pentru potențialul de creştere economică şi obligațiile UE față de situația specifică a unor membri, în aceste timpuri în schimbare; (d) în mod metaforic, *este timpul ca şi România să prezinte un „to do list" Uniunii, şi nu numai invers,* adică să-şi asume angajarea politică pentru o viziune viitoare a Uniunii, ce trebuie să cuprindă şi aspirațiile României privind interesele naționale, ca stat suveran şi membru cu drepturi depline al UE.

Nevoia schimbării de atitudine pleacă de la premisa încrederii României în proiectul politic european, în necesitatea continuării acestuia, cu efectele benefice aşteptate şi pentru România, în angajarea comună pentru **dezvoltarea economică de calitate în zona considerată „periferia UE"** unde este plasată România. Misiunea sa este de a apăra interesele proprii şi ale ansamblului Uniunii cu argumente susținute, credibile şi angajante. Toate acestea presupun nu numai o voință politică declarativă, ci şi o acțiune concretă, continuă, insistentă în spiritul respectivei voințe consensualizate.

Cu o asemenea concluzie, trebuie să ne întrebăm ce face sau ce ar trebui să facă cercetarea ştiințifică academică. Proiectul nostru, din care s-au extras punctele de vedere cuprinse în acest eseu-cercetare, reprezintă cea mai mare provocare asupra temei angajate. Ea rezidă în necesitatea acordării unei atenții cât mai obiective tratării domeniilor în care efectele şi/sau impactul globalizării atrag stimularea, amendarea, inhibarea sau armonizarea politicilor (a mixului), care dau sens unei dezvoltări societale spre standarde mai înalte. În beneficiul unei astfel de tratări se poate veni cu argumentul că noi, autorii studiului, am fost implicați direct şi indirect, pe linie academică, alături de mulți alți cercetători din cadrul Institutului Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu„ al Academiei Române, în construirea şi

evaluarea atâtor şi atâtor dimensiuni ale dezvoltării României, cu certă conotație societală pentru prezentul şi viitorul României.

De asemenea, manifestăm o preocupare continuă pentru studiul teoretic, dar mai ales aplicativ – aşa cum au cerut-o realitățile evoluțiilor sistemice –, bucurându-ne de reputație şi credibilitate ştiințifică alături de numeroşi colegi de breaslă care şi-au exprimat opinii, rezultate de analiză şi evaluări complexe în lucrări[3)] apărute în perioada 1990-2017: Victor Axenciuc, Ilie Bădescu, Nicolae Belli, Gheorghe Leonard Cazan, Luminița Chivu, Mircea Ciumara, Constantin Ciutacu, Emilian Dobrescu, Gheorghe Dolgu, Florin Georgescu, Vasile Ghețău, Aurel Iancu, Constantin Ionete, Mugur Isărescu, Paul Cosmovici, Ion Păun Otiman, Tudorel Postolache, Ştefan Răgălie, Corneliu Russu, Vasile Stănescu, Mihai Ştefan, Vladimir Trebici, Iulian Văcărel, Gheorghe Zaman, Cătălin Zamfir.

Este posibil ca studiul aprofundat să fie şansa unui nou început (credem necesar) de analize de evaluare complexe, în spiritul concluziei noastre că societatea umană, dincolo de economicul dominant (derivat din adagio-ul preluat de mulți filozofi, cel al „conştiinței care trece prin stomac" – vezi filozofia Budistă, învățăturile Dzogchen, Cicero, Descartes, Locke, Hegel, Marx etc.), nu poate fi înțeleasă în prezent decât prin revenirea la raportarea economicului la psihologia umană, la lecțiile istoriei, la cultură, filozofie, politică, diplomație, relații internaționale. Aşa

---

[3] Linkul „Tezaur INCE", construit de Centrul de Informare şi Documentare Economică pe pagina www.ince.ro prezintă (în peste 60 de volume, cca 48.000 pagini), *in extenso* şi în detaliu, studiile realizate de Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu" al Academiei Române în perioada 1990-2000, deceniul maturizării punctelor de vedere pentru parcursul României spre Uniunea Europeană.

cum Adam Smith vorbea despre economia politică, şi nu despre economie în general.

Criza financiară a fost momentul declanşator pentru cercetarea academică integrată a fenomenului globalizării, întrucât alunecarea exclusivă pe pistele unor stricte specializări sau idei susținute de teorii crezute ca imbatabile, a produs mai multe întrebări la care nu s-a răspuns, decât clarificări credibile. În acest sens, am dat exemplul recent cu ceea ce au omis sau neglijat economiştii în legătură cu fenomenul „Primăvara Arabă", tratată ca o mare provocare globală şi europeană. Analizele realizate de Hassan Hakimian, James Chowning şi alții au ridicat un alt văl (omis până la ei) pentru înțelegerea a ceea ce se întâmplă în lume, mai ales în anii 2016 şi 2017. Se conturează o ruptură între generații, între aspirații şi oferta politică.

Întrebările fără răspuns ne-au aşezat în sfera cea mai provocantă/riscantă, a prevalenței incertitudinilor față de certitudini. Dubiul se ridică chiar şi asupra certitudinilor, de cele mai multe ori expresie a disfuncționalității teoriilor general acceptate, modelelor analitice/raționale econometrice etc. Nu mai este de actualitate, credem noi, să punem situația de fapt într-o stare a limitei cunoaşterii *sui generis*, ci poate este mai indicat să vorbim despre **limitele morale ale cunoaşterii,** care creează, cel puțin cercetătorilor care se apropie de vârsta a treia, probleme majore în contemplarea sau analizarea realității în care trăim.

În calitate de cercetători cu educație academică, ne îndepărtăm suficient de mult de înclinațiile partizane şi observăm, prin varietatea modelelor de cercetare, scheletul fundamental al unei construcții societale, față de care indivizii au făcut o opțiune politică de sistem. În această abordare, curățată de pretinse „orientări ideologice", ar trebui să vedem **înclinații sau propensiuni comportamentale,** cu un substrat extrem de complex, din care nu lipseşte misiunea sau credința proprie.

Din acest punct de vedere, nu putem decât să exprimăm satisfacția deschiderii noastre spre opinii academice, dezbateri şi compromisuri pe argumente raționale, contradictorii şi, mai ales, spre cultivarea respectului reciproc, care invită la noi dezbateri şi abordări constructive în momente de restrişte. În societatea românească avem încă de parcurs o cale lungă pentru a exclude antagonismul ireconciliabil sau radicalismul exagerat, care sfâşie prin obsesii, dubii şi temeri paralizante acțiunea coerentă spre un viitor mai bun. Căzând pradă acestora, n-am mai avea decât un pas spre a ne înscrie în politicianismul păgubos.

Ca urmare, noi, autorii, ne-am permis să abordăm acțiunile României, față de noile provocări, prin prisma interacționărilor din domeniile cele mai importante/fundamentale, fără de care fenomenul integrării europene sau cel al globalizării nu ar exista, cu cele bune sau cele rele, pentru tumultuoasa viață contemporană.

3.3.3. Despre realitățile înconjurătoare

Lumea înconjurătoare este în schimbare nu numai în ceea ce priveşte natura ei în sens de ambient, ci şi în privința geoeconomiei şi geopoliticii. **Atât natura, cât şi geopolitica se modifică prin acțiunea umană, iar rezultanta este configurația actuală a globalizării din punct de vedere geoeconomic**. În cadrul interdependențelor globale de azi, care par a fi greu de stăpânit chiar pentru cei care pretind a fi lideri mondiali, se pune întrebarea: Este valabilă sau nu zicerea lui George Bernard Shaw, de acum câteva decenii (motto la acest subcapitol), privind adaptarea noastră la lumea înconjurătoare? În antiteză cu această primă remarcă, Shaw continuă: „*Oamenii iraționali încearcă să adapteze lumea înconjurătoare la ei înşişi. Este clar deci că schimbarea lumii nu poate veni decât de la oameni iraționali*".

Timpurile noastre demonstrează acest lucru, poate nu cu brutalitatea cuvintelor utilizate de marele dramaturg, şi fără a discerne ce este de fapt lumea înconjurătoare atunci când vrem să încastrăm în ea propriul nostru proiect strategic național. Ceea ce ne este clar, în această perioadă postcriză şi cu consecințele care au afectat inclusiv România, este faptul că, mai ales la nivel politic, unde trebuie să vorbim despre o anume voință, acțiunea este afectată de obsesii multiple. Fie că este vorba de cetățean, de electorat, de natura însăşi, toate sunt forțate să răspundă obsesiilor unor lideri cu credința fermă că ei vor şi fac bine națiunilor lor.

Pentru ca acest demers al unor lideri să pară coerent şi să fie şi susținut, multe reguli sunt forțate, transfigurate, dacă nu chiar omise, cu o nonşalanță care miră membrii oricărui sistem de parteneriat operațional. Scrisoarea unor economişti cu notorietate, adresată cancelarului german în perioada celor mai dure negocieri cu Grecia pentru un nou program de stabilitate financiară, este doar unul dintre semnalele îngrijorătoare pe care le trag mulți analişti. Ele se referă la modul cum este distrusă şi aparența democratică a deciziilor, fie în plan național, fie în plan internațional, cum se recurge la forțarea voinței indivizilor. Dar **cel mai rău lucru este,** conform lui Jürgen Habermas, sociolog şi filozof german**, transformarea cetățeanului din elector independent al politicului în client al acestuia** (interviu în Süddeutsche Zeitung, 22 iunie, 2015).

Obsesiile şi încăpățânarea, spune Habermas, cu referire la programele de austeritate şi la criza Greciei, „*ne-au condus, în multe țări, nu numai la critici severe din partea experților internaționali, ci şi la costuri barbare*", în mai toate domeniile politicilor publice, chiar cu efectul creşterii recurente a datoriilor suverane.

Fie că vorbim despre un proiect național sau despre interese naționale de promovat, trebuie avute în vedere realitățile acestei

lumi înconjurătoare şi o bună determinare a forței proprii în paralelogramul forțelor externe. Credem că, deocamdată, România a câştigat prin adaptarea la lumea înconjurătoare: *suntem* în familia euroatlantică; *avem* o situație macroeconomică bună; *avem* poate cel mai puternic parteneriat strategic în cadrul NATO cu SUA; *avem* o creştere a vizibilității geopolitice, toate determinate de o preluare la nivel politic a bunelor discipline/practici politice şi economice. *Toate trebuie să continue*.

Suntem, în acelaşi timp, şi în fața necesității valorificării tuturor acestor oportunități, printr-un proiect strategic național pe termen mediu şi lung, fără a exclude faptul că mai avem de lucrat la fundamentele erodate ale acestuia, pentru a fi credibili şi a atrage şi fideliza propriii noştri cetățeni pentru reuşita lui.

3.3.4. Realitățile României

Demersul oricăror lideri naționali în fața provocărilor globalizării trebuie să privească, de acum încolo, cetățeanul, aşteptările acestuia, prea mult înşelate de oferte de guvernare dintre cele mai păguboase. Un efect al globalizării este rezumat de mulți analişti la democrația participativă, respectiv manifestarea nemulțumirii în forumuri improvizate (fără respectarea legalității întrunirilor), de regulă piețe sau bulevarde cu semnificație istorică pentru mişcări sociale.

Noile sisteme de socializare, deschise de comunicațiile prin internet, mobilizează laolaltă cunoscători ai problemelor pentru care reacționează, dar şi necunoscători. Ceea ce contează este numărul celor adunați în aceste forumuri improvizate, implicați şi simpatizanți, problemele susținute fiind provocări pentru autorități şi care trebuie luate în considerare la fel ca şi tradiționalele consultări ad-hoc, sau cele formalizate (consiliul social-

economic, comitet de dialog social, dialogul tripartit etc.). O constatare relevată de analişti, cu privire la democrația occidentală, este scăderea până la dispariție a mişcării sindicale, atât în SUA cât şi în Europa. Poate era necesară apariția unui alt „mod de dialogare" cu puterea, eliberat de formalismul reglementărilor chiar în democrație, iar internetul a venit cu soluția.

Simplificând constatarea că performanța unei guvernanțe trebuie raportată, în final, la un nivel de trai suficient, dar şi bine dispersat în populație, beneficiind de o informare adecvată (educație, acces la radio, televiziune, internet etc.), credem că ceea ce contează este ca **media standardului de trai sau mediana acestuia** să cuprindă cea mai mare parte a populației, respectiv 70-80% din aceasta, după datele țărilor dezvoltate. Ca urmare, efortul politicilor economice trebuie văzut în dinamica nivelului de trai al populației sărace, a modului în care aceasta este extrasă din situația respectivă ca urmare a creşterii economice, a veniturilor, a locurilor de muncă, a inflației etc.

Conform infograficului realizat de Friedrich-Ebert-Stiftung, **care citează date Eurostat pe 2015,** în România (februarie, 2017), guvernarea se află în fața realității că mai mult de o treime din populație se afla în risc de sărăcie. Pentru generația viitoare situația este şi mai gravă dacă, în rândul copiilor de până la şase ani, procentajul este de 46% pentru acelaşi tip de risc.

Este adevărat că, de la momentul aderării României la UE, în anul 2007, procentajul populației care trăia în sărăcie (conform indicatorului AROPE, care cumulează observații privind populația în sărăcie materială – *venituri anuale disponibile sub pragul de sărăcie* –, populația în stare de privare materială severă şi populația care trăieşte în gospodării cu intensitate redusă a muncii) a scăzut, de la 47%, la 37,3% în 2015, deci o diminuare a sărăciei cu aproape 10 puncte procentuale. Cu toate acestea, chiar

la nivelul indicatorului de sărăcie „îmbunătățit", România se plasează pe locul al doilea în UE28, mai sus decât Bulgaria (41,3% din populație în AROPE), dar în continuare mult peste media UE28 de 23,7% din populație.

Analiza datelor structurate pe vârste arată că în România, deşi asistăm la o scădere a nivelului de sărăcie la nivelul întregii populații, îmbunătățirea situației s-a concentrat asupra unui grup vulnerabil, şi nu uniform asupra totalului populației. Astfel, cea mai mare parte a scăderii sărăciei (AROPE) în România s-a înregistrat în rândul populației vârstnice (- 24p.p., 58% din populația României în 2007 şi 33% în 2015), în timp ce situația populației foarte tinere a cunoscut doar o uşoară îmbunătățire (-6 p.p., 52% din populația copiilor cu vârste până la 6 ani, în 2007, şi 46% în 2015). România a urmat tendințele generale ale populației pe ansamblul UE, dar rămâne departe de mediile acesteia măsurate în 2015, respectiv, în sărăcie AROPE, cca 17% în cazul populației vârstnice şi 26% din populația cu vârste sub 6 ani.

În 2017, România se afla într-o situație macroeconomică favorabilă, ceea ce era o remarcabilă oportunitate pentru guvernare de a „construi mai departe", pentru extragerea populației aflate în sărăcie către zona confortului minim de viață cu perspective spre media europeană. O situație macroeconomică bună nu este lipsită de riscuri, dacă se încearcă o valorificare a acesteia prin distrugerea sustenabilității şi stabilității ei dinamice. Raportul asupra stabilității financiare, prezentat de BNR în anul 2017, confirmă necesitatea acțiunii guvernanței de ansamblu, în sensul păstrării echilibrului între o situație macroeconomică confortabilă şi riscurile la adresa ei: „*România se află într-o situație macroeconomică bună, însă şi riscurile la adresa stabilității financiare, deşi în scădere, sunt semnificative. În aceste condiții, este esențială o conduită prudentă a politicilor economice*".

Poate că **începutul oricărei guvernări în România este caracterizat de riscul instabilității legislative, cu pierderea stabilității şi a predictibilității** acesteia, care afectează sectorul economic, indiferent de forma de proprietate care operează pe piețe deschise, competitive. Cauza principală a acestui risc constă în perena slăbiciune a programelor electorale şi de guvernare, a concentrării lor pe măsuri imediate, fie de creştere a veniturilor, fie de scădere a unor taxe şi impozite. Lipsesc proiecte de anvergură, cu impact substanțial asupra modernizării României, în care statul ar trebui să aibă o implicare (investiții publice) şi interes în stimularea creşterii numărului de locuri de muncă, a productivității muncii, flexibilizarea pieței forței de muncă etc. din economia reală. Dacă se adaugă şi lipsa reformelor structurale, înlocuite de inițiative şi/sau ego-uri ale unor miniştri de a modifica chiar esența unor politici şi mecanisme, să nu ne mire nivelul la care s-a ajuns cu calitatea învățământului, cu funcționarea sectorului de sănătate publică sau cu scăderea drastică a forței calificate de muncă din economia națională. Stimularea stabilității unor profesiuni şi competențe în țară se încearcă când nu mai există resursă umană din cauza emigrării (ca un fapt absolut normal, în condițiile liberei circulații a muncii), iar unele investiții publice se lovesc tocmai de acest fapt, licitațiile de contractare atrăgând firme fără experiență şi lucrători parcă adunați ca simpli zilieri.

Tratatul de aderare a României la UE trebuia să inspire de la bun început o nouă orientare a politicilor publice, el aducând în practică o creştere a competiției pentru forța de muncă în general şi pentru cea calificată în special. Era de aşteptat ca fenomenul de îmbătrânire a populației active din Europa să acționeze ca un aspirator de forță de muncă din țările nou-aderente, iar ritmul lent al creşterii veniturilor salariale, în condițiile unor restructurări brutale ale unor sectoare economice din fostele țări socialiste

devenite membre ale UE, a contribuit masiv la un exod de forță de muncă. În România, procesele descrise nu au avut nici o contracarare în sensul inițierii unor noi politici economice, rezultatul fiind înjumătățirea populației salariale după anul 1990, din care cca o treime este bugetară.

De asemenea, România nu a echilibrat politica de sprijinire a populației emigrante în virtutea libertăților de mişcare cu o politică internă de stimulare a muncii salariale, cu rezultatul parcă al unei şi mai mari fixări a forței de muncă româneşti în noile state-gazdă ale UE şi întărirea indeciziei de a mai reveni în țară. Ca urmare, şi transferurile de resurse financiare ale acesteia către România au scăzut considerabil în ultimii ani, ca semn al stabilirii definitive şi al mutării în noile țări-gazdă şi a rudelor de grad I, II şi chiar III.

Nu se înțelege, chiar din practica atâtor guvernări din 1990 încoace, că o modificare legislativă în mai bine nu poate fi validată ca funcțională şi performantă decât în următoarele 6-9 luni, în timp ce aplicabilitatea unei constrângeri legale produce efecte imediate, de ruptură în predictibilitate şi cu efecte economice de mare adversitate. Unele politici vin prea târziu pentru a mai aduce corecturi bazinului de forță de muncă, lipsindu-le subiecții care ar trebui să beneficieze de ele. Lipsesc cu desăvârşire politicile de stimulare a dezvoltării sau aducerii de tehnologii de mare productivitate.

Singurul exemplu bun de politică de stabilizare a forței de muncă a fost în domeniul IT, care a ajuns să aducă 6% din valoarea PIB, dar el nu a fost multiplicat în inginerie, mai ales în domeniile aeronautică, nuclear, electrotehnică, proiectare industrială, unde România excela.

Lucrurile sunt mult mai complicate pentru România în prezent, într-un moment în care situația macroeconomică este foarte bună. Dar aceasta din urmă riscă să fie doar o fotografie,

când, în mod normal, ea trebuie prezervată în dinamică, şi nu în contemplare. Tentația de a depăşi disciplina fiscal-bugetară, aruncând mereu în uitare ştiința, care ar fi trebuit însuşită peren, măcar prin multele acorduri stand-by avute cu FMI, are urmări destabilizatoare. Lipsa reformelor structurale prin politici economice şi sociale adecvate sau chiar împiedicarea economiei private de a le face pe cont propriu, prin resurse proprii şi atrase, ca urmare a instabilității şi impredictibilității legislative, ne pune în situația ca o încercare de creştere a consumului, fără susținerea restructurării ofertei economice naționale, să ducă la deteriorări de echilibre interne şi externe, dar cu susținerea mediului de afaceri din alte țări prin forțarea imediată a importurilor.

Guvernările României ca Stat Membru al UE sunt legate, moral şi juridic, de disciplina în politicile economice impusă prin Pactul de Stabilitate şi Creştere Economică. Deşi denotă o simplificare a înțelegerii lui prin titulatură, acesta presupune gestionarea întregului sistem social şi economic național aflat doar aparent la „cheremul" conduitei politicului, acesta din urmă ajuns la putere prin mecanismul democrației. Tocmai această complexitate reclamă necesitatea de a trece în revistă unele aspecte capitale pentru viitorul României, aflat şi sub incidența efectelor globalizării, aspecte tratate exclusiv prin propria noastră opinie.

România apare, din nou, cam nepregătită în fața marilor provocări ale prezentului, prin ceea ce nu a stabilizat în construcția sa ca stat democratic, cu economie de piață funcțională şi rezistentă la concurența externă. Aici nu este vorba despre copierea unui model anume, ci despre respectarea principiilor fundamentale ale sistemului ales şi a le face corect funcționale ca stat suveran. Impactul unui activism autentic al României în concertul european nu poate fi efectiv şi, mai ales, credibil, atâta timp cât statalitatea ei nu este desăvârşită pentru orientarea sa de sistem politico-social democratic de tip occidental.

3.3.5. Statalitatea ca pilon al promovării intereselor naționale

3.3.5.1. O confirmare printr-un proiect național

În ideea unei noi angajări a României, stat membru al Uniunii Europene, într-un exercițiu de mare anvergură – preşedinția rotativă a Consiliului UE în 2019 – considerăm că este momentul să vorbim din nou despre proiectul strategic național. Tradiția recentă ne învață că este posibilă unirea, într-un consens, a tuturor forțelor politice şi a elitei intelectuale, în jurul unui proiect național cuprinzător, iar deținerea de către România a preşedinției rotative a Consiliului UE este o mare oportunitate. Rămâne însă o problemă-cheie: dacă în contextul actual, contradictoriu intern şi extern, dar confuz şi plin de incertitudini pentru unele elite naționale implicate în transformările sistemice din anii '90 ale României, ne putem permite un proiect național credibil şi răzbătător. De ce? Pentru că, mai ales pentru respectiva elită, mai contează încă un anume **fundament esențial reprezentat de condiția statalității,** un factor major al reuşitei unui proiect național.

Fără îndoială, un proiect național, în vederea pregătirii unei mobilizări cu dată care curge inexorabil, devine important prin oportunitatea întrevăzută de a fi cuplat într-o sferă de interese europene, cel puțin la scara Uniunii Europene. Acest lucru are două conotații, ambele importante, chiar dacă par contradictorii. Prima conotație, pozitivă, este că, spre deosebire de anul 1990, **avem o ancoră explicită pentru o statalitate funcțională, mai mult decât un model la care se aspiră.**

A doua semnificație rezultă din faptul că, o cuplare a proiectului național la sfera noastră de apartenență, ca stat membru al UE – valori, principii, acquis comunitar –, ne conferă **o**

anumită validare, care pare a fi „la modă" în prezent, mai ales prin unele interferențe –, ca să nu le spunem impuneri, producătoare a unor anumite mirări şi iritări. Prin acest lucru nu trebuie să înțelegem că se contrapune o statalitate nedesăvârşită unui proiect național, ci vrem să înțelegem criteriile după care suntem judecați cu privire la nedesăvârşirea statalității în sensul unui autentic stat de drept. În plus, credem că trebuie insistat pentru o posibilă soluție, chiar într-un timp relativ scurt, care să rezulte dintr-o necesitate devenită istorică – dacă se afirmă în spațiul public că ne lipseşte o strategie –, pe de o parte, şi obligatorie din punctul de vedere al unui termen, pe de altă parte.

Un proiect național nu poate porni decât de la o corectă identificare a intereselor naționale, iar conturarea, susținerea internă, promovarea externă, acțiunea traducerii lor în viață depind de *puterea statalității*, o noțiune redevenită în prezent preocupantă, chiar dacă o reprezentăm mai mult prin guvernanță, respectiv acțiunea în spiritul unei statalități puternice. Dacă achiesăm la conceptul de libertate a individului, atunci, şi mai ales în globalizare, interesele naționale „se întind" ca fiind cu adevărat naționale, până la atingerea altor interese naționale, şi acest lucru ne indică două lucruri foarte importate.

Primul este legat de timpurile în care trăim, şi anume că întârzierea formulării şi promovării lor ne lasă un spațiu restrâns de mişcare în masa de interese naționale ale altora. Prin prisma acestui adevăr, am putea înțelege anumite îndemnuri externe, cu decelarea nivelului până la care simțim că ne este afectată statalitatea.

Al doilea lucru este că, în timp ce statalitatea altora, preluată de noi ca model, rămâne solidă şi neschimbată din punctul de vedere al valorilor fundamentale, în România statalitatea tânără, de model occidental, ar putea fi deviat consolidată nu numai de

răbufniri din interior ale totalitarismului sau naționalismului, ci şi de „interese naționale" ale altora, din afară. Revedem nu o noutate, ci alte momente din istoria țării, când statutul nostru depindea foarte mult de interesele imperiale ale puterilor europene, care, în opinia noastră, exced realitățile actualei ordini internaționale, în cadrul căreia România are statut de stat membru al Uniunii Europene şi al NATO.

Este posibil să nu fie înțelese anumite comandamente, în contextul actual, ale lumii democratice. Lecția de care avem nevoie, fiind integrați în UE şi NATO, este definirea propriilor interese naționale pentru a demonstra că ele ar putea să se armonizeze cu cele ale cât mai multor parteneri ai noştri. De asemenea, există argumente că promovarea lor se face în contextul unor tratate ale căror angajamente ni le asumăm cu seriozitate. Această asumare presupune, reforme structurale profunde, unele începute, dar neterminate, altele încă aşteptând sub imperiul costurilor – mai ales de natură politică – pentru cei care ar trebui să le antameze şi să le ducă la bun sfârşit. Pentru toate România are nevoie de un nou consens politic.

Întârzierile în reformele structurale de natură să întărească statalitatea, nu în general, ci pe modelul ales de compatibilizare la civilizația de tip occidental, sunt recunoscute ca perdante pentru societate pe termen lung. Lecțiile trecutului, mereu evocate, sunt ocolite şi/sau uitate, cu argumentul necesității de linişte imediată, spre a nu agita practic electoratul. Rețeta s-a dovedit mereu greşită, lipsa reformelor structurale de natură instituțională pune în pericol statalitatea, mai ales prin imposibila aplicabilitate exact a soluțiilor de la care electoratul are aşteptări. Ceea ce rămâne este o continuă frustrare, manifestată prin generalizarea votului negativ, respectiv penalizarea celor care sunt percepuți că nu aduc soluții, în absența unei alternative viabile.

Se vorbeşte foarte mult despre modele societale care, de regulă, se mulează pe cultura identitară a unei naţiuni, dar frapează uitarea faptului că orice model, făcând parte dintr-o opţiune democratică, se fundamentează pe principii şi valori solide, şi nu deviante sau cu jumătăţi de măsură. Este cert că înclinaţia fostelor ţări socialiste spre modelul democratic occidental suferă de comportamentul „elitelor" proprii, tributare unei educaţii cu puţină tangenţă cu fondul transformărilor sistemice, la care, din păcate, achiesează şi politicieni tineri. Ca urmare, avansarea credibilă, în fazele incipiente, s-a dovedit ulterior înşelătoare, chiar un argument al intervenţiei „profesorilor", fie din ţară, fie din afară. La urma urmelor, un sistem nu este introdus într-un spaţiu naţional exclusiv de forţe exterioare acestuia, ci chiar de cei care ajung la putere prin exerciţiul democratic. Propriile lor competenţe îşi vor spune cuvântul, mai devreme sau mai târziu, chiar dacă se solicită un „twinning" în sistemul ce urmează să fie construit, din partea acelora cu experienţa trăirii în alte spaţii naţionale.

Revenind la statalitatea bazată pe statul de drept, trebuie să amintim *armonizarea a trei lucruri fundamentale: drepturile omului*, cu respectarea drepturilor cetăţenilor care aparţin minorităţilor, *proprietatea privată şi iniţiativa privată*. Sunt condiţii *sine qua non* ale interrelaţionării noastre statale cu partenerii occidentali. În baza lor, a angajamentului oficial de a le confirma prin poziţionare şi acţiune, am fost recunoscuţi ca stat de drept, cu economie de piaţă funcţională. Sunt principii ale funcţionării pe baze egale înscrie în tratatele internaţionale. Tot ele fundamentează binomul dinamicii unei vieţi societale de tip occidental, respectiv democraţia şi economia de piaţă.

Ciuntirea, oricare ar fi ea, de drepturi sau lipsa de congruenţă între acestea şi baza materială – garantarea proprietăţii private licit dobândite – afectează vectorii progresului societal:

inițiativa privată, competiția şi alocarea optimă a resurselor sunt factori de atractivitate pentru orice fel de investitori, demonstrați de progresul economiei româneşti în sens larg, ca tendință, şi nu prin prisma evoluțiilor de conjunctură, cuplate la dinamica globalizării. Afectarea se întâmplă prin norme, domeniu în care ceea ce ni se reproşează este conținutul legiferării şi aplicarea legii: legi fără sancțiuni, aplicabilitatea legilor numai până la sancțiuni, administrarea greşită a sancțiunilor etc. Într-un alt plan toate acestea se traduc prin amalgamarea altor principii de bază, ca prezumția de nevinovăție, faptul că legea dispune numai pentru viitor, că numai justiția trebuie să aducă dreptatea imparțială sau că instituțiile statului trebuie să dispună de resurse pentru a fi puternice şi nu excesiv extinse. Corupția este rezultatul firesc al ambiguităților, al oscilării între precizia normei şi voluntarismul aplicării ei şi ajunge, în final, să afecteze securitatea națională, adică să aducă prejudicii intereselor naționale.

În discursul public suntem mai conştienți de aspectul de prejudiciu adus intereselor naționale, decât de formularea lor concretă şi de operarea cu acestea. Trebuie un demers foarte serios pentru a trece neapărat şi neîntârziat la identificarea şi formularea lor, întrucât un proiect național pe termen mediu şi lung poate fi grefat numai pe anume interese naționale transpartinice, recunoscute, apărate şi promovate dincolo de conjuncturi şi alianțe de tip electoral. Gestionând evenimente aleatorii, nu se poate găsi permanentizarea sistemului democratic nou. Atunci este nevoie de voință politică, de un nou consens, ca angajament politic, de care să țină cont orice guvernare, indiferent de culoarea politică. Parlamentul trebuie să fie gardianul unui astfel de angajament prin proceduri care să treacă prin filtrul structurării intereselor naționale, prin programe de guvernare şi, implicit, prin echipele de guvernare.

Cel mai puternic exemplu în materie, unde a fost vorba nu de structurarea politică a unui stat, ci de voința politică a mai

multor state, este reprezentat de Raportul Delors, care a pus pe picioare Uniunea Economică şi Monetară a UE. Ceea ce se întâmplă în prezent, din punctul de vedere al preocupării şi îngrijorării, cu trimiteri chiar la dispariția UE, este rezultatul alunecării guvernanței europene de la viziunea inițială a proiectului politic, sub influența unor fenomene aparent negestionabile, dar principial produse din interiorul Uniunii. Acest ultim lucru este cauzat în egală măsură de capcana manualelor de economie, scrise totuşi cu 200 de ani în urmă, şi de neadaptarea lor la realitățile curente. În prezent, suntem încă tentați să vorbim de interese naționale circumscrise unui proces de integrare regională/continentală, inițiat la momentul recunoaşterii interdependențelor internaționale, când, de fapt, realitatea arată o globalizare galopantă, cu efecte bune, dar şi perverse.

3.3.5.2. Necesitatea reconsiderărilor geopolitice

Ultima criză financiară a adus în prim-plan o nouă cale de abordare a statalității, într-un moment extrem de critic în ceea ce priveşte progresul societal. Se impune cu acuitate o nouă etapă de creştere economică, în condițiile unor adversități cum sunt: şomajul exploziv, mai ales în rândul tineretului; lipsa de încredere; datoriile suverane înalte şi înlocuirea ingredientelor competitivității (capital uman, inovație şi investiții) cu războaie valutare, având în vedere lungimea în timp a efectelor crizei financiare; volumul de resurse pierdute şi/sau irosite.

Spre deosebire de momentul căderii Zidului Berlinului, promițător în ceea ce priveşte independența opțiunilor statelor eliberate de totalitarism, la reformele neterminate sau chiar în regres, se adaugă în prezent, o situație geopolitică. **Firescul statului de drept independent şi suveran este încorsetat din nou de conceptul sferei de influență de tip politic**, dar este şi foarte mult erodat de birocrație şi corupție, ajunse la un nivel care îi

poate afecta securitatea. Faptul că se uzează de sancțiuni este, de fapt, un nou teren de escaladare reciprocă a influențelor celor aflați de o parte şi de alta a ceea ce se consideră un „cordon sanitar", fie pentru unii, fie pentru alții. Cu alte cuvinte, într-*un sfert de secol de globalizare a democrației*, se închide un cerc la punctul de la care s-a plecat. Nu este vorba de sfere de putere într-o competiție pentru progres, ci de sfere antagonice, deturnante de resurse dedicate binelui cetățeanului. Unde s-a greşit şi de ce, este întrebarea capitală a momentului.

Se pare că ne confruntăm cu *două indecizii majore*, comune tuturor statelor democratice. *Prima* este legată de ideologie, ca urmare a faptului că necesitățile cetățenilor converg spre un numitor comun, realizabil fie printr-o combinație de politici publice proprii mai multor ideologii, fie prin politici inovative încă în căutare. Aici două sunt întrebările principale: cei obişnuiți cu politicile liberale şi-au pierdut încrederea în ele? sau cei care abia păşesc pe o cale liberală că nu au avut probabil niciodată încredere în ele?

A doua indecizie priveşte recunoaşterea determinismului economic, care pare mai necesară ca oricând. Soluțiile la criză au mizat pe măsuri economice relativ dure față de rezultatele aşteptate, dar impactul lor a afectat atât stabilitatea socială, cât şi/chiar/pe cea politică. Acelaşi argument a fost folosit de politicieni pentru a justifica introvertirea statelor spre probleme mult prea naționale, izolaționiste şi protecționiste, creând piedici serioase aplicării deciziilor comunitare (în cazul UE) sau multilaterale (în cazul negocierilor comerciale în cadrul Organizației Mondiale a Comerțului sau al noilor tratate de zone de comerț liber, precum Parteneriatul Transatlantic, TTIP).

Se vorbeşte foarte mult despre reformele structurale, cu o palidă identificare a domeniilor şi cu inconsistență de conținut, mesajul principal fiind redus la necesitatea lor şi atât. Istoria

demonstrează că această amânare *sine die* a reformelor structurale de către un stat sau altul le îndepărtează, în final, de puterile globale. Cu atât mai mult cu cât performanțele economice de clasificare sunt rezultatele unei îngemănări a intereselor naționale şi a unei guvernanțe aplicate pentru promovarea lor.

Considerăm că „viața politică" în Europa a acumulat deficiențe majore, din moment ce răspunsul politic la orice problemă seamănă cu o intrare în carapace (introvertire), ceea ce este total contrar fenomenului de globalizare, devenit implacabil şi care, atenție, a devenit un teren nou de competiție. Atunci când vorbim despre oportunitățile şi provocările globalizării, trebuie să avem în vedere această nouă competiție, care nu duce la izolare prin noul loc câştigat într-o ierarhie, oricare ar fi aceasta, ci la o interdependență mai puternică în cadrul respectivei ierarhii. Menținerea într-o astfel de ierarhie implică nevoia de adaptare. Mai mult, trebuie acceptat că globalizarea postcriză financiară devoalează trăsături mai puțin sesizate în perioada ei fastă (cum ar fi viteza şi amplitudinea contaminării în orice sens), dar neconvenabile mai ales pentru țările nepregătite să le accepte ca pe ceva inexorabil.

3.3.5.3. Mai multă ordine în toate planurile

O schimbare de atitudine priveşte ordinea şi stabilitatea în guvernanța națională, în general, şi în cea economico-socială, în special. Sunt mai bine cunoscute cauzele globalizării decât modalitățile de gestionare a ei în fața multor riscuri. Ca orice fenomen socioeconomic, este de preferat ca el să se producă ordonat. Acest lucru nu înseamnă că ordinea internă depinde exclusiv de ceea ce se întâmplă afară, ci faptul că o ordine internă bine aşezată oferă şansa de o mai bună adaptare la modificările celei din afară.

Globalizarea nu are reguli, deocamdată. Ea se produce ca urmare a unui proces aflat într-o desfăşurare conştientizată şi atât. Cu premisa că va conduce către o nouă ordine internațională, prefigurată tot conştient, prin echilibrarea oportunităților cu provocările respectivului proces şi reaşezarea actorilor globali. Am menționat aceste procese pentru a se înțelege ce este **o anumită opoziție între integrarea europeană şi globalizare**. Prima constă în reguli asumate prin voința politică, în timp ce pentru a doua se vorbeşte timid despre necesitatea unei agende globale şi a unui lider, care să o facă aplicabilă. Formalizarea finală a unei noi ordini internaționale mai are de aşteptat (sperăm nu ca o consecință a unui conflict militar, aşa cum s-a întâmplat cu Acordurile de la Bretton Woods).

Mai nou, în plan european, dincolo de criza Ucrainei, avem criza datoriilor suverane, cazul Greciei nefiind singular, ci simptomul-limită al tratării cu ceva indiferență în coordonarea cooperării economice din cadrul UE. În opinia noastră, negocierile pentru cel de-al treilea pachet de asistență financiară pentru Grecia a scos la iveală grave deficiențe de guvernare europeană la nivelul UE, atât „totul", cât şi „partea" având vinovății care nu ar trebui repetate. Negocierile UE-Grecia au produs, de fapt, o criză politică europeană (continuată cu cea a refugiaților), cu accente de recrudescență a unor frustrări individuale ale statelor membre, care s-au aliniat, din motive politice şi economice, de o parte şi de alta a baricadei pro soluții dure sau suportabile. FMI a înțeles gravitatea consecințelor anomaliei în relațiile dintre UE (citeşte Germania) şi Grecia pentru stabilitatea globală şi a intervenit cu soluțiile necesare.

Alinierea la care ne referim întăreşte dualități mai vechi în interiorul UE, de natură să slăbească chiar conceptul de uniune ca motor şi rezultat al integrării europene. Să nu uităm că, din

motive politice în primul rând – având în vedere nivelul de la care se promovează astfel de dualități în cadrul unei UNIUNI –, au intrat în limbajul curent clasificări de genul state membre puternice şi state membre slabe, de centru şi periferice, de nord şi de sud etc., cu diferențieri şi mai accentuate privind apartenența la Zona Euro. Care, din punctul de vedere al promovării intereselor naționale, devin bariere sau filtre deloc corespunzătoare cu statutul de stat membru cu drepturi egale.

Mai recent, există percepția unei hegemonii germane în cadrul UE – poate ca stil de apărare a intereselor ei (!) –, dar care duce spre conotații de moralitate, superioritate, ipocrizie (Piketty, 2015) etc. cu trimiteri în istorie, ceea ce nu face bine Uniunii în ansamblul ei şi nici statelor membre individual. Astfel de percepții, întărite de un sistem de guvernanță prin forța unui stat membru, aduc atingere solidarității şi coeziunii ca principii de valoare, alimentând o atmosferă antagonică total neprielnică deciziilor comunitare luate prin consens. Nu în ultimul rând, criza Greciei a pus la încercare, la nivel politic înalt, însuşi motorul franco-german al integrării, uitându-se parcă misiunea istorică a acestuia chiar pentru procesul integrării europene. Misiune consemnată în tratate şi care ar trebui să aplaneze, până la dispariție, orice fel de antagonizare între statele membre, de natură să afecteze atât securitatea individuală, cât şi pe cea colectivă.

Revenind la interesele naționale, dorim să subliniem creşterea complexității contextului european şi global al promovării lor, cu remarca evidentă că, orice întârziere în identificarea lor în raport cu noile realități contează mai ales în acțiunile de implementare la intern, prin politici publice şi la extern prin demersuri politico-diplomatice.

Apartenența României la comunitatea euroatlantică trebuie să dezvolte un nou raport între elitele politice şi elitele academice,

în ceea ce priveşte calitatea guvernării, fără alunecări în populisme electorale şi excese de promisiuni neacoperite prin resurse multianuale. Instrumentarul de atragere a electoratului în jurul unui proiect consensualizat, de regulă doar pe perioada unui mandat, se dovedeşte a fi o mare prăpastie între bunăstarea cetățeanului şi rolul autentic al politicului, o scăpare din vedere chiar a intereselor naționale protectoare ale cetățeanului.

Este confirmat faptul că promovarea cea mai bună a intereselor naționale este configurarea lor în jurul unui proiect național strategic, o dinamică pe termen lung facându-le mai credibile în fața propriilor cetățeni şi mai acceptabile pentru parteneri prin transparență şi predictibilitate. Se vorbeşte mult în ultimul timp despre lipsa investițiilor şi a investitorilor privați sau instituționalizați, în cadrul preocupării pentru o creştere economică sustenabilă. Chiar dacă performanța statistică economică actuală ne este favorabilă, să nu uităm că ea nu cuprinde o dinamică adecvată a investițiilor şi a creditării, tracțiunea consumului populației pe termen scurt neputând compensa beneficiile unor investiții productive, cu angajarea de forță de muncă pe termen lung.

3.3.5.4. Mai multă sau mai puțină Europă?

Oportunitățile imediate ale României, privite şi ca proiecții în timpul cel mai adecvat al fructificării lor, sunt *finalizarea intrării noastre în Spațiul Schengen, preşedinția rotativă a Consiliului UE* şi *adoptarea euro.* Oportunitățile par simple când sunt definite prin cuvinte, dar responsabilitatea operaționalizării cade într-un context în care este relativ acută dezbaterea cu privire la „*mai multă sau mai puțină Europă*". Ea nu este o noutate a momentului, procesul de integrare cunoscând, din această perspectivă, fluxuri şi refluxuri, dar întotdeauna legate de tăria liderilor şi de esența procesului de integrare. Alegerea între mai multă sau mai puțină

Europă este pusă în discuție, în contextul efectelor celei mai persistente crize străbătute de continent în ultimele decenii, negocierile unui nou plan de stabilitate aducând şi mai mult în atenție dimensiunea geopolitică, după cea financiară, economică, bancară şi a datoriilor suverane.

Problema, ajunsă la popor, a unei Europe mai extinse sau mai restrânse este un principiu corect, sau un subterfugiu al unor politicieni? Modul în care s-a ajuns la referendumuri, la nivel de țară, în cazul Marii Britanii, cu întrebarea precisă de a mai rămâne sau nu în UE, sau referendumuri de secesiune în cadrul unui stat membru al UE (Spania-Catalonia, Marea Britanie-Scoția), nu neapărat însoțite de ieşirea unei părți a unui asemenea stat din Uniune, are semnificații grave cu privire la guvernanța europeană.

Motivațiile trebuie reduse la un numitor comun, şi anume că fie principii ale guvernanței europene de la Bruxelles nu sunt consensualizate ca mod de acțiune, chiar dacă textele de tratat sunt ratificate de fiecare stat membru, fie contribuțiile mari în resurse ale unor state, în raport cu efectele distribuției acestora, ridică problema responsabilității laxe a beneficiarilor, în termeni de a întări sau a slăbi însăşi funcționarea UE. Simptomul devine acut mai ales în momente de dificultăți sau crize la nivelul UE, momente traumatice pentru liderii europeni, când, pe fondul celor descrise, se vine doar cu declarații de adâncire a integrării politice şi economice, cu constatarea imediată a „marii complexități" în realizarea acesteia.

Fostul preşedinte al Franței, François Hollande, vorbea despre crearea unui **guvern al Zonei Euro cu buget şi parlament propriu,** având în vedere că ieşirea chiar şi temporară a Greciei din grupul celor 19 ar fi o decizie contrară filosofiei integrării, o primă admitere a posibilității reale de regres sau de întoarcere din drum a procesului integrării. S-a mai vorbit chiar despre un plan secret de ieşire ordonată din UE a unor țări care nu perfor-

mează conform. Or, acest lucru nu face decât să accentueze ideea despre cine ar trebui să fie inițiatorul despărțirii de UE: statul membru, cu un pas înainte din motive de mândrie națională, sau UE, din motive de a dojeni, cu putere de exemplu pentru aspiranți.

Cert este că, pe fondul dezbaterii „mai multă sau mai puțină Europă", criza Greciei a adus un prejudiciu critic echilibrului dintre Franța şi Germania, garanți ai integrării europene ca proces istoric continuu, Germania demonstrându-şi abilitatea de „*reluctant hegemon*" („France Looks to Fix Eurozone", Stratfor, 22 iulie, 2015). Această poziționare – cu recunoaşterea că Germania, deşi este cea mai puternică țară din UE, comparativ cu mulți dintre vecinii săi, are nevoie de un consens din partea celor din urmă – a fost treptat permisă de Franța, prin acceptarea „*unei oarecare influențe a Berlinului în procesul decizional comunitar, cu menținerea fațadei unui leadership dual pe continent*". Hollande, care nu a fost parte la decizia privind soluționarea crizei datoriilor din Grecia, ci doar „*un facilitator al acordului dintre Atena şi creditori*", menționa aceeaşi sursă, fapt suficient de vizibil pentru toată lumea.

Chiar dacă apelul la solidaritate şi uniune pare superfluu şi acestea sunt subiecte ale multor critici din partea unor economişti cu recunoaştere mondială (Stiglitz, Roubini, Piketty), trebuie să rămânem ataşați la un principiu geopolitic mult mai profund, cel al menținerii alianței economice şi politice franco-germane, chiar dacă Franța este încă slăbită economic (este subiect al obligațiilor unui stat membru cu deficite excesive) şi cu o putere de influență politică redusă pe continent. Pentru ambele probleme, noul preşedinte al Franței, Emmanuel Macron, s-a angajat cu soluții ferme.

3.3.5.5. Uniunea şi moneda unică

Despre mai multă Europă ne vorbea şi ministrul italian al economiei şi finanțelor, Pier Carlo Padoan, lansând ideea unui

fond monetar european în vederea susținerii monedei unice (conform unei declarații preluate de AFP, din 10 august 2015). Padoan spune că „există două dimensiuni într-o construcție comună atât de ambițioasă cum este Uniunea monetară. Prima dimensiune priveşte **disciplina şi încrederea reciprocă,** iar a doua dimensiune este faptul că sunt necesare **elemente comune care să facă din participarea la uniunea monetară ceva mai mult decât simpla punere la comun a monedei**" (s.n.).

Nu este prima dată când lideri italieni, trecând peste convingeri ideologice, susțin ideea „**Statelor Unite Europene**", ceea ce presupune deopotrivă mai multă mutualizare (fond monetar, buget comun) şi risk sharing. „Euro trebuie să se întărească şi să meargă înainte, este o maşină neterminată, puternică, întărită în ultimii ani, dar această consolidare trebuie încheiată", a apreciat Padoan. Se pare că tocmai țările nordice din Zona Euro, care pretind mai multă disciplină, au reticențe privind continuarea proiectului euro în direcția operaționalizării sale reale – pilonul fiscal, respectiv uniunea fiscală.

În acelaşi context, trebuie să revenim şi la **semnificația mai profundă** a creării monedei unice ca proiect politic. Este mai mult decât clar că numai o monedă unică putea lega Franța şi Germania într-o cooperare pentru a fi, numai împreună, în misiunea de lider comun al Europei. Uniunea Monetară şi Economică a cimentat politic şi tehnic acest tandem, o frumoasă combinație între voința politică şi mecanisme tehnice, deocamdată pe jumătate implementate, care au atras şi alte state membre în Zona Euro într-o disciplină liber consimțită. Voința politică s-a concretizat în realizarea Băncii Centrale Europene, ca instrument al pilonului monetar pentru funcționarea euro, care ar fi trebuit să se manifeste şi prin responsabilitate în cooperarea aplicării Pactului de Stabilitate şi Creştere (aşa cum îşi dorea Jaques Delors, în celebrul său raport, care a dus la crearea EMU). Şi, de

ce nu, în crearea ulterioară a uniunii fiscale, pilon absolut necesar pentru susținerea unei monede unice. Succesul euro din primul deceniu de funcționare este mult mai mult legat de o reală cooperare între voința politică a statelor care o utilizează, însă suficient de *înfrântă* de criza financiară şi economică, vârf al crizei datoriei suverane a Greciei.

Se naşte însă o nouă întrebare la momentul recunoaşterii că trebuie făcut ceva cu funcționarea euro. **Măsurile avansate, de creare a unui guvern, parlament, buget al eurozonei, conduc spre ideea că „mai multă" sau „mai puțină Europă" nu se mai aplică pentru toate statele membre ale UE, ci doar pentru unele, ceea generează un alt dualism în guvernanța de ansamblu a UE**. Din punctul nostru de vedere, se continuă cu întărirea de voințe politice selective ale statelor membre ale UE pe surogate de instrumente (vezi Pactul Euro Plus, la care au achiesat şi țări nemembre ale Zonei Euro, cu obligații interne, dar fără putere de decizie asupra zonei) şi nu ceea ce prevedea proiectul politic al integrării.

A observa o „nouă răscruce", după altele deja practicate în cadrul UE, creează aparent dificultăți în contopirea unui proiect național cu avantajele comunitare, când clubul este deja divizat. Ultima divizare, un precedent periculos în opinia multora, este reprezentată de coaliția creată de Germania cu țările europene nordice, împotriva unor țări sud-europene, ambele părți ale baricadei putând fi lesne extinse, cu invocarea unor noi motive, de la încălcarea regulilor privind deficitele şi datoriile excesive, la alte aspecte de natură să pună Uniunea în pericol. Preocuparea pentru ieşirea ordonată a unei țări din UE ar putea duce la criterii de motivare chiar foarte dure. Nu credem că este momentul cel mai bun de intimidare a statelor membre. Fluidizarea cooperării politice a acestora pentru decizii majore, care să mişte proiectul european spre alte stadii de consolidare şi integrare, mai ales a

uniunilor parțiale puse deja în funcțiune, ar fi spațiul ideal de acțiune, prezentă şi imediat viitoare

Suntem, aşadar, în fața unei alte provocări, la a cărei soluționare avem tot interesul de a contribui, dacă avem de promovat un proiect național care include interese naționale. Contextul este bine definit de Jacques Attali când afirmă că Europa este în etapa procrastinării (tărăgănării), respectiv „*de a nu lua acele decizii care se impun pentru salvarea durabilă a Zonei Euro*" („*La procrastination, maladie du siecle occidental*", Monde, 17 iunie 2015). Sperăm ca această maladie să nu fie o resemnare şi să fie departe de a lovi în puterea de inițiativă a instituțiilor Uniunii, chemate să ia decizii critice într-un moment critic.

De asemenea, nu se poate omite faptul că însăşi UE are propriile ei provocări, legate de noua paradigmă a intereselor sale interne şi externe, în context regional şi global. În opinia noastră, mai multă Europă ar fi un atu în bătălia „marilor puteri" pentru impunerea intereselor, iar **România are interesul reuşitei UE, pentru ceea ce are ea de promovat în interiorul acesteia.** Într-o „mai multă Europă" avem de judecat avantajele şi dezavantajele noastre într-un context global şi regional complicat şi complex. Ca urmare, proiectul național capătă capabilitatea strategică numai în măsura în care va fi axat pe o conduită fermă în ceea ce priveşte stabilitatea economică şi politică a României, condiție majoră a poziționării ei geografice într-o zonă de confluență directă a câtorva „puteri globale", UE/NATO, care nu includ şi Rusia.

Această confluență ne conduce la cele cinci lecții de politică externă ale lui Stephen M. Walt, profesor de relații internaționale la Harvard University («Les cinq grandes leçons de politique étrangère de ces vingt dernières années» în *Monde*, 16 decembrie 2014), dintre care o citățm pe cea care pare încă actuală şi este legată de orgoliile unor politicieni: evitarea „*combinației fatale*

dintre aroganță şi excesul de încredere în sine", cu consecințe dintre cele mai grave. În ceea ce priveşte România, este de interes relevanța, dată de Walt unor repercusiuni pe termen lung, atunci când se referă la lărgirea NATO, suficiența şarmului şi a persuasiunii diplomaților americani pentru o soluție în Orientul Apropiat sau orgoliul Rusiei de a fi produs criza Ucrainei.

Tot Walt, într-o concluzie înțeleaptă, avertizează că, într-o lume caracterizată prin mai multe centre de putere, certe dar inegale, o politică internațională generată de orgolii este domeniul unei competiții acerbe, unde chiar cei mai puternici actori au dificultăți în impunerea propriilor lor viziuni, a unor planuri grandioase sau cruciade ambițioase, care de cele mai multe ori eşuează. Prin apartenența la UE şi NATO, România se poate mândri că este o parte a unei puteri globale, iar autenticitatea profunzimii ei este importantă.

3.3.5.6. Şansele unui proiect național

Precizăm de la început că proiectul la care vrem să facem referire este doar aparent unul tradițional, deşi, sub denumirea lui generică, a marcat etape de progres şi dezvoltare ale României şi, în mod ciclic, el trebuie să revină ca un adagio mai bine scris şi mai bine interpretat de cetățenii acestei țări. **Este vorba despre proiectul modernizării României, ridicat la oportunitățile şi provocările secolului XXI.**

Există riscul repetării unei terminologii, dar fondul dorit a fi exprimat a fost mereu conectat la modernizarea vremurilor şi a principalilor actori europeni deveniți exemplu pentru Țările Româneşti, Principatele Unite, România Mare, România postbelică etc. (1884, 1859, 1866, 1918, 1930, 1947 etc.). Acum vorbim despre o Românie revenită în familia democrațiilor europene, membră a două cluburi de elită, care jalonează mersul unei dezvoltări economice (integrare-globalizare) în condiții de securitate

colectivă (NATO, PSE), în cadrul celor mai avansate forme de parteneriat cunoscute în istorie. Acest ultim lucru nu este sinonim cu perfecțiunea unor relații internaționale.

Ceea ce deosebeşte un eventual nou proiect de modernizare de altele, mai mult sau mai puțin parcurse până la finalitate, este contextul, descris deja, în care el trebuie să se nască, să fie promovat şi realizat, să atingă anumite standarde şi, mai ales, voința politică consensuală a validării valabilității lui peste ciclurile electorale şi nevoia de angajamente politice. În țesătura complexă a sistemului global în care trebuie să-şi facă loc multiple interese naționale ale atâtor țări, prima şansă pe care şi-o poate oferi o țară este *credibilitatea şi predictibilitatea unui proiect național strategic*.

A cunoaşte ceea ce îşi doreşte o clasă politică pentru propria națiune şi modul în care aceasta va acționa, ordonat şi fluid, pe termen mediu şi lung, este în prezent, pentru toți partenerii care împărtăşesc aceleaşi valori (atenție la această condiționalitate!), garanția pentru un parteneriat mai puternic, echivalent cu asumarea unor responsabilități pe măsură, în spiritul conceptului de „burden sharing", tot mai actual în globalizare. Acest concept, în cadrul noii ordini internaționale în devenire, este valabil şi pentru țările care nu-şi asumă, încă în totalitate, lealitatea pentru aceleaşi împărtăşite valori, creând antagonisme în multiple planuri (economice, militare, de securitate etc.).

La scara globalizării, nicio țară, indiferent de resursele sale, nu mai poate gestiona totul sau să-şi asume un astfel de monopol, costurile devenind imense, neacceptabile şi nepopulare. Semne ale acestor impedimente sunt deja prezente în cazul unor mari puteri (foste şi actuale), precum SUA, Marea Britanie, Germania (deocamdată într-un alt context, legat de salvarea Zonei Euro), Rusia. Nu credem că puterile în creştere (China şi India, în special) îşi pot permite acest lucru. Faptul că o agendă globală a omenirii, aflată la răscruce de drumuri prin evenimente

recunoscute ca provocări globale (încălzirea globală, epuizarea resurselor clasice de energie, terorismul, traficul de carne vie, de droguri etc.) nu poate fi asumată de către un lider mondial. Iată o altă față a aceleiaşi probleme, necesitatea împărtăşirii responsabilității, ceea ce înseamnă formare unui „pool" global de resurse. Revenind pe continentul european, avem exemplele recente ale Mecanismului de Stabilitate Financiară, Uniunii Bancare şi al Uniunii Fiscale, pe cât de necesare pe atât de discutabile din punctul de vedere al acceptului țărilor membre de a contribui cu resurse la ele.

Evident, România trebuie să-şi propună modernizarea în raport cu noile realități, dar acest proiect a devenit urgent după 25 de ani de căutări fragmentare şi fragmentate. **Argumentele caracterului obligatoriu al proiectului strategic de modernizare a României sunt multiple şi pot comporta numeroase dezbateri, dar acestea din urmă nu ar mai trebui să fie în detrimentul finalității, îndeplinirii sale.** Vom încerca să enumerăm argumentele pe care le considerăm fundamentale pentru a urni un astfel de demers.

(1) **Transformarea sistemică**, începută în 1990, rămâne un proces nefinalizat instituțional şi legislativ, iar capătul de drum trebuie să aducă modernizarea din punctul de vedere al democrației şi economiei de piață. Recunoaşterea României ca stat de drept cu economie de piață este încă „grosieră", dacă avem în vedere supravegherea MCV sau fluctuația atractivității pentru investiții, din motive de neconsolidare a factorilor care o pot stimula pe termen lung – lipsa de predictibilitate şi stabilitate a regulilor mediului de afaceri, lipsa tribunalelor comerciale cu proceduri rapide, determinate de oportunitățile pieței, care apar şi dispar etc. – şi cu impact substanțial asupra economiei reale, nu a celei speculative. Numărul mic al unor investiții semnificative, chiar cu anvergură (industria de autovehicule, cimentului,

prelucrării țițeiului etc.), concentrarea lor pe anumite ramuri, dar mai ales dezvoltarea inegală a județelor (aspect important dacă avem în vedere adoptarea euro), sunt aspecte care, de multe ori, sunt interpretate ca „invazie" a capitalului străin şi nu neapărat ca binefacere pentru economie. Or, acest lucru nu poate fi o invitație spre multiplicarea investițiilor în ansamblul lor şi nici pentru multiplicare cu însuşirea creării de locuri de muncă.

(2) Apartenența României la UE şi NATO are nevoie încă de **o implicare proactivă mult mai bine structurată**, dar se pare că numai în zona care funcționează „la ordin" voința politică este mai coerentă şi reactivă, după cum în alte zone aplicarea deciziilor comunitare are izul interferențelor străine. Suntem **martorii lipsei de continuitate în politica mare a integrării**, ceea ce înseamnă că posibilii depozitari ai noilor reguli de cooperare internațională, la nivel de instituții, sunt prea des schimbați din motive politice, fără capacitatea de a acumula competențe în domeniu. Se uită, în momente-cheie, că s-a acceptat principiul transferului unor competențe de la nivel național la cel comunitar, că regulile comunitare îmbracă forme diverse, de la tratate la regulamente, directive şi decizii. A nu le urma spiritul şi litera privează pe toată lumea de avantajele integrării, printre care se numără şi utilizarea fondurilor structurale ca pârghie a unor dezvoltări naționale, care să ne apropie de performanțele unei convergențe reale.

(3) **Convergența reală**, ca suport permanent, absolut necesar stabilității şi sustenabilității criteriilor de convergență nominală, are nevoie de o continuă acțiune politică, disciplinată, dedicată unui program național de dezvoltare pe termen lung, cu utilizarea experienței (cam prea mult criticată) a unor politici economice impuse de partenerii financiari internaționali – FMI, Banca Mondială, IFC –, în sensul stăpânirii macrostabilității prin controlul ferm al deficitelor bugetare şi externe (al datoriei

suverane). În loc să înțelegem asumarea „şcolarizării", care nu ne este impusă, am ajuns să o solicităm mereu în lipsa seriozității pe care trebuie să o dovedim prin apartenența noastră la UE şi NATO. Constrângerile parcursului au avut darul să ne pregătească în perspectiva unei dezvoltări mai puțin expuse la riscurile de contaminare externă.

(4) **Experiența internațională cu partenerii financiari internaționali**, care a dus la reducerea costurilor României de finanțare de pe piețele de capital din resurse private, este cea mai bună chezăşie a unui partener gata să-şi asume noi responsabilități – precum cea de sporire a bugetului pentru apărare, care se impunea prin aderarea României la NATO, acum urgentată de situația geostrategică din estul Europei – de securitate economică pe termen lung, cu condiția permanentizării disciplinei macroeconomice câştigate.

(5) **Noile structuri de stabilitate macroprudențială**, în condițiile macroeconomice favorabile ale României, constituie tocmai instrumentul continuității necesare a unei pregătiri politico-profesionale care nu trebuie pierdută. În loc să vorbim cu mânie nefundamentată despre veşnica mirare a multiplicării birocratice (deja învechită după lecțiile ultimei crize financiare), ar fi bine să acceptăm faptul că economia globală este în schimbare de paradigmă şi că trebuie să se renunțe la vechile instituții birocratice din domeniul economic, lăsând loc celor noi. Poate aşa se va înțelege mai bine sensul reformelor structurale legate de unele entități de stat, inutil consumatoare de resurse financiare. S-ar reduce aparatul birocratic, conform cerințelor noii paradigme economice pentru: preîntâmpinarea şocurile adverse, generate de globalizare şi absorbirea ordonată, fără zdruncinarea stabilității sociale într-o lume a unor inegalități în dezvoltare necontrolată (dispariția clasei mijlocii, dezechilibrul repartiției veniturilor, globalizarea inegalității etc.).

3.3.5.7. Necesitatea reformelor structurale

Reformele structurale constituie domeniul cel mai semnificativ pentru o schimbare de atitudine în guvernanța națională, ele ajungând la scadență în toată lumea. Tracțiunea exercitată de unele state în demersul începerii lor trebuie sprijinită din interiorul tuturor celorlalte state, iar **„datoria" României de a-şi asuma reformele structurale întârziate decurge din însăşi opțiunea de a fi într-un club economic – UE – cu drepturi egale.** Se înțelege că o Uniune nu poate fi puternică decât în măsura în care fiecare stat membru este puternic. Conştientizarea corectă a puterii economice şi politice a României, în regiune şi în Europa, determină şi conştientizarea faptului că interesele noastre naționale sunt bine promovate în cadrul UE. Credibilitatea noastră de actor activ şi contributiv, se poate confirma doar prin reinventarea propriei puteri economice şi politice, în concertul global al națiunilor.

Revenim şi cu ideea că România trebuie „să facă uz" de sinergia dintre cele două avantaje ale prezentului, apartenența, la UE şi NATO, şi un nivel al macrostabilității favorabil perspectivei dezvoltării ordonate. Aceasta din urmă nu poate fi valorificată decât prin asumarea politică a unei stabilități/continuități de acțiune în cadrul unei discipline financiar-economice, care să prevaleze oricăror promisiuni electorale nefondate, populiste.

Place sau nu, precondițiile absolut necesare pentru un proiect strategic național sunt de natură instituțională, din domeniile de directă responsabilitate a statului, respectiv cele ale: educației, remunerației şi eficienței sectorului bugetar, pieței forței de muncă, asistenței sociale, ordinii şi securității publice, sistemului de pensii, sistemului investițiilor publice, sistemului judiciar şi sistemului de investiții publice.

Reformele structurale ating exact tema disciplinei macrostabilității asumate politic, în cadrul unei guvernări eficiente. Asta înseamnă o corectă îndeplinire, în fața cetățeanului, a obligațiilor

statului în raport cu ceea ce trebuie să facă economia de piață pentru cetățean. Avem nevoie, mai mult decât oricând, atât de o revigorare a parteneriatului cetățean-stat, un stat de drept autentic, cât şi de o economie de piață funcțională din punctul de vedere al oportunităților egale pentru toți agenții economici (cetățean, firme, stat), într-un mediu concurențional loial, bine protejat prin lege.

Statul are obligația, prin Constituție, nu numai de a garanta dreptul la muncă, ci şi de a sprijini desfăşurarea şi împlinirea corectă a muncii pentru o colectare mai bună de venituri la buget. Ca urmare, **veniturile la buget sunt exclusiv private (!), fiind numai rezultatul muncii cetățenilor. Doar cheltuielile bugetare sunt publice,** fapt din care decurge responsabilitatea față de cetățeanul-contribuabil. Statul face realocarea veniturilor încasate şi asigurarea bunului trai al cetățeanului plătitor de taxe.

Un proiect național strategic nu se poate baza decât pe un parteneriat autentic şi solid între cetățean şi stat. Momentul este favorabil din acest punct de vedere, cu condiția ca statul să adopte un cât mai bun marketing al celor două avantaje ale prezentului, macrostabilitatea şi apartenența României la UE şi NATO. Sinergia cu cetățeanul, în cadrul parteneriatului menționat, este o condiție *sine qua non* a succesului unui proiect de anvergură pe termen lung. Fidelizarea cetățeanului față de un proiect național, prin obiectivele şi datele sale concrete, îl face pe acesta participant activ la binele națiunii.

Raportat la consistența unui proiect strategic național, proiectul de adoptare a euro este pentru România doar un vehicul, şi nu un scop în sine, însă cu valențe foarte bune pentru disciplina realizării proiectului strategic al modernizării. Cu această precizare, ne permitem să schițăm doar structura unui proiect național strategic de modernizare a României, ca

eventuală bază de dezbatere pe mai multe planuri. Considerăm importante obiectivele fundamentale ale acestui proiect, definite în raport cu multe dintre considerentele prezentate deja şi cu decelarea calității lor de vectori sau de vehicule-suport ale vectorilor. Acestea nu sunt multe, dar numai de la ele se poate pleca în cele mai diverse direcții ale opțiunilor cetățeanului, pentru a deveni partener fidel al proiectului în sine.

În ceea ce priveşte **modernizarea capacității instituționale**, obiectiv esențial pentru viziunea şi aplicarea politicilor în toate domeniile, presupune un corp de experți bine instruiți în spiritul statului de drept şi al economiei de piață, conform valorilor occidentale. Modernizarea în domeniu impune o reformă de anvergură în ceea ce priveşte adaptarea instituțională definitivă la cerințele angajamentelor asumate de România ca stat membru al NATO şi UE. Atingerea acestui obiectiv are în vedere încheierea transformării sistemice a României, respectiv devenirea europeană şi transatlantică a statului, un stat credibil şi predictibil în fața partenerilor cu care se împărtăşesc aceleaşi valori.

Obiectivul modernizării capacității instituționale priveşte partidele, parlamentul, executivul, administrația prezidențială, sistemul judiciar, societatea civilă, toate fiind de natură să servească societatea – comunitatea şi individul – în aspectele pentru care statul are prerogativele obligatorii tradiționale. Reforma în domeniu necesită intervenții asupra ambiguităților din Constituție, cu corectarea întregii legislații, care a inclus în instituții comportamente şi un mod de acțiune voluntar în detrimentul intereselor societății şi al cetățeanului reprezentat. Eliminarea excepțiilor excesive, a avantajelor restrânse şi aplicarea principiului generalizării şi uniformizării legislației pentru toți sunt de natură să reducă substanțial birocrația, să crească nivelul de cunoaştere a legislației, să reducă costurile şi să crească eficiența aplicării ei.

(1) Este mai mult decât evident că **motorul unei posibile modernizări în această etapă este reprezentat de partide**. Modul în care s-a înțeles multipartitismul este demonstrat de faptul că nici după un sfert de secol nu s-au generat forțe de elită politică, credibile în fața cetățeanului. Reformarea conceptului de partid, a rolului său social într-o democrație, ca entitate dotată cu voință politică, este o prioritate. Şi reformarea partidelor în sine, concomitent cu o legislație permisivă de creare de partide, care să pună stavilă absolutizării până la absurd a unor libertăți, este obligatorie.

Este nevoie de un dialog trans-partinic, deschizător al unei noi etape a vieții politice în România. Într-o democrație pentru care s-a făcut o opțiune cu sacrificii, viața nu poate fi modificată şi amendată în bine decât prin activitatea de bună credință a partidelor, iar dacă acestea nu sunt ceea ce pretind, să nu ne mire eşecurile istorice ale ultimilor 25 de ani.

Trebuie să recunoaştem, cu toată onestitatea, că electoratul a fost pus mereu doar în situația de a alege între dezamăgiri, care au fost odinioară speranțe, într-un ciclu perpetuu de aşteptări pentru a simți că: trăiesc într-o democrație reală şi un stat de drept autentic; acțiunea lor productivă într-o economie de piață funcțională le aduce beneficiile unei implicări naturale, de tipul inițiativei private; sunt doritori să dezvolte un sector privat larg, care să funcționeze pe orizontală, cu şanse pentru cât mai mulți. Avem, în schimb, un sector privat al privilegiaților, care au beneficii din funcționarea aproape exclusivă cu banii publici (economie îngustă pe verticală) şi care, surprinzător pentru mulți, a generat milionari în euro peste noapte.

A vedea cu seriozitate aceste lucruri nu înseamnă a rămâne în inerția actualei realități, supărătoare pentru cei mai mulți cetățeni, ci a le trata ca pe mari provocări ale unui proiect strategic național de schimbare în bine. Trebuie subliniat că

accentul pe problematica acestor vremuri în România se referă la o parte negativă a unui bilanț mult mai amplu al transformărilor sistemice. Am petrecut un sfert de veac în care s-au pus, totuşi, fundamente solide pentru societatea românească şi care nu trebuie subminate de comportamente deviante de la regulile şi disciplinele unei democrații (libertățile sunt până la momentul unei alegeri de la care încep constrângerile), ale funcționării unei economii de piață pentru toți, ale înaltelor parteneriate internaționale reuşite de România prin momente de voință politică exemplară. **Lecțiile bune trebuie continuate tocmai pentru a elimina „cenuşa unor arderi" pe eşafodul unor schimbări instituționale bine începute, bine recunoscute internațional, dar cam contorsionate în ultimul timp fie sub povara necunoaşterii, fie sub influența unor interese.**

(2) Modernizarea educației civice şi a educației profesionale este un domeniu în care schimbarea de atitudine a devenit absolut necesară. Esențial pe termen mediu şi lung, acest obiectiv poate asigura o guvernanță societală performantă. În prezent, mulți cetățeni – care devin şi politicieni sau executanți în instituții – nu sunt conştienți cu adevărat nici cu privire la societatea în care trăiesc, nici la ce şi cât se pretinde din partea statului pentru o societate funcțională. Avem dovada că multe dintre acțiunile şi deciziile luate nu răspund comandamentelor democratice, aşa cum sunt ele reglementate, ori a angajamentelor internaționale instituționale ale României, față de care avem cu toții angajamente şi responsabilități.

Educația civică, asimilarea sa de către toți cei care intră în sistemul de învățământ ca elevi şi apoi ca studenți, trebuie să ducă la o rapidă însuşire a valorilor şi principiilor specifice domeniilor (publice sau, după caz, private) în care vor să-şi desfăşoare activitatea şi să-şi urmeze o carieră: educație, economic, financiar, bancar, cercetare academică, justiție, apărare, securitate.

Sunt extrem de importante efectele educației în cele două sisteme ale dezvoltării societății, cel public şi cel privat, în conlucrarea sau în raportul stat-piață. Nu se poate vorbi despre o societate competitivă fără competențe, la nivelul partenerilor internaționali, primite prin educație. Deocamdată, putem vorbi despre tineri şi profesionişti competitivi care ne părăsesc, în detrimentul devenirii unui stat puternic. Ne lipsesc, din această cauză, servicii competente către populație şi ne rămâne să facem față unui sector privat național captiv unei educații bazate mai mult pe experiența de viață, cu un sfert de milion de analfabeți funcționali. Există, în acelaşi timp, o apetență pentru certificări de studii şi o abundență de diplome în profesii nearmonizate cu cerințele reale ale pieței muncii.

Eficiența sistemului public, dar şi a celui privat, depinde de calitatea şi profesionalismul oamenilor politici, dincolo de o oratorie mereu potrivnică şi lipsită de sinceritate. Omul politic ar trebui să fie recrutat din rândul cetățenilor cu educație civică, profesii şi experiență recunoscute prin interacțiunea cu socialul, dar mai ales cu orientare spre semenii săi, dacă doreşte să-i reprezinte cu adevărat. Alegerea aleatorie, observată chiar în reprezentarea parlamentară, denotă preocupare mai mult pentru criteriul contributiv la resursele partidelor, cu efectele cunoscute: considerarea reprezentării ca mijloc de recuperare a „investiției" inițiale; prezența în forumul legislativ extrem de laxă, cu pierderea continuității în consistența actului de legiferare; calitatea discutabilă a actului de legiferare, care necesită reveniri repetate etc.

Mândria unor şefi de partide trebuie să izvorască dintr-o corectă şi dedicată alegere, spre binele structurii politice pe care o conduc şi al celor cărora pretind că le apără interesele, pentru perenitatea ei în fața unui electorat şi el educat. Realitatea demonstrează o mare ruptură între electorat şi reprezentanții

partidelor, dezbaterea publică curentă (nu cea din perioadele campaniilor) făcându-se nu între electorat şi reprezentanții partidelor, ci între prozeliții partidelor, cu agende care nu au de a face cu cea a electoratului. Vocabularul cât de cât mai decent al electoratului este mai neîncrâncenat în comparație cu cel al lăudătorilor unui partid sau altul. S-a ajuns ca între putere şi opoziție, care afirmă la unison că servesc cetățeanul, să se deschidă o prăpastie de ură, de neînțeles (reprezintă aceasta multipartitismul în democrație?), care se propagă în social. În atari condiții, ne mai putem întreba de ce socialul nu este partenerul statului?!

Modernizarea educației trebuie să reintroducă competiția, după şcoala generală obligatorie, pentru accesul la învățământul profesional, la învățământul superior şi la formele de perfecționare ale acestuia (masterat, doctorat, postdoctorat). Efectul va fi un nou stoc de specialişti autentici, şi nu de deținători de diplome. Numărul absolvenților de studii superioare este semnificativ, dar să nu uităm viitorul lor imediat: şomaj în țară, emigrare în străinătate la munci care nu au nimic în comun cu ceea ce au învățat acasă. În ambele cazuri se pierde calificarea studiilor, şi ea problematică din punctul de vedere al competențelor, după cum integrarea în muncă necesită noi stadii de pregătire, confirmând insuficiența studiilor sau incompatibilitatea acestora cu cerințele pieței muncii.

Piața muncii suferă din cauza lipsei de potențiali angajabili cu competențe şi specializare, după cum programul curricular nu răspunde cererii structurale de forță de muncă. Din acest punct de vedere, obiectivul educației depinde, în prima etapă, de modernizarea capacității instituțiilor, cu asimilarea de profesionişti la nivelul lor. Pe termen mediu şi lung, acelaşi obiectiv va contribui la consolidarea şi perpetuarea capacității instituționale şi buna funcționare a pieței muncii, elemente esențiale pentru creşterea valorii societale adăugate prin exercițiul muncii.

(3) Modernizarea guvernanței mixului de politici economice este un obiectiv care presupune profesionalism pe măsură şi continuitate în instituțiile de importanță deosebită, sistemică, în guvernanța economiei reale, cum sunt Ministerul Finanțelor şi Banca Centrală. Posturile de conducere în instituțiile care elaborează, aplică şi monitorizează politicile economice şi monetare, indiferent de susținerea sau de modalitatea de promovare politică, trebuie ocupate de persoane cu competențe dovedite atât prin diplomă, cât şi prin experiență consistentă. Doar astfel se poate menține câştigul de stabilitate realizat în plan macroeconomic. Şi doar acest lucru garantează, alături de mecanismele pieței, conduita corectă a politicilor față de ciclul economic şi alocarea optimă a resurselor private şi publice pentru dezvoltare.

Alocarea optimă a resurselor naționale presupune implementarea unor proiecte cu capacitate proprie de a asigura recuperarea lor lărgită, prin venituri consolidate la buget şi menținerea echilibrelor în standardele impuse de disciplina, predictibilitatea şi stabilitatea financiară, aşa cum sunt redefinite după lecțiile ultimei crize financiare. Urmărirea echilibrelor stabile dinamic devine principala caracteristică, obligatoriu conferită conduitei politicilor publice. Acestea sunt nu numai precepte de teorie economică. Ele au devenit bun public, față de care responsabilitatea securității lor devine imperioasă.

Realizarea obiectivului mixului de politici economice cu respectarea disciplinei impuse de Pactul de Stabilitate şi Creştere – cerință asumată politic prin calitatea României de stat membru al UE, permite alocarea de resurse continue, inclusiv cele mutualizate la nivel european şi chiar global, pentru menținerea creşterii economice în linie cu PIB-ul potențial. Acest lucru asigură o dezvoltare neinflaționistă, sustenabilă, lipsită de pericolul unor încălziri conjuncturale, cu riscurile deja cunoscute de economia

românească. În paralel se dezvoltă o capacitate sporită de prevenție şi gestionare a unor noi crize, prin punerea în aplicare a mecanismelor de reziliență, capabile să facă față şocurilor asimetrice determinate de fenomenul de contagiune rapidă, demonstrată elocvent de ultima criză financiară, cu evitarea unor programe dure de austeritate.

Obiectivul unei conduite corecte a guvernanței trebuie înțeles ca ajutor pentru intrarea în normalitate a eforturilor de stimulare a creşterii economice, prin investiții publice productive şi stimularea creării de locuri de muncă. Este singura cale de a vorbi, ulterior, cu seriozitate şi cu proprietatea cuvintelor, despre creştere inteligentă, verde, durabilă, competitivă, caracteristici conferite doar unor resurse adecvate, produse de o economie reală echilibrată şi pe un trend ascendent.

Revenind la interesele naționale, dorim să subliniem creşterea complexității contextului european şi global al promovării lor.

Înțelegerea seriozității pe care o incumbă **guvernanța mixului de politici publice,** şi a legiferării în consecință are impact pozitiv asupra programelor de guvernare din punctul de vedere al aşteptărilor cetățenilor. Este vorba despre asigurarea continuității resurselor pentru cheltuielile publice dedicate infrastructurii educației, sănătății, ordinii publice, apărării şi dezvoltării în termenii convergenței reale. **Dimensiunea celei mai înalte forme a integrării în Uniunea Economică şi Monetară nu poate fi reprezentată decât printr-o infrastructură fizică, legătură efectivă a României cu spațiul european şi pregătirea pentru adoptarea euro.**

Spațiul public este invadat de comentariile contra la orice şi la generalizarea ideii că orice măsură de politică economică are un scop ascuns, care trebuie despicat la infinit sau că este populistă. Trebuie refăcută **atmosfera unei guvernanțe lipsite de**

suspiciuni, lucru posibil numai prin educație şi cultură. *Suspiciunea este una dintre constrângerile care trebuie excluse. Este nevoie de credibilitatea neamăgită a profesionistului devenit politician şi a politicianului profesionist. Este reforma spre care politicul trebuie să se îndrepte în propriul folos, reinventând partide consistente prin implicare şi rezultate pentru cetățean, partide care pot da stabilitatea şi sensul adevărat al democrației politice, de care are nevoie democrația economică.*

Exemplul comentariilor legate de comitetul național de macroprudențialitate – un elaborat care ne vorbeşte despre efortul european de a se înțelege, din mers, modificarea de paradigmă în gândirea economică a echilibrelor şi stabilității macroeconomice –, denotă lipsa de comunicare cu privire la mandatele cu care România se prezintă la asumarea unor agende de importanță capitală la nivelul instituțiilor UE. Un instrument tehnic de anvergură, necesar pe măsura riscurilor asimetrice potențiale cu care se poate confrunta o economie în globalizare – riscuri care au nevoie de o gestionare preventivă în primul rând –, aproape a întors pe dos, la apariția lui, din cauza lipsei de cunoaştere şi comunicare, sistemul democratic, statul de drept, echilibrul puterilor etc.

Sunt de maximă utilitate controlul parlamentar adecvat şi consultările pentru o poziție de țară publică, cu transparența tuturor argumentelor pro şi contra. Schimbul de opinii pe documente oficiale, alături de un Comitet Economic şi Social mai implicat şi vocal pe temele care aduc schimbări instituționale considerate necesare la nivel european, ar putea da valențe noi democrației româneşti. Este utilă o colaborare reală între europarlamentarii români pe temele majore de interes național, fără transferarea luptei politice interne de partid în forumul care decide soarta cetățenilor europeni. Apreciem că se impune şi o prezență mai mare a specialiştilor români, sprijiniți din țară, pentru a ocupa posturi de funcționari internaționali în instituțiile

europene, Comisia Europeană, Banca Centrală Europeană, adică în laboratoarele politicilor economice care afectează şi România.

Nu lipsa de inteligență ne conduce la perceperea unei comodități tipice româneşti, ci imposibilitatea ca ea să fie împărtăşită şi adunată coerent, atunci şi acolo unde este absolut necesar, în interesul României. Este nevoie acută de a pune această inteligență la lucru, în jurul unui proiect strategic național, şi a nu fi consumată prin împiedicarea şi chiar distrugerea a ceea ce este un bun public național. Istoria României demonstrează că acest lucru este posibil cu o condiție: renunțarea la opoziția ireductibilă dintre partidele parlamentare, din cauza lipsei de înțelegere a rolului multipartitismului în democrație. Competiția dintre partide pare să nu răspundă în cele mai bune condiții intereselor naționale, ci tentației absurde ca unul din ele să devină partid totalitar.

Concluzia este simplă: avem nevoie de mai multă educație civică şi profesională, la nivelul provocărilor actuale, orientată spre realizarea unui proiect național. UE şi NATO sunt formațiile de echipă prin care România poate reuşi în fața noilor provocări, de natură să ducă spre o nouă ordine globală.

3.3.6. Reconstrucția

3.3.6.1. Sistemul societal românesc

Sistemul societal românesc este cea mai mare provocare a timpului nostru, pentru că situația prezentă chestionează însuşi viitorul României. Îngrijorarea nu pleacă de la dăinuirea populației în acest spațiu geografic, tradiția, cultura, psihologia poporului, ci de la interferențele de natură imperială, ce reflectă importanța spațiului geografic ocupat de respectiva populație. Caracteristicile de dăinuire au demonstrat, chiar cu unele

întârzieri, capacitatea de aliniere a unei națiuni la marile schimbări de progres social din Europa. Istoria modernă a României impune observarea acestei alinieri, începând cu Revoluția europeană de la 1848. „Accidentele" în această aliniere au ținut de măsura în care „**am fost noi cu noi"** şi de „**cât ne-au impus alții să nu fim noi".**

Au fost momente când s-a reuşit o bună navigare prin astfel de accidente (realizarea României Mari, de exemplu), chiar şi atunci când am fost ciuntiți şi aproape reduşi la tăcere (Dictatul de la Viena, ultimatumul pentru cedarea Basarabiei, comunismul stalinist). Cei care **„au intervenit să nu fim noi, nu au reuşit să ne determine să nu rămânem totuşi noi"** Conservarea limbii latine, a idealurilor europene, ospitalitate în loc de agresiune etc., toate aceste considerente au revenit în actualitate.

Cu privire la „stabilitatea" fundamentelor sistemului societal românesc, după opțiunea făcută acum mai bine de un sfert de veac, respectiv revenirea la modelul democratic de tip occidental, după bucla de evoluție spre totalitarism (impus de modul în care tot marile puteri au considerat să încheie cel de-al Doilea Război Mondial), se observă apariția câtorva întrebări: *Am consolidat efectiv pilonii modelului democratic de tip occidental? Este acest model din spațiul nostru geografic compatibil şi credibil pentru partenerii noştri, în special cei europeni, cu care împărtăşim aceleaşi valori? Este „politically corect" ca încercarea de a reveni la pilonii fundamentali ai modelului politico-social ales să fie considerată derapaj, în percepția străină şi parțial internă, deşi acesta a fost validat de aceiaşi parteneri externi înainte de a fi deviat? Care este semnificația reală a unui şuvoi de critici, în mai toate domeniile şi, în mod excepțional, în cel al corupției, adresate de partenerii noştri actuali cu care pretindem că avem relații strategice? Ce se doreşte de fapt de la România în această etapă geopolitică regională complexă? Să fie subdezvoltarea în care a rămas*

România, comparativ cu alte state foste socialiste, chiar miza aşteptărilor partenerilor noştri europeni? Care este reperul de normalitate a statului de drept pentru România, dacă şi partenerii străini sunt confuzi în ceea ce priveşte realităţile şi aşteptările electoratului din România?

Toate aceste întrebări ne preocupă, mai mult în sensul unor enunțuri şi evocări. Pentru a da răspunsuri profunde – nu conjuncturale şi/sau circumstanțiale – sunt necesare studii multidisciplinare, care – din păcate, dar firesc – depăşesc puterea noastră profesională, conferită de disciplina economică, argumentată doar de o bună cunoaştere geopolitică. Studiile noastre de autor elaborate în ultimii 20 de ani ne-au convins că în spatele fiecărui gest economic există un interes geopolitic, după cum un interes geopolitic trebuie să inspire un gest economic.

Îl re-citǎm şi pe Henry Kissinger, care ne-a reamintit filosofia altor înaintaşi, că *o țară, în mod normal, nu are nici prieteni şi nici duşmani, ci numai interese*. Din păcate, România nefiind „tare" în proiectarea propriilor interese, ceea ce ne-ar fi dat măcar percepția unui respect față de noi înşine, are doar şansa fie să trăiască din iluzia că avem prieteni, fie să exagerăm în confruntarea cu un posibil duşman. În acest posibil balans, vedem propensiunea noastră de fi mai mult contemplativi, chiar şi atunci când încercăm să ne formulăm o poziție.

Ideea că de acum încolo, dată fiind situația geopolitică complexă a momentului globalizării, trebuie aprofundate studiile multidisciplinare este valabilă pentru analizarea oricăror provocări la adresa României, pe care încercăm să le consemnăm în continuare. În acelaşi timp, este de dorit ca, dincolo de preocupările academice, să se înceapă şi întemeierea unor rapoarte ale oficialităților implicate în gestionarea respectivelor provocări (măcar cu titlu de inventar, având în vedere că multe aspecte concrete scapă sau nu le sunt cunoscute cercetătorilor), cuprinzând argumentele abordării, rezultatele şi intențiile de perspectivă.

Acest demers ține de programare strategică, predictibilitate şi transparență, întrucât ele sunt de folos nu numai oficialilor, ci şi celor interesați în funcționarea normală a economiei – investitori, producători, comercianți privați sau publici –, respectiv responsabili cu şi față de performanța unui beneficiu împărțit cu statul.

3.3.6.2. Statul de drept

După Constituția din 2003, cu modificările aduse versiunii inițiale din 1991, a apărut o tendință, tot mai accentuată, de interpretare şi aplicare voluntară a acesteia, în chiar fondul legii fundamentale. Legi secundare, ulterioare, modificate de la un regim la altul, dar care ar trebui să se inspire numai din Constituție, au dus până la urmă la o contestare a statului de drept atât din interior, cât şi din exterior. Înclinăm să spunem că este un derapaj dincolo de planul percepțiilor, decurgând deja din interpretări voite, cu un anumit scop, atât timp cât nici Constituția şi nici legea Curții Constituționale nu s-au schimbat.

Provocarea la adresa statutului de stat de drept este la ordinea zilei şi a o neglija are consecințe majore asupra cetățenilor şi a imaginii României în Europa. Argumente pro şi contra au pierdut din vedere normalitatea statului de drept şi, ca urmare, întrebarea firească este dacă România acestui prezent sfert de secol este sau nu este cu adevărat un stat de drept. **Întrebarea este inspirată de dezbaterile momentului la intersecția a două celebrări: 100 de ani de la realizarea României Mari şi 60 de ani de la inițierea proiectului european devenit azi Uniunea Europeană.** Momentele nu par deloc a fi doar omagiale, în fața chestionării voalate a Tratatelor de la Versailles şi a tendințelor iredentiste care ne înconjoară (din nou un plan Valev?), respectiv a lansării „Europei cu mai multe viteze" (din nou o Europă divizată?).

Provocarea reprezentată de presiunile iredentiste din partea Ungariei sunt cu atât mai preocupante pentru statalitatea

României, în apropierea evenimentului menționat, cu cât multe comentarii, aprecieri şi analize vorbesc despre faptul că Ungaria nu mai este democrația din momentul în care a fost acceptată să adere la UE. **Retorica cu privire la Transilvania, considerată pierdută de Imperiul Austro-Ungar prin Tratatul de la Versailles, se pare că este doar contemplată la noi** (avem în vedere numai şi vizitele „neoficiale" ale unor oficiali, până la nivel de prim-ministru, la întruniri anuale cu cetățenii români de etnie ungară în județele Harghita şi Covasna), **cu credința nestrămutată că este ireversibil ceea s-a stabilit după Primul Război Mondial.** Timpurile premergătoare celui de al Doilea Război Mondial au demonstrat contrariul, iar acest lucru nu trebuie uitat, cu atât mai mult cu cât revenirea Transilvaniei la România a avut loc după implicarea țării în război, cu multiple efecte tocmai pentru destinul ei democratic. Partenerii occidentali de azi s-au aflat, să nu se uite, printre cei care nu numai că le-au acceptat, dar le-au şi susținut necesitatea şi relevanța în contextul istoric dat.

Stadiul devierii de la democrație a ajuns la nivelul la care se spune că Ungaria, dacă s-ar fi prezentat astfel la solicitarea de a adera la UE, acest lucru nu s-ar mai fi întâmplat. Din păcate, şi Polonia, ca stat membru de frontieră al UE, ca şi România, şi cu care avem de împărtăşit interese comune de securitate şi apărare, a păşit pe acelaşi drum naționalist radical, aducând atingere gravă principiilor democratice pentru care a fost primită în UE.

Grzegorz Ekiert, profesor la Harvard University şi director la Minda de Gunzburg Center for European Studies, spune că „Ungaria şi Polonia nu mai pot fi considerate democrații liberale. În ambele țări sistemul instituțional stabilit a dat putere politică nerestricționată partidului de guvernământ. Nefiind încă dictaturi, potențialul de a se ajunge la reguli autoritare creşte considerabil cu fiecare nouă legislație care extinde puterea guvernului"

(din *Occasional Paper* „How to Deal With Poland and Hungary", august 2017). Ne interesează mesajul explicit al lui Ekiert, „**UE trebuie să-şi apere valorile esențiale şi să protejeze statul de drept în fiecare dintre țările Europei**". Oare ne putem baza, măcar teoretic, pe acest mesaj şi pe intervențiile critice ale Uniunii Europene, şi anume că ireversibilitatea statală a unor membri ai săi nu mai este posibilă, când din punctul de vedere al altor experți, şi chiar înalți oficiali europeni (adică „jumătatea goală a paharului"), Uniunea este în cea mai critică situație?

Provocări sunt însă şi asupra **statului-națiune**, revigorat de pasul înapoi în globalizare şi de modul în care acesta apără statalitatea, respectiv calitatea statului de drept de orientare democratică. În concepția noastră, poate limitată din punct de vedere teoretic şi practic (prin propria noastră implicare), România este un stat de drept chiar în forma în care şi-a conceput structura instituțională după Constituția din 1991, iar explicarea intențiilor şi perspectivelor partenerilor noştri occidentali în primii ani ai deceniului IX au avut putere semnificativă de convingere. După ştiința noastră, Constituția României din 1991, cu modificările şi completările din 2003, este un elaborat bazat pe comparații de drept constituțional, sprijinit de forurile internaționale cu astfel de preocupări (în principal Comisia de la Veneția) şi multe activități de *twinning,* făcute cu unii dintre partenerii noştri occidentali.

Premisa de fond, pe care nimeni nu ar trebui să o părăsească (şi aici trebuie să ne referim la partenerii noştri externi), este că acest elaborat consfințeşte statul de drept şi a fost validat ca atare în interior şi în afară. Am creat, de asemenea, Curtea Constituțională, un organism suprem de interpretare obiectivă a unor eventuale confuzii şi a pretinselor excepționalități constituționale (conflicte instituționale, norme juridice elaborate în afara literei şi spiritului Constituției, alte aspecte care țin de competența ei),

excepționalități care, în mod normal, trebuie considerate drept ultime precizări necesare, de necomentat în ceea ce priveşte obiectivitatea lor şi care sunt învestite cu titlul executoriu al punerii imediate în aplicare, pentru a reveni la litera şi spiritul Constituției. Din păcate, chiar cu aceste precizări, ceea ce se întâmplă în ultimii ani, inclusiv cu manifestarea unor îndoieli din partea unor parteneri externi, relevă o împotrivire periculoasă la ceea ce ar trebui considerat un ultim adevăr instituțional.

Ceea ce trăim în acest domeniu este consecința unei slabe educații civice la tinerele generații, pentru care libertatea este înțeleasă în mod absolut, fără granițe, uitând că libertatea lor se întinde atât cât să nu afecteze libertatea altora, măcar la nivelul unei populații arondate, din considerente politico-istorice, la un spațiu geografic. Criticile voalate (indirecte) interne şi cele externe mai au însă şi un alt motor, care se alimentează din anumite interese şi de interacțiunea umană în slăbiciunile ei. Statul de drept nu este o simplă noțiune, ci forma de manifestare a interacțiunii umane, ordonată de legi şi sprijinită de instituții, în matricea unor valori consimțite. Ca urmare, legea fundamentală, legile şi normele primare şi secundare (juridice) servesc oamenii, ființe raționale cu drepturi la opinie. Ca urmare, legile sunt supuse aplicării prin tăria şi slăbiciunile omului. **Totuşi, pentru o perioadă istorică, atât timp cât textele rămân scrise în aceeaşi formă, iar practicienii se schimbă, Constituția şi deciziile Curții Constituționale trebuie considerate repere imobile de raportare şi nu subiecte de comentarii contradictorii.** Derapajul la care asistăm în prezent aduce atingere, cu slabe argumente şi cu unele obsesii bine întreținute de anumiți factori, tocmai acestor repere, care, prin efectul de bumerang, încrâncenează, incriminează şi seamănă neîncredere față de instituțiile statului.

Să ne întrebăm – având în vedere considerentele anterioare – dacă textul Constituției şi mecanismul decizional al Curții

Constituționale s-au modificat, ori oamenii care ar trebui să legifereze şi să guverneze s-au schimbat? Acceptăm că ne îndreptăm spre o democrație participativă, dar ea nu poate fi validată, conform actualei Constituții, decât de democrația reprezentativă aleasă prin vot. Democrația participantă poate emite mii de opinii, dar decizia finală nu poate fi un summum al acestora, ci una singură, care răspunde legii fundamentale şi este acceptată de cei mai mulți prin votul fundamentat de democrația reprezentativă. Există, din păcate, o mare tendință de îndepărtare voită de la regulile normalității, cedând voluntarismului debordant, susținut chiar de oameni de stat, pentru care nu votul mai este reprezentativ, ci presiunea pe subiect a unor grupuri de interese şi, mai nou, al străzii.

Formula statului de drept, adoptată prin Constituție face distincție între cele trei puteri – legislativă, executivă şi judecătorească –, statuând independența şi controlul reciproc, circumscrise unor competențe clare, care nu pot fi extinse de o putere asupra alteia, dar fără să interzică cooperarea, consultarea de pe poziții egale, şi nu de forță. Predominanța Parlamentului ca putere legislativă trebuie înțeleasă prin faptul că el incumbă esența democrației reprezentative, după care puterea executivă şi judecătorească nu sunt decât nişte extrase pe acelaşi considerent de reprezentativitate şi independență, dar conform legilor în vigoare, care nu incită la abuzuri.

Ajungem însă la **politica** aşa-numită **comportamentală** şi observăm că ea nu mai respectă ierarhii în responsabilități şi competențe strict stabilite prin lege, ci ia calea unui voluntarism în expresia unor pretenții dincolo de lege. Este de constatat că, în această problematică, am devenit victima **tipologiei de comunicare** oficială şi neoficială cu partenerii, a **lipsei de solemnitate** în luarea unor decizii. De aici, stigmatizări, **partizanatul** pro-țară

şi contra-țară din partea propriilor noştri cetățeni în interior şi în forurile internaționale (Parlamentul European, Consiliul Europei, OSCE). Şi, nu în ultimul rând, dar şi mai grav, al „**valorificării" de către partenerii noştri europeni a acestor disfuncțiuni şi slăbiciuni.**

În acest context, debordarea problematicii corupției în România, de altfel prezentă şi la cei mai acerbi critici ai noştri (vezi Germania cu simbolurile ei Wolskwagen şi Deutsch Bank), ca să nu începem cu însăşi Comisia Europeană, demisionată (o parte a ei chiar destituită în întregime pe vremea mandatului lui Jacques Santer de preşedinte al Comisiei, 1995-1999 etc.), a devenit principala preocupare a tuturor. Corupția a devenit parte a riscurilor economico-sociale postcriză financiară, necesitând eforturi mari de gestionare. În acelaşi timp, ea este mai puternică în percepția publică dacă o comparăm cu ceea ce ar putea face puterile legale pentru a o diminua drastic. Suma percepției, a modului de acțiune şi a rezultatelor luptei anticorupție a creat o stare de inhibare a celor în drept de a repune lucrurile în normalitate, prin atacarea cauzelor reale şi evitarea, în acest fel, a stigmatizării unei țări şi a unui popor întreg.

Probleme de legalitate şi competență în materia luptei anticorupție inhibă, în final, inițiativa şi inovația, până la stagnarea tuturor proceselor de progres şi modernizare a economiei naționale. Poate că ar trebui să îngrijoreze unul dintre efectele secundare ale acestei lupte, anume faptul că firmele noi sunt din ce în ce mai puține, firmele în insolvență sunt din ce în ce mai multe, că justiția este sufocată din cauza lipsei de celeritate şi specializare pe domenii (de 25 de ani vorbim de necesitatea tribunalelor economice, menite să rezolve spețe în câteva zile, dacă nu pe loc, dacă vrem un sector privat dinamic şi curat), că firmele străine par că se bucură de privilegii în comparație cu cele

româneşti etc. Se adaugă percepția predominanței propriilor noştri cetățeni ca inițiatori ai tuturor relelor (evaziune şi transfer de profituri), care, împreună cu firmele străine, lipsesc veniturile publice de cei 4-5% din PIB până la o colectare a veniturilor publice la standarde europene.

O slăbiciune a raportărilor oficiale, strict statistice în mai toate domeniile, lasă deoparte măsurile preventive ale corupției şi, implicit, evocarea eşecurilor în combaterea ei. Din punct de vedere contabil se recunoaşte că, de fapt, recuperările sunt departe de a reface fondurile publice afectate de corupție, iar pe fond nu se cunoaşte cu adevărat multitudinea de efecte colaterale în plan economic şi social. În final, este de dorit ca guvernanța de ansamblu să funcționeze în amplitudinea ei necesară, fără inhibiții, în timp ce rău-făcătorii să plătească în dublu sens, prin recuperarea prejudiciilor economice şi pedeapsa privativă prevăzută de lege.

Nu suntem adepți ai niciunei conspirații, dar nu uităm nicio clipă, în logica istoriei, că nimic nu este întâmplător. Să privim lucrurile şi pe „alte maluri", decât cele ale Dâmboviței. Intrarea României în UE, **repetăm**, este cea a unui stat suveran cu drepturi egale, tratatul nefăcând discriminări între membrii vechi şi noii veniți. **Constituția României a fost validată în principiile ei valorice împărtăşite în comun încă înainte de aderarea la UE**. Dacă am accepta o lipsă de pregătire pentru aderare, ar trebui să negăm noi împotriva UE faptul că am parcurs în mod adecvat armonizarea legislativă preaderare, iar pe cea postaderare o facem relativ în timp real (ne referim la Directivele UE, când spunem relativ). *Ceea ce ni se poate reproşa este insuficiența capacității instituționale, mai de grabă, şi nicidecum remarca „răutăcioasă" a continuei nepregătiri a României din cauza slabei lupte împotriva corupției, devenită practic un laitmotiv al celor 10 ani de la aderare.*

MCV a fost nu numai o practică a discriminării României, ci a şi stigmatizat România în multe privințe, ca un paravan, spunem noi, pentru gravitatea unor fapte de o periculozitate chiar mai mare în alte state membre ale UE. Istoria recentă a demonstrat discriminarea noastră nu numai prin măsurarea diferită a „gravității" unor realități față de cele din alte state membre, ci şi prin viteza de acțiune, în cazul României, comparativ cu alte situații, precum devierile Ungariei şi ale Poloniei. Chemarea la ordine a unui premier – legitimat prin alegeri democratice –, la Comisia Europeană, condusă de un preşedinte numit (în mandatul lui José Manuel Barroso), rămâne un caz unic, mai ales când, din cauza confuziilor din textul nostru constituțional, respectivul premier nu participa la lucrările Consiliului European.

Trebuie să acordăm atenție şi unui alt fapt istoric, care ne caracterizează, şi anume propensiunea de a face concesii marilor puteri, dar cu diferența că, până la aderarea la UE, o făceam de pe **poziții juridice şi de putere slabe şi în interesul continuității noastre de a putea câştiga victorii ulterioare**. Mai mult, dacă luăm în considerare doar secolul XX, cu târârea României în două războaie mondiale de un carnagiu greu de descris, victoriile noastre s-au bazat mai mult pe simțul patriotic şi pe fervoarea unei apartenențe ce promitea un mai bine european, decât pe puterea gurilor de foc. Aceste lucruri au dispărut, iar patriotismul şi apartenența la o anume patrie au fost acoperite de colbul dominației intereselor, de la individ până la state.

Să nu uităm că interesele statelor cumulează, de fapt, interese ale indivizilor şi, ca urmare, nu trebuie să fim tentați să credem că acestea ar fi exclusiv rezultatul unui trafic de influență şi al încălcării continue a incompatibilităților. Considerăm că în legiferare este normal, inclusiv în statele pe care le apreciem drept modele, ca acest proces să țină cont de natura celor care pun în practică legea, în special cei recunoscuți ca fiind constituiți în

grupuri reprezentative socioprofesionale (educație, medicină, jurisprudență, mediu etc.), cum sunt patronatele, sindicatele, asociațiile profesionale.

Avem deja experiența înşelării noastre, în sensul nevoii unei „creşteri a unei societăți civile" alcătuite ad-hoc prin ONG-uri cu 1-5 membri fondatori, cu puțini prozeliți şi nu neapărat din motive de conştiință, dar care, de regulă, reprezintă interesele unui grup restrâns, insuficient sau deloc informat, doritor de spectacol cât mai la vedere, cu alura clară de a crea mai mult haos. De multe ori, aceste ONG-uri sunt dirijate de interese mai mari, având în vedere că proiecte de anvergură, din bani publici, sunt stopate prin intervențiile lor, în virtutea dreptului la o poziție publică, transparență, drept la petiție, procese juridice etc. Evitarea cunoaşterii intereselor lor doar prin criticarea reprezentativității nu o considerăm totuşi oportună, în condițiile în care comportamentele acestora nu par a fi în atenția instituțiilor abilitate, după cum nu ar trebui omisă oportunitatea eventualelor contribuții pozitive, chiar inspirate câteodată.

3.3.6.3. Economia de piață

Sperăm că sunt puțini cei care cred că România ar fi „cerşit" aderarea la UE şi că UE nu ar fi avut niciun interes în acest lucru, măcar cu privire la esența proiectului european şi la intențiile lui de cuprindere geografică. Jocul integrării a fost exclusiv un „joc" în doi, fiecare dintre parteneri sesizând oportunitățile în proiectarea propriilor interese într-un spațiu geografic (privit ca piețe de desfacere) cât mai extins. În prezent, suntem martorii multor analize critice al preeminenței intereselor partenerilor noştri europeni în România, concluzia fiind mereu lipsa de reacție adecvată. La ora actuală se poate face o listă suficient de lungă cu tipologii de interacțiuni dezechilibrate între România şi partenerii

europeni, având ca rezultat perceperea drumului anevoios spre modernizarea țării prin integrarea europeană[4].

Toate acestea se întâmplă pe fondul funcționalității unei economii de piață încă în formare, recunoscută de partenerii noştri occidentali, care trebuie să accepte regulile de competiție loială, transparență, tratament egal şi uniform etc. Desigur, o piață națională trebuie să fie şi competitivă şi rezilientă la concurență, ceea ce înseamnă o structură productivă adecvată resurselor disponibile, stimulată şi/sau protejată de stat în interesul propriilor cetățeni: locuri de muncă, salarii decente, forme de specializare în profesiunile cerute de piața muncii, capabilități de integrare în muncă etc.

Este în discuție **raportul dintre piață şi stat**, cu amarnica realitate că, după 25 de ani de economie de piață, nu a fost stabilită formula implicării optime a statului în reglementarea economiei, astfel ca sectorul privat să fie nu numai preponderent (ca acum!!), ci şi cât mai eficient şi dăinuitor, prin firme sănătoase cu activitate continuă, în dezvoltare etc. Dar, tot ceea ce circulă în rândul specialiştilor, că statul intervine acolo unde nu trebuie, iar acolo unde ar trebui să intervină nu o face, nu miră pe nimeni. Mai mult, constatarea dezechilibrelor economice şi sociale regionale în creştere, emigrarea forței calificate de muncă, gestionarea proastă a insolvențelor firmelor, percepția de colonizare a economiei naționale, drenarea resurselor naturale prin redevențe mici, percepția avantajării firmelor străine în detrimentul celor naționale, continua subcapitalizare a firmelor româneşti etc. sunt certitudini vizibile. La mijloc sunt certe lacune de reglementare a funcționării economiei de piață, iar timpul demonstrează că

---

[4] Napoleon Pop, Valeriu Ioan-Franc, 2016, „L'europenisation de la Roumanie. Un acte de recherche academique", în *Review of general management*, nr. 1(23), pp. 16-25.

acestea nu sunt rezultatul incompetenței, ci al modului în care statul gestionează în politică interesele private.

Ca economişti, am atras atenția că asumarea unei legi a achizițiilor publice după standardele europene, fără a avea în vedere interesele naționale puse într-o viziune credibilă, va duce la blocarea dezvoltării structurale a economiei României. După privatizările deficitare s-au pierdut executanți şi proiectanți naționali de marcă, pentru proiectele publice de anvergură, în toate infrastructurile. Din cauza modului în care sunt gestionate/ protejate de stat interesele private, am asistat la **naşterea şi dezvoltarea economiei pe verticală**, între bugetul de stat şi o selecție (politică) de preferați privați (firme apărute peste noapte, fără performanțe dovedite în domeniile lor şi recunoscute profesional), ca mijloc de drenare, prin licitații publice trucate, a fondurilor publice, cu rezultate practice minime. În schimb, constatăm o creştere fără pereche şi peste noapte a milionarilor în euro, cu întrebarea: cum se poate aşa ceva, când cca 40% din populație este la limita sărăciei şi excluziunii sociale?

Exemplele sunt multiple. Cu riscul repetării, vorbim despre proiecte publice neterminate, prost terminate sau care au rămas mereu în faza studiilor de fezabilitate plătite cu zeci de milioane de euro: nicio autostradă nord-sud sau est-vest complet terminată; tronsoane de autostrăzi care nu conectează nimic; tronsoane de autostrăzi executate cu deficiențe greu acceptate în garanțiile precare asigurate de executant; niciun sistem informatic funcțional la nivel național cu baze de date integrate, fie că vorbim despre evidența populației, plata pensiilor, cardul medical, fiscalizare, liste negative etc. Imaginea cumulată a acestor exemple conduce, fără echivoc, la corupție, dar şi la lipsa de comunicare şi acțiune interdepartamentală impusă de lege. Cum să ne explicăm că entități în gestiunea statului, ca obligație prin politicile publice –

de educație, sănătate, siguranță a funcționării, de mediu etc. – nu pot fi acreditate de ISU sau de alte autorități, fiind lăsate practic în uitare până la momentul unor grave accidente, acestea generând apoi prezumția de corupție între funcționarii de stat.

Şcoli şi spitale funcționează de mulți ani fără avizele complete şi definitive, ceea ce înseamnă riscuri grave pentru socialul de care este răspunzător statul. Un caz care siderează, măcar din teza recunoscută că orice infrastructură bună determină o dezvoltare dinamică în jurul ei, este că autostrada Piteşti-Sibiu, gata proiectată pe spezele statului, nu poate obține aviz de mediu de la o autoritate a aceluiaşi stat, împiedicată de intervenția unui ONG. Sau, clădirea Operetei din Bucureşti, o investiție de stat situată lângă frumoasa clădire a Bibliotecii Naționale, finalizată de mai bine de un an, a fost închisă, după numai două luni, *sine die* din cauza lipsei unui aviz din partea ISU. Să nu mai vorbim că, *post factum*, obținerea avizelor ISU (instituție a statului) necesită costuri imense, pe care trebuie să le suporte (tot statul) titularul investiției, din surse nebugetate însă! Ne întrebăm dacă nu era de presupus ca, măcar la elaborarea proiectelor de investiții publice, acestea să fi avut o expertiză a instituțiilor de acreditare şi de punere în funcțiune. În schimb, ajungem la acele constatări *post factum*, care declară inutile investițiile începute sau chiar finalizate.

Multe exemple de cheltuieli publice dau şi măsura creşterii economice ca sinergie între sectorul privat şi cel public, respectiv a lipsei de continuitate, sustenabilitate, de contribuție reală la dezvoltarea societății şi, mai ales, la progresul civilizațional al acesteia. Ştiința economică a gestionării resurselor rare pledează pentru eficiență şi perspectivă, fără să omită blocajele de cele mai diverse naturi. Ce să spunem despre faptul că, în cadrul sectorului privat, privit structural după naționalitatea capitalului, firmele româneşti funcționale, de regulă mai puțin capitalizate şi

din zona celor mici şi medii, contribuie, prin impozitul pe profit, de două ori mai mult la veniturile statului decât transnaționalele prezente în țară (Georgescu, F., 2016, 2017)? Acest lucru nu ne duce cu gândul la preferențialism şi corupție, ca urmare a unor lacune de reglementare?

Şi totuşi, de aici până la realitatea clamată, şi din interior şi din afară, că România este o țară coruptă, este un drum lung, iar în sarcina statului este să facă lumină, pornind de la esența decelării optimului aşa-numitului stat minimal, dar eficient. Ca economişti, argumentăm din nou şi pledăm pentru necesitatea unor investiții publice, sau în parteneriat public-privat, cu investitori privați oneşti, naționali şi străini, pentru fonduri atrase direct sau ISD, care nici nu afectează echilibrul bugetar şi nici nu măresc datoria externă. Nu putem privi la dezvoltare şi progres în pragul celei de a 4-a Revoluții Industriale (mult comentată la ediția din 2016 a Forumului de la Davos) fără finanțări adecvate, într-un mediu competitiv loial, dar în cadrul unei viziuni guvernamentale integrate pe baza intereselor naționale. Din păcate, mediul național economic şi social a fost şi încă este distorsionat de unele experimente-pilot aplicate României de UE. Ne întrebăm unde erau politicienii noştri bravi şi mândri de aderarea României la UE când li s-a impus un parchet național anticorupție specializat, altul decât cel existent şi funcțional, o agenție de integritate cam unică în aria geografică a UE, o lege perversă a achizițiilor publice şi un MCV? Cauza atâtor rele să fie slaba credibilitate în statul de drept şi apoi în deciziile Curții Constituționale, sau poate interesele altora de a ne ține în zona periferiei, ca percepție de seriozitate a statului şi a funcționării economiei de piață? Oare era nevoie de imaginea unei țări cât mai corupte pentru o penetrare mai facilă a intereselor economice, comerciale şi financiare ale partenerilor noştri?

Oare în descalificarea României, cu relevarea unor slabe tente de progres în lupta împotriva corupției prin MCV, nu

trebuie să vedem argumentele false de a nu fi primiți în Spațiul Schengen (nici măcar la „spartul târgului") şi la diminuarea puterii noastre de a negocia la masa deciziilor UE? Iată o slăbiciune majoră a statului în reglementarea funcționării economiei de piață, atâta vreme cât tăria economică a unui stat membru este dată, considerăm, în final, de măsura puterii de a fi la aceeaşi masă de negociere cu ceilalți parteneri europeni.

Oare nu multe privatizări impuse de FMI şi UE, din motive de proastă gestionare, cu aluzie la fenomenul intern de corupție, nu au avut ca scop destructurarea economiei până la teren gol, cu pierderea capitalizării inițiale făcută de stat, **pentru a face loc capitalului străin liber să-şi direcționeze investițiile după propriile orientări,** statul român neavând o viziune pentru a le stimula şi în interesul său pe întregul teritoriu? Oare nu neimplicarea statului explică discrepanțele în creşterea economică a diferitelor județe?

Imaginea de ansamblu a reglementării pieței în România, prin prisma resurselor materiale, a factorilor dezvoltării şi libertăților economice, într-o lume cât mai integrată, este bună şi atractivă. Din păcate, multe dintre investițiile naționale şi străine din toate județele au la bază înțelegeri cu administrațiile locale, în cadrul probabil al unor viziuni locale neintegrate de cineva într-o viziune națională, în care să existe un echilibru între producție şi structura consumului. Cultura de consum în România a ajuns la cele mai înalte standarde, cu oferte substanțiale din import. Lipsa diversității ofertei naționale face ca orice creştere salarială, creând o propensiune de consum, să aibă ca efect imediat o creştere a dezechilibrelor în balanța comercială şi de plăți.

Nu putem omite din context un comentariu legat de statul de drept din România şi modul de implicare a acestuia în reglementarea economiei de piață, măcinată de prea multă corupție. O

declarație comună a preşedintelui Comisiei, Jean-Claude Juncker, şi a vicepreşedintelui Comisie, Frans Timmermans, după evenimentele incitate de Ordonanța 13 din ianuarie 2017 (nefericită şi în opinia noastră, dar din alte considerente), o găsim, ca text, impardonabilă pentru pregătirea profesională şi de viață democratică a autorilor ei, în țările lor de origine.

Fără să facă vreo referire la Constituția României, la deciziile Curții Constituționale, considerăm că este gravă afirmația că o încercare de a reveni la constituționalitate este un **caz de reversibilitate *„în progresele atinse de lupta împotriva corupției"*.** În timp ce România este amenințată, ca stat, de aceeaşi Comisie pe care o reprezintă cei doi, cu amenzi de 80 de milioane de euro din cauza interpretărilor abuzive din Codul Penal, cu efectele nefericite (amendate de CEDO) în deciziile unor instanțe de judecată. **Să înțelegem că dorința de ireversibilitate în progresele atinse în lupta anticorupție ar putea fi şi o ireversibilitate în situația României de țară la periferia Uniunii?**

Repetabilitatea unor astfel de „îngrijorări" la nivelul unor astfel de personalități, rupte de un context mult mai larg şi lămuritor, nu poate fi decât o încercare de intimidare a autorităților în dreptul lor natural de a legifera, iar acest lucru poate fi extins la multe alte domenii de interes pentru progresul şi modernizarea României. Cu privire la efectele unor ingerințe de acest fel în spațiul economic național şi la nivel de comunități locale, rămânem doar cu propriile noastre îngrijorări asupra subdezvoltării în spații naționale geografice extinse (Moldova, Oltenia, ca exemple). În plan politic, ceea ce se vede este tergiversarea fără temei a unor decizii favorabile României, precum intrarea în spațiul Schengen, desființarea MCV, cu impact asupra funcționării şi performanțelor economiei de piață şi în defavoarea României. Această tergiversare, de care se pare că a devenit deja conştientă

şi Comisia Europeană, pare să ne fixeze şi mai bine la periferia UE, cu şanse cât mai reduse de a ne reabilita ca europeni, dacă avem în vedere posibila derulare a ipotezelor Uniunii Europene din Cartea Albă promovată de J.C. Juncker.

Abstracția pe care o fac cei doi înalți oficiali europeni față de necesitatea funcționării statului de drept în România şi a mecanismelor constituționale rezultă clar din expresia „*Comisia avertizează asupra oricărei reveniri...*" (în textul Codului Penal – n.n.). Observăm şi o invitație de a „îngheța" totul: „*Raportul nostru ... exprimă clar că orice măsură care subminează progresele sau are efect de slăbire sau limitare a incriminării corupției va avea efect asupra evaluărilor viitoare*". Printre sursele acestei vehemențe menționăm dezechilibrul şi partizanismul în comunicările cu Comisia, cu mirarea că unii îşi reclamă propria țară în Parlamentul European (ce asemănare cu plângerile la înalta poartă otomană!), iar înalți funcționari ai UE privesc şi primesc cu uşurință motivele unora şi altora, neoficiali, ca România să fie menținută într-o stare de incertitudine internă şi externă față de partenerii ei europeni.

„Înghețarea" la care facem referire, cantonată în sistemul juridic de importanță capitală pentru funcționarea economiei de piață într-o democrație, interesează capital din punctul de vedere al impactului asupra deciziilor economice, care dau substanța forței unui stat de drept, preocupat să asigure un standard de viață cetățenilor săi. Provocarea la adresa statului de drept din România continuă, observând că vectori interni şi externi nu pot fi aduşi (încă) nici pe aceeaşi direcție şi nici pe acelaşi sens privind definiția statului de drept, în general, şi pentru România, în mod special. Există un moment politic intern de la care a început această confuzie şi, vedem bine, numai un dialog rece şi pragmatic poate diminua riscul privind însăşi statalitatea României.

Riscul imediat pentru funcționarea economiei României este, însă, o posibilă nouă criză economică globală, anunțată de mulți analişti. Ea este posibil să ne găsească cu aceleaşi lecții nefăcute asupra raportului corect între piață (sector privat) şi stat. Prof. Ilie Şerbănescu, fost ministru al reformelor economice, un vehement critic al guvernărilor, despre care crede că, prin atitudine, au servit disproporționat interesele străine față de cele naționale, avertizează de asemenea cu privire la venirea unei noi crize („*Vine criza: Stăpânul străin şi vătafii interni pregătesc urgia asupra românilo*r", Cotidianul, august 2017). Metaforic în exprimare, are dreptate prin prisma celor susținute şi de noi, autorii acestei lucrări, respectiv că există o slăbiciune a statului din diverse motive interne şi externe, dar nu se văd câştigurile pe termen mediu sau lung, în termeni de dezvoltare economică şi progres, în urma „concesiilor" unui stat de tip „follower". Domeniul infrastructurii fizice relevă prețul plătit într-un sfert de secol (!) prin faptul de a nu reuşi construirea niciunei autostrăzi, însă declarând ferm necesitatea apropierii de Europa. După 10 ani de integrare efectivă în UE, situația este la fel.

În mai toate crizele celebre ale statelor dezvoltate cu economie de piață a fost chemat statul să rezolve. Invocăm aici fraza memorabilă a acad. Tudorel Postolache din timpul frământatei perioade a elaborării *Schiței de trecere la economia de piață în România*: „pe timp de criză, economia este principalul tărâm al consensului național" (citat din memorie). România a răspuns la fel la prima criză ciclică economică, declanşată de criza financiară din 2008, din perioada noului stat de drept democratic şi economie de piață de după 1990. Statul s-a îndatorat cu 20 de miliarde de euro fără să se ştie exact ce era de salvat, dar este sigur că datoria a fost plătită în mare parte de contribuabilii bugetari (reducerea salariilor cu 25% şi apoi din impozite şi taxe), pe seama standardului lor de viață.

Rămânem în aceeaşi capcană a tezei primatului piețelor în fața statului minimal, ajutați în mare parte de internaționaliştii europeni (în mare parte ajunşi nelegitim în funcții din punctul de vedre al preceptelor democrației), care ne spun acum că statul de drept în baza căruia am fost admişi în NATO şi UE nu mai este bun în prezent, dacă el încearcă să revină din derapaje anterioare, trecute lax cu vederea de aceiaşi sfătuitori europeni în momentul producerii lor., În fața provocărilor iminente, certitudinea este că, atât statul de drept cât şi economia de piață în România sunt prea slabe sau slăbite, pentru a ieşi cu forțe proprii din periferia dezvoltării şi modernizării. Iar această stagnare va fi plătită de cetățeni, direct şi indirect.

Există voci care afirmă că economia românească este mai vulnerabilă la crize în prezent decât în 2008, deşi toți indicatorii de dinamică dau o altă percepție, de recuperare a unor întârzieri, decalaje etc. față de partenerii noştri europeni. Aici se face o confuzie nepermisă între conjunctura economică sau ciclul de afaceri, aflat într-o fază ascendentă, şi problemele structurale ale economiei cum sunt: gradul scăzut de capitalizare a firmelor româneşti; reacția negativă a sectorului privat la nivelul salariului minim pe economie stabilit de Guvern; subțierea clasei mijlocii încă în formare; folosirea creditului comercial cu efectul îngreunării creanțelor firmelor furnizoare; înmulțirea firmelor în insolvență; nesiguranța locurilor de muncă şi a veniturilor din salarii în sectorul privat, cu efectul prăbuşirii sistemului de pensii pe baze contributive.

În timp ce captează succesul ciclului de afaceri, care în mod normal ar trebui să ducă la creşterea resursele pentru reformele structurale, guvernarea scapă prilejul de a se implica, prin politici publice, exact acolo unde ar trebui să asigure continuitate ciclului de afaceri, respectiv prin soluții la problemele structurale ale economiei. Aceste soluții lipsind, analişti precum Iancu Guda, preşedintele Asociației Analiştilor Financiar-Bancari din România

(AAFBR), afirmă că datele macroeconomice bune din prezent seamănă prea mult cu cele din anul 2008, când guvernarea a apăsat pedala încălzirii conjuncturale peste potențial, prin stimularea consumului intern tot în lipsa unei oferte naționale adecvate. Singura deosebire este că acum România are o datorie externă de cca două ori mai mare ca procentaj din PIB, în condițiile unor cheltuieli pentru investiții în scădere, atât publice cât şi private.

Nu putem omite alte opinii, exprimate mai recent, cu privire la raportul stat-piețe (Cerna S.; Coşea M.; Neagu F.; Dragu A.; Costeiu A.; Croitoru L.), dincolo de analiza economică făcută mai sus. Teoretizarea face apel la principiile democrației, în care trebuie să observăm **triunghiul individ-piețe-stat (politic),** complex de factori prin prisma cărora şi cercetarea economică încearcă să facă lumină. Relațiile dintre elementele acestui triunghi (numite intenții vis à vis de libertățile sistemului) şi funcționalitatea pentru asigurarea valorificării optime a resurselor (profitul) trebuie privite în contextul a ceea ce animă societatea democratică să evolueze, respectiv proprietatea privată şi inițiativa privată. Concluzia comentariilor şi a analizelor relevă, după spusele lui S. Cerna, că „*în discursul economic al elitelor româneşti predomină concepția etatistă*", cu întrebarea referitoare la modul în care este gândit totuşi rolul statului (vezi „*Sunt capabile elitele româneşti să regândească rolul economic al statului?*", Zf.ro, 23 aug. 2017).

Dincolo de puținele dezbateri publice, oarecum dure, privind mărimea statului şi rolul acestuia în economia de piață, ceea ce domină în final, ca mesaj, este că politicienii (elitele), partizanii acestora şi foarte mulți cetățeni (sectorul public în ansamblul lui) s-au obişnuit cu faptul că ei trebuie să beneficieze de fondurile publice, uitând sursa acestora într-o economie de piață: sectorul privat şi inițiativa privată. Mai mult, există un interes pentru ca salariile, indemnizațiile, subvențiile, bursele,

ajutoarele etc. să sporească, cu riscul de a paraliza sectorul privat prin amenințările cu controale, modificări de taxe etc. Dar, aceleaşi elite şi-au asumat şi un tip de liberalism (obligațiile aquisului comunitar) în spatele căruia, prin folosirea instrumentelor care le pot aduce prosperitatea continuă (piața liberă, concurența, stabilitatea prețurilor, stabilitatea financiară etc.) au stimulat şi un transfer rapid de averi (prin privatizări, corupție etc.). Întrevedem, din păcate, aceeaşi specificitate, dar şi superficialitate(!) a modului în care este văzut rolul statului în economia românească, ceea ce sporeşte riscurile la care am facut deja referire.

3.3.6.4. Democrația şi suvernatitatea

Răspândirea sentimentului antiglobalizare, inclusiv sub forma manifestărilor anti-UE, este pe cale să atace democrația în statele membre, România fiind în acelaşi pericol potențial. Democrația parlamentară, în sensul recunoaşterii rezultatelor alegerilor şi al efectelor acestora pe perioada mandatelor, pare să nu mai aibă relevanță din punctul de vedere al mecanismelor tradiționale (legile sunt făcute numai de Parlament, minoritatea se supune majorității etc.). Minoritatea chestionează democrația şi valorile acesteia sub pretextul libertăților fundamentale, doar dacă se poate ca acestea să le aparțină doar lor. Intenția de a folosi instrumentele democrației pentru a se manifesta împotriviri clamate în piețe publice, fără ca acestea să primească girul impus prin lege, este pe cale să creeze o ruptură majoră în echilibrul legal-ilegal. A încerca accentuarea unei legalități în acest context devine o provocare care poate produce surescitare şi mai mare acelora care nu respectă legalitatea, pretinzând drepturi proprii.

Reconstruirea democrației ia forma unei flexibilizări între legal şi ilegal, care poate ajunge la haos, distrugând *esența statului de drept, care se conduce numai după lege*. Efectul imediat al destructurării democrației interne a unui stat este apariția intențiilor de a

nu mai respecta sau de a rupe regulile după care funcționează, dar şi relațiile între state. Brexitul este exemplul primei rupturi de dreptul comunitar şi a inspirat intenții, de aceeaşi natură, în perioadele pre-electorale din Olanda, Franța, Germania, Italia etc., producând mari emoții în plan european.

Sistemul democratic, în special regulile de luare a deciziilor de către Consiliul Europei, începe să fie negat de posibilii viitori reprezentanți ai statelor membre în acest organism. **Încălcarea democrației comunitare este motivată de suveranitate, de nevoia ca statele-națiune să revină la regulile stricte ale independenței şi suveranității.** Presiunea pentru această revenire este determinată şi ia amploare din motive de centralizare a puterii comunitare în mâna unor birocrați fără legitimitate. Acest lucru denotă, de fapt, deraierea proiectului de la menirea lui politică, respectiv consolidarea principiilor democratice la nivelul unei uniuni de state.

Sintagma „America First", folosită de preşedintele american, pune în atenție un întreg sistem relațional internațional, economic, financiar şi de securitate, SUA fiind în multe privințe chiar inițiatoarele acestuia (FMI, GATT 94, OMC). Preferințele acordate reciproc prin negocieri multilaterale între state suverane, având efecte diferite în timp față de aşteptările inițiale, încep să fie considerate ingerințe în suveranitate, manifestate prin delocalizări de producții, pierderi de locuri de muncă, importuri masive, deficite comerciale şi deficite de cont curent nesustenabile. Întrebarea-cheie se referă la costurile sociale şi politice care distrug chiar sistemul în care trăim. Revenim la suveranitate în cadrul unor state națiuni, sau depăşim acest model fără să ştim o alternativă? Fără o alternativă clară, bazată pe principiile democrației occidentale tradiționale, se intră în haos.

Toate aceste tendințe radicalizează în primul rând socialul din plan intern, național, iar politicul, în efortul de a se salva,

arată cu degetul spre partenerii externi. Cercul se închide prin resurgența naționalismului şi xenofobiei, iar politicul în schimbare spre radicalism alunecă spre populismul care atacă democrația tradițională. Nu este de mirare că SUA, prin noul preşedinte, vor o schimbare a regulilor care au setat ordinea mondială de după cel de-al Doilea Război Mondial, considerând că evoluția ei a ajuns la limitele în care aduc prejudicii societății americane. Alegerea lui Donald Trump este expresia unei „necesare replici" a SUA către lumea din afară, **voința electoratului în căutarea unei protecții față de riscurile la adresa standardului de viață şi excepționalismului american, pierdut deja în multe domenii.**

O decădere, de exemplu, numai în regulile comerțului internațional, considerat un motor al dezvoltării şi progresului omenirii, tocmai prin liberalizările şi consolidările acestora afectează România ca parte contractantă, fondatoare a OMC. Aceleaşi efecte se extind şi în cazurile unor eventuale exituri din UE, o serie de avantaje în costurile de import şi export fiind pierdute, cu reflectare în structura economică națională, mai înceată în adaptare. Economicul afectează socialul în mai toate privințele, iar timpurile demonstrează că reacțiile acestuia față de establishmentul național şi internațional sunt mai radicale ca oricând. Unul dintre motive este tocmai eludarea calității vieții printr-o exagerată aplecare spre aspectele ei cantitative.

Derapajul de la democrație ascunde cauze mult mai simple ale comportamentului politicului, iar socialul acționează intuitiv, cu afectarea propriei lui baze de a produce soluții reale şi nu chiar împotriva lui însuşi. Concesiile de la regulile democrației în deciziile naționale (vezi Ungaria, Polonia), din motive de suveranitate, se dovedesc a fi printre cele mai mari greşeli ale momentului. Pericolul constă în reversibilitatea sistemelor democratice naționale, până la lipsa lor de compatibilitate sau de comuniune într-o uniune. Nu trebuie să se piardă din vedere şi propensiunea

falsă că îndreptările autentice de care au nevoie unele sisteme democratice (ale căror derapaje au trecut neobservate prin „zgomotul" celor care le-au făcut, mai ales în plan extern) duc spre reversibilitate, când ele sunt menite să consolideze democrația.

În globalizare şi, mai ales, în integrarea europeană, avem de-a face cu un permanent transfer de suveranitate, în contul unor beneficii considerate efecte ale uniformizării pentru toți a unor avantaje reciproce: reduceri de taxe vamale, libera circulație, zone de comerț liber, piața unică etc. România, ca stat membru al UE, a cedat suveranitatea în politica comercială prin achiesarea la piața unică, a cedat părți din suveranitatea economică prin disciplina față de PSC. Va transfera suveranitatea în politica monetară dacă va adopta euro, are deja suveranitate partajată în politica externă şi de securitate comună a UE şi vor veni, în mod necesar, alte momente de transfer de suveranitate.

Domeniile imediate de transfer de suveranitate ar fi cele în materie penală sau militară, pe măsura convenirii a noi funcții de guvernare la nivelul Uniunii: funcția de procuror general al UE, respectiv funcția de comisar cu achizițiile militare pentru securitatea comună etc. Nu problema transferului de părți de suveranitate este riscul pentru România, ci **modul în care îşi manifestă, susține şi impune independența de opinie şi de poziție ca stat membru al UE cu drepturi egale.** În eufemismul de a fi „proactiv" la Bruxelles, închidem de fapt o multitudine de frustrări ale unui trecut din chiar cei 10 ani de la aderarea României la UE. Aşa cum s-a văzut, reparațiile la „impunerile altora" sunt extrem de dificile. Reguli neaplicabile altor state membre (ca MCV) au devenit o povară pentru imaginea României. La aceasta (o imagine neonorantă de țară coruptă) au contribuit şi unii conaționali, îngrijorați de orice revenire în normalitatea cerută de Constituția României.

Reclamarea propriei noastre suveranități ar putea avea un motiv serios când vedem, aproape constant, că încercările de a face îndreptările autentice cerute de Constituție (nu de modificarea ei, cum s-a întâmplat în alte state membre ale UE) sunt taxate ca vexații la adresa unor principii, nerespectate chiar de cei care pretind că sunt garanții acestora.

Problema statului-națiune suveran pentru România, pornind de la ipoteza că apartenența la UE trebuie întărită, priveşte restructurarea UE şi prin propria contribuție. Trebuie să recunoaştem că UE este în criză, iar a lăsa lucrurile cum sunt înseamnă, după multe opinii, colapsul acestei forme de integrare. Ceea ce ar fi util, inclusiv din perspectiva devenirii UE ca actor global, ar fi o reducere convenită în puterea de decizie a Consiliului European asupra statelor membre, în paralel cu întărirea formelor de legitimizare a celor care propun decizii aplicabile tuturor statelor membre. Credem că România rămâne interesată de a se afla într-o Uniune puternică. Interes care presupune însă şi un efort propriu pentru restructurarea acesteia, chiar dacă unele dintre obiectivele fundamentale vor mai fi amânate (uniunea fiscală şi uniunea politică).

În materie de restructurare a UE ne inspiră Peter Nedergaard, politolog (coautor, alături de Mads Dagnis Jensen, al lucrării „*EU Presidencies Between Politics and Administration*", 2016). Ideile acestuia încearcă să convingă asupra viitoarelor posibile echilibre de care are nevoie UE. Ele sunt enunțate tocmai pentru a reîntări coeziunea între statele membre şi a opri efectele centrifuge, determinate, în primul rând, de leadershipul slab şi soluțiile impuse unora şi altora dintre statele membre, în contextul ultimei crize financiare.

În opinia lui Nedergaard, reconstrucția UE priveşte trei aspecte: *forma* acesteia, *conținutul* şi *atitudinea* actorilor, cu luarea

în considerație a următoarelor consecințe: **flexibilitate, „defederalizare"** şi, respectiv, **legitimitate.** Analiza convinge în ceea ce priveşte unele argumente, care pot fi călăuzitoare din punctul de vedere al reevaluărilor conceptuale ale evoluției integrării în cadrul UE şi al perspectivelor acesteia, chiar în viziunea „*Cărții albe privind viitorul Europei*" (Comisia Europeană: Reflexii şi scenarii pentru UE – 27 până în 2025, 1 martie 2017).

Cu privire la **flexibilitate,** principiu care se aplică, cel puțin temporar, prin derogări de la tratatele de aderare, dar mai ales prin asimilarea acquisului, la Uniunea Economică şi Monetară sau la Spațiul Schengen. Ceea ce se propune este ca principiul flexibilității **să fie/să devină obiectiv permanent în materia cooperării** pe care o implică funcționarea UE. Nedergaard sugerează că ar trebui să i se pună capăt actualului „*model bun pentru toți*" (one-size-fits-all model). Cazurile lipsei de flexibilitate în cooperare sunt numeroase şi afectează inclusiv România, dacă privim spre unele dintre deciziile Consiliului, stricte în formulări birocratice, percepute ca nelegitime şi rupte de realitatea din unele state membre.

Regăsim la Nedergaard confirmarea pentru o soluție dezbătută şi de noi, ca cercetători, cu mult înainte de prefigurarea oficială a Europei cu mai multe viteze, şi anume că ar fi posibilă o abordare a integrării „*à la carte*", care poate implica mai multă integrare fluidă decât una forțată, după modelul bun pentru toți, dar nefuncțional pe ansamblul UE, şi de natură să creeze diferențieri grave între statele membre. A alege, în sensul realizării acționale a unui obiectiv din meniul integrării, ar aduce mai multă integrare reală decât una formală, neasimilabilă de către toți membrii UE. Acest argument ne conduce la ideea necesității şi a unui **mecanism temporar de salvgardare,** pentru probleme sensibile apărute în trecut sau posibile în viitor. Referindu-se

acest mecanism, Nedergaard afirma că el poate asocia flexibilitatea cu tratarea unor „*probleme (sociale) sensibile*". Dacă modelul flexibilității față de probleme sensibile ar fi fost acceptat şi negociat în spiritul soluționării unor perspective acționale controversate, care necesitau a fi salvgardate temporar într-un stat, s-ar fi redus propensiunea spre „Exituri" a multor politicieni. Mai ales a acelora care-şi urmăresc puterea prin cultivarea naționalismului şi populismului, şi nu prin coeziunea Uniunii. Nici Brexit-ul nu ar mai fi existat!

Cu privire la **federalism**, trebuie şi facem distincție între temerea de a folosi termenul şi anumite realități, ca să nu mai vorbim despre obiectivul final al integrării, regăsit în tratatele de funcționare a UE – uniunea politică. Nedergaard remarcă faptul că, în existența de până acum a UE, federalismul (neexprimat) a fost totuşi o ideologie puternică, la care s-a făcut apel în momente dramatice, precum criza financiară. Dacă se doreşte însă ca UE să devină un actor global „*şi să joace un rol bine definit în politica mondială*", atunci nu putem să ne gândim decât la o Europă unită (ca să folosim un eufemism la o Europă federală). O Europă unită trebuie să-şi confirme şi mai bine rădăcinile democratice prin mecanismul alegerilor directe, ale căror rezultate să legitimeze apoi întreaga construcție instituțională a UE.

Ne asociem şi la concluzia lui Nedergaard, anume că **cedările de suveranitate de până acum în cadrul UE nu sunt altceva decât expresia unui drum către federalizare**, dar cu păcatul că ele (cedările de suveranitate) au privit sistemul decizional, şi nu rezultatele acestuia. Ca urmare, „defederalizarea" solicitată de statele-națiune suverane este expresia nemulțumirii că, la nivel european, mecanismul deciziilor politice nu au rezultatele aşteptate în viața reală a cetățenilor. Cu alte cuvinte, revenirea la preeminența deciziilor politice naționale – la suveranitate – presupune o mai mare încredere a electoratului în politicienii

care o vor face. Chiar dacă Parlamentul European a devenit codecident alături de Comisia Europeană (conform Tratatului de la Lisabona) în aproape 75% dintre competențele Uniunii (transferate de statele membre – n.n.), încrederea cetățenilor europeni în PE este în scădere, ceea ce este o *„pierdere de loialitate a votanților"* față de deciziile PE.

Ajungem la una dintre cele mai controversate probleme ale construcției UE, şi anume **legitimitatea** unor corpuri de decizie aflate sub tirul criticilor animate de birocrația născută de acestea. UE este un proiect politic şi a avut nevoie de legitimitate de la bun început. În realitate, procesul legitimizării a evoluat lent şi este încă nefinalizat, probabil din cauza temerii de „federalizare" politică. Acest lucru explică, în mare măsură, o concluzie a multor analişti, şi anume că, în perioada de după sfârşitul Războiului Rece, UE a consumat foarte multă energie pe *„**discuții legate de construcția instituțională şi distribuția puterii în cadrul UE, în loc să discute rezultatele politice ale integrării**"* (Nedergaard).

David Beetham, politolog, citat de Nedergaard, spune că exercitarea unei puteri este legitimă în condițiile în care, urmând regulile tratatelor (în cazul UE), realizează o corespondență între convingerile clasei politice şi cele ale cetățenilor, iar legitimitatea este prevăzută ca o necesitate explicită. Din păcate, cele trei condiții menționate nu sunt respectate. Dreptul UE este „violat" de statele membre, chiar dacă sunt sancționate de Curtea Europeană de Justiție. Autoritatea legislativă a UE funcționează ambiguu în practică, fiind împărțită între Comisie şi Parlament. Se scoate în evidență faptul că, în politici specifice, Comisia răspunde numai statelor membre cu o mare propensiune de integrare, iar ceea ce decide, de multe ori, nu răspunde punctelor de vedere ale altor state membre şi mai ales a cetățenilor (ex: Six Packs, Euro Plus, problema imigranților etc.). Ca urmare, participarea la vot a cetățenilor europeni pentru reprezentarea în

Parlamentul European a scăzut considerabil, legitimitatea formală a puterii UE fiind pusă sub semnul întrebării, în ciuda creşterii naturii sale explicite. Din aceste motive, „înaintarea" unui proces de integrare în termeni politici, proces privit în etapa actuală ca fiind lipsit de congruență, ar fi bine să fie „dată puțin înapoi", în sensul unei mai mari flexibilități şi „defederalizări". Acest lucru pare a fi mai indicat pentru a scoate UE din criza actuală, dând astfel confortul de stat-națiune suveran statelor membre al UE. Cu alte cuvinte, trebuie să se revină la o etapă anterioară, când paşii politici ai integrării nu erau obturați de tehnicalitățile instituționale şi de distribuție (nelegitimă) a puterii, acestea din urmă fiind considerate soluții la criză.

Etapa realizărilor majore, cum au fost inițializarea integrării prin Tratatul de la Roma, crearea Uniunii Economice şi Monetare, scoaterea UE din criza anilor 1980 etc. au fost marcate de voință şi acțiune politică, înainte de a ajunge la modalitățile de împărțire a puterii. Astfel de etape reclamă, ca urmare, politicieni de calibru, de care se duce însă lipsă acum, chiar când este necesar a se contura destinele politicilor europene pentru viitorul apropiat şi prin care să se consolideze proiectul european. Chiar alternativele Raportului Juncker confirmă acest lucru, vorbindu-se pentru viitor despre o Europă cu mai multe viteze. Dar această Europă există deja ca un rezultat al unor politici lipsite de consistență, puțin raportate la însăşi natura politică a proiectului european.

Marea provocare constă în faptul că linia politică a integrării a fost adumbrită de o birocratică arhitectură instituțională, care a deligitimat încrederea în proiect, de unde şi introvertirea statelor membre şi îndepărtarea de la comunitar la statul-națiune suveran. Interpretarea pentru cetățean este simplă: **Uniunea face mai puțin pentru cetățean decât poate face statul căruia acesta îi aparține**.

Dani Rodrik (profesor de economie politică internațională la Şcoala Guvernamentală „John F. Kennedy" aparținând de Uni-

versitatea Harvard) afirmă că „o Europă cu politicieni preocupați numai de bătălii interne (în țările lor – n.n.) şi o UE cu instituțiile sale de la Bruxelles țintă a frustrărilor cetățenilor''.... face ca Raportul lui Juncker să fie o mare dezamăgire, aceea „de a ocoli provocarea grozavă cu care se confruntă, şi pe care UE trebuie să o depăşească''. Rodrik împărtăşeşte opinia lui Nedergaard în articolul său „How Much Europe Can Europe Tolerate?'' (*Project Syndicate*, martie 2017), când spune că „ori integrarea politică se aliniază la integrarea economică, ori integrarea economică trebuie să dea înapoi (*la nivelul integrării politice de azi a UE – n.n.*)''.

3.3.6.4. Securitatea națională

3.3.6.4.1. Câteva considerente

În România, conceptul de securitate se află încă în dezbatere, sub influența atât a şcolii româneşti şi a cercetării academice în domeniu, cât şi a necesităților care decurg din calitatea României de stat membru al NATO şi UE. În prezent, România dispune oficial de o *Strategie Națională de Apărare*, cu subtitlul „*Pentru o Românie care garantează securitatea şi prosperitatea generațiilor viitoare*'', elaborată în 2010 conform prevederilor Constituției şi obligațiilor preşedintelui țării de a o prezenta public. În titlul acestei strategii se observă o anume orientare, care, după multe opinii, este depăşită în raport cu multe realități geopolitice şi cu strădaniile pe linie NATO şi UE. Aducerea la zi a conceptului, a modului de asigurare şi acțiune pentru o securitate efectivă este o prioritate, neglijată însă.

O reuniune dedicată demersurilor de elaborare de strategii şi formare profesională a personalului dedicat studiilor de securitate, desfăşurată sub auspiciile Universității Bucureşti (2016) şi cu participarea altor universități din țară şi a reprezentanților entităților direct implicate în sistemul de securitate, s-a încheiat cu

concluzii care relevă necesitatea depăşirii unor limite în abordările studiilor de securitate. Ele privesc mai multe aspecte, toate de interes major pentru abordarea temei securității şi a modului de elaborare a unei politici de securitate națională autentică.

O primă limită este remarcată cu privire la curricula facultăților de studii de securitate, create în multe universități. În legătură cu aceasta, se constată că noțiunile domeniului au definiții diferite de la o universitate la alta, iar un dialog între acestea pe tema securității creează confuzii şi neînțelegeri, din cauza lipsei unui dicționar de definiții, agreat prin consens profesional. O altă limită este reprezentată de rigiditatea pieței muncii, care nu face loc generațiilor cu studii în domeniul securității pentru a-şi exercita profesiunea şi a putea urma o carieră în acest domeniu, deşi se recunoaşte că România nu are practic o strategie de dezvoltare închegată, în care aspectele de securitate să fie bine reprezentate.

Probabil, cea mai dificilă limită este reprezentată de **lipsa unui integrator** al multitudinii de strategii, care se elaborează totuşi în multe domenii, inclusiv cu tentă de securitate, având în vedere lipsa unei metodologii unice de abordare şi a definițiilor noțiunilor folosite. Luate separat, strategiile pe domenii pot fi considerate demne de luat în seamă, dar simpla lor juxtapunere sau suma lor aritmetică relevă suprapuneri de obiective şi măsuri. Dar şi, mai ales, un consum necesar de resurse care depăşesc cu mult posibilitățile de a fi generate cu actualul potențial al României. Ca urmare, credem că o strategie de securitate *sui generis* pentru România, în sensul unei cuprinderi obiective şi realiste a modului de susținere a intereselor naționale, trebuie să aibă în vedere cu prioritate resursele care pot fi puse la dispoziție[5].

---

[5] Valeriu Ioan-Franc şi Andrei Marius Diamescu, 2010, „Some opinions on the Relation between Security Economy and Economic Security", în *Romanian Journal of Economics* nr. 2(40), pp. 129-159.

A pleca de la conceptul de apărare, în condițiile actuale, pare o abordare îngustă, care dă de gândit în sensul supremației securității militare asupra supremației economicului şi necesităților socialului. Simplificând tratarea, securitatea unei națiuni are multiple dimensiuni (securitatea energetică, securitatea alimentară, securitatea biologică, securitatea cibernetică, securitatea militară etc.), toate formând o structură complexă a securității naționale în sine şi, implicit, un tip de guvernanță care trebuie să o servească. Limitele acestei guvernanțe sunt reprezentate de toate felurile de resurse disponibile şi posibil de creat, iar interesul prioritar este securizarea acestor resurse de o manieră prin care ele să poată fi asigurate pe termen lung (în special cele naturale şi resursa umană), să se reproducă şi să se dezvolte (resursele financiare) pentru a putea fi reinvestite.

Pledoaria noastră denotă o clară orientare spre semnificația economicului, în cel mai larg sens, în materia securității de ori ce fel, chiar o securitate de apărarea având sens doar în măsura în care se pot asigura resursele pentru acest obiectiv. Intuitiv, chiar o securitate de apărare este multidimensională şi trebuie privită în raport cu „confortul" socialului într-o etapă de devotare societală, în care devotamentul societal este alimentat de valori împărtăşite în comun, de un nivel de trai şi un mediu politic, economic, social şi cultural stimulativ pentru resursa intelectuală. Doar aşa implicarea fizică şi capacitatea de răspuns a individului la provocările personale şi ale comunității din care face parte, vor fi active şi responsabilizate la nivel național.

3.3.6.4.2. Determinismul economic în planul securității

Esența determinismului economic în planul securității, în cel mai larg sens, nu s-a schimbat de-a-lungul timpului, indiferent de modelul economic practicat. Din păcate, ea nu a fost înțeleasă, iar rezultatele au fost pe măsură. Aşa se explică ;i colapsul unor

sisteme şi state, prin epuizarea resurselor naționale de orice fel, dar mai ales prin orientarea oarbă a acestora spre singura destinație, cea a înarmării, fie defensive, fie ofensive. Afirmația prof. Sheila R. Ronis (catedra Departamentului de management Walsh College şi director al Center for Complex and Strategic Decisions) întăreşte punctele de vedere din abordarea noastră: „Securitatea economică este securitate națională..... În lipsa securității economice sau a unei economii bazate pe regulile pieței, URSS s-a dezintegrat rapid, pe toate planurile şi în mod precipitat".

Istoria consemnează o evoluție în percepția, înțelegerea şi rolul acordat corelației dintre economie şi securitate. Cel mai important lucru rămâne însă modul de acțiune al omului pentru a extrage avantajele din acest determinism, în promovarea intereselor de putere susținute de un nivel de dezvoltare societală. Perenitatea determinismului economic în planul securității este valabil şi în globalizare. În acest context, trebuie definite enunțuri-cheie privind actualitatea acestei corelații şi, având în vedere realitatea statelor-națiune, se poate concluziona (fără a forța pe nimeni să fie de acord cu această opinie) că **o stare economică atinsă, de regulă, prin efort propriu (național), trebuie apărată față de toți cei care şi-o doresc pe gratis, prin orice fel de cucerire.**

Omenirea a ales că orice idee, pentru a deveni o materializare a cunoaşterii, în folosul ei, are nevoie de o resursă financiară, adică de bani. Banii reali, o ficțiune cu funcțiune, sunt numai aceia care măsoară valoarea adăugată a muncii umane. Această valoare se produce doar în cadrul sistemului numit *economie reală*, cel mai relevant şi complex plan al interacțiunii om-natură (resurse), pentru propria supraviețuire. Ca urmare, abordarea securității în general nu poate omite determinismul la

care facem referire şi în sensul uman, cel al esenței existenței fizice şi morale a individului. Supraforțarea „tehnică" a determinismului în cauză, în sensul uitării lui, a dus mereu la explozii incontrolabile. Războaiele mondiale şi recenta criză financiară sunt exemple de necontestat în acest sens.

3.3.6.4.3. Enunțuri-cheie

Acceptând ideea determinismului economic asupra securității, trebuie să distingem factorii importanți care o susțin. În primul rând, *resursele* de orice fel ale *securității* au fost generate, în toate timpurile, prin acțiunea lui *homo economicus*, fie implicat direct în proiectarea şi fabricarea instrumentelor dedicate ei, fie supus impozitelor de către statul care gestionează cheltuieli pentru securitate. În al doilea rând, *suportul securității*, fie ca obiectiv de atins, fie ca stare de menținut, este reprezentat de resursele financiare. „Pecunia nervus belli", spunea Tucidide la vremea lui, o propoziție care ar trebui generalizată la timpurile noastre prin a spune că omul, pentru a se „război" cu cunoaşterea, cheltuieşte bani cu educația, cu cariera, cu înregistrarea patentelor, cu punerea lor în aplicare etc. În al treilea rând, trebuie observat faptul că *arealul de securitate* pentru orice comunitate, indiferent de nivelul ei de dezvoltare istorică, de la indivizi la triburi şi până la statul-națiune, a fost mereu extins dincolo de jurisdicția economică a entității în cauză, considerându-se că riscurile vin, de regulă, din exterior.

Globalizarea a demonstrat că există riscuri care provin şi din interior, iar acestea au o mare putere de contaminare spre exterior. Strategia securității a evoluat spre perfecțiune, prin căutarea echilibrului între puterea economică a celui interesat să-i dea valențele de securitate necesare şi geopolitica părților adverse, privită ca un risc la securitate.

Din aceste trei enunțuri-cheie trebuie extrasă o concluzie-axiomă şi alte concluzii de rang doi, care ar trebui să ne călăuzească în evaluarea modului de abordare a securității. *Concluzia axiomă* se poate formula *astfel: unei stări economice asiguratoare a unui confort uman de etapă propriilor cetățeni, conform nivelului ei de dezvoltare, trebuie să i se conserve avantajele în fața riscurilor interne şi externe*. Riscul de a nu pierde aceste avantaje constă în însăşi sustenabilitatea asigurată dinamicii acestei stări economice. Problematica macrostabilității, dezvoltată în ultimii ani, privită cu rezerve exact de aceia care ar trebui să uzeze de ea prin obligația guvernării sănătoase, se referă tocmai la sustenabilitatea şi reziliența sistemului economic național.

Să nu uităm că achiesarea României la economia de piață înseamnă a guverna cu riscul ciclicității economiei. Prima noastră confruntare cu acest aspect, după 1990, a reprezentat-o criza financiară, care a produs mirare pentru mulți adepți ai evoluțiilor rectilinii, rămaşi în urmă cu macroeconomia. Ciclicitatea economicului influențează ciclicitatea securității, iar evoluția echilibrului dintre puterea economică şi cea geopolitică a determinat mereu schimbarea rolului în acest joc al actorilor. În prezent, suntem martorii unei noi reaşezări a actorilor deveniți globali, iar prima conotație pe care le-o oferim este cea de putere economică, prin care le măsurăm capacitatea de securitate.

Spre deosebire de cele două războaie mondiale ale secolului XX, denumite aşa pentru că au fost atrase în conflict multe națiuni din cele mai diferite zone geografice, în globalizare, mondializarea unui conflict pe temeiul securității poate cunoaşte o viteză de propagare nebănuită. Aici nu vorbim neapărat despre tehnologie, cât despre contaminarea insidioasă produsă de noile interdependențe create de globalizare, via economic.

Discursul momentului între puterile globale este axat primordial pe fragilitatea creşterii economice, care impietează conservarea şi/sau dezvoltarea unei stări economice, prin care să

se facă față riscurilor globalizării, în condițiile în care se produc deja agresiuni pe temeiul securității în fața terorismului internațional sau al califatului arab. Etapa crizei financiare a începutului tinerei globalizări aduce din nou în prim plan nu economia în general, ci economia reală, forma normală a îngemănării acțiunii umane cu resursele primare rare sau finite, pentru a se asigura o securitate autentică în orice domeniu, având în centru implicarea umană. Fetişul economiei financiare, ajunsă în delirul banului care se autoproduce, s-a prăbuşit peste noapte şi s-a dovedit iluzoriu.

Pandantul peren al securității rămâne economia reală, în oglindă numai cu o economie financiară capabilă să o măsoare corect, credibil şi lichid. Celelalte „excrescențe" ale economiei financiare, rezultate ale unor inovații, unele imorale, ajung nu numai să producă majore contracții economiei reale, ci şi o diminuare nominală, prin erodarea potențialului ei de dezvoltare pe termen lung.

În domeniul securității naționale, mai ales după criza financiară, va trebui să fie abordat mai mult ca oricând, la fel ca şi în economie, PIB-ul potențial, singurul care poate da dimensiunea sustenabilității securității naționale în sens larg. Fără o economie sustenabilă din punctul de vedere al echilibrelor interne şi externe, nu putem vorbi decât despre vulnerabilități la adresa securității. Cum, în globalizare, echilibrele economice interne şi externe nu mai țin exclusiv de politicile publice ale unui stat, la propriile vulnerabilități se adaugă riscurile generate de politicile publice ale terților.

În globalizare, trebuie acceptat, ca un dat al acestei forme de integrare *sui generis*, faptul că deciziile naționale cu privire la orice politici se internaționalizează şi se internalizează după puterea economică a unui stat. Astfel, prin globalizare, marile puteri economice vor avea indiscutabil capacitatea de a influența economicul în statele din linia a doua şi a treia, iar exercițiul de putere se va baza şi manifesta, înainte de toate, pe/prin nivelul de

dezvoltare. Amenințările şi riscurile la securitatea unui stat trebuie observate prin această prismă, pentru că teoria spațiului vital, extins (mereu) dincolo de frontierele convenționale, rămâne valabilă chiar dacă în prezent ea este exprimată sub forma expansiunii piețelor.

Slăbirea creşterii economice şi a efectelor ei pe termen lung asupra a ceea ce numim dezvoltare structurată sustenabilă, în baza unui PIB potențial productiv, provoacă riscuri de securitate, prin: finanțarea dificilă a deficitelor interne şi externe; asumarea unor programe de austeritate nefundamentate corect; pierderea locurilor de muncă (urmare a refugierilor şi emigrărilor); scăderea comenzilor de bunuri şi servicii ca urmare a protecționismului; văduvirea finanțelor publice de taxe şi impozite de la o economie în contracție; micşorarea prin distribuire către mai mulți a avantajelor politicilor sociale etc. Toate acestea afectează şi ceea ce numim „industriile" asigurării securității, în toate dimensiunile cunoscute.

Globalizarea face saltul, cu totul nesurprinzător, de la sistemele de securitate închise şi/sau limitate geografic, la sisteme de securitate deschise, cuprinzătoare global geografic, salt care urmăreşte, de fapt, chiar linia deschiderilor economice făcute, cauze şi efecte ale globalizării. Este ceea ce numim inițializarea unui proces care ajunge să se alimenteze de la sine pentru o perioadă definită, atâta timp cât rămâne validă o realiniere a puterilor economice în cadrul unei ordini internaționale, bazate pe un set de reguli acceptate de toți participanții activi şi pasivi la acest proces. Cu alte cuvinte, şi aici este vorba despre procesul globalizării.

3.3.6.4.4. Globalizarea şi securitate: acelaşi determinism?

Sfidările globalizării la adresa securității au venit, în opinia celor mai mulți experți în geopolitică, pe canalul de transmitere a ceea numim impulsul economic. El este un compozit al unor

mixuri de politici publice generate într-o parte a lumii, ale căror efecte sunt „revărsate" practic în toate colțurile planetei. Efectele negative în lanț ale crizei financiare, izbucnite în vara anului 2008, au conferit acestui canal de transmitere un caracter profund contagios, reflectând nu numai puternicele interdependențe care s-au creat între economiile statelor, ci şi fața întunecată a globalizării.

Interdependențele a fost consolidate, la rândul lor, fie *în mod natural*, prin proiectarea directă a intereselor naționale, fie *normativ*, prin regulile unor organizații economice cu vocație planetară (GATT – 1949, Organizația Mondială a Comerțului – 1995) ori prin procesele regionale de integrare economică, în baza tratatelor constituind zone de comerț liber (NAFTA, ASEAN, UE). Interdependențele, considerate inițial benefice prin deschiderile realizate – acces mai facil pe piețele externe prin reducerea barierelor tarifare şi paratarifare, cele patru libertăți etc. –, au devenit riscuri potențiale la securitatea națională prin însăşi încărcătura umană a libertăților de mişcare asigurate de democrație, dar şi de liberalizarea contului de capital şi convertibilitatea generalizată.

Globalizarea a presupus mereu transferuri de competențe naționale spre entități suprastatale, de regulă birocratice, fiind o realizare conştientă a acțiunii statelor, cu acceptarea a noi riscuri potențiale şi reale. Evident, premisele acestei acceptări reflectă diferențierea statelor după maturitatea evoluției lor istorice, dătătoare a unui alt grad de dezvoltare economică. Pe cale de consecință, se contează pe permanentizarea decalajelor economice dintre ele, în ciuda credinței inițiale că globalizarea ar putea să le niveleze în timp. Este deja dovedit statistic faptul că globalizarea întreține decalajele economice, chiar dacă le restructurează între puterile economice. Ca urmare, *şi în globalizare tot economicul generează riscuri şi se pare că acest adevăr este greu de evitat, în oricare din noile faze de evoluție a societății umane*.

Avantajele de accesibilitate spațială asigurate de globalizare par să fie deturnate de la adevărata semnificație. Deturnarea vine să sublinieze, de altfel ca întreaga istorie a omenirii, că dezvoltarea şi progresul țin de social. Dar şi că dezvoltarea mentalului social, bazat pe un set de valori neglobalizate, a conferit dezvoltării societății trăsături nu numai dintre cele mai diverse, dar şi dintre cele mai perverse (un exemplu este terorismul). Să nu uităm că globalizarea tehnologică, economică, a comunicațiilor etc. a realizat pentru oameni permeabilizarea, în cel mai înalt grad cunoscut până acum, a frontierelor de orice fel. La nivelul actual de cunoaştere, globalizarea a reuşit să evidențieze, poate cel mai bine, faptul că riscurile de securitate sunt parte intrinsecă a sistemului social, cu nuanța că sunt mai pregnante acum războaiele unor indivizi sau grupuri de indivizi împotriva statelor-națiune.

Indiferent cât am fi de profunzi în decriptarea esenței securității şi a legăturii cu globalizarea, ea continuă, şi la acest moment al evoluției omenirii, să demonstreze sinergia dintre acțiunea socialului – ca nivel de cunoştințe şi comportament bazat pe seturi de valori – şi resursele economice. *Globalizarea este o nouă etapă în istoria civilizației umane, în căutarea aceluiaşi echilibru între securitate şi riscuri*, mereu cu includerea contrariilor între bine şi rău, între lumina păcii şi întunericul conflictelor.

3.3.6.4.5. Între teoria şi practica securității

Analizele teoretice asupra securității sunt importante, dar în lumea în care trăim manualele deja scrise din domeniul socio-uman sunt oarecum caduce în fața evoluțiilor realității. Ele nu mai captează noua realitate din cauza abstractizărilor făcute pe alte reprezentări. Ele nu pot da soluții decât în sensul generalizării unor studii empirice, ale căror rezultate nu mai sunt valide sau aplicabile în prezent. Ceea ce împiedică o privire

obiectivă este specializarea la care s-a recurs, pentru profunzime, dar cu preţul începeţoşării viziunii de ansamblu, adică exact al interdependenţelor extinse ale globalizării. Despre care se tot vorbeşte, de altfel, şi din care se reţine numai ceea ce convine ca fiind gestionabil. Că este aşa o demonstrează comportamentul politicului faţă de securitate, modul în care o tratează şi cum înţelege să o apere. În prezent, vorbim despre contextul democraţiei de tip occidental, la care se raportează, cu mici excepţii, toate statele lumii şi despre un model de dezvoltare societal, bazat pe economia de piaţă, animată de iniţiativa privată şi de concurenţă. Ca în toate timpurile, între entitatea stat şi modelul economic – ambele reprezentate funcţional de fiinţe umane – există un raport de responsabilitate reciproc, numit **contractul social**. El este actul formal, de regulă sub forma unui program de guvernare validat de alegeri democratice, prin care cetăţenii acceptă să plătească pentru bunul public promis, respectiv securitatea cetăţeanului, iar politicienii să-şi respecte acest angajament.

Politicul clamează mereu că securitatea este un bun public, şi atunci preocuparea pentru a o asigura i-ar permite orice, adică să încalce orice. Este deja vizibilă, în esenţa aşa-numitului stat de drept, ducerea în derizoriu a libertăţilor indivizilor, limitarea sau condiţionarea drepturilor acestora din motive de securitate invocate în faţa noilor realităţi. Invocarea preeminenţei securităţii în politicile publice, indiferent de domeniu, are darul de a crea confuzie între cauze şi efecte, un lanţ de determinare obiectiv fiind înlocuit cu inocularea unui tabu, anume că numai statul poate şi trebuie să asigure securitatea cetăţeanului şi, ca urmare, din acest motiv, îi este permis orice, inclusiv depăşirea limitelor competenţelor sale.

În practică, propaganda pentru securitatea fizică, biologică a individului se îndepărtează tot mai mult de ceea ce ar trebui să fie un standard de viaţă la nivelul de civilizaţie care l-ar face pe

individ să înțeleagă sensul securității. S-a intrat deja într-un cerc vicios, în care, **uitând de determinismul economic, ca reper al unui confort de viață ca „valoare" civilizațională de apărat, reproducem doar cheltuieli pentru birocrația şi instrumentele care, se presupune, asigură securitatea.**

Economicul, ca o reflectare a stării de bunăstare a comunității-stat, prin care individul poate aspira la toate fructele civilizației, pare să devină tot mai irelevant, prin modul în care este proiectată apărarea securității din punct de vedere politic: scepticism şi populism. Aceeaşi irelevanță devine o povară pentru politic, prin antagonizarea şi iritarea socialului. Acesta simte lipsa de respect a politicului față de singurul producător autentic de securitate, individul, prin valoarea adăugată a muncii sale.

Thierry de Montbrial, personalitate puternică a geopoliticului european (văzut în nota leagănului de civilizație pe care Europa o reprezintă pentru omenire), ne încurajează în aceste ultime observații ale noastre. Domnia sa consideră că progresul societal colectiv este împlinirea în viață a fiecărui individ şi.... „*prin urmare, scopul major al progresului este demnitatea individului*" (text preluat din lucrarea sa *Jurnal românesc*, Editura Rao, 2012).

Istoria a demonstrat cu tărie că, din motive de securitate, demnitatea unui individ poate fi încălcată cu uşurință, dincolo de tăria unor angajamente politice interne şi externe față de cetățean, stabilite prin contractul social. Se uită însă că demnitatea colectivă se poate răzbuna.

Lecția de istorie este uitată tocmai din cauza confuziei la care am făcut deja referire: uităm regula naturală a determinismului economic asupra tuturor aspectelor vieții noastre. Chiar şi instinctele noastre naturale – de supraviețuire şi reproducere – nu au sens fără o bază economică. Insecuritatea, în toate formele ei, presupune instabilitate socială şi politică, determinată major şi

în ultimă instanță de standardul de viață. Acest lucru însemnă, conform opiniei economiştilor, venituri stabile pentru cetățean, solvabilitate continuă şi un cash-flow predictibil pentru companii, utilizarea eficientă a capitalului uman pentru o politică guvernamentală responsabilă față de om.

Este bine să reamintim şi unele definiții ale securității, date de politicieni ai altor timpuri, perfect valabile şi acum, în sensul în care pledăm. În memoriile sale, **Robert Mc. Namara,** de exemplu, afirma: „*Securitatea este dezvoltare şi fără dezvoltare nu poate exista securitate… Dezvoltarea înseamnă progrese în plan economic, social şi politic. Ea înseamnă un standard de viață rezonabil, iar ceea ce este rezonabil trebuie permanent redefinit în raport cu fiecare stadiu de dezvoltare*". Dar, cum securitatea economică se fundamentează pe valori (democrație şi economie de piață), să nu uităm definiția securității dată în anul 1952 de **Arnold Wolfers**, pionier şi lider al filozofiei politice: „*Securitatea, în sens obiectiv, înseamnă lipsa amenințărilor la adresa valorilor, iar în sens subiectiv, absența temerilor că respectivele valori vor fi atacate*".

Din acest punct de vedere, ştiința economică poate fi mai importantă decât cea a securității, aceasta din urmă având ca pledoarie finală o continuă escaladare a cheltuirii de resurse. „Fiecare stat are atâta securitate, câtă îşi poate cumpăra!", se afrima într-un eseu pe tema dată[6]. Este tot mai clar că securitatea economică este, de fapt, chiar securitate națională, iar această legătură explică succesul sau eşecul politicului care gestionează obligațiile statului. În spiritul ei, în timp ce problematica de ansamblu a securității globale escaladează, competențele guvernelor politice de a asigura securitatea economică, respectiv o creştere economică fluidă, în standardele de sustenabilitate, sunt în descreştere masivă. O fi vorba chiar despre o schimbare de

[6] Valeriu Ioan-Franc şi Andrei Marius Diamescu, *op. cit*.

paradigmă sau, mai degrabă, am ajuns într-o fundătură a modului de promovare a politicului în societate? Întrebarea este pertinentă dacă avem în vedere că Raportul anual asupra Riscurilor Globale enumeră, în ordinea importanței, pe locul 1 şi 2, **vulnerabilități şi riscuri economice legate de inegalitatea masivă între venituri şi datoria publică imensă** şi, mult mai departe, după efectul gazelor de seră, terorismul, războiul hibrid ş.a.

3.3.6.4.6. Documente recente dedicate securității globale

Din noianul documentelor dedicate securității, trei atrag atenția în mod special: unul este elaborat de Uniunea Europeană şi prefațat de Federica Mogherini, Înaltul Reprezentant al Uniunii pentru Afaceri Externe şi Politica de Securitate; al doilea aparține politologului Zbigniew Brzeziński; al treilea este recentul Document de reflecție privind viitorul apărării europene, elaborat de Comisia Europeană. Aceste documente reflectă preocupări de interes major şi pentru România atât din punctul de vedere al implicării de răspuns ca stat membru al UE, cât şi ca inspirație față de mişcările geopolitice ale actorilor globali.

Mogherini spune că Uniunea face parte din grupul G-3 din punctul de vedere al puterii economice. Existența îi este pusă la îndoială în fața instabilității sale interne (accentuată de Brexit) şi externe (aflarea Uniunii într-un spațiu extins nesigur). Brezinski vorbeşte despre necesitatea unei realinieri a puterilor globale, întrucât era dominării globale de către o singură putere a devenit neacceptabilă. În ambele puncte de vedere citate, numitorul comun – fie pentru o strategie/viziune, fie pentru o poziționare sau acțiune comună – este existența resurselor generate de puterile globale, spre a-şi putea juca rolul determinant în globalizare.

Documentul strategic al Uniunii, intitulat „*O viziune împărtăşită, o acțiune comună, pentru o Europă puternică*" ("Shared Vision,

Common Action: A Stonger Europe", în *European Union Global Strategy*, 2016), deplânge, în înțelegerea noastră, faptul că Uniunea, ca prim partener comercial şi investitor pentru aproape toate țările lumii, care investeşte cel mai mult în cooperarea pentru dezvoltare, nu-şi foloseşte potențialul la nivelul responsabilității unui actor major în lumea globalizată. Responsabilizarea sa are nevoie, de acum încolo, de o strategie pentru o Europă mai puternică, chiar în vreme de criză şi dincolo de granițele acesteia.

Aplicarea principiilor pentru o strategie globală a Uniunii face recurs la necesitatea ca „*Uniunea să crească nivelul de prosperitate a cetățenilor ei*", ceea ce înseamnă promovarea creşterii economice, crearea de locuri de muncă, soluții la inegalități şi inechitate, un mediu sigur şi sănătos. Aceste considerente sunt primele care atrag responsabilitatea socialului pentru securitate. În prezent, prin strategia de securitate amintită, se are în vedere doar să se răspundă „*scopurilor unei dezvoltări sustenabile mondiale*". O Uniune prosperă înseamnă, însă, un sistem economic internațional deschis şi un acces sustenabil/permanent la bunurile comune ale globalizării: creştere economică, mobilitate şi progres tehnologic. Ca urmare, Uniunea doreşte o ordine globală bazată pe reguli, având ca principiu multilateralismul, capabil să asigure bunuri publice globale şi să contribuie la o lume a păcii sustenabile. Devine clară o nouă idee, şi anume că *prosperitatea*, ca rezultat al economicului, *nu poate avea sens fără securitate*.

În cadrul mesajelor mai recente care argumentează necesitatea trecerii la o nouă ordine internațională, atrage atenția documentul lui Zbigniew Brzeziński intitulat „Toward a Global Realignment" apărut în publicația *The American Interest*, 2016. O nouă ordine presupune un tip de destructurare a celei existente, în condițiile încetării dominației globale de către o singură putere, urmată de o restructurare determinată de cinci realități care ne vorbesc despre o „*redistribuire în curs a puterii politice globale şi a*

trezirii violente a politicii în Orientul Mijlociu". Realități care, spune Brezinski, semnalează necesitatea unei noi realinieri globale, evident translatată şi asupra evoluției economiilor țărilor şi piețelor. Cele cinci realități se referă mai întâi la statele care aspiră la repoziționări de putere prin **potențialul lor economic actual şi cel emergent** (SUA, China, India şi Rusia), apoi la UE, aşteptată încă să devină actor global autentic. La acestea se adaugă evenimentul, bulversant şi încă necalmat, reprezentat de Primăvara Arabă, cu consecințele sale extinse din nordul Africii spre Orientul Mijlociu.

Luate pe rând, patru din cele cinci realități relevă implicări şi efecte posibile în realinierea aşteptată, în opinia noastră fiind vorba despre *calea spre un nou echilibru global, într-o lume multipolară cu responsabilități împărțite*. **SUA** rămân cea mai puternică **forță economică**, politică şi militară, chiar dacă schimbările în balanța puterilor globale este în curs de desfăşurare. Evoluția SUA, în opinia autorului, este dinspre o putere imperială globală, spre o putere doar globală, dar, deocamdată, cea mai relevantă.

Rusia este în etapa ultimelor convulsii ale involuției sale imperiale, probabil de la Petru cel Mare încoace, cu efecte economice dezastruoase, după cum afirmă Brezinski. Deşi trece printr-un proces dureros (cel al încercării resuscitării unei mândrii naționale printr-un melanj de democrație cu dictatură), o conducere înțeleaptă ar putea duce Rusia spre un stat-națiune lider european. Dar, până atunci, Rusia are de rezolvat probleme complicate cu foştii „subiecți" ai imperiului (URSS), mai ales Ucraina, Belarus, Georgia şi islamicii din sud-vest, la care trebuie adăugate reverberațiile cu statele baltice.

China este, fără îndoială, un stat în creştere continuă, dincolo de greutățile economice actuale. Se conturează tot mai mult ca un egal sau poate un rival al SUA. Pentru viitorul apropiat încă nu reprezintă un challenger real pentru SUA, chiar

dacă preocupările pentru a deveni o putere militară în zonă sunt tot mai vizibile şi alarmante, inclusiv pentru vecini, în special Japonia şi Coreea de Sud. Cheltuielile cu dezvoltarea flotei sale militare nu ajung pentru ceea ce s-ar crede, respectiv că această țară este deja o putere maritimă militară.

Europa, în sensul UE, din cauza problemelor multiple cu care se confruntă, nu este şi nu pare, din păcate, în opinia lui Brezinski, să devină în viitorul apropiat o putere globală. Ea poate juca, însă, un rol constructiv în preluarea rolului de gestionare a amenințărilor transnaționale, tocmai prin calitățile sale politice şi culturale (în sensul de valori împărtăşite), compatibile cu interesele SUA în Orientul Mijlociu.

Întrucât nu se poate vorbi despre o convergență în înțelegerile actorilor globali, trebuie ca unul dintre ei să se implice, chiar în baza unei agende prestabilite, cu cei în cauză. Scopul ar trebui să fie ca realinierea puterilor globale existente şi emergente, să ducă spre o lume mai puțin agitată geopolitic, **orientată spre problemele umanitare, adică securitatea economică pentru o lume prosperă.**

Documentul de reflecție privind viitorul apărării europene, elaborat de Comisia Europeană, este un inventar al principalelor tendințe şi provocări menite să creioneze viitorul securității şi apărării UE. Statele membre au de ales din trei scenarii diferite pentru trecerea către **o uniune a securității şi apărării.** Opțiunile vor reflecta „nivelurile de ambiții" ale statelor membre de a se implica practic în comun, în activități în materie de securitate şi apărare. Autonomia strategică, la care aspiră UE în domeniu, este cerută de cetățenii europeni şi este asigurată de aceştia prin propria muncă.

Este adevărat că obiectivul noii Uniuni necesită o cooperare mai strânsă a statelor membre în cadrul Uniunii Europene, mai

ales în domeniul apărării, cu garanția respectării depline a drepturilor şi responsabilităților constituționale ale fiecărei țări, iar „*cooperarea sistematică şi integrarea treptată în domeniul apărării vor contribui la menținerea suveranității lor naționale*". O uniune a securității, ne spune documentul citat, trebuie să asigure „*o aliniere a culturilor strategice, precum şi o înțelegere comună a amenințărilor şi a răspunsurilor corespunzătoare*". Fapt benefic pentru România, măcar prin prisma eliminării limitelor de tratare conceptuală a securității pe plan intern şi a unei majore compatibilizări în abordările interne, pe măsura angajamentelor ei comunitare.

Păcatul documentului constă, probabil, în concentrarea sau accentul lui pe lărgirea sferei şi sporirea eficienței cheltuielilor pentru apărare, demers realizat în parte de România prin mărirea ponderii cheltuielilor militare la 2% din PIB. Noutatea stă în posibila realizarea a unui Fond european de apărare, care să „eficientizeze cheltuielile şi să îmbunătățească raportul calitate-preț", cu eliminarea suprapunerilor care afectează interoperabilitatea echipamentelor. Opțiunea, ca să o numim aşa, sună mai mult a ingerință în decizii naționale ori a transfer de suveranitate, în condițiile în care reechilibrarea UE ar fi trebuit să țină cont de stadiul integrării politice, pentru a fi posibile propunerile menționate.

Cele trei scenarii, (a) *cooperare în materie de securitate şi apărare*, (b) *securitate şi apărare partajate*, (c) *securitatea şi apărarea comune*, „**etape progresive în aceeaşi direcție**", vorbesc şi despre o piață unică de apărare, ceea ce presupune o cooperare economică şi politică pe măsură. Din păcate, nerealizată în domenii deja funcționale, cum este uniunea economică şi monetară, prin care ar trebui să fie asigurate fluid resursele necesare apărării. Se încearcă, aşadar, prin documentul de reflecție, orientarea din nou spre un viitor frumos, fără a rezolva prezentul, crearea de uniuni devenind, parcă, panaceu la toate noile provocări la care este supusă Uniunea.

Să nu uităm că, după ani mulți, uniunea bancară nu este definitivată, cauza fiind tot un fond de rezoluție bancară, considerat necesar dar lipsit de voința politică în realizarea lui. Discernem printre cauze limitele în resursele economice şi ajungem la aceeaşi problemă, aceea a preeminenței economicului în decizia politică a oricărei opțiuni pentru asigurarea securității şi apărării comunitare. Finalitatea opțiunilor fiind aceeaşi, hotărâtoare va fi „ambiția" de a fi create resursele pentru a fi asumate responsabilitățile de securitate şi apărare într-o uniune de gen.

În opinia noastră, o escaladare a cheltuielilor de securitate dincolo de sustenabilitatea resurselor de finanțare a acestora, cu repoziționarea, şi a unora şi a altora, în echilibre de putere cât mai înalte, nu ar face decât să distrugă determinismul normal dintre economic şi securitate, adică tocmai respectul politicului față de demnitatea umană. Secolul XX relevă suprasolicitări economice pentru două războaie mondiale, îndreptate împotriva semenilor de nişte minți care nu au reprezentat specia.

Filozofic vorbind, refacerea după carnagii a început mereu cu „a avea măcar o pâine" (vezi rezolvarea crizei alimentare europene prin crearea Comisiilor Economice Europene). Abordarea securității europene în fața provocărilor actuale ar trebui să iasă din cercul vicios posibil a fi descris în următoarea manieră: „*având pâinea, am trecut să avem arme, ca nu cumva să ne ia cineva pâinea, dar până să ne-o ia altcineva, armele ne-au luat pâinea*".

Globalizarea arată, printre fațetele ei întunecate, inegalitatea veniturilor dintre țări şi în interiorul țărilor (vezi studii FMI). Reprezentarea esențială a distribuirii rezultatelor economicului pentru standardul de viață duce omenirea spre piramida insecurității totale. Despre ce securitate putem vorbi atunci când o pondere din ce mai mică din populație (1%) devine din ce mai bogată (98% din avuția globală), iar numărul celor aflați deja la cele mai joase niveluri a veniturilor tot creşte?

Dacă securitatea economică este securitatea națională, atunci, pentru viitor, spune Joseph E. Stiglitz, **regulile economiei trebuie rescrise.** În primul rând, pentru ca de creşterea economică să beneficieze toți cetățenii doritori de securitate. Lecția civilizației pentru toți, uitată la acest nivel al cunoştințelor şi tehnologiei, va implica riscuri considerabile, pentru care politicienii vor deconta. Divizarea societăților şi subminarea democrației duc la slăbirea economiilor şi lipsirea cetățenilor de securitatea vieții cotidiene. Până la garanția securității naționale, trebuie să se asigure decența vieții indivizilor, ca semn al respectului politicului față de ei şi garantarea demnității umane.

„Ține minte că eşti om!" era formula prin care romanii le atrăgeau atenția conducătorilor să acorde semenilor lor considerația cuvenită. Acest îndemn ar trebui să anime şi astăzi orice demers pentru securitate.

3.4. România şi adoptarea euro

„Sometimes there is no next time, no time-outs, no second chances. Sometimes it's now or never".

Alan Bennett

Considerăm că România a erodat deja mult din credibilitatea unui demers extrem de serios la care s-a angajat, cu o voință tare, atunci când a semnat tratatul de aderare la UE: adoptarea monedei unice. Chiar dacă, pentru acest proiect național al României – parte a proiectului ei european – ne bucurăm de o derogare temporară, constatăm cu uimire şi mâhnire că, după zece ani de la aderare, preocupările pentru o abordare serioasă, în sens pragmatic, a unui obiectiv pe cale să desăvârşească integrarea noastră europeană, întârzie dincolo de oportunitate.

Credem, de asemenea, că am consumat mult prea multe eforturi în afara unui cadru instituțional axat pe pregătirea adoptării monedei unice, pentru a concluziona neputința de a duce acest proiect național spre o realizare pragmatică. Nu problemele teoretice ne împiedică să vedem calea şi punctul final ale unui astfel de proiect, ci faptul că el nu a figurat negru pe alb pe un document pregătitor oficial, care să-i dea o abordare serioasă din punctul de vedere al unor politici publice dedicate.

Considerăm că este foarte uşor să contabilizăm presupusele deficiențe pentru o pregătire serioasă a economiei naționale, când niciun program politic de guvernare nu a avut ca obiectiv explicit o dinamică a unei convergențe reale (să înțelegem reforme structurale), spre o structură care să facă sustenabilă circulația euro şi pe teritoriul României. În schimb, în cercuri ştiințifice (unele măcar presupuse), cercuri de afaceri şi cercuri de interese au fost dezbateri despre cum nu ar trebui să gândim în legătură cu adoptarea euro, fără să se pună ceva în loc, ca să nu spunem că, de fapt, s-a încercat chiar îndepărtarea de acest obiectiv, inclusiv prin contestarea angajamentului politic asupra faptului că respectivul lucru trebuie să se întâmple cândva.

Uniunea Europeană nu s-a speriat la ideea de a pune „căruța înaintea cailor", tocmai din motivul pragmatic al viziunii proiectului integrării într-un anumit context istoric: o posibilă uniune politică are nevoie de un instrument pentru a fi realizată. Când uniunea monetară era încununarea unei uniuni politice în sens de statalitate, noi am fost tentați să ne blocăm în tradiția istorică, dar şi în „tradiția" întârzierilor în „livrarea" a ceva necesar în propriul interes național. Criza financiară, criza Zonei Euro şi chiar criza euro ne-au alimentat această neîncredere, chiar şi atunci când înțelepți ai Uniunii au declarat, dintr-o convingere greu înțeleasă de teoreticienii noştri, că, dacă „euro va cădea, va cădea Uniunea".

Se impune întrebarea: De ce nu a fost înțeles acest strigăt sau, măcar, ordinea lucrurilor pe care le-a conținut (şi nu este numai cazul nostru!), când tot noi ştim că, şi atunci când un stat dispare, ceea ce rămâne este banca sa centrală şi tezaurul ei, inclusiv moneda, înainte de destrămarea ireversibilă a unei statalități? Realitatea cruntă a momentului crizei euro, poate şi din cauza imperfecțiunii tehnice a proiectului euro, a impus salvarea cu prioritate a monedei unice, pentru a nu pierde tot proiectul integrării europene.

În toamna anului 2017 (vineri 8 septembrie), la peste 10 ani de la declanşarea crizei financiare, Clemens Fuest, directorul Institutului de Studii Economice IFO, repetă practic acelaşi mesaj într-un interviu dat ziarului Passauer Neue Presse, citat de Reuters, evident într-un alt context. Suntem avertizați că **ne putem întoarce la criza euro**, dacă banca centrală europeană emitentă nu iese din politica dobânzii de politică monetară negativă: „The longer this continues, the more painful it will be when the money dries up... It's time to start the exit process.... That is why it should be expected that the crisis will return in the next recession." Acest lucru va da peste cap întreaga creştere economică a Zonei Euro, cea care face să existe euro. Şi, de aici, consecințele. În aceeaşi zi, cel mai critic personaj al politicii monetare de relaxare cantitativă a BCE, Jens Weidmann, preşedintele Bundesbank, spunea despre o altă oportunitate, cea prin care BCE „să se îngrijească să nu piardă momentul prielnic al schimbării conduitei sale monetare".

Am fost şi suntem martori doar ai unor declarații politice, exerciții teoretice confuze şi contradictorii în plan public, toate conducând la concluzia că, şi în acest domeniu al integrării europene, nu suntem capabili decât de discontinuități de abordare şi slabe coerențe de continuitate. Ceea ce surprinde este

discrepanța dintre efortul deosebit depus pentru aderarea la UE, când s-a sesizat că se poate „pierde trenul", în comparație cu liniştea care a urmat pentru a împlini proiectul politic al României, stat membru al Uniunii Europene.

Liniştea la care facem referire trebuie înțeleasă strict **prin abordarea adoptării euro în sens de pregătire explicită, formală, instituțională şi politică,** ca proiect cu conotații naționale multiple şi în interes național. Puțin s-a făcut din toate, de regulă în mod separat, timid şi în aceeaşi notă de amânare a lucrurilor serioase pentru mai târziu. Atitudinea de a „aştepta şi vedea" domină la noi şi acum în perceperea a ceea ce se întâmplă în exterior, unde totul se derulează cu altă viteză. Mai mult, România este parte a ceea ce se întâmplă, iar a aştepta şi a vedea ca şi când „eşti în afară", seamănă foarte mult cu „a-ți tăia craca de sub picioare".

Să fim în Uniunea Europeană şi să aşteptăm să vedem ce se întâmplă cu ea este ceva mai mult decât un comportament cinic, dacă tot clamăm că Uniunea este viitorul României, că este opțiunea fundamentală pentru destinul României. Despre teza nepregătirii noastre am mai vorbit, dar revenim asupra acestui aspect cu repetarea unei precizări capitale: **convergența reală nu era şi nu este o problemă strict legată de formalizarea integrării noastre europene, ci de aspirația de a moderniza România în interesul cetățenilor ei, integrarea fiind un vehicul menit să-i asigure standarde europene**.

Adoptarea euro însemna, în aceşti zece ani de la aderare, reforme structurale profunde, care să permită exact ceea ce azi se consideră o piedică, respectiv nerealizarea convergenței structurale reale. Se pare că am reuşit, prin politici publice, să adâncim divergența structurală, chiar dacă media convergenței este mai bună. În niciun caz nu se punea problema de a face o convergență 100%. Dar, dacă în ceea ce priveşte PIB/loc. sunt de remarcat

progrese ale mediei naționale față de PIB/loc. la nivelul UE, în alte zone de infrastructură, de natură să consolideze acest avans, „progresele" denotă disparități regionale considerabile. Există poli de dezvoltare, dar lipsa reformelor structurale consecvente nu face posibilă coagularea acestor progrese în zone extinse şi cu avansuri în structura de indicatori, care să demonstreze o dinamică sustenabilă a convergenței reale.

În această manieră, oricâtă dreptate ar avea orice comentator, în sens de bine sau de rău, păcatul imens este cel de a cădea în absolutismul matematicii, care, dincolo de orice perfecțiune obiectivă, nu se va putea niciodată mula pe ceea ce este comportamentul uman, care se manifestă în orice societate. Ca economişti, două lucruri ne sunt clare: primul, cifrele după care vrem să ne exprimăm asupra convergențelor de orice fel sunt simple convenții, intervenite între oameni, respectiv metodologii oficializate, prin care un act de guvernare se doreşte a le fi îmbunătățit față de un reper fixat şi măsurat la o anumită dată (statistic, vorbim de „bază"); al doilea, orice model econometric (frumoasă asociere de noțiuni!), de fapt matematic, oricât de complex ar fi, nu ar putea încorpora toate variabilele aflate în interacțiune.

Ca urmare, putem accepta la limită că folosim matematica (prin toate formele ei aduse în fenomenologia economică – cum sunt statistica, econometria etc. –, fenomenologie care este practic una socială) ca instrument ajutător în guvernare, dar nu putem omite faptul că actul de guvernare este mai degrabă emoțional, se adresează emoțiilor actorilor care îl aplică şi are o mare doză de intuiție, legată exclusiv de reacția emotivă a socialului. Euro, ca şi leul, este un proiect cu conotații politice, o ficțiune politică, îmbogățită cu funcționalități pragmatice multiple, pe care nu vrem să le vedem decât în mod îngust, simplist, în lumina unor teoretizări de optimalitate, ele însele efemere față de realitățile în derulare.

Ajungem, astfel, la ceea ce mişcă, în final, toate procesele societale: **voința politică,** respectiv o imagine a „sferei de activitate social-istorică, ce cuprinde relațiile, orientările şi manifestările care apar între partide, între categorii şi grupuri sociale, ..., în legătură cu promovarea intereselor lor" (DEX)[7]. Şi, de aici încolo, conştientizăm distincția majoră dintre un proiect ingineresc, în cel mai larg sens, şi unul politic, chiar în condițiile în care proiectul ingineresc este şi el tot expresia unei voințe politice.

Esența demersului adoptării euro, recunoscută de cei mai înflăcărați negativişti ca fiind un proiect politic în desfăşurare, chiar cu sincope, constă în existența aspirației spre perfecționarea lui. Disecarea sa pro şi contra nu poate pleca decât de la natura lui politică, euro fiind, el însuşi, rezultatul unei voințe politice, dar şi, în aceeaşi măsură, o realitate a zilelor noastre. Ce facem cu această realitate, când logica teoriei, dar şi cea a rațiunii umane, ne spun că o piață unificatoare de state are nevoie şi de monedă unică?

Ca proiect politic, **euro a fost o investiție complexă, cu costuri inițiale multiple şi mari** până la realizarea lui fizică (monedă în circulație, bancă emitentă, mandat de stabilitate a prețurilor), punerea lui în circulație şi susținerea cursului său față de vicisitudinile mediului complex cu care se confruntă (renunțarea la politica monetară națională, renunțarea la monedele naționale, o politică monetară unică, adâncirea dezavantajelor politicii monetare unice în lipsa pilonului fiscal etc.). Euro nu putea fi gândit fără beneficii, iar acestea – împreună cu costurile – nu pot fi reduse la o simplă matematică de care mulți încearcă să facă uz. Recuperarea „investiției" inițiale pentru moneda unică

---

[7] Dicționarul Explicativ al Limbii Române, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 1998, Ediție Revăzută şi Adăugită, Academia Română şi Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti".

era însăşi desăvârşirea proiectului european, un proces în care România este angajată ca stat membru, iar opțiunea de a-şi desăvârşi propriul ei proiect european, de stat membru, nu poate fi legată nici de costuri-beneficii determinate matematic, nici de „să aşteptăm şi să vedem", ca şi când suntem în afara UE.

Esența şi sensul opțiunii adoptării euro trebuie legate de capacitatea acestei monede unice de a ne rezolva interese naționale acute, interese care au nevoie de o permanentă determinare. Contextul actual al acestei determinări este apartenența României la comunitatea euro-atlantică. Considerăm că scenariul cel mai bun – dincolo de a ne plânge că nu suntem (încă) la masa deciziilor continentale – este de a fi împreună în cadrul Uniunii şi a face mai mult împreună. Euro este instrumentul şi vehiculul care pot/poate da viață acestui scenariu, bun pentru România. Pentru a ne exprima asupra formei şi conținutului lui, sfârşitul anului 2017 va fi fost capital, atât prin prisma poziționării politice credibile a României, cât şi în raport cu cele cinci documente de desluşire a viitorului Uniunii, în care trebuie să investim încredere.

În desluşirea propriului nostru destin, în aceste vremuri, foarte elocvent este un citat din scrierile profesorului Andrei Marga: „*Unii au vrut, cu toată ființa, o lume diferită şi au creat America. Unii şi-au scos energic țara din ruină şi au dat Germania postbelică. Unii au dorit inflexibil să conteze, iar China a căpătat pondere mondială. Unii au aspirat la libertate şi prosperitate şi le au, Polonia dând tonul. Unii vor să iasă din rutina «corectitudinii politice» a epocii şi vor ieşi... Trăim, desigur, într-o lume a interacțiunilor, dar de aici nu rezultă că eşti dispensat de organizarea propriei vieți. Răspunderea ei, în condiții de disponibilitate la argumentare, îți revine inexorabil*." (Andrei Marga, „Mulțumirea cu puțin şi statul pe loc", Cotidianul, sept. 2017). Acesta este şi crezul nostru cu privire la necesitatea acută de a se ieşi din tiparele perdante (chiar cele

tradiționale sau confirmate, ca fiind bune, de o experiență în prezent depăşită), atunci când trebuie să decidem asupra adoptării monedei euro.

Decizia adoptării euro de către România este urgentată de un context european şi internațional extrem de fluid, la cumpăna dintre apusul unei ordini internaționale şi naşterea alteia. Vorbim despre un context geopolitic continental şi global, la care prima decizie a României este de implicare. Trebuie să avem în vedere însă şi fereastra de oportunitate la care fac referire mulți şi care poate fi mai degrabă valorificată, în loc de a fi pierdută. *Implicarea nu poate fi decât rezultatul unei decizii politice, fundamentate pe un bilanț cuprinzător de avantaje, beneficii şi costuri,* aşezate într-un parcurs de timp predictibil şi cu bătaie lungă. Acest lucru înseamnă *a avea o viziune pe termen lung*.

Decizia politică trebuie dublată de *voința politică a asumării unor demersuri credibile, cu costuri suportabile.* Decizia politică acceptată de parteneri trebuie să devină o acțiune conjugată pentru binele României şi al Uniunii, parte şi întreg. Viziunea nu mai poate fi „de moment", ci bazată pe o conjunctură propice. Acest lucru înseamnă concentrarea eforturilor pe o foaie de parcurs negociată, deopotrivă, la intern şi extern. A revendica lipsa unei strategii bazate pe o viziune proprie pare să fie prea târziu față de oportunitate. Există o ofertă de viziune din partea Uniunii, presupusă a fi bine argumentată de birocrația de la Bruxelles şi asumată de Comisie, cu documente de analiză şi alegere.

Nu poți fi în casă şi, în acelaşi timp, să priveşti din afară dacă edificiul se surpă sau nu, pentru a decide dacă îți mai schimbi mobila ca să nu pierzi banii plătiți pentru ea. România are nevoie mai mult ca oricând de verticalitate în atitudinea politică proprie, pentru propriul ei destin euro-atlantic. Am argumentat, credem, până acum, nevoia unei schimbări de

atitudine. Această schimbare înseamnă o modificare în paradigma de abordare a viitorului României, în corelație cu evoluția globalizării, a rezultatelor acesteia şi a modului în care mulți alți actori deja încearcă o adaptare în propriul folos, utilizând cele mai propice pârghii. România o are pe cea a integrării euro-atlantice, care trebuie folosită în toată complexitatea ei, iar *adoptarea euro pentru România este una dintre verigile sau ancorele lipsă în eşafodajul integrării sale europene, care nu mai poate fi evitată acum, din cauza a fel de fel de temeri şi angoase, „inspirate" de propriile noastre neputințe*. Dacă rămânem în această atitudine, de expectativă, trebuie să revenim la începuturi, când, alegând integrarea europeană, nu ne-a fost teamă să spunem că vom avea o economie de piață rezilientă la competiția europeană, sub umbrela unui stat de drept autentic.

3.4.1. Mesajul politic[8]

Un mesaj politic de adoptare a monedei unice este necesar prin semnificațiile şi interpretarea acestuia în plan național şi de către parteneri. Aşa cum menționam, el a fost formulat deja de două ori, cu date fixe, dar nu a avut reverberații într-un plan național oficializat/instituționalizat de trecere la euro şi, mai ales, de o acțiune guvernamentală explicită, care să conducă la realizarea criteriilor de adoptare. Chiar dacă au fost date de la cel mai înalt nivel (Preşedintele României), credibilitatea mesajelor

[8] În paginile ce urmează, se produce o sinteză bine închegată, a unor abordări, încă recente, ale temei puse în discuție, aşa cum au fost ele formulate în studiile noastre anterioare, atât la Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu", la Institutul de Economie Mondială al Academiei Române, cât şi în cele ale Centrului de Cercetări Financiare şi Monetare „Victor Slăvescu", din structura aceluiaşi institut academic.

despre care vorbim nu a urmat formalizarea necesară de a fi luate în serios de Comisia Europeană şi BCE.

În anul 2014, practic, cu un an înainte de prima etapă preconizată pentru adoptarea euro de către România, a fost schițată configurarea unui nou consens politic – instituțional, comun Preşedinției şi Guvernului – privind aderarea la Zona Euro, noua dată-țintă fiind stabilită pentru anul 2019. Pentru un astfel de obiectiv, considerat, din multe puncte de vedere, esențial pentru continuitatea unei convergențe de principiu în actul de guvernare pe termen mediu şi lung, necesitatea unei decizii politice şi comunicarea acesteia atât în plan intern, cât şi cel extern, este mai mult decât un punct de plecare.

Inițierea unui proces de adoptare a monedei unice a avut loc odată cu semnarea Tratatului de aderare a României la Uniunea Europeană (aprilie 2005), această construcție integraționistă cuprinzând în mod obligatoriu şi apartenența la Uniunea Monetară şi Economică. Derogarea obținută de România nu se referă la acest obiectiv, ci la data desăvârşirii lui din punctul de vedere al unui stat membru, respectiv, atunci când statul candidat este pregătit pentru pasul trecerii la euro, iar Comisia Europeană şi Banca Centrală Europeană validează această pregătire prin prisma criteriilor de convergență.

Ca urmare, obiectivul unei țări – stat membru al UE– de a deveni membru al Zonei Euro – este un act înscris deja în parcursul integrării, aşa cum este definit prin tratatele de funcționare a UE. Decizia politică de a stabili o dată-țintă pentru acest obiectiv defineşte, de fapt, momentul în care începe o concentrare bine direcționată a ansamblului guvernanței naționale – politice, economice, de securitate şi sociale – de consolidare credibilă a tuturor acelor indicatori, mai ales economici, care pot asigura circulația monedei euro şi în România de o manieră sustenabilă, iar economia României să poată manifesta reziliență (rezistență la competiție) la politica monetară a BCE, atribut cedat

de banca centrală națională odată cu renunțarea la moneda proprie.

Decizia politică privind data de adoptare a euro confirmă continuitatea unei decizii politice de fond, consensualizată în 1995 (prin exercițiul/strategia Snagov) şi revalidată prin Strategia de dezvoltare a României pe termen mediu şi lung, din anul 2000[9] (Isărescu-Prodi), aceasta din urmă devenind baza negocierilor de aderare la UE în 2007. De asemenea, decizia politică consensualizată din anul 1995 este parte a unei decizii politice mult mai largi şi, mai ales de forță, la nivel continental, care a pus bazele proiectului Europei unite şi materializarea lui în construcția instituționalizată a UE şi procesul de integrare europeană.

Achiesarea României la o decizie politică a părinților fondatori ai actualei Uniuni Europene – susținută de o voință politică puternică, validată juridic prin Tratatul de la Roma (1958) şi următoarele, până la Tratatul de Funcționare a UE –, printr-o decizie politică națională, are două aspecte de continuitate, practic irevocabile: (1) contribuția României la extinderea, lărgirea şi aprofundarea proiectului Europei Unite; (2) efortul național, din calitatea de stat membru al UE, pentru integrare deplină prin adoptarea monedei unice.

Prin prisma celui de-al doilea aspect, derogarea juridică obținută de România, fără termen de expirare, nu poate fi interpretată ca fiind permanentă (spre deosebire de cazurile exprese şi explicite ale Marii Britanii şi Danemarcei, dar posibil a fi modificate) şi, ca urmare, „obligația" adoptării euro nu poate fi contestată din motive economice sau considerente politice *ex-post* semnării tratatului de aderare, interpretate ca dezavantaje sau, eventual, costuri de oportunitate ridicate. Doar alegerea

[9] Documente de planificare strategică realizate, cu importantă contribuție academică, sub coordonarea acad. Tudorel Postolache.

momentului este dreptul statului membru, fără ca acesta să fie exercitat *sine die*.

Trebuie menționat, de la început, că această precizare de interpretare a derogării este necesară, în contextul în care, în unele dezbateri publice, se manifestă (încă, şi parcă tot mai mult) o tendință de a trimite în derizoriu ideea adoptării euro. Insistențele asupra dezavantajelor şi/sau popularitatea în scădere a monedei euro denotă şi neînțelegerea dimensiunii politice – încă de actualitate perenă –, a obiectivului creării Zonei Euro pentru Uniunea Europeană, dar şi pentru România ca stat membru al UE. Susținerea funcționării acesteia, în condițiile în care principiile unei zone valutare optime au fost îndeplinite doar parțial necesită, repetăm, o *mare doză de fermă voință politică*.

De altfel, lipsa pilonului fiscal de susținere a monedei unice a fost înlocuită cu voința politică fermă de cooperare în observarea deficitelor bugetare naționale, respectiv *a disciplinei liber consimțite a executivelor în politicile lor fiscal-bugetare naționale*, ale cărei reguli au fost consemnate în Pactul de Stabilitate şi Creştere, şi nu într-o uniune fiscală.

Pe acest considerent, trecerea la euro pentru România înseamnă, în primul rând, un proiect politic cuprinzător, care trebuie dus până la capăt, respectiv până la *uniunea politică*, prin realizarea în prealabil a *uniunii fiscale*. Or, aceste etape au nevoie de resuscitări permanente ale voinței politice la nivelul de ansamblu al UE – şi, individual, al tuturor țărilor membre –, atunci când condițiile vor fi întrunite. În context, România, ca stat membru al UE, trebuie să răspundă deocamdată integrării în UEM prin adoptarea euro, iar din acest punct de vedere, dar mai ales al perspectivei uniunii politice, adoptarea euro este o obligație ce trebuie îndeplinită. „Plusul" derogării este strict legat de îndeplinirea unor condiții, şi nu o alternativă de a fi sau nu în

Zona Euro. A asigura completitudinea Zonei Euro, care înseamnă ca, în final, toate statele membre ale UE să folosească moneda unică, este un drum cu sens unic, atât timp cât proiectul Europei Unite rămâne pe făgaşul lui vizionar, conceptual. Însăşi rămânerea lui pe direcția stabilită înseamnă angajamentul politic al fiecărui stat membru de respectare şi participare la zidirea acestuia, mai ales din interiorul lui.

„Tehnologia" funcționării euro porneşte de la premisa că euro este un proiect politic, iar „devansarea" realizării lui, în ciuda considerentelor tradiționale că moneda a reflectat, consemnat şi întărit uniunea politică a unui teritoriu, denotă că pârghia politică poate fi un vehicul, şi nu un scop în sine, pentru cele mai ambițioase proiecte, cum este cel al uniunii politice (europene).

Din această perspectivă, credibilitatea încetării beneficiului derogării înseamnă, tehnic, îndeplinirea criteriilor nominale, juridice şi reale, asupra cărora vom reveni. Decizia politică de plasare în timp a obiectivului adoptării euro înseamnă politici de îndeplinire a criteriilor în spațiul de timp rămas, şi nu aşteptarea pentru ca ele să se îndeplinească inerțial, de la sine, şi în pasul unui demers politic neangajant. Evident este faptul că decizia înseamnă responsabilizarea politică a celor care susțin demersul şi parcursul fizic pentru îndeplinirea criteriilor, mai ales la nivel sustenabil.

Manualul tehnic de îndeplinire a criteriilor trebuie aplicat activ pentru un scop şi/sau obiectiv plasat într-un timp rezonabil. Criteriile sunt îndeplinite prin politicile responsabile active, disciplinate, chiar inovative, şi nu prin divinizarea manualelor de economie, spre care îşi îndreaptă atenția cei care văd în euro doar un proiect tehnic, de matematică monetară. Din păcate, consemnarea primilor 10 ani de existență a monedei euro, prilej pentru a rememora faptic, şi nu ipotetic, avantajele creării sale (creşterea

economică, funcționarea pieței unice, reducerea unor riscuri şi costuri, transformarea în monedă de rezervă, captarea unui important segment al comerțului internațional, dezvoltarea FOREX internațional şi a pieței de capital etc.), a corespuns cu declanşarea crizei economice, ca efect al crizei financiare. Acuitatea recesiunii în țările Uniunii Europene a condus la perceperea şi necesitatea separării între criza euro şi criza Zonei Euro, ca şi semnificația fiecăreia dintre acestea, cu reflectarea lor în mentalul colectiv, al cetățenilor europeni.

Pentru criza euro şi criza Zonei Euro s-au parcurs analize complete. La acest moment trebuie menționat că – via programele de austeritate, a căror severitate nu s-a justificat, aşa-zisa consolidare fiscală nereuşind să rezolve nesustenabilitatea datoriilor publice – suntem în fața scăderii popularității euro ca simplă monedă de schimb, dar nu şi ca simbol european, lucru care nu trebuie disociat chiar de decizia politică a adoptării monedei unice de către România.

Adoptarea euro nu este un proces de conjunctură, deşi România şi UE se confruntă cu o conjunctură-rezultat al unei credulități neonorate de cei învestiți cu ea. Lentoarea procesului integrării la nivel european, modul de abordare a vecinătății apropiate, mai ales la estul UE, economicul dominant cauzat de iresponsabilitatea politică a executivelor în materia integrării şi a euro au întunecat comportamentul politic. În cadrul procesului, relativ liniştit, al integrării europene s-a asistat la o bruscă reîntoarcere (prin criza din Ucraina) a geopoliticii la „margine de imperii", care poate accentua nerealizările în politicile economice comune. În mod necesar, statele membre ale UE s-au văzut nevoite să se ocupe mai serios de politică (politics) şi mai puțin de politici (policies), care s-au cam dovedit perdante în reluarea creşterii economiei europene, prin obsesia tradiționalismului în comparație cu necesitatea inovării.

Desigur, avem un context conjunctural devenit complicat şi prin dimensiunea geopolitică, atât UE cât şi România fiind nevoite, în opinia noastră, să fie preocupate de ancorarea mai solidă şi mai rapidă a membrilor Uniunii, prin pârghia monedei unice, pentru a întări politic Uniunea. Din cauza birocrației prea tehnocrate, devenită şi partizană politic şi cam introvertită de „măreția economicului", proiectul politic euro nu a mai fost tratat cu importanța cuvenită. Această slăbiciune a fost exploatată la frontiera de est a UE, cea mai expusă la incertitudini de orientare spre valorile democrației occidentale. Indiferent cât de mici sunt Țările Baltice, putem interpreta că graba adoptării euro a avut, în primul rând, conotația politică a ancorării şi securizării lor în blocul Uniunii.

Există, evident, îngrijorări şi evaluări costuri/beneficii pur economice asupra adoptării euro. Întrebarea de fond este despre cine trebuia să îmbunătățească acest raport, dacă nu o decizie politică internă. Ea trebuia să pregătească poate mai repede şi din interior convergența, iar Uniunea să nu ne fi respins mereu ancora Schengen din alte motive decât cele economice. Iată un alt exemplu de lipsă de viziune, măcinat de ambițiile introvertirii în propriile interese politice ale unor state membre ale UE, impuse de neconlucrarea coordonată la soluțiile crizei.

Să nu uităm (reamintim acest lucru) că, înalți decidenți politici au declarat, în contextul crizei, că dacă „euro cade, cade Uniunea", o recunoaştere implicită a rolului politic al monedei comune ca proiect, înainte de a fi o monedă efectivă.

Pactul Euro şi Uniunea Bancară au solicitat ca, printr-o decizie politică internă, România să participe la ele. Mobilizarea internă este pe măsură, judecățile privind costurile şi beneficiile fiind asumate. Este de presupus că acest lucru este posibil şi, poate, chiar mai important, atunci când vorbim despre adoptarea

euro în contextul efectelor crizei de competitivitate (reducerea cantității şi calității investițiilor) şi a datoriilor suverane (ruperea conexiunii falimentului băncilor comerciale de resursele publice).

Ca urmare, o „gândire politică", împărtăşită în comun de BNR şi executiv, pentru obiectivul adoptării euro este absolut necesară şi prioritară. Ea nu trebuie fundamentată în primul rând pe obsesia economică a criteriilor de convergență în afara unei voințe ferme, care iscă temeri, fără să ne aplecăm asupra cauzelor acestora. Am mai avut momente, în istoria noastră economică, în care voința politică a învins barierele economice ale timpului, tocmai datorită unei viziuni politice prin care problemele economice şi-au găsit rezolvarea. Opțiunea este pentru modernizarea României într-un complex de siguranță, într-o lume globalizată, iar aderarea la UE a avut acest țel al ancorării noastre la vectori care fac posibilă modernizarea, valorificând provocările timpurilor noi.

Este de reamintit, de asemenea, că adoptarea euro, chiar prin inversarea tradiției istorice – uniunea politică într-un spațiu devenit național precede, de regulă, moneda națională – nu a fost un scop în sine, prin care s-a validat o completitudine fără un anumit țel, ci un vehicul, un instrument, prin care Uniunea Politică Europeană chiar să se întâmple. În plus, UE a anului 2007, când România a devenit stat membru, s-a transformat considerabil în urma continuității procesului de integrare, amendat şi de una dintre cele mai profunde crize. În aceeaşi măsură, România de azi este diferită de cea din anul 2007, la momentul aderării, procesul integrării din interiorul Uniunii fiind complet diferit de cel al pregătirii din exteriorul ei.

Ceea ce trebuie subliniat este şi faptul că analiza costuri/beneficii a adoptării euro, în contextul actualei decizii politice, trebuie racordată la noile realități, şi nu la cele ale momentului pentru care s-a luat decizia adoptării euro, respectiv, finalul

perioadei de 7 ani (2015) de după anul aderării la UE (2007). O astfel de capcană trebuie evitată, mai ales prin prisma unei prezențe considerabile a capitalului UE în România, ceea ce înseamnă că raportul costuri/beneficii al adoptării euro trebuie judecat de o altă manieră, respectiv şi în ceea ce priveşte „împărțirea poverii".

Această abordare are beneficiul luării în considerare a unei realități în continuă mişcare, cu noi pârghii de funcționare a economiei, cu o structură a piețelor caracteristice, față de care trebuie raportate realizarea şi consolidarea criteriilor nominale şi reale de convergență. Ea nu exclude, în niciun caz, seriozitatea îndeplinirii criteriilor respective, ci angrenează noua realitate ca stimul pentru îndeplinirea sustenabilă a acestora.

3.4.2. Abordarea publică: liant şi aliat al adoptării euro

Adoptarea euro, în cazul României înseamnă, într-un fel, reîntoarcerea la momentul istoric al lansării actualei monede naționale, leul. A fost momentul formării unei uniuni politice de natura consolidării statului național şi a prerogativelor sale de independență şi de suveranitate. Moneda națională, prin simbolistica ei, venea să realizeze acea completitudine de percepție internă şi externă, în care trei elemente definitorii – *statul național, suveranitatea şi independența* – se îmbinau într-un semn monetar în care se investea încrederea cetățeanului pentru un viitor ales de el însuşi. Încrederea în monedă avea conotația predictibilității în ceea ce urma să facă statul, în ceea ce îşi propunea cetățeanul să realizeze cu propria lui viață economică şi socială.

Este de bănuit că dezbaterea publică la momentul adoptării leului exprima anumite speranțe pentru o perspectivă benefică a României. Instituirea ca „Bancă Națională" a primei bănci

centrale pe teritoriul noii statalități a insuflat importanță rolului ei pe termen lung pentru modernizarea, progresul şi dezvoltarea economiei naționale, devenind „leagăn" promițător de securitate pentru generațiile viitoare. Primul guvernator al BNR – Mitiță Constantinescu, cel care nu a vrut să accepte decretul regal de a fi numit în acest post – a reuşit să gestioneze, cu o mare corectitudine, percepția față de implicarea şi politicile unei bănci centrale în viața cetățeanului. A fost dovada reuşitei unei construcții instituționale de anvergură. Este posibil ca, la 140 de ani de la fondarea BNR, un nou pas să fie făcut spre o altă monedă. Fără a desființa instituția, România urmează să adopte o monedă – euro – în care, poate, aceleaşi sentimente şi speranțe să fie investite, de data aceasta contopite cu cele ale „cetățeanului european", acesta din urmă fiind privit ca factor multiplicator al încrederii împărtăşite într-un spațiu politic şi economic extins la scară continentală.

Reînnoirea unui posibil calendar al adoptării euro trebuie prezentat ca un fapt natural, care să aibă la bază deja o voință politică națională, exprimată şi asumată. Vorbim doar despre o etapă de pregătire şi un moment pentru care România este deja angajată, în cadrul unui proiect din care face parte şi în care urmează să-şi aducă propria contribuție. Participarea deplină la UEM a României, prin adoptarea euro, este un angajament ireversibil, atât timp cât principiul tratatelor, de a fi respectate întru totul, rămâne valabil. Această subliniere este foarte importantă. Ea delimitează în mod necesar un spațiu al dezbaterii publice, îl jalonează şi îl precizează din punctul de vedere al subiectului concret.

În mod normal şi corect, pe fondul unui proces de integrare în desfăşurare, ceea ce avem de dezbătut, analizat şi decis nu mai este integrarea în sine, ci perioada de prelungire structurală a

acestui proces. Pe fond, este vorba despre a avea mai repede sau mai târziu moneda unică circulatorie şi în spațiul economiei naționale. *O monedă* deja „fără frontiere", parte a pieței unice comunitare, *care a înglobat deja cele patru libertăți de mişcare: a bunurilor, serviciilor, capitalului şi forței de muncă.*

De asemenea, adoptarea euro, prin impactul economic, politic, social şi psihologic, trebuie privită prin prisma priorității unui subproiect la proiectul mare al integrării europene, corectitudinea traducerii lui în viață prin efortul național în marea construcție europeană fiind esențială. Din acest punct de vedere, orice scepticism care l-ar putea învălui trebuie focalizat pe elementele/aspectele de reuşită, ale soluțiilor, şi nu pe simple constatări ale neputinței. Din acest considerent major, cunoaşterea şi/sau reevocarea celor trei „rapoarte" care au făcut posibilă crearea UEM în cadrul Comunității Europene şi prefigurarea (Barre, Werner, Delors, vezi 3.4.3.) la moneda unică este absolut necesară.

Preşedinți ai Comisiei Europene şi echipe ale acestora au demonstrat, prin documente de „disecare" a realităților şi raportarea lor la viziunea primă a integrării, că succesul acestui proces până la uniunea politică nu poate fi asigurat decât prin unidirecționalitatea şi ireversibilitatea integrării. Poate că exemplul cel mai elocvent a fost dat de ultima criză financiară, care a arătat că soluția sustenabilă a crizei Zonei Euro este înaintarea spre integrare (Uniunea Bancară), prin continuarea construcțiilor instituționale de tip comunitar, şi nu prin renunțarea la acestea. Criza din Zona Euro a readus pe agendă problema uniunii politice, care nu poate fi realizată fără uniunea fiscală, iar aceasta din urmă este de neconceput fără ruperea lanțului malign dintre crizele bancare şi datoria publică, via revenirea rolului benign al băncilor comerciale în creşterea economică sănătoasă.

Din această perspectivă şi din faptul că România a decis participarea la uniunea bancară, deşi este încă în afara Zonei

Euro, adoptarea monedei unice este şi un proiect de anvergură națională, care impune refocalizarea energiilor politice şi politicilor economice. Exercițiul îndeplinirii condiționalităților impuse de acordurile de finanțare cu FMI, Banca Mondială şi Uniunea Europeană, în sensul sustenabilității datoriei externe contractate, a demonstrat capacitatea României de a răspunde chiar criteriilor globale extinse de convergență, favorabile trecerii la euro. Pasul care mai trebuie făcut rămâne important. El nu este facil, în contextul reformelor structurale mult prea întârziate. Condițiile depăşirii unei false imposibilități clamate de mulți „binevoitori" țin, în primul rând, de modul în care trebuie înțeleasă abordarea acestui nou proiect național la toate palierele socioprofesionale, el având nevoie de aliați curajoşi, implicați, şi nu de simpli contemplatori.

Aderarea la euro nu este un proiect conjunctural şi, ca urmare, prin el trebuie învinsă tocmai conjunctura, de multe ori nefavorabilă, fiind un proiect de anvergură națională. Într-un astfel de caz, revenirea la un consens de acțiune pe termen mediu şi lung, prin eliminarea asperităților pe termen scurt, este esențială. *Rolul dezbaterii publice* constă tocmai în eliminarea acestor asperități în sensul lor cel mai larg: scepticism, temeri, îndoieli, chiar dacă toate configurează evaluări cu bilanț negativ pe termen scurt, dar surmontabile pe termen mediu şi lung.

Asperitățile pe termen scurt trebuie abordate exclusiv în logica procesului integrării în care suntem angajați, pericolul pentru România, „urcată" deja în trenul integrării, fiind stagnarea în aprofundarea integrării, când celelalte state membre înaintează. Episodul crizei din Ucraina a demonstrat, din punct de vedere geopolitic şi geostrategic, modul în care trebuie puse în balanță beneficiile calitative ale integrării, respectiv o ancorare fermă la un spațiu politic şi economic mai sigur. Altfel, se amplifică riscul de a rămâne captivi exclusiv unor costuri de oportu-

nitate, relativ mari, dar recuperabile tocmai datorită apartenenței la un spațiu politic şi economic predictibil.

Dimensiunile unei dezbateri publice autentice privind proiectul adoptării euro *sunt multiple*, ele trebuind a fi tratate echilibrat, într-o corelație realistă, şi aşezate pe drumul integrării pe care România îl parcurge. Să nu uităm că acest drum, ales deja de România prin semnarea TFUE, este o consfințire juridică bilaterală între două părți, nu un simplu gest de voință unilaterală. El este un angajament față de o comunitate mai largă, şi nu incipientă, de a merge într-un anumit sens împreună. De data aceasta şi cu posibilitatea de a avea o opinie proprie, exprimată din interiorul ei.

Dimensiunea emoțională a dezbaterii publice cu privire la euro – ca simbolistică monetară – este depăşită din punctul de vedere al tradiției simbolisticii naționale. Alături de leul național, fiind cetățeni europeni, deținem în mod liber şi euro, îl folosim în tranzacții, după cum chiar legea românească denominează anumite repere (acciza, suma minimă a unei achiziții publice prin licitație deschisă etc.) în euro.

Dimensiunea politică a dezbaterii publice trebuie să plece de la premisa că euro este, în primul rând, un proiect politic (Otmar Issing), aspect uitat adeseori de tehnocrații economişti captivi ai manualelor de zone valutare optime. Tehnologia adoptării şi funcționării euro – ca vehicul spre o uniune politică, şi nu ca rezultat al acesteia – porneşte de la premisa de proiect politic, în care validitatea este asigurată de un puternic angajament politic al celor care reprezintă statele membre ale Zonei Euro (Etienne Davignon).

În consecință, busola euro rămâne în continuare în mâna politicului, iar reaşezarea ei pe linia cap-compas a necesitat programe de austeritate severe, care au amendat comportamentul politic voluntar, fără respectarea echilibrelor macroeconomice.

Orientarea acestor programe de austeritate s-a dovedit exagerată prin instrumente şi severitate. Consecința imediată a fost inflamarea socială (şomaj, ajuns la cote istorice maxime în Uniunea Europeană, venituri reale în scădere), schimbări forțate de guverne (Italia, Spania, Portugalia) şi instabilitate politică, afectarea creşterii economice pe termen scurt şi mediu, cu agravarea crizei fiscale şi a datoriei publice etc.

Toate aceste efecte, încă prezente în spațiul Uniunii Europene, pot inspira sau deturna corectitudinea unei dezbateri politice vizionare, punând în față consecințe, şi nu cauze. De asemenea, *în dezbaterea politică actuală trebuie evitată confuzia dintre politică şi politici* (politics vs policies), ceea ce face ca percepția ei să fie mai degrabă un atac la persoane, şi mai puțin un aport constructiv la politicile economice.

Dimensiunea economică a dezbaterii publice poate apărea ca fiind cea mai importantă, întrucât tonalitatea şi orientarea ei au un efect politico-emoțional cu reverberații asupra cetățeanului şi aspirațiilor acestuia. Tentația spre descurajare este încă prezentă, arătându-şi efectele chiar la momentul stabilirii unui nou calendar al adoptării euro (2025). Dimensiunea economică este, de regulă, cea mai preocupantă, dovadă fiind multitudinea de opinii bazate, tot de regulă, pe un bilanț excesiv cantitativ şi, din păcate, şi lipsit de importanță.

Totuşi, dimensiunea economică a trecerii la euro rămâne importantă nu numai în sine, ci şi pentru conştientizarea calităților proiectului euro din punct de vedere funcțional, un aspect care devine cotidian. În egală măsură, conştientizarea calității proiectului euro trebuie să privească atât criteriile care îl fac valid, sustenabil „din interiorul" economiei României (multe dintre ele fiind denumite cantitativ: indici, rate, ritmuri, proporții etc.), cât şi beneficiile acestuia: eliminarea riscului valutar, uşurarea şi reducerea costului tranzacțiilor, rapiditatea plăților, uniformizarea documentației, rapiditatea tranzitului fizic etc.

Pentru cetățean, în toate ipostazele sale – de agent economic, consumator, investitor, producător, exportator etc. –, *ținta euro trebuie inoculată ca fiind una tangibilă, iar participarea activă a acestuia la realizarea ei este necesară dincolo de înțelegerea avantajelor vieții cotidiene*: Avem nevoie de o reîntoarcere completă în Europa de azi, cea a Uniunii? Vedem în euro o ancoră a noastră mai puternică în această Uniune? Folosind euro, simțim apartenența noastră la o Uniune mai puternică, prosperă şi sigură? Poate că astfel de motivații trebuie întărite prin dezbaterea economică a proiectului trecerii României la euro. La urma urmelor, este vorba despre cultivarea unei încrederi într-o monedă comună, euro, a unei întregi populații, monedă care, la rândul ei, va fi întărită de această încredere.

Folosind euro, simțim apartenența noastră la o Uniune mai puternică, prosperă şi sigură? Poate că astfel de motivații trebuie întărite prin dezbaterea economică a proiectului trecerii României la euro. La urma urmelor, este vorba despre cultivarea unei încrederi într-o monedă comună, euro, a unei întregi populații. Monedă care, la rândul ei, va fi întărită de această încredere.

Ajungând la încrederea într-o monedă pe un alt drum decât cel tradițional – național, dar oarecum simetric, fiind vorba de obiectivul unei Uniuni Politice – dezbaterea publică a adoptării euro trebuie să atingă şi un subiect sensibil. Primul pas al introducerii euro şi creării Zonei Euro, evenimente nu prea îndepărtate în timp, aduc şi un „şoc", de altfel prevăzut ca o condiție *sine qua non* a funcționării euro: cedarea unei părți a suveranității statale, politica monetară națională trecând în gestiunea politicii monetare unice a Băncii Centrale Europene.

Prin voința de a adera la Uniunea Europeană, România a asimilat deja concepte ca subsidiaritatea şi cedarea unor părți de suveranitate (de exemplu, în domeniul politicii comerciale), funcționarea eficientă a Uniunii nefiind posibilă decât cu înțelegerea a

ceea ce înseamnă coordonare şi cooperare la nivel comunitar. Poate că acceptarea acestor concepte a fost relativ mai uşoară decât punerea în practică. Ceea ce nu s-a analizat şi redefinit suficient de transparent, ca urmare a acceptării acestor cedări, sunt alte două aspecte esențiale ale suveranității, ca şi când acestora nu li s-ar fi adus atingere: în ce constă conservarea identității unui stat membru, dincolo de diversitatea culturală, şi cum ar trebui gestionate aspectele politico-emoționale ale oricărei națiuni legate de idealul independenței.

Definite inițial acum câteva sute de ani, începând cu pacea de la Westfalia, respectivele concepte nu-şi pierd valoarea, dar conținutul lor evoluează în timp, odată cu fenomenele de internaționalizare, mondializare, integrare, globalizare. Fiecare sistem relațional între state, în unul dintre sistemele enumerate, aduce noutăți în paralel cu garanțiile considerate necesare.

Insistăm asupra complexității unei dezbateri publice asupra adoptării monedei unice, pentru că redeschiderea politică a unui nou calendar legat de acest proiect nu este o simplă ştire. În niciun caz, ea *nu trebuie abordată pompieristic, ciclic sau periodic*, ci cu *o cadență sustenabilă pentru formarea unei culturi cetățeneşti proactive proiectului*, care trebuie înțeles ca unidirecțional din punctul de vedere al finalității. În acest tip de abordare, contrapunerea fezabilității lui cu o multitudine de dubii şi trimiteri în derizoriu nu este doar contraproductivă pentru cetățean – aliatul natural al politicului –, ci aduce atingere şi seriozității unui stat membru al UE, angajat într-un demers liber consimțit juridic şi consemnat ca atare de părțile contractante.

Euro este un fapt, şi nu o teorie abstractă. Euro este o monedă care circulă într-un spațiu de peste o jumătate de miliard de consumatori, iar 40% din tranzacțiile comerciale internaționale sunt denominate în euro. Euro a devenit o monedă de rezervă, noi state membre ale UE reuşind să o adopte (Slovenia, Slovacia,

Estonia, Letonia, Lituania). Moneda euro a trecut un examen capital în recenta criză financiară, deficiențele ei conturând lecțiile însănătoşirii şi ale mijloacelor protejării ei viitoare.

Renunțarea tehnică la euro, aşa cum s-au formulat unele propuneri în faza acută a crizei financiare, incumbă costuri majore, care le-ar depăşi cu mult pe cele ale adoptării ei, ceea ce subliniază încă o dată că singura soluție optimă a obiectivului politic al Uniunii este însănătoşirea monedei sale unice. Nu vorbim despre cursul ei de schimb ori de volatilitatea sau nivelul tranzacțiilor pe piețele valutare, ci despre necesitatea unei voințe politice care, prin politici comune (pilonul monetar) şi naționale (pilonul fiscal, deocamdată) face sustenabilă moneda euro din punct de vedere economic. O face credibilă şi utilizabilă ca instrument al dezvoltării şi progresului social în aria funcționării lui.

România este deja în interiorul acestui proces şi a depăşit etapa opțiunilor alternative, decizia reluării unui nou calendar de adoptare a euro fiind expresia acestei realități. Alături de celelalte state membre ale UE, România are de depăşit slăbiciunile structurale ale euro. Dar, înainte de a comensura indicatorii economici, stabilitatea acestora, România are de gestionat atitudini îngrijorătoare: tendința spre introvertire/izolare a statelor membre, expresie a unei credințe false că numai măsurile naționale salvează; resurgența naționalismului economic, care se opune principial şi factual cooperării la nivel de Uniune; proliferarea euroscepticismului la un nivel critic, relevat de ridicarea unor forțe radicale validate de alegeri naționale şi la nivelul Parlamentului European; fracturarea electoratului cu apariția de partide naționaliste, de natură să schimbe cursul proiectului Uniunii Politice; o periculoasă schimbare de forțe în menținerea abordării centripete a integrării. Toate acestea sunt pericole şi costuri naționale mult mai mari decât cele ale trecerii la euro. Ca urmare, considerăm că de*zbaterea publică trebuie să se țină departe de un mesaj al disoluției cooperării în spiritul proiectului european*, când idealul unei Europe puternice, sigure şi

prospere, în orice punct geografic al ei, se fundamentează pe solidaritate şi coeziune.

3.4.3. Rapoartele Barre, Werner şi Delors: importanța lor pentru dezbaterea publică

Rapoartele Barre, Werner, Delors reprezintă un exemplu de gestionare constructivă a etapelor de integrare europeană, în contextul unor îndoieli şi confuzii – prin care trecem şi noi acum – depăşite tocmai pentru că s-a avut în vedere un azimut (țintă) clar al procesului de integrare, respectiv ceea ce era definit în Tratatul de la Roma (1957). Ori de câte ori viziunea acestui prim tratat a fost încețoşată de anumite realități, care obligau la recurgerea la mai mult național decât comunitar, s-a vorbit despre perioade de stagnare în integrare.

S-a dovedit însă că revigorarea procesului de integrare europeană a avut întotdeauna surse, dacă preeminența naționalului a fost depăşită în favoarea conceptului comunitar. Numai în acest fel a fost dezvoltată dimensiunea de aprofundare a integrării, respectiv captarea a noi şi noi domenii, inclusiv cel monetar, în sfera coordonării politicilor la nivel comunitar. Dacă se doreşte adoptarea euro, atenție, în sensul respectării unui angajament politic, atunci este recomandabil să se țină la un anumit tip de discurs şi dezbatere, iar cei pro sau contra să fie, să rămână şi să conlucreze în aceeaşi echipă şi nu de pe baricade diferite. Toate argumentele sunt necesare şi de cântărit. Dar să aducă soluții şi clarificări.

Rememorarea mai amplă a celor trei rapoarte celebre, dar uitate – Barre, Werner şi Delors – aduce în atenție exemplul conlucrării de care avem astăzi nevoie pentru a intra în atmosfera proiectului euro pentru români. Ele sunt încă mărturia vie a conlucrării prin care – în final şi dincolo de argumente pro şi

contra, îndoieli şi confuzii –, s-a cimentat un drum cu fermitate pragmatică, ce a condus, *de facto şi de jure*, la crearea Uniunii Economice şi Monetare.

Considerăm importantă evocarea rapoartelor, din mai multe motive şi puncte de vedere. Un prim motiv este spiritul lor de redactare călăuzitor, care trebuie cunoscut de la sursă. Acest spirit insistă asupra rolului decisiv al voinței politice a statelor membre de a ține tempoul parcursului integrării europene, conform principiilor statuate în primul tratat al ceea ce avea să devină Uniunea (Tratatului de la Roma, 1957). Ele au reprezentat adevărate pietre de hotar în canalizarea conştiinței europene – politice şi sociale – către proiectul Uniunii, necesitatea alinierii ei la un proiect ireversibil, de la care cale înapoi nu ar trebui să existe.

Un al doilea motiv ține de realitățile nu numai din România, ci şi din celelalte state membre, obosite de o criză şi cu un leadership slab, context în care derapajele de la un proiect, din motive de presiuni sociale şi de incompetență, sunt mult mai vizibile. În ceea ce ne priveşte, credem că rapoartele interesează acum tocmai prin nevoia de a întări credibil decizia politică a adoptării euro de către România. Clasa politică, echipele tehnocrate pot vedea în ele modul eficient de abordare şi realizare a unui proiect cu final definit, modul în care se poate scrie şi acționa tactic pentru traducerea în viață a unei viziuni angajate. Adoptarea euro face parte din această viziune a noii apartenențe a României la Uniunea Europeană.

Nu greşim cu nimic dacă afirmăm că revederea acestui exercițiu major ne-ar aduce în parametrii unei autentice combinări, pragmatice, a voinței politice, cu directive de susținut şi aplicat într-un calendar ferm, cu necesitatea inițierii de modificări legislative care nu mai pot aştepta (Constituția, Statutul Băncii

Centrale, legile administrației publice centrale şi locale, legea finanțelor publice, legea contabilității etc.). Toate menite să dea legalitate şi să degajeze de neconstituționalitate terenul măsurilor tehnice, concrete, ce vor face posibilă circulația euro pe teritoriul României.

Din păcate, chiar şi Bruxelles-ul a uitat de tenacitatea cu care s-a lucrat pentru crearea Uniunii Economice şi Monetare, iar motivul creşterii numărului statelor membre nu poate fi evocat ca impediment, dacă scopul Uniunii a fost să cuprindă cât mai multe state europene.

Desigur, Europa, fondatoare a Uniunii, a mai trecut prin perioade de euroscepticism, când trebuia să fie depăşite barierele de concepție ale suveranității totale, indivizibile, netransmisibile în părți, cedând totuşi loc subsidiarității, coeziunii şi solidarității pentru un proiect cuprinzător, o viitoare „casă de securitate" pentru cetățenii țărilor membre.

3.4.4. Oportunitățile momentului

> *The defeatists are intelligent, proactive, those with a vision are dreamers.*
>
> Etienne Davignon

Anul 2017 va fi reținut ca un moment important al istoriei globale, prin mutațiile politice ale unor importanți actori europeni şi globali. Orientările impuse de aceştia, mai vechi şi care trebuie consolidate, sau noi, în sensul abordărilor pragmatice, duc spre acelaşi scop. Dincolo de mutațiile din SUA şi Marea Britanie – un nou preşedinte, respectiv un divorț de UE, Brexit –, avem în vedere configurarea unei noi formule de lideri

ai Europei, care că se vor ocupa, sperăm, în mod serios de viitorul Europei.

Odată cu anunțarea rezultatelor alegerilor parlamentare din Germania, putem vorbi despre (re)constituirea nucleului dur al Uniunii, cu privire la efectele relegitimizării motorului franco-german, prin alegerea preşedintelui Franței şi realegerea cancelarului Germaniei, la care se adaugă corolarul agendei viitoare a Uniunii, cuprinse în discursul preşedintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker (Bruxelles, 13 septembrie 2017). Asupra conținutului discursului, care practic „perie" scenariile deja cunoscute dintr-o perspectivă proprie a preşedintelui Comisiei, vom reveni, dar după ce ne vom referi la abordările mai largi şi specifice, vehiculate în spațiul european.

3.4.4.1. Despre criterialitatea încrucişată

Oportunitatea momentului trecerii la euro nu poate fi redusă la valorificarea ei doar după criteriile de convergență nominală (singurele prevăzute ca obligatorii în tratate) şi de convergență reală (asumate ca necesare în mod informal). Foarte puțină lume vorbeşte însă despre convergența juridică, explicația constând în obturarea voită a unei realități conflictuale. Armonizarea legislativă şi instituțională cu dreptul Uniunii şi al competențelor puterilor în statul de drept, ar trebui să conducă la performanțe comparabile cu celelalte state membre ale Uniunii, măcar din punct de vedere al unui proces de „catch-up" accelerat spre standardele comunitare. Ceea ce auzim mai des este tocmai despre lipsa capacității instituționale, pe domenii în care puteam progresa mai mult cu sprijinul politicilor Uniunii (ex. valorificarea fondurilor structurale, domeniu unde cerem mult şi utilizăm puțin).

Susținem nevoia de a face apel la o multitudine de criterii prin faptul că oportunitatea, ea însăşi, este structurată pe factori

stimulativi interni şi externi, deopotrivă cu riscuri de natură diferită (economică, politică şi geopolitică). De altfel, constatăm că documentele de reflecție ale Comisiei Europene, asupra cărora România trebuie să se exprime, prezintă în fundamentare o încrucişare de argumente față de care trebuie să ne raportăm printr-o poziție multicriterială. Exercițiul demersului pentru adoptarea euro, făcut de țările noi aderente la Uniune, nu mai poate fi singular şi strict focalizat pentru noii pretendenți, România fiind un caz.

Suntem în fața unei inițiative de amploare în ceea ce priveşte reinventarea Uniunii, de interes major pentru România, care, prin seriozitatea implicării, şi nu a „aşteptării" ci, mai ales, a acomodării la realitățile vremurilor, are şansa de a deveni *membru refondator* al Uniunii reformate. Este prilejul cel mai bun pentru a deveni ceea ce ne tot promitem, actor proactiv în interiorul Uniunii. Nu este momentul pentru a se diseca posibila complexitate sau chiar imprevizibilitate a drumului reformării Uniunii, în stilul dezbaterilor devenite „tradiționale" şi care nu duc la nimic. Trebuie abordată adecvarea acțiunii noastre la una dintre căile prefigurate de scenariile puse în dezbatere. Din aceste scenarii, prin încrucişarea unei multitudini de argumente, devenite pentru noi criterii (născute din realitățile momentului, unele fiind destul de neliniştitoare), trebuie să ne asigurăm, în primul rând, că **suntem la masa negocierilor şi a deciziilor de care putem beneficia în viitor.**

Schimbarea de atitudine asupra căreia tot insistăm presupune **consolidarea avantajelor** anterioare de stat membru al Uniunii (remarcând că valențele acestora sunt departe de a fi fost consumate) **şi valorificarea noilor oportunități într-un sens mai puternic al apartenenței noastre la Uniune,** fiind nevoie de o şi mai bună articulare la realitățile şi oportunitățile vremii. Un eveniment încă recent, organizat de redacția Cursdeguvernare.ro

(„Reforma iminentă a UE: România şi 'nucleul dur'. Adecvare, politici, măsuri necesare", 19 sept. 2017) reliefa că reala integrare se va cunoaşte cu adevărat după 2017: „Impactul acestei reforme va însemna pentru noi ceva mai greu decât aderarea din 2007: acum va fi „de-adevăratelea".

Anul 2017 şi următorii ar putea aduce o modificare de paradigmă, iar acest lucru trebuie luat în serios dacă recunoaştem necesitatea unei schimbări de atitudine în ceea ce ne priveşte. Nu putem judeca o nouă paradigmă, spre care se îndreaptă Uniunea, fără *adecvarea* stilului nostru de a trata problematica integrării, tratare caracterizată prin trei trăsături care nu prea ne-au onorat: **prima** – cea de a aştepta mai mult decât a livra, de a face alții mai mult pentru noi decât noi pentru noi; **a doua** – de a ne trata problemele şi a le raporta la cele ale Uniunii, ca şi când am fi în afara ei; **a treia** – nu puțini au fost cei care au vorbit chiar împotriva țării în forumurile Uniunii.

La momentul *toamna anului 2017*, devine cert că ceea ce se întâmplă în mai toată Europa, respectiv analize şi dezbateri cu disecarea scenariilor privind viitorul Europei, trebuie să se întâmple cât mai rapid şi consistent şi în România. Mai mult, **revenind la adoptarea euro, acest proces oportun de antamat la momentul menționat, trebuie privit ca o dimensiune a unui proiect mult mai larg, legat de destinul Uniunii**. În prezent, adoptarea euro face parte dintr-un demers complex, mult mai structurat, la care România este în mod obligatoriu parte. România trebuie să se pronunțe asupra întregului în care se regăseşte problematica Zonei Euro şi a lărgirii acesteia, nu numai secvențial, la ea însăşi.

Pentru România, unicitatea adoptării monedei euro este, în primul rând, **un proiect politic asupra căruia este necesar să reflecteze întreaga națiune,** iar susținerea lui trebuie să fie credibilă**.**

Această înțelegere a adoptării euro este mai mult decât necesară pentru momentul unei noi decizii politice, înțelegând acum calitatea monedei unice de ancoră a apartenenței, întărindu-şi rolul de vehicul, şi nu de scop.

Un efort național condus cu această credință este un exercițiu de neînlocuit cu alte opțiuni, întrucât realizarea lui este deschizătoare de drumuri pentru ceea ce considerăm *modernizarea României într-o Europă Unită*, consolidarea apartenenței sale europene şi, mai ales, ireversibilitatea opțiunii pentru modelul de civilizație şi valori occidentale, din care să nu mai poată fi dislocată. Euro vine să întărească material şi funcțional tratatul juridic al României de aderare la Uniunea Europeană, respectiv de a cere şi a livra, pentru a sta la masa decidenților. Zona Euro este „mai multă" Uniune, cu participarea „mai multora", în rândul cărora credem că trebuie să fie şi locul României. Într-o lume agitată de comportamente imperiale periculoase, adoptarea euro devine, pentru România, una dintre garanțiile necesare.

„Va fi greu în Zona Euro, dar şi mai greu în afara ei" spune Victor Grigorescu, fost ministru al Energiei, într-un articol publicat în ziarul Adevărul (sept. 2017). Acest lucru nu trebuie să ne îndepărteze însă de analizarea oportunității adoptării euro. „Efectele" imediate ale adoptării, aşa cum sunt ele evocate de autor, avertizează: „Până acum, ne-au explicat economiştii ce se întâmplă dacă trecem la euro: nu vom mai putea folosi unele instrumente importante de politică monetară, Banca Națională va fi restricționată în anumite decizii, companiile româneşti vor exporta cu mai multă dificultate produsele, atâta timp cât Romania va avea o monedă puternică, poate vor trebui să investească mai mulți bani pentru a creşte calitatea, ca să justifice creşterea costurilor".

Un mesaj contrar, de oportunitate, pornind practic de la conotațiile menționate anterior, este cel al ministrului portughez

de Externe, Augusto Santos Silva (interviu Bloomberg, august 2017), stimulat probabil şi de declarația ministrului român de Externe: „*România ar putea adera la Zona Euro în 2022. Statele care ezită în prezent să treacă la euro*", spune ministrul portughez, „*ar putea întâmpina de acum încolo dificultăți majore dacă vor amâna prea mult decizia. Motivul este că țările Zonei Euro se vor angaja la o mai profundă integrare şi vor impune condiții formale şi informale mai dificile de intrare în zonă a pretendenților de mai târziu, care pierd oportunitatea momentului. Dacă nu urmezi drumul integrării, devine din ce în ce mai greu să te întorci la momentul oportun integrării*"... în Zona Euro (n.n.)

Trebuie să privim în față şi un alt adevăr, cu referire la convergența reală de realizat, condiție asumată informal (din păcate ca scuză) pentru adoptarea euro (pe care, practic, ne-o impunem moral, întrucât tratatele nu stipulează expres acest lucru). Este *o stare de spirit* insuflată de necesitatea sustenabilității oricărui progres – o frumoasă noțiune, excesiv folosită, dar mai puțin explicată –, chiar dacă vorbim numai despre criteriile de la Maastricht. Se pare însă că, tocmai aşteptând realizarea convergenței reale, ne-am îndepărtat de indicatorii care îi caracterizează performanța, iar costurile trecerii la euro vor exista întotdeauna şi vor fi şi mai mari cu trecerea timpului. Oare mesajul economiştilor, alții decât autorii acestei lucrări, „să aşteptăm până când vom fi cu adevărat pregătiți şi economia noastră va putea face față presiunilor competitive ale Zonei Euro" (mesaj sintetizat de Grigorescu), poate fi valabil perpetuu şi în orice condiții? Rezistența la presiunile competitive nu o avem asumată de la tratatul de asociere încoace, când ne-am angajat să avem o economie de piață rezilientă la competiția loială? Peste 70% din exporturile noastre, care depăşesc 60 de miliarde de euro pe an, se duc pe piețele Uniunii. Nu se poate, prin urmare, invoca motivul că nu am face față competiției comunitare! E însă adevărat că, deşi

avem o creştere economică bună, generalizată şi chiar continuă după aderare, cu influențele ciclice normale unei economii de piață. Fiind în afara Zonei Euro, nu ne-am apropiat însă atât de mult de prosperitatea partenerilor cei mai dezvoltați din Uniune.

Este bine să cunoaştem ceea ce fac alte țări membre ale UE, aflate în faza în care, ca şi România, trebuie să pună capăt derogării de a adopta euro. Fără alinierea la argumentele lor, prin care îşi justifică neprecizarea unor date (Cehia, Polonia, Ungaria, Bulgaria). Un singur lucru este însă clar, şi anume că țările spre ale căror argumente privim sunt toate pregătite *stand-by* pentru adoptarea monedei euro, având îndeplinite toate condițiile instituționale şi de abordare a deciziei finale în orice moment. Partenerii Zonei Euro la recunosc meritele pentru seriozitatea operaționalizării demersului adoptării euro. Nu este însă şi cazul României.

3.4.4.2. Decizia la pachet

Decizia României de trecere la euro trebuie să vină la pachet cu altele, care configurează un cadru mult mai larg de probleme şi politici ale Uniunii, dacă se doreşte desenarea unei perspective reale, de acum încolo, a procesului integrării europene. Uniunea a ajuns la un grad înalt de complexitate. Inerția letargică şi periculoasă în care s-a ajuns este profund contraproductivă şi alimentează, în opinia celor care vorbesc despre posibila destrămare a proiectului european, spirite centrifuge.

Considerentul complexității trebuie judecat dintr-o altă perspectivă şi, pentru a nu fi subiectivi, vom face apel la o opinie venită de pe poziția unei țări pe cale să părăsească UE, exprimată de fostul guvernator al Băncii Angliei, Mervin King în lucrarea sa *Sfârşitul Alchimiei* (2016). Fie dăm ceasul puțin înapoi, pentru reduce complexitatea modelului dată de calitatea interrelaționării

statelor membre prin liderii lor, fie se redecide accelerarea procesului integrării spre obiectivul final, uniunea politică. În capitolul VI – „*Căsătorie şi Divorț: banii şi națiunile*" (pag. 247, Editura Comunicare.ro, 2017) Mervin King spune că nu se poate soluționa criza Uniunii Monetare Europene „*fără a contesta fie ambițiile supranaționale ale Uniunii, fie natura democratică a guvernelor supranaționale ale Uniunii Europene. Una sau cealaltă dintre părți va trebui să cedeze*". King continuă însă cu necesitatea alegerii între întoarcerea la valutele naționale şi asumarea „*unui transfer clar şi precipitat de suveranitate politică înspre un guvern european*". Observăm cu claritate necesitatea de a nu mai rămâne în zona gri atunci când vorbim despre destinul Uniunii, iar acest lucru înseamnă a fi decis, credem noi, pentru opțiunea a doua.

Dacă preşedintele Franței, Emmanuel Macron, susține hotărât parcurgerea paşilor spre finalitatea celei de a doua opțiuni, urgența fiind Zona Euro cu parlament, uniune fiscală, buget (o redefinire a ideii fondului monetar european) şi ministru de finanțe, atunci trebuie să intuim, în virtutea reuşitelor motorului franco-german de-a lungul existenței Uniunii, că destinul României în Uniune trebuie legat de consolidarea şi continuarea viguroasă a proiectului european. Dar cu instituții puternice, şi politică/geopolitică, internă şi externă a Uniunii, pe criterii mai greu măsurabile doar cu indicatorii de convergență în spatele cărora ne ascundem neputința.

În orice moment vom decide adoptarea euro, vor exista costuri pe termen scurt, dar şi beneficii pe termen lung, în virtutea principului recuperării unei investiții inițiale. Discursul zilei oripilează prin simplitatea judecăților de valoare, care ar trebui extinse la politică, geopolitică şi strategie cu bătaie lungă. Judecăți care, din păcate, sunt astăzi în favoarea aşezării noastre la periferia lucrurilor importante în derulare. Victor Grigorescu

(citat mai înainte) exprimă o concluzie fermă: „*rămânerea în afara Zonei Euro ne păstrează în actuala stare de neputință*", ceea ce înseamnă că orice aspirații politice de a juca un rol european sunt sortite eşecurilor. Politicieni, cercuri de faceri, parteneri occidentali inserați în economia românească, simplii cetățeni în orice forme de asociere, trebuie să-şi asume costurile adoptării euro, care vor exista mereu: Ele nu trebuie reduse doar la cele economice, după cum avantajele adoptării euro nu trebuie judecate doar în termeni economici. Curajul acestei opțiuni, într-un moment de mare oportunitate, trebuie însoțit de întrebarea extrem de dură asupra locului pe care ni-l dorim în Uniune în următorul deceniu, formulată tot de V. Grigorescu: „*la periferie, singuri, sau în mijlocul celui mai mare bloc economic al lumii. Unde să ne găsească viitoarea criză economică, puternici, ori cu mâna întinsă la porțile Zonei Euro*?".

Schimbarea de atitudine trebuie privită şi ca o **trezire** absolut necesară dintr-o reverie în care suntem blocați de aceleaşi (pre)judecăți perdante. În 24 martie 2017, Etienne Davignon, preşedinte al Prietenilor Europei şi fost vicepreşedinte al Comisiei Europene, a lansat un apel pentru revenirea la idealul european. Momentul a fost bine ales, tocmai când la summitul de la Roma al Consiliului European se lansa carta viitorului/destinului Europei. Aşa cum noi pledăm să nu rămânem la periferia Uniunii, asumându-ne costurile în momentul de oportunitate existent, Davignon pledează pentru ca Europa să nu rămână la periferia lumii, ca urmare a procesului de globalizare (**The Awakening**: „*On the 60th anniversary of the signature of the Treaty of Rome, Etienne Davignon, President of Friends of Europe, launches an appeal for an awakening of a European ideal*", 24 martie, 2017).

Este inevitabil ca Europa să-şi piardă locul de frunte în lume, iar cetățenii ei să devină o minoritate, ca o consecință

inevitabilă a globalizării, spune Davignon. Soluția viitorului pentru cetățenii europeni este de a „*rejecta fatalismul, ca singura alegere pentru cei care cred că pot modela viitorul. Destinul nostru nu poate fi retrogradarea la periferie*". Parafrazând alte ziceri ale autorului apelului, considerăm că şi România, confruntată cu globalizarea şi schimbările accelerate, îşi doreşte ca modelul occidental – Uniunea – să fie prezervat. Istoria demonstrează că ieşirea din modelul de democrație de tip occidental şi căderea în izolare, au marcat timpuri cu mari eşecuri pentru țările în cauză. Mai mult, destinul României nu mai poate fi rupt de cel al Uniunii. Avem tot dreptul şi interesul să fim în prima alinie a acțiunilor acesteia, nu numai cu privire la cele interne, ci şi pe plan global. Însăşi **necesitatea de a face față provocărilor/riscurilor globalizării ne obligă să ni le asumăm din interiorul Uniunii**, ca actor global.

Jean Monet a avut dreptate în scrierile sale, strecurând o frază căreia trebuie să-i acordăm atenție: „*Nimic nu este posibil fără oameni, dar nimic nu durează fără instituții*". Înțelegerea ei este mai mult decât emblematică dacă ne referim la Uniunea Economică şi Monetară (UEM), aflată încă în zona de pericol după criza financiară. Ceea ce vedem este exact întărirea instituțiilor ei, vechi şi noi, printre care se numără şi Uniunea Bancară. Putem participa la aceste instituții consolidate, dar şi la cele noi, acceptând costul momentului în perspectiva beneficiilor pe termen lung, dacă vrem să modelăm viitorul României prin a fi în prima linie, mai puternici în Uniune şi cu Uniunea. Acesta este unul dintre sensurile deciziei de adopta euro la momentul de oportunitate.

Tot Davignon spune, în apelul citat, că este momentul să revedem fragilitatea instituțiilor comunitare „responsabile pentru toate aspectele şi realizările UEM". Dacă ne asumăm acest adevăr ca stat membru al UE – adoptarea euro fiind o cale –, nu vom putea fi în situația de a fi criticați că, prin atitudinea noastră de a rămâne la periferie, împiedicăm statele care vor mai multă

integrare. Ajungem astfel la problema spinoasă a Uniunii cu mai multe viteze sau ritmuri. Ne rămâne să judecăm acest adevăr (care a însoțit de fapt toată evoluția UE) prin ceea ce afirmă, de asemenea, Davignon: „Unul dintre marile merite ale proiectului european a fost că nu a forțat mâna niciunui stat membru, **dar niciun stat membru nu are dreptul să țină pe loc alte state de a progresa în integrare**". Credem că aluzia este clară când ne lamentăm asupra Uniunii cu mai multe viteze. Nu lamentarea rezolvă problema Uniunii cu mai multe viteze, ci adeziunea pentru o mai multă Europă, împreună cu România. Acesta este momentul unei mari decizii, moment de care România trebuie să facă uz. Adoptarea euro este doar o parte a obțiunii respective.

Trebuie făcută o alegere rapidă între a critica faptul de a ne conforma unor discipline, care ne califică pentru Zona Euro, şi temerile că, deşi la nivel de țară, pe medie, mai toți indicatorii economici de convergență pentru Zona Euro sunt buni (criteriile Maastricht şi cele din Semestrul European), discrepanțele regionale sunt mari (oare a cui o fi vina, după 20 de ani de la asocierea la UE?). **Oare faptul că, de la criza financiară, cursul leului a rămas în stabilitatea reclamată de mecanismul cursului de schimb II (ERM II)[10], nu este cel mai bun element de credibilitate că putem face față cerințelor adoptării euro?**

Europa cu multe viteze sau, cu cercuri concentrice, în care **Zona Euro este nucleul dur** al Uniunii (ceea ce este altceva decât conceptul de o Uniune cu două etaje, care bântuia prin anii '80), nu va mai avea relevanță pentru noi dacă România va sta la masa statelor din Zona Euro. Doar aşa ar putea fi parte la decizii privind ceea ce este şi ce va fi centrul unei UE reinventate. Iată baza care oferă dreptul de a putea vorbi despre toate celelalte provocări.

---

[10] Cu un suport al împrumutului de la FMI, în loc de un sprijin al BCE.

Pentru a nu o spune noi, atunci când pledăm cu obiectivitatea cerințelor momentului la decizia-pachet, dar cu credința adevărului relativ, citățm doar titlul prezentării făcute de Pierre Defraigne, de la College of Europe, Bruges, cu ocazia **Seminarului Jean Monnet** cu tema „*EU `a la Carte*?": „**Întărirea euro trece prin construcția apărării comune**". Avem confirmarea complexității angajamentelor care trebuie asumate prin poziționarea României față de documentele de reflecție ale Comisiei şi, mai ales, a secvențialității acestora din punctul de vedere al efectelor în lanț, asupra viitorului Europei puternice, cu România în Uniune.

Ca urmare, decizia la pachet înseamnă, din punctul nostru de vedere, a achiesa la: Uniunea Securității şi Apărării; Uniunea Economică şi Monetară (cu intrarea în ERM II); Uniunea Bancară; Uniunea Fiscală. Cu toate ingredientele de credibilitate şi capacitatea de a livra ceea ce România s-a angajat: respectarea statului de drept; păstrarea echilibrelor macroeconomice; stabilitatea prețurilor; stabilitatea cursului de schimb; Semestrul European; spațiul de manevră pentru politicile de macrostabilizare; stabilitatea financiară; observarea optimizării mixului de politici economice, cu obiectivul stabilității politicii monetare prin alegerea conduitei politicii fiscale pe termen lung.

Adoptarea euro asigură perspectiva pilonului fiscal al monedei unice în interiorul Zonei Euro, transferul suveranității asupra politicii monetare naționale către BCE, trecerea la transferurile dintre statele membre/regiuni prin Eurobonds sau varianta pseudo-Eurobonds (European Safe Assets/ESAs, vezi *Reflection paper on the deepening of the economic and monetary union*, 31 mai 2017).

Problema spinoasă în egală măsură a Uniunii şi a României (chiar limitată pentru noi la ultimul obstacol, cel al convergenței

reale) este reprezentată de necesitatea avansării în reformele structurale, de regulă lipsite de rigoare şi fermitate. Uniunea are probleme de convergență economică şi de creştere economică incluzivă, iar Zona Euro a înregistrat practic un deceniu (economic) pierdut (Steinberg, Ph., 2017), ca să nu spunem că Uniunea în ansamblu este într-o inerție letală (Defraigne, P., 2016), cel puțin până la exprimarea adeziunilor statelor membre la unul din scenariile propuse prin documentele de reflecție ale Comisiei Europene. Să nu rămânem însă ancorați în problemele economice, evitându-le pe cele de percepere socială a realităților, de care va depinde succesul reformelor anunțate de acum încolo!

În septembrie 2017, Benoit Coeure, membru al consiliului executiv al BCE, se exprima, în publicația Borsen Zeitung, cu privire la o schimbare de atitudine a socialului față de UE, determinată de creşterea economică, reducerea şomajului, stabilizarea veniturilor, dar şi de evenimentele politice (alegerile) din numeroase state din UE, prin care forțele antieuropene, radicalii de dreapta, şi-au pierdut pozițiile de influență. Sprijinul pentru Uniune şi euro marchează cele mai înalte cote din toate timpurile, demonstrând creşterea sentimentului de unitate şi încredere în democrație, în optimismul noilor inițiative franco-germane, care pot duce Europa la noi progrese tangibile. Concluzia este că Europa trebuie să valorifice această oportunitate, dincolo de inerția resentimentelor şi temerilor față de economia deschisă, promovată de integrarea europeană.

Destinul Uniunii trebuie formulat, ca urmare, cu luarea în considerare a soluțiilor posibile pentru trei îngrijorări de bază ale populației față de globalizare şi de piețele libere. *Viitorul Uniunii poate aduce stabilitate, onestitate şi justiție în societate?* Răspunsul nu poate sta decât în unificarea eforturilor pentru soluții multinaționale, şi nu individuale. Puține țări îşi mai pot permite să se pună la adăpost prin propriile forțe de provocările globalizării,

dominată de piețe libere. „**Momentul" unei Europe unite** înseamnă adoptarea unor soluții comune în abordarea provocărilor globale, progresele aşteptate fiind necesare pe două fronturi: „*un angajament pentru întărirea instituțiilor existente şi o viziune clară pentru mersul înainte al integrării*". Procedând în acest fel, Coeure ne propune să avem permanent în minte „*promisiunea pe care am făcut-o când a fost fondată Uniunea Europeană, şi anume că ea va aduce prosperitate şi oportunități*".

Problematica reformelor structurale, la a cărei abordare este obligată atât Uniunea cât şi România, necesită o asumare prin luarea în considerare a scopurilor proiectului european (pace, prosperitate), a mijloacelor de realizare (cooperare aprofundată în cele mai multe domenii şi cooperare şi coordonare în politicile comunitare) şi a oportunităților momentului, în enumerarea acestora din urmă intrând realitățile politice, geopolitice, economice şi de atitudine a cetățenilor Uniunii. Criterialitatea/Clasificarea încrucişată presupune, în momentul european actual de oportunitate, decizii la pachet cu privire la poziționarea pozitivă a României la toate documentele de reflecție ale Comisiei, cu angajarea în reforme structurale care să-i dea credibilitatea alegerii între cele cinci scenarii: (S1) **continuăm pe acelaşi drum** (accent pe realizarea agendei de reforme pozitive); (S2) **accent exclusiv pe piața unică** (refocalizare numai pe piața unică); (S3) **cei care doresc mai mult realizează mai mult** (cooperarea mai strânsă a celor care vor mai multă integrare în anumite domenii); (S4) **mai puțin, dar mai eficient** (rezultate mai multe, mai bune şi rapide în anumite domenii de politică); (S5) **mult mai mult, împreună** (statele membre decid să realizeze mai mult, colaborând intens în toate domeniile de acțiune).

Oricum am citi scenariile prin prisma adoptării euro, în mod obiectiv trebuie să facem legăturile între acțiuni multiple în cadrul aceluiaşi pachet de decizii. Dacă opțiunile în care credem (noi autorii) sunt benefice pentru România, atunci ele vor asigura

o trecere de la (S4) la (S5): întărirea pieței unice în domeniul serviciilor, a economiei digitale, a energiei; coordonarea politicilor economice; uniunea bancară, uniunea fiscală, uniunea pentru apărare şi securitate etc., toate împreună cu noi măsuri care să le instrumenteze pentru o Uniune mai unită şi mai puternică.

În ceea ce priveşte România, **perspectiva conservării poziției de net primitor** (în sens generic), de altfel necesară, impune o serioasă reformă fiscală structurală internă (veniturile bugetare sunt numai 28% din PIB!), prin care să-şi asigure resursele complementare, nu numai în urma ieşirii Marii Britanii, ci şi a restructurărilor obiectivelor Uniunii de finanțat şi, posibil, a creşterii cofinanțărilor, care condiționează accesul la fondurile Uniunii. Exemplul cel mai relevant, respectiv ideea cu care trebuie să ne obişnuim şi mai mult dacă vrem mai multe bunuri şi servicii publice de la Uniune: să investim şi noi în capacitatea şi soliditatea ei pentru a ni le putea oferi: *„bugetul UE este prea mic pentru nevoile actuale ale statelor membre ... acesta poate chiar scădea dacă statele net contribuitoare vor decide acest lucru, mai ales când una dintre acestea va ieşi din UE în 2019*" Dăianu, D., 2017).

3.4.4.3. În loc de concluzii: opinii provocante sau preocupante?

Cu privire la adoptarea euro de către România, putem consemna, din punct de vedere oficial, deocamdată, doar o sumă a celor mai recente opinii ale reprezentanților executivului şi băncii centrale (premier, ministru de finanțe, guvernator) în calitate de membri ai Comitetului interministerial pentru trecerea la moneda euro. Chiar dacă unele dintre ele se repetă pe fond, ele nu pot fi însăilate, tratate cu lejeritate, spre a da o abordare coerentă într-un program de acțiune, ci, mai mult, vor rămâne doar o contemplare a ceea ce este de făcut, cu nuanța de dezarmare față de complicațiile care pot apărea. Ne rămâne însă

mesajul că executivul îşi menține angajamentul de adoptare a monedei euro şi **este atent** la eforturile necesare pentru pregătirea acestui proces.

„Fondatorii" Zonei Euro au devenit acum, după perioadele uşoare de parcurs înainte, foarte precauți față de posibilii noi veniți, căutând soluțiile întârziate şi care ar fi trebuit implementate: uniunea fiscală, buget de transferuri, ministru de finanțe al UE etc. Se ştia de la bun început că euro era un proiect neterminat, o spunea chiar Irving Fisher, unul dintre părinții monedei unice, iar compromisul înlocuirii pilonului fiscal cu coordonarea strânsă a politicilor economice a fost corect doar până s-au schimbat liderii care şi-au asumat acest angajament.

„*Trecerea la euro se va face la momentul oportun*", iată o frază repetată de foarte mulți prin logica perfectă a valabilității şi corectitudinii. Întrebarea este cine şi cum îşi asumă momentul oportun. Este vorba de pregătirea pentru acel moment sau de valorificare, momentul fiind pregătit? România nu este în niciuna din aceste extreme, iar frumusețea exercițiului este modul în care se produce apropierea pentru a aduce momentul oportun cât mai real în timp. Există opinii că îndeplinim criteriile de la Maastricht, ceea ce este suficient, dar putem devia din parcurs sub influența unui criteriu suplimentar foarte important, respectiv deficitul bugetar (Lazea, V., 2017). Există opinii că îndeplinim de fapt toate criteriile, în afară de unul din cei 11 indicatori de monitorizare prevăzuți în programului Semestrul European. Sustenabilitatea complexă a legăturilor dintre aceştia se poate pierde însă prin tentația de a promova politici de prociclicitate exact când nu este cazul.

Rigoarea procesului ține de constatarea că avem o sarcină dublă, susține premierul României: „Pe de o parte, trebuie să facem ca această trecere să fie cât mai lină pentru cetățeni. Pe de altă parte, să ne asigurăm că această convergență monetară se

face în paralel cu o dezvoltare echilibrată a regiunilor țării, cu o convergență a veniturilor cetățenilor români, capabilă să le facă deplin comparabile cu cele din alte state membre ale Uniunii Europene". Rigoarea ține de „prudență, responsabilitate şi profunzime".... şi de „reducerea decalajelor de dezvoltare între regiunile României, referindu-ne aici la infrastructură, venituri, PIB pe locuitor", dacă vrem ca trecerea la euro să fie sustenabilă, spune guvernatorul BNR. Ministrul finanțelor insistă pe „convergența reală exprimată prin puterea de cumpărare şi reducerea decalajelor regionale" (din comunicatul Comitetului pentru aderarea la zona euro, ianuarie 2017).

Calea spre euro ne este mai bine descifrată de istoricul creării monedei unice, de unde tragem concluzia unei voințe politice de acțiune rar întâlnită la un moment de cumpănă a Uniunii mai puțin grav decât cel postcriză financiară, un moment al lâncezirii proiectului european în contextul unei „linişti" continentale de natură să „stimuleze" statul pe loc. În prezent, se discută despre adoptarea euro de către România într-un context agitat, care impune reformarea Uniunii, iar noi privim subiectul paralel cu acest proces, în loc să profităm de el, ca fiind parte a reformării UE prin propria noastră reformare.

A trecut totuşi un sfert de secol de când am început transformarea sistemică în România, care înseamnă şi **realizarea convergenței reale** din două motive: primul, cel al modernizării României, ca sarcină continuă a politicului; al doilea, ca opțiune de reper, modelul Uniunii Europene. După 10 ani de la aderare, subiectul convergenței reale rămâne şi mai deschis, cu mirarea că nu ieşim din periferia Europei. Totul a mers bine până la necesitatea acțiunii coerente pentru a începe o convergență reală, bine structurată, ceea ce însemna programe de guvernare apte, capabile. Măsura neputinței a dat-o, nu demult, un guvern tehnocrat, de sorginte bruxelleză, care a oferit deşarte speranțe şi a dat paşi înapoi.

Sub presiunea Raportului lui J. C. Juncker, de natură omagială de altfel, lansat la 1 martie 2017, luat în seamă la Summitul de la Roma, reacțiile avute de analiştii noştri, cei mai mulți din afara sferei cercetării academice, s-au înscris ca de obicei în nota revoltelor abrupte, radicale, mai mult sau mai puțin argumentate, ceva poate bun şi la modă în toată Europa. Raportul nu a fost de complezență şi a fost urmat de documente de reflecție foarte importante, asupra cărora criticile nu mai au niciun rost. Este vorba despre poziționare şi angajamente. Un rar prilej ca, fiind stat membru al Uniunii, România să-şi consolideze reciproc interesele naționale cu cele ale Uniunii în ansamblul ei.

Problema României este, în prezent, aşa cum am mai menționat, raportarea la nucleul dur al Uniunii. Acest lucru necesită credibilitate, putință de a contribui responsabil şi operativ. Nu exclude însă compromisuri şi chiar prejudicii, nu numai pentru România, ci şi pentru alte state membre ale UE, **toate cu drepturi egale**. Multiplele opinii exprimate converg spre a lăsa deoparte faptul că Uniunea îşi tratează mereu viitorul numai după performanțele statelor membre, iar cei care merg încet nu-i pot opri pe aceia care merg mai repede. Viteze sau ritmuri diferite exprimă un adevăr, care trebuie înțeles fie cu demnitatea celui învins, fie cu aplombul celui determinat să câştige. Din acest motiv, cei care au exprimat opinii (dezastruoase) cu privire la Europa cu mai multe ritmuri, şi nu numai ei, ar fi trebuit să să întemeieze pe un **Raport național de bilanț** la 10 ani de la aderare, făcut de o autoritate competentă.

Un astfel de Raport îl meritau şi cetățenii României, care au fost printre cei mai entuziasmați europeni pentru aderarea țării la UE (chiar şi din ceva ignoranță atunci, acum nemaifiind cazul). Am fi aflat, probabil, cu obiectivitate ce au însemnat cele 32 de miliarde euro atrase din fonduri structurale pentru realizarea convergenței reale. Din analizele noastre rezultă că vina este reciprocă, întrucât ceea ce s-a dorit de o parte, a fost contrazis de

cealaltă. Este inexplicabil refuzul birocraților de la Bruxelles cu privire (măcar) la planurile de dezvoltare a infrastructurii fizice din România. Contemplăm în prezent că, fiind totuşi în UE, nu am realizat uniunea teritorială a României cu o infrastructură modernă.

La astfel de reacții şi percepții am pledat mereu pentru **discernământul** bazat pe cunoaştere, invitația fiind nu numai la calmul dat de profunzimea analizei, ci mai ales asupra soluțiilor la provocările cu care ne confruntăm şi unde putem avea contribuții. Sau am fi putut oferi sprijin statelor membre partenere cu care avem dovedită şi certificată empatie.

Convergența reală „este un *maraton continuu, şi nu o cursă de 100 de metri*" spunea V. Lazea, dar, dacă suntem stat membru, de ce să nu parcurgem acest maraton fiind în Zona Euro şi nu în afara lui?

Să privim în urmă şi alte opinii, cele mai relevante fiind ale celor care au reuşit introducerea monedei unice, proiect inedit şi de neegalat. Studiul Raportului lui Jacques Delors ar fi binevenit pentru cei care au temeri şi frustrări, îndoieli şi angoase. Cercetători şi oameni politici vor vedea că lansarea euro s-a bazat mai puțin pe teoria zonelor valutare optime – o teorie şi nimic mai mult –, cât pe o puternică voință politică a liderilor vremii. **Pilonul fiscal a fost lăsat în grija asumării politice a unei cooperări comunitare şi discipline fiscal-bugetare naționale de excepție,** aşa cum afirma, la Bucureşti cu câțiva ani în urmă, Étienne Davignon. Euro, conceput pentru „vremurile bune" ale înțelegerilor dintre liderii europeni, a reuşit să devină a doua valută utilizată în comerțul internațional după doar primii 10 ani de funcționare, iar multe țări îşi țin rezervele valutare în euro. Criza financiară nu a modificat cu nimic aceste performanțe, ci a ridicat necesitatea ca ele să fie consolidate cu un proiect politic complet, Uniunea fiscală şi Uniunea politică. Când ne exprimăm

opinia despre adoptarea euro, trebuie să avem în vedere finalitatea proiectului european şi contribuția noastră la aceasta.

Pentru interpretarea corectă a paragrafului din *Declarația de la Roma* (2017), care spune că statele membre vor acționa împreună, în ritmuri şi intensități diferite, după cum va fi necesar pentru un parcurs în aceeaşi direcție, în linie cu tratatele, şi că Uniunea este nedivizată şi indivizibilă[11], ni se pune în față alegerea din scenariile deja cunoscute. Avem certitudinea că se va redefini şi contextul funcționării Zonei Euro în cadrul unei noi perspective a Uniunii Europene, fie chiar cu ritmuri diferite. De reținut, că declarația menționată ar trebui interpretată ca un act de mare voință politică, într-un moment crucial pentru Europa şi omenire. Iar dacă va fi aşa, în ea regăsim şi angajarea politică a României ca stat membru.

Practicarea voită a unei încetineli şi aşteptări „după alții", stare de fapt pe care noi o tot evaluăm şi o tot evocăm, prea des, în lipsa unui activism mai bun în deciziile Uniunii, nu va mai putea dura. Pentru România, Uniunea rămâne referențialul de destin european, primul angajament politic colectiv, reasumat recent, atâta vreme cât **Uniunea este nedivizată şi indivizibilă**. Acest lucru este important şi în beneficiul României, cu condiția ca *România să contribuie la viitorul edificiului Uniunii* prin propriul ei exemplu: *o aplecare serioasă pe o rapidă modernizare şi consolidare a structurii economiei naționale.* Să renunțăm la plasarea țării în coada oricăror clasamente care se alcătuiesc în interiorul şi în afara Uniunii.

---

[11] Textul exact în engleză: „We will act together, at different paces and intensity where necessary, while moving in the same direction, as we have done in the past, in line with the Treaties and keeping the door open to those who want to join later. Our Union is undivided and indivisible".

3.4.5. Scenariul nr. 6

Aveam la dispoziție doar două opțiuni: fie să ne reunim în jurul unei agende europene pozitive, fie să se retragă fiecare în colțul său.

Jean-Claude Juncker

Am încercat, pe parcursul cercetării noastre, rememorarea fondului evenimentelor premergătoare unor decizii cât mai conturate şi convergente pe o agendă europeană cât mai fezabilă, într-un context complicat şi centrifug. Încheiem ceea ce s-ar dori a fi unele concluzii, cu o opinie asupra discursului privind Starea Uniunii 2017 a preşedintelui Comisiei Europene, Jean-Claude Juncker. Până a ne exprima asupra fondului discursului de interes pentru România cu privire la tema monedei unice, ne oprim asupra formei documentului, care exprimă o stare de spirit care s-a vrut a fi indusă statelor membre.

Discursul este personal, asumat ca lider al unei structuri de o importanță vitală în creionarea destinului Uniunii, combinând romantismul (este aprecierea premierului Olandei, Mark Rutte) cu optimismul, altfel spus cu trecutul glorios care poate fi perpetuat la un moment oportun. Uniunea, prin trecutul ei, a fost şi pentru România un punct de atracție şi a reuşit să-i fie tangibil. Chemarea de fond este că nu ne putem opri aici, iar *pentru uşurarea deciziei naționale J. C. Juncker propune un nou scenariu, nr. 6*, rezultat al sintezei turului de forță făcut în statele membre pentru consultarea în materia apropierii scenariilor (în număr de cinci) descrise anterior. Propunerile sunt clare, coerente, aduc a un plan de acțiune care poate fi convenit, atenție, cu o majoritate calificată.

Descoperim, în contrapartidă, *necesitatea urgenței, implicării, acțiunii pe câteva fronturi* unde prezența celor mai multe state va da tonul refacerii unității pentru o Uniune mai puternică. *Adoptarea monedei euro ține de toate aceste fronturi.* Sunt prevăzute reforme într-o viziune care trebuie să aducă plusvaloare procesului de integrare şi dividende statelor membre. Pentru redresarea economică, devenită fapt, şi nu o dorință, există posibilitatea concentrării pe provocările care au nevoie de soluții astfel ca proiectul să dăinuie. Deşi alegerile din Germania nu erau consumate (la data demersului lui J.C. Juncker, n.n.) se induc amendamente oricărui guvern german posibil rezultat din alegerile parlamentare, referitoare la dinamismul unor propuneri făcute de preşedintele Franței, Emmanuel Macron. Cancelarul Angela Merkel la conferința de presă avută cu omologul francez, Edouard Philippe, îşi imagina un post de ministru european al finanțelor, guvernanța întărită a Zonei Euro, participarea la finalizarea Uniunii bancare şi înființarea Fondului Monetar European ca instrument de intervenție în condiții riguroase în situații de criză. Acest lucru nu înseamnă, însă, o armonizare a viziunii de reformă franco-germană cu expozeul lui Juncker. Cel mult o apropiere, dacă „sloganele guvern economic, ministru european al finanțelor şi un buget comun" vor fi argumentate cu substanța de care au nevoie.

Propunerea-cheie este posibila implementare a unui mecanism de pre-aderare pentru țările care doresc să adopte moneda unică. Să fie doar o mână întinsă, sau un interes discret definit, că o Uniune mai puternică înseamnă o piață unică şi o monedă unică extinsă la mărimea ei? Iată întrebarea față de care potențialii beneficiari ai mecanismului propus nu par să fie cu toții încântați. Pentru că, după opinia noastră, dăinuie încă argumente lipsite de viziune.

Discursul lui J. C. Juncker, de la care am pornit pentru toate Scenariile, a produs „prozeliți şi supărați". Unii prozeliți au chiar aceleaşi rezerve, cum este cazul ministrului german de finanțe,

Wolfgang Schauble, care crede că adâncirea cooperării pa baza extinderii Zonei Euro intră în viziunea Berlinului, „dar este clar că toate precondițiile trebuie îndeplinite". Putem citi că, în spatele argumentului tehnic al unor criterii, unele oficiale, altele apărute informal pe parcurs, stă de fapt menținerea *status quo-ului* Germaniei, performantă şi individualistă. Dintre cei supărați, vehemența Olandei şi Austriei continuă cu aceeaşi ardoare în menținerea la distanță a României de Spațiul Schengen şi Zona Euro. Ungaria şi Polonia pedalează pe drumul înfundat al (ne)cedărilor de suveranitate, negând practic statura lor de stat membru al Uniunii. Propriile lor argumente se contrazic însă atunci când se pune întrebarea ce este de făcut? România trebuie să iasă din capcana incoerențelor între ceea ce trebuie făcut şi ceea ce se poate face.

Juncker, care a demonstrat şi rezultate ca personalitate europeană şi prin funcțiile politice avute în țara sa, dar şi în Uniune, subliniază şansa României de a discuta aderarea la Zona Euro, **măcar prin adoptarea ERM II, ca instrument de protecție față de slăbiciunea competitivității sale** (idee elaborată de Fritz Scharp şi reluată de Lukas Vesely în articolul „Can Europe Converge on What Convergence Should Mean", *Social Europe*, aprilie 2017). Se pare că, în (ne)înțelegerea convergenței găsim cheia viitorului euro şi al Zonei Euro, deocamdată diferită prin prisma modelului economic adoptat, să spunem, de țările nordice şi cele sudice ale Uniunii.

România trebuie să marşeze pe ideile lui J. C. Juncker conținute în reiterarea tezelor privind o *Uniune a valorilor*, o *Uniune mai puternică* şi o *Uniune a mai democratică*. Reluăm din discurs următoarea frază: „*Dacă vrem ca moneda euro să unească mai degrabă decât să divizeze continentul nostru, atunci aceasta ar trebui să fie mai mult decât moneda unui grup select de țări. Euro are vocația de a fi moneda unică a Uniunii Europene în ansamblul său*".

Apoi „*Statele membre care doresc să adopte moneda euro ar trebui să poată face acest lucru. Propun, aşadar, să creăm un instrument de aderare la Zona Euro, care să ofere asistență tehnică şi chiar financiară. Dacă dorim ca băncile să funcționeze în temeiul aceloraşi norme şi să fie supravegheate în acelaşi mod pe întreg continentul, atunci ar trebui să încurajăm toate statele membre să adere la uniunea bancară*". Desigur, nu trebuie uitate rezervele („*Toate statele membre, cu excepția a două dintre ele, trebuie şi au dreptul să se alăture Zonei Euro* ***de îndată ce îndeplinesc toate condițiile***".)

Avem de negociat „condițiile", dar avem şi propunerea de a fi creat **un instrument de aderare la Zona Euro,** care să ofere asistență tehnică şi chiar financiară țărilor decise să intre în Zona Euro. Poate ar fi bine să fim cei care descurcă ițele invitației într-o Uniune deocamdată divizată, printr-un caiet de sarcini sau o foaie de drum, în care să ne regăsim cu forța de a fi mai bine pregătiți pentru euro. Desigur, avem de luptat şi cu realitățile noastre, realități reflectate într-un seminar organizat de CursdeGuvernare.ro (deja menționat), la sediul BNR, imediat după discursul lui J. C. Juncker. Că sunt triste, osificate sau nu, ele atrag atenția supra substanței unor eventuale negocieri.

În nume personal, economistul-şef al BNR, Valentin Lazea, a vorbit despre necesitatea reformelor structurale interne, în fața unui auditoriu care întreba, ca şi autorii acestui studiu, care este definiția reformelor structurale, ca să nu le mai privim ca pe o formulare criptică: „*Toate aceste măsuri nu au culoare politică. Ele ar trebui luate de orice guvern, fie de stânga, fie de dreapta. Aceste măsuri sunt de tip win-win: câştigul ar fi nu numai economic, ci şi de tip politic, pentru că reforma în fiecare domeniu afectează câteva zeci de mii de oameni, care trăiesc pe anumite rente, dar aduce beneficii pentru 20 de milioane de români*".

Directorul general al BCR Pensii, Radu Crăciun, spunea, la timpul respectiv, că „*dacă vrem ca alții să ne ia în serios, trebuie ca mai întâi noi înşine să ne luăm în serios… Cred că este o iluzie să ne*

imaginăm că o decizie politică europeană poate reprezenta o scurtătură pentru eşecurile politice, pentru derapajele democratice, pentru guvernarea mediocră a României din ultimele decenii… Cu toată onestitatea, este de decelat în ce măsură o declarație politică, precum cea a domnului Juncker, anulează diferențele mari de dezvoltare economică şi de calitate a guvernanței, care separă România de restul Europei".

A fi realişti este o necesitate, dar gestionarea realității este alta. Desigur, nu pot exista înlocuitori pentru o politică de dezvoltare sănătoasă, aşa cum au afirmat Radu Crăciun şi Ionuț Dumitru, preşedintele Consiliului fiscal, sau cum a sintetizat acest lucru Ana-Maria Vasile (Wall-street.ro: „*Ce ne califică să aspirăm la statutul de membru al Zonei Euro şi al nucleului dur al Europei? Mai nimic*!"). Era de dorit însă ca subiectul vehemenței să aibă şi propuneri realiste. Rămânem altfel în retorica descrisă deja, a neputinței, şi nu era timpul față de Momentul Europei în care vrem să ne scriem istoria.

Ne încheiem „apelul" cu îndemnul de a nu se determina alăturarea realităților României la o Eurozonă „percepută ca zonă a dezastrelor, unde discuțiile au fost centrate pe o posibilă destrămare", **greşit privită în această manieră** de mulți (cum spune Daniel Gros, director al Centrului de Studii Politice Europene, Bruxelles, în articolul său „The Eurozone`s Hidden Strength", *Project Syndicate*), ci la o zonă euro redresată economic, deci un fundament pe care trebuie clădit acum, prin voință politică.

O notă de optimism, în cele argumentate de noi, o aduce Liviu Voinea, viceguvernator BNR, în cadrul unei analize dedicate adoptării euro. Este un nou semnal că banca centrală, ca instituție şi ca abordare instituțională, nu poate fi pasivă față de acest demers, continuând să-l dezvolte. În expunerea sa, intitulată „*România în Zona Euro: când şi cum*" remarcăm o ordonare a demersului cu argumentele pozitive necesare şi care trebuie valorificate. Ideea unei foi de parcurs pentru adoptarea euro este

extrem de încurajatoare. Juncker şi-a fondat discursul pe ceea ce vor cetățenii de la Uniune.

În spațiul nostru, „*Românii sunt cei mai înfocați susținători ai monedei unice, deşi economia românească are cel mai scăzut nivel de convergență reală cu zona UE*".

Concluzia concluziilor, la zi, potrivit celei mai abilitate instituții în materie, este:

a) **România îndeplineşte criteriile nominale de convergență** (cele oficializate formal ca obligatorii, criteriile de la Maastricht), dar sunt necesare reforme structurale, care să: (1) consolideze fundamentele economice, pentru realizarea unei macrostabilități dinamice; (2) reducă tensiunile care se pot acumula pe fondul creşterii economice peste potențial, dar şi mai ales (3) să întrețină un permanent sentiment favorabil al pieței;

b) Euro trebuie tratat ca proiect național. Ca urmare, adoptarea monedei unice are nevoie de o decizie politică, fundamentată pe consens național şi în acord cu partenerii din Zona Euro;

c) Este nevoie de o foaie de parcurs, care să pună accent pe rolul de ancoră a monedei euro pentru România, inclusiv în sens de securitate;

d) **Există un cost de oportunitate al amânării adoptării euro,** care poate face loc adâncirii **decalajelor dintre România şi Zona Euro, convergența reală de care ne plângem.**

București, septembrie 2017

BIBLIOGRAFIE

Abiad, Abdul; Furceri, Davide; Topalova, Petia – 2015, *The Macroeconomic Effects of Public Investment: Evidence from Advanced Economies*, IMF Working Paper Research Department, https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2015/wp1595.pdf

Aluja, Gil Jaime – 2016, *Penser l'Europe. Un regard vers le passé – un espoir pour l'avenir,* Fundația Națională pentru Ştiință şi Artă – Academia Română

Angelopoulos, Aris – 1988, *The Wisdom Book,* Editura National Greek Press Publishing Co., Chicago

Apostoiu, Cătălina – 2017, iulie 24, „Creşterea euro din acest an ar putea fi doar la începutul unui nou raliu", *Ziarul Financiar, http://www.zf.ro/banci-si-asigurari/cresterea-euro-din-acest-an-ar-putea-fi-doar-la-inceputul-unui-nou-raliu-16622081*

Attali, Jacques – 2015, iunie 17, «La procrastination, maladie du siècle occidental», *Monde* http://www.slate.fr/story/103101/procrastination-maladie-occident

Baum, Caroline – 2016, martie 1, „Janet Yellen Is Right: Expansions Don't Die of Old Age", https://economics21.org/html/janet-yellen-right-expansions-dont-die-old-age-1627.html

Bauman, Zygmunt – 2016, „How Neoliberalism Prepared the Way for Donald Trump", *Project Syndicate*

Bădescu, Ilie – 2017, *Noopolitica războiului nevăzut,* Editura Mica Valahie

Blanchard, Olivier; Leigh, Daniel – 2013, februarie, „Growth Forecast Errors and Fiscal Multipliers", *NBER Working Paper No. 18779, NBER Program(s): Economic Fluctuations and Growth, Public Economics*, http://www.nber.org/papers/w18779

Blyth, Mark – 2015, octombrie, *Austeritatea. Istoria unei idei periculoase*, Editura Tact, Cluj-Napoca, https://www.edituratact.ro/produs/austeritatea/

Bratu, Victor – 2017, septembrie 14, *Scenariul 6 de reformă de UE, Mecanimsul de asistență preaderare la euro – Controversele. Supărații Europei,* Cursdeguvernare.ro, Chestiunea, http://cursdeguvernare.ro/scenariul-6-de-reforma-a-ue-mecanismul-de-asistenta-pre-aderare-la-euro-controversele-suparatii-europei.html

Brzezinski, Zbigniew – 2016, „Toward a Global Realignment", *The American Interest,* https://www.the-american-interest.com/2016/04/17/toward-a-global-realignment/

Carvalho, Olano de; Dugin, Aleksandr – 2016, *Statele Unite şi noua ordine mondială*, Editura Humanitas

Cerna, Silviu – 2017, august 23, *Sunt capabile elitele româneşti să regândească rolul economic al statului?, Zf.ro*, http://www.zf.ro/opinii/sunt-capabile-elitele-romanesti-sa-regandeasca-rolul-economic-al-statului-16703137/poze/

Cireaşă, Doru – 2017, septembrie 1, *Sfat BNR: Asigurați-vă bunăstarea înainte de adoptarea Euro,* Digi 24.ro, https://www. digi24.ro/stiri/economie/finante-

economie/sfat-bnr-asigurati-va-bunastarea-inainte-de-adoptarea-euro-786707

Cœuré Benoît – 2017, September 12, Europe's moment. Opinion piece by Benoît Cœuré, Börsen-Zeitung, http://www.diplomaticintelligence.eu/business/2652-europe-s-moment-opinion-piece-by-benoit-coeure-member-of-the-executive-board-of-the-ecb

Cohen, Benjamin J. – 1999, *Fundamentele gândirii politice moderne*, Editura Polirom

Cohen, Saul – 1999, „Teoria spațiilor globale", în *Geopolitică,* Partea I – Geopolitică teoretică, Cap. II – 2.7, https://andreivocila.wordpress.com/2010/11/11/geopolitica/

Croitoru, Lucian – 2017, iunie 19, „Ideologia din discursul economic al elitei noastre", *HotNews.ro*

Dabla-Norris, Era; Kochhar, Kalpana; Suphaphiphat, Nujin; Ricka, Frantisek; Tsounta, Evridiki – 2015, *Causes and Consequences of Income Inequality: A Global Perspective*, https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2016/12/31/Causes-and-Consequences-of-Income-Inequality-A-Global-Perspective-42986

Dadush, Uri – 2014, ianuarie 14, „How Can the World Trade Organization Stay Relevant?", *Carnegie Endowment for International Peace,* OP-Ed., http://carnegieendowment.org/2014/01/14/how-can-world-trade-organization-stay-relevant-pub-54196

Dadush, Uri – 2015, noiembrie 18, „The Truth About Trade", *Carnegie Endowment for International Peace.* OP-Ed., http://carnegieendowment.org/2015/11/18/truth-about-trade-pub-62038

Davignon, Etienne – 2017, martie 24, „An appeal for an awakening of a European ideal", *The Awakening, Friend of Europe,* http://www.friendsofeurope.org/future-europe/the-awakening

Dăianu, Daniel – 2017, februarie 6 „*Protecționism redivivus în lumea dezvoltată*?", http://www.ziare.com/economie/macroeconomie/protectionism-redivivus-in-lumea-dezvoltata-1452666

Dăianu, Daniel; Kallai, Ella; Mihailovici, Gabriela; Socol, Aura – 2017, *România şi aderarea la Zona Euro: întrebarea este în ce condiții*, Academia Română

Defraigne, Pierre – 2016, iunie 19-21, *"EU à la carte?"* Jean Monnet Seminar, Malmö, European Union, https://www.researchgate.net/profile/Ton_Notermans/publication/315830308_Differentiated_Integration_for_Growth/links/58e9e07f458515e30dcceecb/Differentiated-Integration-for-Growth.pdf

Dehesa, De La, Guillermo – 2009, *What Do You Know About Globalization? Issues of Poverty and Income Distribution,* John Wiley and Son Publishing

Dehesa, De La, Guillermo – 2006, *Winners and Loosers in Globalization*, Wiley Publishing

Dugin, Aleksandr; Carvalho, Olavo De – 2016, *Statele Unite Şi Noua Ordine Mondială,* Editura Humanitas

Ekiert, Grzegorz – 2017, august, „How to Deal with Poland and Hungary", *Ocassional Paper,* https://www.social-europe.eu/book/op-13-deal-poland-hungary

Fischer, Joschka – 2017, ianuarie 12, „Europe Needs Franco-German Action To Project Power", *Social Europe*,

https://www.socialeurope.eu/europe-needs-franco-german-action-project-power

Fried, Jonathan – 2016, ianuarie 13, „After Nairobi, what lies ahead for world trade?" *World Economic Forum*, https://www.weforum.org/agenda/2016/01/after-nairobi-what-next-for-world-trade/

Friedman, Alexander – 2016, „Can Global Capitalism Be Saved?", *Project Syndicate, https://www.project-syndicate.org/commentary/saving-global-capitalism-from-populism-by-alexander-friedman-2016-11?barrier=accessreg*

Friedman, George – 2017, iulie 5, „A Different Ever Closer Union", *Geopolitica Futures,* https://geopoliticalfutures.com/different-ever-closer-union/

Friedman, George – 2015, *Flashpoints: The Emerging Crisis in Europe*, Anchor Books, Penguin Randoim House, NY

Fröhlich, Stefan – 2017, ianuarie, *Berlin's New Pragmatism in an Era of Radical Uncertainty*, Transatlantic Academy Paper Series

Fuest, Clemens – 2017, septembrie 8, *Passauer Neue Presse*, https://www.reuters.com/article/ecb-policy-germany-ifo/germanys-ifo-head-warns-of-return-of-euro-crisis-newspaper-idUSL2N1LO28M

Georgescu, Florin – 2018, Capitalul îm România postdecembristă. vol. 3, Ed. Academiei Române.

Georgescu, Florin – 2017, iunie 2, *Creşterea economică, dezvoltarea României şi reducerea sărăciei* – Florin Georgescu, prim-viceguvernator BNR, Disertație susținută la Universitatea „Valahia"

Georgescu, Florin – 2017, aprilie 27, *Raportul din factorii capital şi muncă – expresie a relației eficiență-echitate,* Institutul

Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu", Academia Română

Georgescu, Florin – 2017, ianuarie 31, *Interacțiunea dintre creşterea economică sustenabilă şi capital*, Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu", Academia Română

Georgescu, Florin – 2016, *Limitele globalizării şi dereglementării,* disertație Universitatea Craiova

Georgescu-Roegen, Nicholas – ediția 1996, *Legea entropiei şi procesul economic,* vol. V, Opere Complete, Colecția Biblioteca Băncii Naționale – vol. 13, Editura Expert

Ghibuțiu, Agnes – 2017, *Tendințe privind evoluția economiei mondiale şi a comerțului internațional,* Studiul 6.5.10 – Institutul de Economie Mondială, Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu" – Academia Română

Ghibuțiu, Agnes – 2015, *Remodelarea sistemului comercial internațional. Implicațiile sistemice ale noului regionalism comercial*, Studiul 6.5.5 – Institutul de Economie Mondială, Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu" – Academia Română

Greenspan, Alan – 2017, februarie 16, discurs, The Economic Club of New York

Gros, Daniel – 2017, iunie 2, „The Eurozone's Hidden Strength", *Project Sindicate, https://www.project-syndicate.org/commentary/eurozone-recovery-optimism-by-daniel-gros-2017-06?barrier=accessreg*

Gros, Daniel – 2015, octombrie 15, „The End of Germany Hegemony", *Project Sindicate, https://www.project-syndicate.org/commentary/germany-slowing-growth-by-daniel-gros-2015-10?barrier=accessreg*

Gordon, Robert J. – 2016, „The Rise and Fall of American Growth: The U.S. Standard of Living since the Civil War", *The Princeton Economic History of the Western World*, http://press.princeton.edu/titles/10544.html

Guerot, Ulrike – 2017, iunie 28, „Mercron: The Franco-German Tandem is Back – On Berlin's Terms", *Social Europe,* https://www.socialeurope.eu/mercron-franco-german-tandem-back-berlins-terms

Grigorescu, Victor – 2017, septembrie 4, *Va fi greu în zona euro, dar şi mai greu în afara ei*, adev.ro/ovqnp, 9, http://ade-varul.ro/economie/bani/va-greu-zona-euro-mai-greu-afara-ei-1_59acdc455ab6550cb89e24d1/index.html#

Habermas, Jürgen – 2015, iunie 25, „Warum Merkels Griechen-land-Politik ein Fehler ist", *Süddeutsche Zeitung, http://www.sueddeutsche.de/wirtschaft/europa-sand-im-getriebe-1.2532119*

Hakimian, Hassan – 2014, „Iran and the Global Economy", https://www.routledge.com/Routledge-Political-Economy-of-the-Middle-East-and-North-Africa/book-series/SE0387

Hakimian, Hassan – 2003, „Routledge Political Economy of the Middle East and North Africa", https://www.-routledge.com/Routledge-Political-Economy-of-the-Middle-East-and-North-Africa/book-series/SE0387

Hammond Phillip – 2017, ianuarie 15, *Marea Britanie şi-ar putea schimba modelul economic dacă este exlusă de pe piața unică a*

UE, http://www.hotnews.ro/stiri-international-21532858-phillip-hammond-marea-britanie-putea-schimba-modelul-economic-daca-este-exlusa-piata-unica.htm?ref=newswire.ro

Held, David – 2017, ianuarie 27, *Broken Politics: From 9/11 to Today, Social Europe*, https://www.socialeurope.eu/ broken-politics-911-today

Hufbauer, Gary; Jung, Euijin; Miner, Sean; Moran, Tyler; Schott, Jeffrey, – 2015, iunie, *Peterson Institute Report*, „From Drift to Deals: Advancing the WTO Agenda", Peterson Institute for International Economics, https://piie.com/ publications/ papers/hufbauer-etal201506ICC.pdf

Ioan-Franc, Valeriu (coord.) – 2018 „*Tezaur INCE*", www.ince.ro

Ioan-Franc, Valeriu – 2016, "Les conjonctures de la mondialisation", *El Comportamiento De Los Actores Económicos Ante El Reto Del Futuro*, Real Academia de Ciencias Económicas y Financieras XI Acto Internacional

Ioan-Franc, Valeriu – 2015, „La reconfiguration de la vision stratégique de l'Union Européenne dans le contexte mondial et Européen" *Ciencia y Realidades Económicas: Reto del Mundo Post-Crisis a la Actividad Investigadora,* Real Academia de Ciencias Económicas y Financieras, X Sesión Internacional

Ioan-Franc, Valeriu; Diamescu, Andrei Marius – 2010, „Some Opinions on the Relation between Security Economy and Economic Security", *Romanian Journal of Economics, nr.2(40), pp. 129-159*

Ioan-Franc, Valeriu – 2000, *Din lucrările Comisiei de la Snagov, martie-iunie 1995,* Centrul de Informare şi Documentare

Economică, Institutul de Economie Mondială, Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu" – Academia Română

Isărescu, Mugur; Moagăr-Poladian, Simona – 2016, *Foaia de parcurs pentru adoptarea monedei unice europene din perspectiva strategiilor statelor membre ale UE şi adecvarea lor la condițiile actuale,* studiul 6.5.1 – Institutul de Economie Mondială, Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu" – Academia Română

Isărescu, Mugur – 2015, „Convergența nominală versus convergența reală", Conferința *Calea României către Zona Euro,* organizată de Reprezentanța Comisiei Europene şi BNR

Isărescu, Mugur; Postolache, Tudorel – 2000, *Un proiect deschis: Strategia națională de dezvoltare economică a României pe termen mediu. Documente/An Open Project: Medium Term National Strategy of Economic Development. Documents,* Centrul Român de Economie Comparată şi Consens, Academia Română

Jacobs, Michael; Mazzucato, Mariana – 2016, *Rethinking Capitalism: Economics and Policy for Sustainable and Inclusive Growth*, Ed. Wiley-Blackwell /Political Quarterly

Jakobsen, Steen; Fasdal, Simon – 2016, iunie 7, *Lira sterlină s-ar putea deprecia masiv,* money.ro

Jafri, Afsar – 2015, ENDWTO*: Developing Countries return Empty Handed from WTO's Nairobi Ministerial. Focus on the Global South,* https://focusweb.org/content/endwto-developing-countries-return-empty-handed-wto-s-nairobi-ministerial

Kaletsky, Anatole – 2017, „The Crisis of Market Fundamentalism", *Social Europe/Project Syndicate;* – 2010, „Capitalism

4.0: The Birth of a New Economy in the Aftermath of Crisis", NY; *Perseus/Public Affairs*

Kaplan, Robert D. – 2016, februarie 23, interviu *Europa se rupe din interior*, https://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/interviu-robert-d-kaplan-europa-se-rupe-din-interior-489602

Kaplan, Robert D. – 2013, *Răzbunarea geografiei*, Editura Litera

Kay, John – 2015, iunie 9, „National Borders Globalisation Cannot Erased", *Financial Times*

King, Mervin – 2017, *Sfârşitul Alchimiei. Banii, băncile şi viitorul economiei mondiale*, Convorbiri europene, 443 p., comunicare.ro; http://www.convorbirieuropene.ro/un-eveniment-editorial/

Krugman, Paul – 2015, noiembrie 27, „Europe the Unready", *The New York Times*

Kuper, Simon – 2017, ianuarie 19, „How to avert catastrophe https://www.ft.com/content/86648df6-ddca-11e6-86acf253db7791c6

Lazea, Valentin – 2017, noiembrie 27, *Perspective şi provocări privind aderarea României la Zona Euro*, http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/231-perspective-si-provocari-privind-aderarea-romaniei-la-zona-euro

Lazea, Valentin – 2016, *România competitivă*, Comitetul de Pregătire a Trecerii la Euro, BNR, http://www.opiniibnr.ro/index.php/macroeconomie/246-reforma-ue-si-oportunitatile-pentru-romania

Lazea, Valentin – 2016, *România riscă să nu mai îndeplinească criteriile de aderare la Zona Euro*, http://www.mediafax.ro/economic/valentin-lazea-bnr-romania-risca-sa-nu-

mai-indeplineasca-criteriile-de-aderare-la-zona-euro-16817147

Legrain, Philippe – 2016, august 9, "Three Paths to European Disintegration", *Project Syndicate, https://www.project-syndicate.org/commentary/brexit-european-union-disintegration-by-philippe-legrain-2016-08?barrier=accessreg*

Leonard, Mark – 2016, decembrie 21, „The Coming Brexit Tragedy", *Project Syndicate*, https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-brexit-negotiation-tactics-by-mark-leonard-2016-12?barrier=accessreg

Luce, Edward – 2016, martie 13, „Troubling warnings for the US from the 1930s", *Financial Times, https://www.ft.com/content/be952500-e7a8-11e5-a09b-1f8b0d268c39*

Macdonald, Alastair – 2016, septembrie 18, „Brexit? What Brexit? EU on cruise control", http://www.reuters.com/journalists/alastair-macdonald

Magnette, Paul – 2017, februarie 6, *Ar fi „de dorit" ca România, Polonia, Ungaria şi Bulgaria să iasă din UE,* interviu cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la semnarea Tratatului de la Maastricht (7 februarie 1992), http://www.economica.net/premierul-valon-spune-ca-ar-fi-de-dorit-ca-romania-polonia-ungaria-si-bulgaria-sa-iasa-din-ue_132845.html

Magnuson, William – 2017, aprilie, „The New World Order: Every Country for Itself", https://www.yahoo.com/news/world-order-every-country-itself-130025586.html

Marga, Andrei – 2017, septembrie 5, „Mulțumirea cu puțin şi statul pe loc", *Cotidianul*, https://www.cotidianul.ro/multumirea-cu-putin-si-statul-pe-loc/

Mazzucato, Mariana; Jacobs, Michael – 2016, *Rethinking Capitalism: Economics and Policy for Sustainable and Inclusive*

Growth", Ed. Wiley/Political Quarterly, https://mariana mazzucato.com/publications/rethinking-capitalism/

Milanovic, Branko – 2016, „Understanding Global Inegality", *Social Europe,* https://www.socialeurope.eu/speaking-up-for-globalisation-and-against-inequality

Montbrial, Thierry de – 2012, *Jurnal românesc*, Editura Rao

Monti, Mario – 2017, *The Future Financing of the EU,* Final Report and Recommendation of a High Level Group Own Resources

Münchau, Wolfgang – 2017, iulie 16, „Three Steps the EU Can Take to Shaw Global Leadership", *Financial Times,* https://www.ft.com/content/f2d40eb0-6878-11e7-9a66-93fb352ba1fe

Naumescu, Valentin – 2017, *Alternativa iliberală la Uniunea Europeană este modelul "strălucit" Miklós Horthy? Bine că ştim!,* curs de guvernare, http://www.contributors.ro/editorial/alternativa-iliberala-la-uniunea-europeana-este-modelul-%E2%80%9Cstralucit%E2%80%9D-miklos-horthy-bine-ca-stim/

Neagu, Florian; Dragu, Florin; Costeiu, Adrian – 2017, „Pregătiți pentru viitor? O nouă perspectivă asupra economiei României", BNR, *Caiete de studii*, nr. 46

Nedergaard, Peter; Jensen, Mads Christian Dagnis – 2016, *EU Presidencies Between Politics and Administration*, https://forskning.ruc.dk/en/publications/eu-presidencies-between-politics-and-administration-the-governmen

Nye, Joseph S. – 2016, ianuarie 6, "The Danger of a Weak Europe", *Project Syndicate,* https://www.project-syndicate.

org/commentary/danger-of-a-week-europe-by-joseph-s--nye-2016-01?barrier=accessreg

Panagiotis, Vlachos – 2017, ianuarie 6, „No Intergenerational Equity For Millennials", *Social Europe*, https://www. social-europe.eu/no-intergenerational-equity-millennials

Pearce, Nick – 2016, decembrie, *Liberalism can survive but it has to renew its social traditions*, Financial Times, https://www. ft.com/content/7ecb93bc-c5da-11e6-9043-7e34c07b46ef

Phelps, Edmund – 2015, martie 3, *Financial Times:* „Europe is a Continent That Has Run out of Ideas", http://ca-pitalism.columbia.edu/edmund-phelps-financial-times-europe-continent-has-run-out-ideas

Plender, John – 2016, aprilie 6, „Currency wars backfire for Japan and Europe, *Financial Times*, https://www.ft. com/content/ 102d5f5c-fb29-11e5-b3f6-11d5706b613b

Pop, Napoleon; Ioan-Franc, Valeriu – 2018, *România şi adoptarea euro,* Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu", Editura Expert

Pop, Napoleon; Ioan-Franc, Valeriu – 2017, *Evaluarea proceselor globalizării. Impactul acestora asupra României ca stat membru al Uniunii Europene, Studiul 6.5.2.* – Institutul de Economie Mondială, Institutul Național de Cercetări Economice „Costin C. Kirițescu" – Academia Română

Napoleon Pop, Valeriu Ioan-Franc, 2016, „L'europenisation de la Roumanie. Un acte de recherche academique", în *Review of general management*, nr. 1(23), pp. 16-25.

Pop, Napoleon; Ioan-Franc, Valeriu – 2012-2014, *Spre o monedă globală – vol. I Preliminarii; vol. II Calea posibilă; vol. III Realități şi constrângeri,* Editura Expert

Pop, Napoleon; Ioan-Franc, Valeriu – 2009, 2012, *Credință şi economie: un eseu despre cunoaştere, credință, virtuți şi performanță,* Editura Expert

Pop, Napoleon; Lupu, Iulia; Milea, Camelia; Criste, Adina; Iordache, Floarea; Ailinca, Alina Georgeta – 2011, „The Euro Crisis or the Crisis of the Euro Zone," *Studii Financiare (Financial Studies*), Centre of Financial and Monetary Research „Victor Slăvescu", vol. 15(2), pp. 148-169.

Pop, Napoleon; Milea, Camelia; Lupu, Iulia; Criste, Adina; Ailinca, Alina Georgeta; Iordache, Floarea; Rotaru, Alina – 2011, „Measures To Recalibrate The Macroeconomic Policies in the New EU Member States that are to Adopt The Single Currency", *Studii Financiare (Financial Studies),* Centre of Financial and Monetary Research „Victor Slăvescu", vol. 15(1), pp. 171-189.

Pop, Napoleon; Ioan-Franc, Valeriu; Fugaru, Amalia – 2010, *Despre criză, cu discernământ şi fără mânie,* Editura Expert

Pop, Napoleon; Lupu, Iulia; Milea, Camelia; Iordache, Floarea; Moşneanu, Elena Ana; Ionaşcu, Silviu; Criste, Adina; Glod, Alina Georgeta – 2010, „Trends in the New EU Member States Macroeconomic Policies to Adopt the Euro. Performance Of The Romanian Macroeconomic Policies To Adopt The Euro", *Studii Financiare (Financial Studies),* Centre of Financial and Monetary Research „Victor Slăvescu", vol. 14(1), pp. 123-140.

Pop, Napoleon – 2009, „Reforma bugetului Uniunii Europene la etapa consultărilor publice", *Studii Financiare (Financial Studies),* Centre of Financial and Monetary Research „Victor Slăvescu", vol. 13(3), pp. 7-17.

Pop, Napoleon (coord.) – 2007, *Integrarea financiară şi monetară a României în Uniunea Europeană*, coediție CIDE-Editura Expert

Postolache, Tudorel – 2009, *Sur les "succesions coexistantes"* (Discours), CIDE-Academia Română

Postolache, Tudorel – 2007, *Vers un „ideal practicable"*, Editura Academiei Române

Postolache, Tudorel – 1999, *Un Projet Ouvert. Discours sur l'intégration européenne,* Editura Expert,

Postolache, Tudorel – 1994, *L'Economie de la Roumanie. Le XXe Siècle. La nouvelle transition a l'économie de marché: prémises historiques et perspectives*, Editura Expert

Randow, Jana; Speciale, Alessandro – 2017, mai 29/31, *Draghi Worries About U.S. Protectionism as Euro Area Strenghtens*, Bloomberg

Reichlin, Lucrezia – 2017, iunie 1, „Vive l'Euro?", *Project Syndicate,* https://www.project-syndicate.org/commentary/macron-optimism-eurozone-fiscal-reform-by-lucrezia-reichlin-2017-06?barrier=accessreg

Roderick, Paul Gregory – 2017, iulie 4, „Real Colluder with Russia is not Trump, it's Germany", *Forbes,* https://www.forbes.com/sites/paulroderickgregory/2017/07/04/the-real-colluder-with-russia-isnt-trump-its-germany/#3be831ff7216

Roderick Gregory Paul – 2017, iulie 4, „The Real Colluder With Russia Isn't Trump – It's Germany", *Forbes World Affairs,* https://www. forbes.com/sites/ paulroderickgregory/ 2017/07/04/the-real-colluder-with-russia-isnt-trump-its-germany/#a49bbf97216a

Rodrik, Dani – 2017, „Too late to Compensate Free Trade`s Losers", *Project Syndicate*, https://www.project-syndicate.org/commentary/free-trade-losers-compensation-too-late-by-dani-rodrik-2017-04?barrier=accessreg

Rodrik, Dani – 2017, martie, „How Much Europe Can Europe Tolerate?", *Project Syndicate*, https://www.project-syndicate.org/commentary/juncker-white-paper-wrong-question-by-dani-rodrik-2017-03?barrier=accessreg

Rohart, Frédéric – 2017, februarie 3, „Paul Magnette: «L'Europe est en train de se désintégrer»„, *L'Echo*, https://www.lecho.be/dossier/maastricht/Paul-Magnette-L-Europe-est-en-train-de-se-desintegrer/9859074

Rohde, Lars – 2016, mai 18, „The End of Economics 101 is Nigh as Central Bank Logic Unravels", *Bloomberg*, https://bloombergsg-yahoopartner.tumblr.com/post/144567651061/the-end-of-economics-101-is-nigh-as-central-bank?route=%2Fpost%2F%3Aid%2F%3Asummary

Royo, Sebastian – 2017, aprilie, „Is There a Future for Social Democracy in Europe?", *Social Europe*, https://www.social-europe.eu/future-social-democracy-europe

Ruano, Lorena – 2017, *World trade and Trump*, European Union Institute for Security Studies (EUISS), https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_7_Trump_trade.pdf

Sandbu, Martin – 2016, decembrie 2, *What is populism?* https://www.ft.com/free-lunch?format=&page=11; https://www.ft.com/content/c804a020-b877-11e6-ba85-95d1533d9a6

Scott, Peter Dale – 2014 „Statul profund în America. Wall Street, cartelul petrolier şi atacul asupra democrației", http://www.anacronic.ro/statul-profund-in-america-wall-street-cartelul-petrolier-si-atacul-asupra-democratiei/

Sigmar Gabriel – 2017, Der Spiegel, http://www.spiegel.de/thema/sigmar_gabriel/

Smith, Noah – 2016, iunie 22, *The Myth of Austerity and Growth,* https://www.bloomberg.com/view/articles/2016-06-22/the-myth-of-austerity-and-growth

Soros, George – 2015, *Tragedia Uniunii Europene,* Editura Comunicare.ro

Spence, Michael – 2017, „Four Certainties About Populist Economics", *Project Syndicate,* https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-economic-policy-and-inequality-by-michael-spence-2017-01?barrier=accessreg

Steinberg, Philipp – 2017, martie 2-5, discurs, *Delphi Economic Forum II*, European Cultural Centre of Delphi, Grecia

Stiglitz, Joseph E. – 2016, „What America's Economy Needs from Trump", *Project Syndicate, https://www.project-syndicate.org/commentary/trump-agenda-america-economy-by-joseph-e--stiglitz-2016-11?barrier=accessreg*

Stoica, Ionel – 2011, *Tentația migrației. Necesitate şi oportunitate într-o lume globalizată,* Editura Militară

Subacchi, Paola – 2017, ianuarie 13, „Economic Crises and the Crises of Economics", *Project Syndicate*, https://www.project-syndicate.org/commentary/economists-should-restore-lost-credibility-by-paola-subacchi-2017-01?barrier=accessreg

Summers, Lawrence – 2016, „The Age of Secular Stagnation – What It Is and What to Do About It", *Foreign Affaires,* https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2016-02-15/age-secular-stagnation

Şerbănescu, Ilie – 2017, august 20, „Vine criza: stăpânul străin şi vătafii interni pregătesc urgia asupra românilor", *Cotidianul.ro,* https://www.cotidianul.ro/vine-criza-stapanul-strain-si-vatafii-interni-pregatesc-urgia-asupra-romanilor/

Unteanu, Cristian – 2017, februarie 5, *Igor Dodon merge la Bruxelles: joc complicat, rezultate incerte,* http://adevarul.ro/international/europa/igor-dodon-merge-bruxelles-joc-complicat-rezultate-incerte-1_5896da275ab6550cb8255780/index.html

Varoufakis, Yanis – 2016, decembrie 20, Greece's Perpetual Crisis, Project Syndicate, https://www.project-syndicate.org/commentary/perpetual-greek-debt-crisis-by-yanis-varoufakis-2016-12?barrier=accessreg

Vasile, Ana-Maria – 2017, septembrie 19, *Ce ne califică să aspirăm la statutul de membru al Zonei Euro şi al nucleului dur al Europei? Mai nimic!*, Wall-Street, Economie, https://www.wall-street.ro/articol/Economie/214172/ce-ne-califica-sa-aspiram-la-statutul-de-membru-al-zonei-euro-si-al-nucleului-dur-al-europei-mai-nimic.html

Vlachos, Panagiotis – 2017, ianuarie 6, „No Intergenerational Equity For Millennials", *Social Europe*, European Commission – 2013a, 15 februarie, *Press Release Data Base*, Negotiations for a Plurilateral Agreement on Trade in Services, Brussels, https://www.socialeurope.eu/no-intergenerational-equity-millennials

Voinea, Liviu – 2015, *O perspectivă asupra foii de parcurs pentru adoptarea euro*, Comitetul de pregătire a trecerii la euro, BNR, https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2017/08/R20170831LV.pdf

Voinea, Liviu – 2017, Cuvânt de deschidere, conferinței ELEC, BNR, http://www.bnr.ro/Cuvant-de-deschidere-sus%C8%9Binut-in-cadrul-conferintei-ELEC-15952.aspx

Vorbach Judith – 2017, iunie 29, EU – Fateful Year 2017, *Social Europe*, https://www.socialeurope.eu/eu-fateful-year-2017

Walt, Stephen, M. – 2014, decembrie 16, «Le cinq grandes leçons de politique étrangère de ces vingt dernières années» *Monde,* http://www.slate.fr/story/95565/cinq-grandes-lecons-de-politique-etrangere

Weidmann, Jens – 2013, The euro – Political Project and Prosperity Promise, Rencontres Économiques d'Aix-en-Provence, http://www.bis.org/review/r130708b.pdf

Woyke, Wichard – 2012, mai 24, *Germany in Europe: „Merkelization" of the Union?*, https://biomeditsiin.ut.ee/en/events/public-lecture-prof-wichard-woyke-university-munster-germany-europe-merkelization-union

* * * Comisia Europeană, Juncker, Jean-Claude – 2017, septembrie 13, discurs privind *Starea Uniunii 2017*, Bruxelles, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-17-3165_ro.htm

* * * *Reforma iminentă a UE: România şi „nucleul dur". Adecvare, politici, măsuri necesare* – 2017, septembrie 19, conferință BNR, Cursdeguvernare.ro; http://cursdeguvernare.ro/live-video-reforma-iminenta-a-ue-romania-si-nucleul-dur.html

* * * *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, Editura Univers Enciclopedic Gold – 1998, Academia Română şi Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti".

*** Forumul Economic Davos – 2015, ianuarie, *Despre liberalizările masive în globalizare*

*** *Juncker Report*: *White Paper on the Future of Europe. Reflections and Scenarios for the EU27 by 2025,* – 2017, martie https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/ white_paper_on_the_future_ of_europe_en.pdf

*** „Global politics. League of nationalists" – 2016, noiembrie 11, *The Economist*

*** „Trump's world – The new nationalism: „Make America Great Again", – 2016, noiembrie 19, *The Economist – Leaders*

*** „Trump mesianic, conservator şi profund republican" – 2017, iulie 3-9, *Buletin de analiză privind Decizia Strategică în Politica Externă, DSPE,* nr. 363/anul X, Chişinău

*** European Commission – 2017, mai 31, European Safe Assets/ESAs, *Reflection paper on the deepening of the economic and monetary union,* https://ec.europa. eu/commission/ sites/beta-political/files/reflection-paper-emu_en.pdf https://ec.europa.eu/commission/publications/reflection-paper-deepening-economic-and-monetary-union_en

*** European Commission – 2016 a, septembrie 8 2015, News, Sustainable Development, Brussels, Updated in June 2016, *The Environmental Goods Agreement (EGA): Liberalising trade in environmental goods and services,* http://ec.europa. eu/trade/ policy/policy-making/sustainable-development/

*** European Commission – 2016 b, *Report from the 13th round of negotiations for an Environmental Goods Agreement (EGA)*, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2016/may/tradoc_154551.pdf

*** European Commission – 2016 c, *In focus, Trade in Services Agreement (TiSA),* http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ tisa/

*** European Commission – 2016 d, mai 26, *Goods And Services, The 18th round of Trade in Services Agreement talks starts under EU chairmanship*, Brussels.

*** European Commission – 2015 c, decembrie 14, *Joint Statement by Commissioners Malmström and Hogan ahead of the 10th WTO Ministerial Conference in Nairobi*, Brussels, http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1416

*** European Commission – 2015 a, iulie 24, *Press Release Database*. „Trillion-euro global high-tech trade deal agreed", Brussels, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5440_en.htm

*** European Commission – 2015 b, septembrie, *Quick Facts: 8th round of talks on the Environmental Goods Agreement*., http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/september/tradoc_153784.pdf

*** European Commission – 2014, martie 31, *Press Release Database*. „EU backs China joining talks on Trade in Services Agreement (TiSA)", Brussels, http://europa. eu/rapid/press-release_IP-14-352_en.htm

*** European Commission – 2013 b, *The Trade in Services Agreement* (TiSA), Brussels

*** European Parliament – 2016, februarie 3, *European Parliament resolution of 3 February 2016* containing the European Parliament's recommendations to the Commission on the negotiations for the Trade in Services Agreement (TiSA) (2015/2233(INI)), Strasbourg. https://www. socialeurope.eu/no-intergenerational-equity-millennials

*** McNamara (Robert) şi războiul liberal – 2009, iulie 9, https://adevarul.ro

*** „Recommendation for a National Reform Programme of Romania" – 2015, *Council Opinion of the 2015 Convergence Programme of Romania 2015*

*** *Strategia de dezvoltare a României în următorii 20 de ani (2018-2038)* – 2016, Academia Română, vol. I-IV, Editura Academiei Române

*** *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe* – 2016, prefață de Federica Mogherini, EU

*** *The Real Currency War* – 2016, aprilie 28, https://worldview.stratfor.com/article/real-currency-war

*** UN/DESA, UNCTAD and the five UN regional commissions, – 2016, ianuarie, *World Economic Situation and Prospects 2016,* United Nations and New York, https://www.un.org/ development/desa/dpad/wp-content/ uploads/ sites/45/ publication/2017 wesp_full_en.pdf

*** WTO – 2016 a, *Information Technology Agreement – An Explanation,* https://www.wto.org/ english/tratop_e/inftec_ e/ itaintro_e.htm

*** WTO – 2016 b, aprilie 7, Press Release. Trade Statistics And Outlook. *Trade growth to remain subdued in 2016 as uncertainties weigh on global demand.* PRESS/768, Geneva, https:// www.wto.org/english/news_e/pres16_e/pres16_e.htm

*** WTO – 2015 a, decembrie 15-18, Ministerial Conference Tenth Session Nairobi, nairobi ministerial declaration, adopted on 19 december 2015, wt/min(15)/dec. 19 december https://www.wto.org/english/thewto_e/minist_e/mc10_e/nairobipackage_e.pdf

*** WTO – 2015 b, *Annual Report,* Geneva, https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/anrep15_e.pdf

*** WTO – 2015c, iunie 5, NEWS ITEMS, GOVERNMENT PROCUREMENT. Australia launches bid to join government procurement pact. 3 June. Geneva, https:// www.wto.org/english/news_e/news15_e/gpro_05jun15_e.htm

*** WTO – 2015d, iulie 24, News Items, Information Technology Agreement. WTO members reach landmark $1.3 trillion IT trade deal, https://www.wto.org/english/news_e/ news15_e/ita_23jul15_e.htm

*** WTO – 2014, iulie 8, *News Items, Trade And Environment. Azevêdo welcomes launch of plurilate-ral environmental goods negotiations*, Geneva, https://www.wto.org/english/ news_e/news14_e/envir_08jul14_e.htm

*** WTO – 2013, decembrie 3-6, Ministerial Conference, Ninth Session Bali, Bali Ministerial Declaration, WT/MIN(13)/DEC/W/1/Rev.1. 7 December, Geneva, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/december/tradoc_151957.pdf

*** WTO – 2012, *15 Years of the Information Technology Agreement. Trade, Innovation and Global Production Networks,* Geneva, https://www.wto.org/english/res_e/publications_e/ita15years_2012_e.htm

*** – 2017, martie 1, European Commission COM, 2025, Raportul Juncker – 2017, *White Paper on the future of Europe – Reflections and scenarios for the EU 27 by 2025,* Bruxelles:

- Brookings: Order from Chaos. Two cents on the 2 percent question, Washington D.C., 2017, februarie
- Brookings: The New World Divide, Washington D.C., 2017, iulie
- Clingendael: EU Startegy and European Defense. What level of ambition?, Haga, 2016, noiembrie

- Clingendael: European Defence Core Groups. The why, what & how of permanent structured cooperation, Haga, 2016, noiembrie
- Clingendael: Defending Europe. Translating mutual assistance into action, Haga, 2017, ianuarie
- Clingendael: Geopolitics of the sustainability transition – risks and opportunities, Haga, 2017, februarie
- Clingendael: European Defence: action and commitment, Haga, 2017, martie
- Der Spiegel: France, Germany and the EU. The European Motor Sputtes to Life, Hamburg, 2017, iulie
- IAI: Differentiated Integration in Defence: A plea for PESCO, Roma, 2017, februarie

*** – 2017, februarie, Parlamentul European, *https://www.news.ro/economic/euro-este-ireversibil-sustine-draghi-in-timp-ce-le-pen-cere-exit-ul-frantei-19224018070020170210166227 38*

*** – 2017, martie, Centrul de Prevenire a Conflictelor and Early Warning, *Buletin de analiză privind decizia strategică şi politică externă, DSPE, 363*

*** – 2016, aprilie 28, „The Real Currency War", Stratfor, https://worldview.stratfor.com/article/real-currency-war

Lista abrevieri

AAFBR – Asociația Analiştilor Financiar-Bancari din România
AFP – Agenția France Presse
AROPE – Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială
ASEAN – Association of Southeast Asian Nations
BCE – Banca Centrală Europeană
BM – Banca Mondială
BNR – Banca Națională a României
BRICS – Țările membre Brazilia, Rusia, India, China și Africa de Sud
CA – Consiliul de Administrație
CDU – Uniunea Creştin Democrată (Germania)
CE – Consiliul European
CEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CEE – Comunitatea Economică Europeană
CEPS – Centre for European Policy Studies
CETA – The Comprehensive Economic and Trade Agreement
CSI – Comunitatea Statelor Independente
IT – Tehnologia informației
ECU – European Currency Unit
EEA – Zona Economică Europenă
ELEC – European League for Economic Cooperation
EBA – Emergency Banking Act
EMF – Fondul Monetar European
ERM II – The Exchange Rate Mechanism /
ESM – The European Stability Mechanism / Mecanismul de Stabilitate European
ESAs – European Safe Assets
FDP – Free Democratic Party (Germania)
FED – Federal Reserve Board of Governor (SUA)
FMI – Fondul Monetar Internațional
FOREX – Foreign exchange, schimb internațional, tranzacțiile având loc prin Internet cu ajutorul unui sistem de tranzacționare
G-20 – Grupul celor douăzeci de țări dezvoltate şi emergente – Argentina , Australia, Brazilia, Canada, China, Franța, Germania, India, Indonezia, Italia, Japonia, Mexic, Coreea de Sud, Federația Rusă, Arabia Saudită, Africa de Sud, Turcia, Regatul Unit, Statele Unite ale Americii și Uniunea Europeană
G-4 – Grupul celor patru țări dezvoltate şi emergente – SUA – UE – China – Rusia
G-7 – Grupul celor şapte țări dezvoltate economic – Canada, Franța, Germania, Italia, Japonia, Regatul Unit şi Statele Unite
G-7+1 – Grupul celor şapte țări – Canada, Franța, Germania, Italia, Japonia, Regatul Unit, Statele Unite + Rusia

GATT 49 – The General Agreement on Tariffs and Trade / Acordul General pentru Tarife și Comerț
HSBC – The Hongkong and Shanghai Banking Corporation – cea mai mare bancă din Europa
IEM – Institutul de Economie Mondială
IFC – International Finance Corporation
IHS Markit – companie de analize financiare cu sediul central la Londra, Marea Britanie
IFO – Institute for Economic Research / Institutul pentru Cercetări Economice, Austria
ISD – Investițiile Străine Directe
ISIS – Grupare cunoscută și drept Statul Islamic din Irak și Siria
MCV – Mecanismul de Cooperare şi Verificare
MSF – Mecanismul de Stabilitate Financiară
NAFTA – North American Free Trade Agreement / Acordul Nord-American de Comerț Liber
NATO – The North Atlantic Treaty Organization / Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
OCDE – Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
OMC – Organizația Mondială a Comerțului
ONG – Organizație neguvernamentală
ONU – Organizația Națiunilor Unite
OSCE – Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa
PF – Pactul Fiscal
PIB – Produsul Intern Brut
PSC – Pactul de Stabilitate şi Creştere
RACEF – Real Academia de Ciencias Económicas y Financieras / Academia Regală Spaniolă de Științe Economice și Financiare
RCEP – Regional Comprehensive Economic Partnership / Parteneriatul Economic Regional Cuprinzător
RDG – Republica Democrată Germană
QE – Quantitative easing / relaxare cantitativă
SPD – Partidul Social Democrat
SRM – Supplier relationship management
SUA – Statele Unite ale Americii
TFUE – Tratatul privind Funcționarea Uniunii Europene
TPP – Trans-Pacific Partnership
TTIP – Transatlantic Trade and Investment Partnership
TTP – Acordul transpacific
UE – Uniunea Europeană
UEM – Uniunea Economică şi Monetară
UB – Uniunea Bancară
UF – Uniunea Fiscală
UP – Uniune Politică
UPC – Uniunea Pieței de Capital
URSS – Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
US – National Intelligence Council
USTR – United States Trade Reprezentative

Index

A

Abiad Abdul, 63
Adam (biblic), 28
Aïvanhov Omraam Mikhaël, 16
Almeida Ricardo, 53
Angelopoulos Aris, 234
Apostoiu Cătălina, 185
Attali Jacques, 311
Axenciuc Victor, 286

B

Barre Raymond, 395, 402
Barroso José Manuel, 337
Bauman Zygmunt, 67, 68
Bădescu Ilie, 286
Beetham David, 356
Belli Nicolae, 286
Bennett Alan, 377
Bittner Jochen, 214
Blair Tony, 135, 142, 178
Blanchard Olivier, 62
Blyth Mark, 142
Brandt Willy, 33
Breedlove Philip, 192
Brzeziński Zbigniew, 54, 372

C

Cameron David, 105, 168, 172, 174, 263
Carvalho Olano de, 53
Cazan Gheorghe Leonard, 286
Cerna Silviu, 348
Chivu Luminița, 286
Chowning James, 272, 287
Cicero, 286
Ciumara Mircea, 286
Ciutacu Constantin, 286
Cliffe Jeremy, 178
Clinton Hillary, 90
Coandă Henri, 211
Coen David, 121
Coeure Benoit, 87, 222, 416, 417
Cohen Benjamin J., 197
Constantinescu Mitiță, 394
Corby Jeremy, 119
Cosmovici Paul, 286
Costeiu Adrian, 348
Coşea Mircea, 348
Crăciun Radu, 427, 428
Croitoru Lucian, 348

D

Dabla-Norris Era, 199
Davignon Etienne, 397, 404, 412, 422
Dăianu Daniel, 91, 92, 418
Defraigne Pierre, 415, 416
Dehesa De La, Guillermo, 49
Delors Jacques, 141, 301, 309, 395, 402, 422
Dembik Christopher, 127, 128
Derviş Kemal, 17

Descartes, 286
Diamescu Andrei Marius, 359, 370
Dobrescu Emilian, 276, 286
Dodon Igor, 37, 42
Dolgu Gheorghe, 286
Dombrovskis Valdis, 211
Draghi Mario, 39, 122, 159, 160, 161, 181, 222
Dragu Florin, 348
Dugin Aleksandr, 53, 55
Dumitru Ionuț, 428
Durand Gilbert, 54
Dzogchen, 286

E

Eco Umberto, 68
Edmund Phelps, 148
Ekiert Grzegorz, 331
Erdoğan Recep Tayyip , 117
Eva (biblic), 28

F

Fasdal Simon, 172
Fischer Joschka, 155
Fisher Irving, 156, 419
Frankel Jeffrey, 79
Friedman Alexander, 66
Friedman George, 48, 66, 159, 231, 281
Friedrich-Ebert-Stiftung, 291
Fuest Clemens, 379
Fugaru Amalia, 35
Furceri Davide, 63

G

Georgescu Florin, 197, 233, 286, 342
Georgescu-Roegen Nicholas, 233
Georgieva Kristalina, 211
Gheţău Vasile, 286
Ghibuțiu Agnes, 88
Greenspan Alan, 61, 64, 109, 119, 166, 265
Gordon Robert J., 119
Grigorescu Victor, 408, 409, 411
Gros Daniel, 73, 74, 256, 257, 258, 428
Grzegorz Ekiert, 331
Guerot Ulrike, 262

H

Habermas Jürgen, 289
Hakimian Hassan, 271, 287
Hass Richard, 191
Haushofer Karl, 145
Haussmann Ricardo, 72
Hegel, 27, 286
Heidegger Martin, 53
Held David, 113, 114, 115, 117, 118
Herodot, 234
Hitler Adolf, 68, 176, 260
Hollande François, 307
Horthy Miklós, 183
Huntington Samuel, 30, 54

I

Iancu Aurel, 286
Ioan-Franc Valeriu, 20, 28, 35, 64, 126, 339, 359, 370
Ionete Constantin, 286
Isărescu Mugur, 286
Issing Otmar, 397

J

Jacobs Michael, 56

Jacobsen Steen, 172
Jensen, Mads Christian Dagnis, 353
Juncker Jean-Claude, 17, 43, 165, 167, 196, 198, 204, 217, 249, 267, 268, 269, 344, 345, 357, 358, 405, 421, 424, 425, 426, 427, 428, 429

K

Kaczyński Jarosław Aleksander, 68
Kaletsky Anatole, 59, 60, 121, 122
Kaplan Robert D., 145, 210, 232, 233
Kay John, 229
Kerry John, 19, 20
Keynes John Maynard, 61, 62
King Mervin, 410, 411
King Stephen, 266
Kirițescu Costin C., 30, 285, 286, 385
Kissinger Henry, 54, 192, 329
Kochhar Kalpana, 199
Krugman Paul, 110, 229
Kuper Simon, 108

L

Lagarde Christine, 17, 87, 123, 124, 125
Lavrov Serghei, 185
Lazea Valentin, 419, 422, 427
Le Pen Marine, 38, 68, 71, 175
Legrain Philippe, 36
Leigh Daniel, 62
Leonard Mark, 177, 178
Levi-Strauss Claude, 54
Ling Yao, 171
Lipton David, 49, 197
Locke John, 286
Luce Edward, 118, 119

M

Macron Emmanuel, 15, 185, 259, 261, 262, 263, 265, 270, 308, 411, 425
Magnette Paul, 43, 47
Maher Bill, 146
Major John, 177
Mankiw Greg, 62
Mann Stephen R., 54
Marga Andrei, 383
Marx Karl, 27, 286
Mauss Marcel, 54
May Theresa, 174-178, 263, 165
Mazzucato Mariana, 56, 57
McNamara Robert, 370
Merkel Angela, 40, 54, 77, 82, 154, 165, 167, 190, 256, 258, 261, 262, 263, 265, 268, 269, 270, 281, 425
Michta Andrew A., 179
Mihai Ştefan, 286
Mihai Viteazu, 24
Milanovic, Branko, 70
Modi Narendra, 117
Mogherini Federica, 204, 371
Monnet Jean, 79, 413, 415
Montbrial Thierry de, 134, 369
Montesquieu Charles-Louis de Secondat, 123
Monti Mario, 204
Morais Giuliano, 53
Munchau Wolfgang, 269, 270
Murgescu Costin, 79

N

Naumescu Valentin, 183
Năstase Ilie, 177
Neagu Florian, 348
Nedergaard Peter, 353, 354, 355, 356, 358

Nixon Richard, 164
Nye Joseph S., 170

O

Obama Barack, 20, 40, 90, 170, 192
Orban Victor, 37, 41, 68, 183
Orben Robert, 9

P

Padoan Pier Carlo, 308, 309
Papa Francisc, 21, 230
Pearce Nick, 100, 101
Phelps Edmund, 148
Plutarh, 234
Pop Napoleon, 20, 28, 35, 64, 126, 339
Popper Karl, 53, 54
Postolache Tudorel, 144, 275, 286, 346, 387
Putin Vladimir, 35, 37, 105, 117, 170, 184, 185

R

Răgălie Ştefan, 286
Reagan Ronald, 64, 75
Reichlin Lucrezia, 261
Reinhart Carmen, 62
Ricka Frantisek, 199
Roderick Paul Gregory, 197
Rodrik Dani, 91, 92, 357
Rogoff Kenneth, 62
Rohart, Frédéric, 481
Rohde Lars, 159
Ronis Sheila R., 361
Roubini Nouriel, 91
Royo Sebastian, 79, 80
Ruano Lorena, 85
Russu Corneliu, 286

S

Samson Adam, 61
Sandbu Martin, 70, 71, 72
Sarkozy Nicholas, 256
Schaeuble Wolfgang, 40, 162, 167, 261, 268
Schinas Margaritis, 43
Schmidt Vivien, 79
Schulz Martin, 40, 175
Scott Peter Dale, 78
Seehofer Horst, 40
Shaw George Bernard, 272, 288
Sigmar Gabriel, 259
Silva Augusto Santos, 409
Slaughter Anne-Marie, 145
Smith Adam, 104
Smith Noah, 62, 287
Solow Robert, 67
Sorokin Pitirim, 54
Soros George, 142
Spence Michael, 72, 73, 120, 121
Stănescu Vasile, 286
Steinberg Philipp, 416
Steinmeier Frank-Walter, 83
Stiglitz Joseph E., 65, 142, 377
Stoltemberg Jens, 172
Subacchi Paola, 109, 110
Suphaphiphat Nujin, 199
Szijjarto Peter, 37, 40

Ş

Şerbănescu Ilie, 346

T

Teodoriu Bogdan, 276

Thacher Margaret, 61, 63, 101, 177
Theresa May, 174, 175, 176, 263
Timmermans Frans, 344
Topalova Petia, 63
Trebici Vladimir, 286
Trump Donald, 15, 34, 35, 37, 40, 53, 54, 55, 59, 64, 65, 68, 72, 75, 76, 82, 83, 85, 87, 105, 117, 119, 127, 156, 170, 182, 184, 185, 186, 188, 190, 270, 281, 351
Tsounta Evridiki, 199
Tucker Jeffrey, 99, 100
Tusk Donald, 174, 256

U

Unteanu Cristian, 42

V

Valii Marco, 39
Varoufakis Yanis, 134
Vasile Ana-Maria, 428
Văcărel Iulian, 286
Vesely Lukas, 426
Vision Shared, 204, 371
Vlachos Panagiotis, 116
Vlaicu Aurel, 211
Voinea Liviu, 218, 219, 428
Volker Paul, 21
Vorbach Judith, 221
Vowinckel Kurt, 146

W

Walt Stephen M., 311, 312
Weeks John, 127
Weidmann Jens, 484
Werner Pierre, 140, 395, 402
Williamson Chris, 266
Wolfers Arnold, 370
Woyke Wichard, 255, 256

X

Xi Jinping, 64, 86, 171

Y

Yellen Janet, 171

Z

Zaman Gheorghe, 286
Zamfir Cătălin, 286
Zanni Marco, 39

Intrarea României, ca și a altor foste țări captive sistemului totalitar până în 1989, în noi familii – Uniunea Europeană, Organizația Mondială a Comerțului, OCDE sau NATO –, era de presupus să omogenizeze și să șlefuiască abordările geopolitice antagonice ale trecutului nu prea îndepărtat. Din păcate, o ignorare a diplomației preventive de ambele părți, amestecată cu o grabă plină de credulitate (explicabilă până la o anume limită), a creat noi antagonizări peste cele existente, catalogate „conflicte înghețate". Încheierea Războiului Rece nu a statuat formal nici cine este învingătorul și nici noua ordine spre care trebuie să se tindă.

Democratizarea unei părți din ce în ce mai mari a omenirii, însoțită de modificări structurale și de putere economică, a constituit, în opinia noastră, dimensiunea-cheie a globalizării, *devenită cea mai nouă formă de mondializare, cuprinzând simultan politicul, economicul, tehnologia, cultura, comunicațiile și cunoașterea.*

Conținutul globalizării a început să fie înțeles mai bine prin **economia comportamentală**, prin rolul socialului care sprijină formarea unei guvernări pe căi democratice. În cel mai larg sens, guvernanța are nevoie însă, pe lângă **obiect** (de regulă, promisiuni neonorate ale politicului privind gestionarea resurselor limitate), și de **subiect** – OMUL –, singurul creator de valoare adăugată, indiferent cât de înaintată ar putea fi tehnologia. Economia comportamentală transmite că paradigma societală nu vine din afara acțiunii umane, ci o reprezintă. Ea este o reflectare a unui model de interacțiune umană dictată de un set de valori compatibile cu modul în care acestea sunt percepute de oameni.

Numai o politică de creștere orientată spre o mai mare echitate, social-inclusivă într-o lume interdependentă, poate aduce umanității un nou val de progres, valorificând noile tehnologii într-o atmosferă de cooperare globală. Cei care decid, prin formele de reprezentare democratică, ar trebui să fie preocupați de o combinație fără precedent între a ține la valori și a promova o politică menită să producă progresul dorit. Preocupări reale au fost și sunt, însă sub așteptările celor mulți.

ISBN 978-973-159-223-7